

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:8

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 8
Aralık-Ocak-Şubat 2017/2018

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Rojda Yıldız

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Sayı Editorleri

Elif Berk, Nesrin Orun

Yayın Kurulu:

Elif Berk, Haskar Kırmızıgül, Hêvi Nimet
Gatar, Meral Çiçek, Nagihan Akarsel,
Laleş Çeliker, Nesrin Orun, Rojda Yıldız,
Sakine Esen

Danışma Kurulu:

Candan Yıldız,
Dılar Dirik, Feryal Saygılıgil,
Gönül Kaya, Havin Güneşer,
Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavriloğlu,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Sara Aktaş, Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghodam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Kivılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 50 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 60 Euro
Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Euro Hesabi

Ziraat Bankası Galatasaray/İstanbul Şb.
Hesap No: 74457524 5003
IBAN:
TR260001000701744575245003

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yayın
Huzurevleri Mahallesi Sıtkı Göröl
Caddesi 13. Sokak Kurdi-Der Apt.
Kat:4 No:4
Kayapınar / Diyarbakır
Tel: 0412 229 63 89
e-posta: jineolojidergi@gmail.com
internet adresi:
http://www.jineolojidergisi.org
facebook: @jineolojidergisi
twitter: @jineolojidergi

**Yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu ya-
zarına aittir. Dergide yer alan yazılar kay-
nak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir.
Dergiye gönderilen yazıların yayınlanması
yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Viktoria Krieger
İç Tasarım
Nazemin Çap

Basımevi

Gün Matbaası
Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23
Küçükçekmece-İSTANBUL

BU SAYIDA...

5 | Editörden

9 | Eş Yaşamın Bilimi Olarak Jineoloji / Zeynep Beydağı

24 | Demografik Hesaplardan Kurtulmak / Andrea Benario

37 | İnsanlığın Kolektif Hafızası Yeniden Canlanmalı / Sandra Schiassi&Nicoletta Cocchi

47 | Ataerkilliğin Ötesinde Yaşam Sistemlerini Anlamak ve Kurmak / Heide Göttner-Abendroth

68 | Cinsellik ve Cinsel Politika / Nilüfer Şahin

84 | İktidar İlişkileri: Devlet ve Aile / Nazan Üstündağ

92 | Özgür Eş Yaşam ve Sonsuz Boşanma / Mizgin Aksu

103 | Kadının Özgün ve Özerk Örgütlenmesiyle Özgür Eş Yaşamı Kurmak / Fatma Ateş

111 | Özgür Eş Yaşamı Toplumsallaştırmanın Politikası Olarak Eş Başkanlık / Nesrin Orun

127 | Nepal Halk Savaşı'nda Kadın Öncülüğü Sorunu / Hisila Yami

140 | Kadınlarla Dertleşmeler: İki Kadın Çok Dünya / Akide Çiftçi-Jülide Kural

162 | Köleliğe ve Özgürlüğe Açılan Kapılarımız: Duygular / Jineoloji Akademisi

181 | Ancak Aşk Devrimi ile Aşk Kendi Doğasına Kavuşabilir / Ceyna Mazi

194 | Özgür Aşk ve Tek Eşlilik Kültürü / Alba PZ

201 | Cinsel Özgürlük Mü, Özgürlüğün Cinsel Politikası Mı? / Nagihan Akarsel

215 | Sosyalistçe Bir Yaşam İçin “Nasıl Yapmalı?” / Elif Berk

228 | Toplumsal Aşklar Özgür Eş Yaşama, İktidarlar Karı ve Kocalığa Götürür! / Çiğdem Doğa

243 | Alişer ve Zarife'nin Aşkında Gizli Olan Anlam: Heval / Nergiz Göksu

"Kadın-erkek ilişki tarihi en deklase, anlamını yitirmiş, ne onunla olunur ne onsuz olunur gibi bir tükenmişliğe gelip dayanmıştır. Başlangıç devrimini bu kaotik durumun tahliline dayandırma-yanların kaosu sürdürmekten başka şansları yoktur. Kişisel ve kolektif çıkış yapanlar, ancak bu alanı bilimsel, sanatsal ve felsefi olarak temel alırlarsa, özgür eş yaşamına doğru adım atabilirler. Bu çıkış adımları, çokça sanıldığı gibi iki kişi arasındaki tekil, özel adımlar olmayıp, gerçekleştirilecek demokratik sosyalist topluma ilişkin evrenselin ilk adımlarıdır."

Özgür eş
yaşam, haki-
katle buluşma
arayışında
“Nasıl
yaşamalı?”
sorusuna
geliştirilen bir
cevap bu
yönüyle. Peki,
özgür eş
yaşam kura-
mından öte,
özgür eş
yaşam de-
nince ne geli-
yor aklımıza?

Hakikat arayışımızın bir yönü evreni anlamak ise bir yönü de kendi varlığımızı anlamlandırmaktır. Tekil yaşamlarımızı evren hakikatine katma çabası bu arayışın ürünüdür. Kendi tekil varlığımızı anlamlandırma hali kimileyin kadere varır kimileyin isyana. Her yol kendine bir don arar: Nasıl yaşamalı?

Yaratılış destanlarıyla kurulan hikaye, bu hakikat arayışının iki yönünde de cevaplar taşır, toplumsal hafızamıza işleyerek bilincimize yön verir. Hakikati birbiriyle buluşmayan zıtlıklarda mı arayacağız yoksa çoklukların birliğinde mi? Kendi varlığından bir şeyler yitirmeksizin ortaya çıkan bütünleşme eğilimi sadece insanda mı var yoksa diğer canlılarda da görülen evrensel bir yönsemenin ipucuyla mı karşı karşıyayız? Hakikatin bulduğumuz parçasındaki bu eğilim, görünen o ki sadece insan türünde değil, başka canlı türlerinde de mevcut... Haliyle anlamlı bir eyleyin gerçekleşmesi bakımından en az iki varlığa ihtiyaç duyduğumuzu söyleyebiliriz; eş yaşamın filizlendiği zemin böyle bir zemin.

Özgür eş yaşam, hakikatle buluşma arayışında “Nasıl yaşamalı?” sorusuna geliştirilen bir cevap bu yönüyle. Peki, özgür eş yaşam kuramından öte, özgür eş yaşam denince ne geliyor aklımıza?

Özgür eş yaşamı tartıştığımız pek çok insan, bu kura-mla aşk, evlilik, aile bağlamında kadın-erkek ilişkilerinin ele alınmasıyla sınırlı görür kapsamını. Somut olarak değerlendirecek olursak bu tartışma doğrunun bir yanını ifade ediyor diyebiliriz. Ancak özgür eş yaşam kuramı, kadın-erkek ilişkilerini tekil

düzeyde ele aldığı gibi bu ilişkilerin evrenselliğini de esas alır. İnsan-doğa ilişkisine, insan-insan ilişkisine yönelir; politikayı, ekonomiyi, dini, felsefeyi ve hatta coğrafyayı tartışır. Temelde yaşam içinde gelişen her türden iktidar ilişkisini çözümlemeyi ve tahakküme, zora dayanmayan, eşitlikçi-paylaşımcı ilişkilene biçimleri temelinde yaşamın yeniden örgütlenmesini öngörür. Dolayısıyla ekolojik, demokratik, komünal bir yaşamın felsefesidir; bütünlüklü bir yaşam felsefesinin adıdır. Tekil kadın-erkek ilişkileriyle sınırlandırıldığında bu genişlikte bir anlam geliştirilemez. Tahakküme, zora dayalı ilişkilene melerin beslendiği, sürgün verdiği kök sorunlara yöneldiğimizde karşımıza kadının hem cins olarak hem de toplumsal güç olarak baskılanması, tahakküm altına alınması çıkıyor. Bu nedenledir ki kadının sömürgeleştirilme sürecini çözümlemek, sadece cins çelişkilerinin değil sınıfsal çelişkilerin de nasıl boy verdiğini anlamamızı sağlıyor. Bu sömürgeciliğin kadın-erkek arasındaki ilişkiyi bozarak, kendine göre bir kişilik yapılanması ve toplumsal sistem, kendine göre bir yaşam felsefesi ve beraberinde bu felsefenin kurumlarını oluşturduğunu söylemek mümkün. Ancak burada, bu sömürünün iktidarı temsil eden özneyi yani erkeği nasıl etkilediğini de ele almak gerekiyor. Kadın üzerine geliştirilen sömürünün somut öznesi “kurnaz erkek” olmuştur. Kurnaz erkeğin tarihsel yolculuğunu, palazlanmasını bir önceki sayımızda ele almıştık. Sömürü sistemi derinleşip, kurumsallaştıkça kurnaz erkeğin yöntemi toplumsal zihniyete sirayet etmiş, kendine işbirlikçiler katmıştır. Sonuçta hem faili hem de mağduru olduğumuz bu sistemin sürdürücü özneleri erkeklerle sınırlı kalmadığı gibi, yağmaladığı alan da kadınlarla sınırlı kalmamıştır.

Sınıflı uygarlık gerçeği, sadece kadını değil, kadın öncülüğünde oluşturulan toplumsal sistemin altını oyarak kendini hakim kılmıştır. Bu gerçeklik, bir kanser hücresi gibi kendini yaymış ve politikadan ekonomiye, inanç sistemlerinden doğayla ilişkilene meye pek çok alana sirayet etmiştir. Erkeğin kadınla en dolaysız ilişkilendiği eş yaşamı ise bir kurum olarak bu sömürü sisteminin devamlılığı açısından ilk şekillendirilen alan olmuştur. Eş yaşam ilişkilerini “özel alan” olarak konumlandırmak şüphesiz, sınıflı uygarlık sisteminin bu ilişkilerin her alanı etkilediği ve hatta belirlediği gerçeğinin üzerini örtmek için kullandığı etkili bir yöntem olmuştur. Üretim, insanın doğa, diğer insanlar ve toplumla ilişkilerinin bütünü olarak değerlendiriliyor; üretici güçler de temel olarak “üretim araçları” ve “insan” olarak. O zaman alt yapının, üst yapıyı belirlediği yani üretim ilişkileri alanında gelişen yapısallığın politika, aile, kültür vb. üst yapı kurumlarını belirlediğini iddia eden yaklaşıma şunu soruyoruz: Eş yaşamlar düzeyinde yaşadığımız sorunlar üretim ilişkilerinin neresinde, nasıl konumlanmaktadır? Bu nedenle kamusal alan ya da politik alan denilen alanlarda, özel alanda palazlanan zihniyet yapılanmasının ve ilişki karakterinin belirleyiciliğini tespit etmek, kanserli hücreleri tedavi etmek için arayış içinde olmak önemlidir.

Eş yaşam ilişkilerinin özgürleşmesi tahakkümcü ilişkilerden bir bütün olarak kopuşu gerektirir ve getirir; ki bu da yapısal ve sistematik çözümler üretme zorunluluğuna işaret eder. Tam da bu nedenle özgür eş yaşam kuramı bu ilişkinin diğer tüm ilişkilene melere

ve yapısalılıklara yansımaları ele alır. Tabi, eş yaşamdaki sakatlanmanın zihniyet boyutuyla her alanı etkilediğinin ve hatta şekillendirdiğinin bilincinde olsak da, başta eş yaşam sorunlarının kördüğümüne dönüştüğü “özel alan” kurumlarını çözümlemek zor ama bir o kadar da hayatidir. Bu nedenle eş yaşamın bilimi olarak gelişen Jineoloji, aile, cinsellik, evlilik, aşk gibi bir yandan en yoğun duygu ve anlam yüklenen diğer yandan ise egemenlikçi yapının yeniden üretildiği alanları tarihsel ve sosyolojik olarak incelemeyi hedefler. Dergi olarak bu incelemeye bir katkı sunmak amacıyla elinizdeki sayıyı hazırladık. Umarız dünyadan bugüne eş yaşam ilişkilerinin nasıl sakatlandığına, bu sakatlığın yaşamı nasıl etkilediğine ve geliştirilmesi gereken alternatif eş yaşam ilişkilerine dair bir pencere açabiliriz.

Bu temelde, yazarlarımızdan **Zeynep Beydağı**, eş yaşamı sosyolojik çözümlemenin temeline yerleştirerek, hem jineolojinin bu konudaki yaklaşımını ortaya koyuyor hem de dinin, ekonominin ve siyasetin eş yaşamın hizmetine nasıl koyulacağına dair bir tartışma zemini sunuyor. **Andrea Benario** ve **Sandra Schiassi& Nicoletta Cocchi** yazılarıyla toplumsal sistemlerin oluşumunda eş yaşamların belirleyiciliğini tarihsel örnekleriyle ele alırken, özgür eş yaşam seçeneklerini de ortaya koyuyorlar. Andrea, sınıflı uygarlıkların nüfus politikalarının eş yaşamları kısırlaştırması karşılığında, özgür eş yaşam seçeneklerinin çoğaltılmasını önerirken, **Heide Göttner-Abendroth** ile yapılan söyleşi anasoylu toplulukların yaşam felsefeleri ve toplumsal sistemlerine dair kapsamlı bir perspektif sunarak, kapitalist modernitenin dayattığı ilişkilene meler karşısında elimizin ne kadar güçlü olduğuna da işaret ediyor.

Özeline de özeli olarak görülen ancak en yaygın konuşulan, üzerine en fazla politika geliştirilen cinselliğin, kapsamlı olarak ele alınması mevcut zihniyetin çözülmesi açısından önemli. **Nilüfer Şahin**’in daha önce yayınlanan Cinsellik ve Cinsel Politika yazısı da bu minvalde dosyada yerini aldı. İktidar ilişkilerinin cinsel politika üzerindeki oyunları, devlet ve aile kurumlarını tartışmayı beraberinde getiriyor. **Nazan Üstündağ**’ın yazısı bu anlamıyla devlet ve aile ilişkilerini Abdullah Öcalan’ın aile üzerine değerlendirmelerine mercek tutarak ele alıyor ve Kürt Özgürlük Hareketi’nin deneyimini eleştirel bir bakışla irdelerken, aileye alternatif olarak hevallik kavramının açtığı imkanlara dikkat çekiyor. **Mizgin Aksu**, Rojava’da gelişen devrim içinde sakatlanmış eş yaşamların yansımalarını ele aldığı yazısıyla, ideoloji ve pratik arasındaki mesafenin aşılmasının zorluklarını gösterdiği gibi kat edilen yolun heyecanına da davet ederek, bir bakıma Nazan’ın sorularına cevap oluyor. İdeoloji ve pratik arasındaki mesafenin aşılması uzun soluklu bir mücadele gerektiriyor şüphesiz. Bu yönüyle kadın özgürlük mücadelesinin deneyimlerini paylaşmaya devam edeceğiz. **Fatma Ateş**, Kürt Özgürlük Hareketinde kadının özgün özerk örgütlenme sürecini, **Nesrin Orun**, toplumsal örgütlenmenin siyasal ayağına güçlü bir müdahale olan eş başkanlık mücadelesini ve deneyimini ele alırken; Jineoloji okuyucuları için Türkçe’ye çevirdiğimiz Nepal Halk Savaşı’nda kadın öncülüğünün geliştirilmesi ve karşılaşılan sorunları ele alan **Hisila Yami**’nin yazısı eş yaşamlarda yaşanan kör düğümün çözülmesinin zorunluluğunu gösteriyor bir kez daha.

Sevgili **Akide Çiftçi** ve **Jülide Kural**'la yaptığımız söyleşilerin yer aldığı Kadınlarla Dertleşmeler bölümünde gördüğümüz gibi, siyasal alanda geliştirilen mücadelenin katmerlisini her gün ailede, işyerinde, okulda sürdürüyoruz aslında, üstelik hesapta rızayla, severek yani “özgür kadınlar” olarak. Peki, korkunun olduğu yerde özgürlük olur mu sorusunda haksız mıdır Akide? Ya olmaz diyorsak, bu cevabın getirdiği sorumluluğu taşıyabiliyor muyuz? Zira Jülide'nin vurguladığı özgürlük bilinciyle artan sorumluluğa hazır olmakla birlikte ödediğimiz bedellerle güçleneceğimizi bilmek, **Jineoloji Akademisi** imzasını taşıyan yazımızda ele alındığı gibi, köleliğe ve özgürlüğe açılan kapılarımızın yani duygularımızın politikleşmesiyle mümkün olacak. Duygularımızın politikleşmesi, aşkın, cinselliğin, ailenin, devletin zincirlerinden boşanmayı sağlayacak yöntem olabilir mi?

Bu soruyla bağlantılı olarak, **Cejna Mazi**, aşkın bitirilmesine “kolektif aşk” nasıl olurla cevap ararken; **Alba PZ**, tek insanda her şeyi bulmanın imkansızlığına, “Disney tipi” aşkın aldatıcılığına “ilişkisel anarşi” önermesiyle cevap veriyor. Peki aşkın nasıl özgürleşeceğini tartışırken, cinsel özgürlüğü nereye koyacağız? **Nagihan Akarsel**, hakikatimizin bütünleşme eğilimini takip ederek özgürlüğün cinsel politikasını nasıl geliştirmeli, nasıl yaşamalı diyerek bu tartışmaya bir cevap arayışına giriyor. **Elif Berk**, Çemişevski'nin “Nasıl Yapmalı” romanından hareketle, “her devrim nasıl yaşamalı sorusuna bir yanıt üretiyor ama sosyalistçe eş yaşam nasıl olur?” sorusunu soruyor; kadının kendi hakikatinin bilincine varması, yüzleşme, hesaplaşma hallerini roman karakterlerinden Vera'yı izleyerek ele alıyor. Kadın, kendi olmadıkça özgürlüğü sallantıda kalır. Tıpkı Vera gibi nice kadın, bu gerçeğe çarpmakta eni sonu ve kendini mücadele ederek tamamlamakta. Kendisinden çıkıp toplumsallığa ulaşan ve toplumdan süzülüp bireyselle yol alan aşk döngüsünü, güçlenen insanın mücadeleyle varoluşu nasıl bütünleştirdiğini ve iktidarın bu ilişkinin neresinde durduğunu ele alan **Çiğdem Doğa**, Ferze'nin annesinin aşkından dağlıların aşkına yol alarak aşkın sosyolojisini yapmaya devam ediyor. Çiğdem'in değerlendirdiği iktidar ilişkisinin bireysel olana yansıması olan karı ve kocalık kişilikleri nasıl aşılacak? Karı-Koca kültürünün karşısına Hevallik kültürünü yerleştirirsek ne çıkar karşımıza? Aşer ve Zarife'nin yaşamlarından, mücadelelerinden kesitlerle, bu soruya bir yanıt geliştiriyor Nergiz Göksu: Hevallik, Aşer ve Zarife'nin aşkında gizli olan anlamdır.

“En kutsal sevgi ölümü göze aldığıdır” demiş ya Zeryan günlüğünde; Bağlar'ın dar kuçelerinden birinin duvarına düşülmüş notta “aşkın miktarı olmaz!” demişti, belki de Zeryan'ın ardılları olacak mahallenin gençleri. Cejna'dan Nergiz'e satırların arasında dolanan iki sihirli söz sanki. Bu sihirle, merhaba diyoruz yeni yıla. Şüphesiz özgür eş yaşam konusu da daha çok tartışılacak bir tema. Velhasıl, düşlerimizi düşünceye, düşüncelerimizi eyleme, eylemlerimizi yaşama akıtmaya devam ediyoruz. İçerde dışarda nerede olursa olsun dosyanın hazırlanmasında katkısını esirgemeyen, emek veren, tartışan, yazan, eleştiren tüm dostlara ve özelde okuyucularımıza teşekkür ediyoruz.

Yeni yılda, yeni sayılarda buluşmak üzere.

İyi okumalar.

Eş Yaşamın Bilimi Olarak Jineoloji: Kadın-Erkek Arasındaki İlişkiyi Bilimsel-Felsefi Kılmak

Zeynep Beydağı

Toplumsallıkta temel belirleyici ilişkinin ekonomi, devlet, din, aile biçiminde belirlenmesi birbirinden farklı sosyolojik anlayışları şekillendirir. Hangisine dayalı tahlil yaparsanız toplumsal sorunların nedenleri ve çözümleri konusundaki tavrınız da değişir. “Yaşam adına insan toplumuna attığımız ilk adım eş yaşama ilişkin olmalıdır. Hiçbir yaşam alanı eş yaşam alanı kadar temel ve belirleyici özelliğe sahip değildir”¹ tespiti ekseninde kadın erkek arasındaki ilişkiyi sosyolojinin bir dalı, konusu haline getirmek ya da temel ve belirleyici ilişki olarak tanımlamayı eş yaşamın bilimi olarak tanımlıyoruz. Yazıyı yazmaya çalışırken 25 Kasım vesilesi ile kadına yönelik şiddet, soğuk rakamların ardındaki ölüm, öldürülme, intihar, fuhuş, taciz, tecavüz istatistikleri yansıyor basına. Bu tabloyla çelişen bir konuyu mu gündeme getiriyoruz diye geçiriyorum içimden. “Bilinebildiği kadarıyla evrendeki en harika çiftin derin bir anlamlaşmaya ulaşmalarının gereği”² ve kadın erkek arasındaki ilişkinin felsefleşmesinden bahsecekken bir karamsarlık çöküyor üzerime. İki cinse dayalı ilişkideki cinnet, cinayet, iktidar, ekolojik yıkım, ekonomik talan, sapkınlıklar potansiyeli nedeniyle bu ilişkinin nasılına dair umutlarımız kırılıyor açıkçası. Nasıl yaşanacağı konusunda bunca karmaşa varken bu ilişki temel ve belirleyici ilişki olarak tanımlamak ne kadar yerinde diye sorgulamakta haklıyız.

Fakat bizim bahsedeceğimiz konu herhangi bir kadın-erkek ilişkisi değil, özgür eş yaşam biçiminde ifadeye kavuşturduğumuz ilişki biçimi. Eş yaşam, doğadaki eril ve dişil canlıların ilişkilenebildiği benzerlikler ve ortaklıkları barındırır da tümünden

¹ Demokratik Uygarlık Çözümü, 5. Kitap, 2015

² Demokratik Uygarlık Çözümü, 3. Kitap, 2015

bu tarzda bir ilişkilene olamaz. İnsanı biyolojinin verileri ve süper hayvan ya da yüksek yapılı bir maymun olarak incelemenin pek de verimli olmadığı birçok kesimce takdir ediliyor artık. Toplumsallaşmanın insana kazandırdığı ikinci doğa gibi kadın-erkek ilişkisi de -yüksek yapılı memeli ya da hayvan sınıfının eril-dişil ilişkisine göre- toplumsal bağlamda yeni anlamlar ve dönüşümler kazandırır. Cinselliği de içine alan ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal ilişkiler toplamıdır eş yaşam ilişkisi. Hiyerarşi ve erkek egemenliğinin ortaya çıkışından önceki uzun bir dönemde her iki cinsin sahip olduğu ekonomik, siyasi gücün bu ilişkide dengeli bir durumu sağladığı tezine dayanıyoruz. Bu ilişkinin erkek egemenliği eksenindeki dönüşümü cinsellikten önce ideolojik bir dönüşüm yaşamıştır. Peşi sıra ekonomi, siyaset ve sosyal ilişkiler değişir. Cinsellik bunun sonucunda bugünkü haline dönüşmüş olmalı. Çünkü örneklerini vereceğimiz gibi cinsel politikayı belirleyen felsefi, ideolojik argümanlardır. Tüm toplumsal ilişkilere sirayet eden egemenlik fikrinin bu ilişkinin bozulması ile ortaya çıktığıdır. Dengenin kadın aleyhinde bozulmasının yansıması ile bu gün karı-kocalık olarak ifade bulan ilişki yaşamın her alanına yansımaları bulmaktadır. Erkeğin mutlak egemenliği ile kadının mutlak köleliği olarak tanımladığımız bu ilişki iki kişi arasındaki duygu, güdü ilişkisi olmaktan çıkar. Ekonomisiz, siyasetsiz, savunmasız kılınmış kadın “karı”laştırılır. Kadının emeğini gasp eden, siyasette kadına söz ve karar hakkı tanımayan, öldürme de dahil istediğini yapabilecek güç kaslar ya da silahlarla değil, savunmasız kılınmış, öğrenilmiş çaresizlik içindeki kadın üzerinden erkek “koca”laşır. Öyleyse burada bilimsel-felsefi kadın-erkek ilişkisini tartışmaya açarken yapmak istediğimiz ideal kadın, ideal erkeğin tarifini yapmak ve bunların buluşmasının eş yaşamı oluşturacağını ifade etmek değildir. Kocalaşan ve karşılaşan insan gerçekliğinin tarihsel analizini yaparak, ortadan kaldıracak sosyolojik çalışmalara zemin sunmak istiyoruz. Evli olmadığınız, cinsellik yaşamadığınız bir erkeğin dahi iş ya da siyaset alanında kocanızmış gibi davranma hakkını nereden bulduğunu ve bunun nasıl ortadan kaldırılabilirliğini tartışma ihtiyacı olduğunu düşünüyoruz. Erkeği dönüştürmeden kadın özgürlüğü konusunda ne kadar yol alabiliriz? Ya da köleliğe ikna olmuş kadınlığı dönüştürmeden ekonomik, siyasi alandaki hangi devrim kalıcı olabilir? Yani eş yaşam tüm kadın-erkek ilişkilerini kapsayan bir tanımlama. Mevcut durumda bu ilişkiyi karı-kocalık kültüründen kurtaracak bir özgürlük mücadelesi verilmesi gereği var. Biz buna özgür eş yaşam tanımlaması yapıyoruz. Bu ise günümüz koşullarında arayışı ve mücadelesi yürütülerek ulaşılabilecek bir ilişki biçimi.

İnşa edilmiş kadınlık ve erkeklik; cinsellikten, siyasete, iş arkadaşlığından devrimci yoldaşlığa, sevgililikten evliliğe, ekonomik ortaklığa kadar ilişki kurduğu her alanda sürekli biçimde iktidar üretince “nasıl bir ilişki”nin yerini farklı tartışmaların almasının objektif zemini de oluşmuş oluyor. Platon ve Hegel’in bu ilişkiden felsefe ya da verimli bir üretim beklememesi boşuna değil diyesi geliyor insanın. Özel alanda tüm canlı-cansız alemin ortak üretimi olan nesli devam ettirmeye dayalı bir üretim dışında genel itibarı ile kadını ve erkeği düşünsel, sanatsal ve siyasal açıdan verimli kılan bir model yapılabilemiş değil. Siyasal, ekonomik, hukuki ve sosyal alanda eşitlik konusunda herşeyin

hallolduğu yanılgısı ile hiçbirşeyin değişmeyeceği umutsuzluğunun yarattığı bıkkınlık eklenince bu ilişkinin bilimsel, felsefi temelde geliştirilmesi şüpheli bir konu haline gelebilir.

Zaten bununla bağlantılı bir biçimde başlangıcını Simone De Beauvoir’ın “kadın doğulmaz kadın olunur” savına dayandırabileceğimiz toplumsal cinsiyet kalıplarını sorgulama süreci giderek biyolojik cinsiyeti sorgulayan-bir radikalleşme mi yoksa liberalleşme mi demek gerekir-bir sürece evrildi. Her iki cinsel kimliğin tahribine dayalı kimlik ve ilişkileri bir özgürlük seçeneği olarak sunan geniş bir literatür kabul görür hale geldi. İlişkiyi değiştiremiyorsak cinsleri değiştirerek, çoğaltarak ortaya çıkan kombinasyonla sürekli iktidar üreten ilişkinin değişeceği beklentisi “nasıl bir ilişki” mücadele ve arayışının önüne geçti. İnşa edilmiş köle-kadın, egemen erkek yerine kadınsılık, erkeksilik dozajları ekseninde onlarca hatta yüzlerce kimliğin olabileceğini kurgulamak acaba bu ikilemi aşma yolunda ne kadar mesafe aldırdı ya da aldirabilir tartışmaya ihtiyaç var. Toplumsal alanda kısmen, akademik alanda ise giderek baskın hale gelen bu düşünce o kadar dominant hale geldi ki farklı düşünceler ve sesler gerilikle, iktidarcılık, cinsiyetçilikle hatta faşizmle damgalanma riski ile geri çekilmek durumunda kaldı. Sonuçta ne kadar tahribe uğratılsa da bütün iktidar ilişkilerinin kök hücresi konumundaki karı-kocalık ilişkisinin yaşamın her alanında olduğu gibi o çoklu cinselliklerde de yansımadığını kim iddia edebilir?

İktidar tarafından tahribe uğramadan önce nasıl bir anlam taşırdı bu ilişki bunu tahlil etmeden inşa edilmiş erkeklik ve kadınlığı yıkarken neyi yıkıp geride ne bıraktığımızı, bunun üzerinden neyi nasıl inşa edeceğimizi belirsizliğe bırakarak nasıl bir sonuç almayı hedefliyoruz. Bunu sorgulama hakkımız olmalı. Bu hakkımızı kullanıp kadın erkek ilişkisinin iktidarsız halini düşünüp, araştırmak hangi aşamada nasıl kırılmalara, dönüşümlere sapmalara uğradığını tespit etmek daha sonuç alıcı olmaz mı acaba? Bu konuda da fikir ayrılıkları oldukça yoğun. İnsan evriminin başlangıcından bu yana hatta hayvanlar alemini de katarak erillik-dişilliği sorunsallaştırarak meseleye bakan geniş bir kesim var. Başından beri hep sorunlu, iktidarlı bir ilişki olduğuna dair birçok antropolojik teori sunuluyor. Hatta bir kısmının cinsiyetçi olduğu kanıtlanmış olsa da hayvanlar aleminde de kadın-erkek ilişkisindeki erkeğin egemenlikçi, tecavüzcü, baskıcı karakterinin doğal olduğuna dair verilerle mevcut durumun “doğal” olduğu ileri sürülüyor. Erkeklikle erilliğin özdeşleştirilmesi yanılmamıza yol açmaz mı? İnsan dışında erillik-dişilik nedeniyle sorun yaşayan bir türe rastlamış değil bildiğimiz kadarıyla. Eş yaşam dosyası öncesinde jineolojî dergisinin kadın doğası, erkek doğasını gündemlemesi bir nebze de olsa bu durumu aydınlatma çabasıydı. Çünkü bu kavramlaştırmalar konusunda da güçlü itirazlar söz konusu.

Toplumsallığın gelişimi ve iktidarın ortaya çıktığı dönemden itibaren neyin “doğa” olduğu konusu elbette tartışmalı hale geliyor. Konu insan olunca toplumsal insanın daha belirleyici olduğu da doğrudur. Ama her inşa bir zemine ve malzemeye dayalıdır. Masa bir inşa ise de sonuçta masanın dayanıklılığı, ömrü, rengi, yaşadığı dönüşümü anlamak için yapıldığı ağacın özelliklerini bilmek gerekir.

Bir yapı ve doğaya sahip olmakla bu doğaya yapılan müdahaleleri çözümleme arasında oluşmuş bir kafa karışıklığı ve bulanıklık söz konusu. Kadın ve erkeğin bir doğası vardır ancak bu doğalar iktidar kurumları egemenlikçi ve kölelik temelinde yeniden inşa edilmiştir demek daha çözümleyici olabilir.

Jineoloji kapsamında her konunun tarihsel-toplumsal bağlamında analiz edildiğinde iktidarın yarattığı hasarı tespit etmenin ve özgürlükçü temelde yeniden inşayı da bu tarihsel-toplumsal zeminde gerçekleştirmenin daha sonuç alıcı bir yöntem olacağı kanaatindeyiz. Bu da tıbbi bir dille ifade edersek kök hücre tedavisi olmuş oluyor. Jineolojiyi kadın bilimi olmak kadar “eş yaşamın bilimi” olarak tarif etmemizin temelinde de bu yaklaşım yatıyor. Eş yaşam kadın ve erkeğin uyumu, ahengi ve iktidarsız ilişki biçimini ifade eder. Böyle bir ilişkinin yaşandığı ancak erkek hegemonyası ile darbe yemiş olduğu tezinden hareketle kadın doğası ve gerçeğine dayalı bir sosyolojik yaklaşımla bu hegemonyanın çözülmesinin bilimsel dayanaklarını oluşturmak eş yaşam bilimini gerekli kılmaktadır. Eş yaşamın kadın bilimi ile eşdeğer olmasının sebebi aynı zamanda bu hegemonik erkeğin ve onun yol açtığı köle kadın kimliğinin de yıkımını gerçekleştirme hedefinden kaynaklanıyor. Pozitivist bilimin özne-nesne ayırımına dayanan paradigması nedeniyle jineoloji tartışmalarına başladığımız günden bu yana “bilim”e dönük mesafeli, bilimi iktidarla özdeşletirmekten kaynaklı eleştirileri de bu vesile ile yanıtlayabiliriz. Özne

nesne ayırımı Descartes ile bilimsel ifadeye kavuşmuş olsa da esas itibari ile erkeğin kadın üzerindeki egemenliğine dayanır. İlk nesneleştirilen kadın olduğundan, bütün egemenlik-kölelik biçimleri bu ilişkide filizlendiğine göre “eş yaşam veya kadın etrafında geliştirilecek bilimin doğru sosyolojiye atılmış ilk adım olması”ndan³ neyi kast ettiğimiz daha iyi anlaşılacaktır. Özne-nesne düşüncesinin kaynağını egemen erkek ve köle kadına dayandırarak incelemek ve çıkışı buradan sağlamak tüm egemenlikçi ilişkilerin çorap söküğü gibi çözülmesini sağlayabilecek potansiyeldedir.

Dinin, Ekonominin ve Siyasetin Eş Yaşamın Hizmetine Girmesi

“Eş yaşamdaki ilişki, evrenselliği ve tüm toplumsal bağları temelde etkileyen özelliklere sahiptir. Uygarlığın en

büyük ikiyüzlülüğü, bu evrensel ilişkiyi sadece çok mahrem ikili bir tekil olgu saymasıdır. Sosyolojik bilginin değersiz ve yararsız olmasının en temel nedenlerinden biri budur.”⁴

Kadın-erkek ilişkisi dinin, mitolojinin, felsefenin konusu olmuşsa -ki bunlar hakikati açıklama ve yaşamı anlamlandırma yöntemleridir- o zaman bilimin de temel konularından biri olmayı hatta kendi başına bir bilim alanı olmayı da hak ediyor. Bilimi hakikati açıklamada en gelişkin anlam yorum olarak tanımlarsak anlamsızlaşmanın yoğunlaştığı bu alanda bilime neden ihtiyaç duyduğumuz da anlaşılacaktır. Kadın konusu ve dolayısıyla kadın-erkek ilişkisinin sosyolojiye konu olması konusunda feminizmin önemli katkıları olsa da sorunları aştıracak düzeyde bir incelemenin yapıldığını söylemek zor. Mevcut haliyle psikoloji ve tıbbın bu yönlü çabalarının verimli sonuçlar açığa çıkardığını pek söyleyemeyiz. Çünkü bu bilimlerdeki cinsiyetçilik sadece bu konunun değil, birçok konunun doğru anlaşılmasının önünde engel durumda. Bilimsel anlamda tıp ve psikoloji kadın ve erkekleri hegemonik ilişkiyi sürdürmeye ikna etmeye ve ortaya çıkardığı sorunları hafifletmeye odaklanmıştır. Kimi zaman da bu ilişki dışında arayışları teşvik etmiştir. Birçok insanın yalnızlaşmasında, cinsel ve toplumsal ihtiyaçlarını sanal dünyalarda, oyuncaklarda hatta hayvan besleyerek tatmin etmesinde bu yaklaşımın payı olabilir. Eş yaşamın temel alındığı sosyolojik yaklaşımla tıbbın ve psikolojinin ya da diğer bilimlerin de çözümleyici etkisi artacaktır.

Eş yaşamın bilimi ile her bilimsel alandaki cinsiyetçiliği incelemek, kadının ya da kadın-erkek ilişkisinin bu kapsamda değerlendirmeye tabi tutulmasıyla sınırlı bir çerçeveyi ifade etmiyoruz. Bu konuda birçok yetkin çalışmanın yapıldığı ve yapılmakta olduğunu takdir ediyoruz. Bizim bahsettiğimiz konu felsefeden, sosyolojiye, ekonomiden, siyasete, din ve hukuka kadar temel belirleyici toplumsal ilişki olarak kadın erkek arasındaki özgür eşleşme ve eşitliğe dayalı teori ve pratikler geliştirecek incelemelerdir. Dini inançların kökeni, ekonominin tarihi, siyasetin gelişimine dair incelemelerimizi derinleştirdiğimizde bu ilişki etrafında şekillenen yaşamı daha yakından tanıma olanağını buluruz.

“Ekonomiyi, devleti temel ilişki saymak modernite sosyolojisinin bir saplantısıdır. Ekonomi de, devlet de sonuçta eş yaşamın araçları konumundadır. Eş yaşamlar ekonominin, devletin, dinin hizmetinde olamaz. Tersine devlet, din ve ekonomi eş yaşamın hizmetinde olmak durumundadır. Ancak bunun tersi tüm modernite sosyolojisini kaplamıştır.”⁵

Kutsal kitaplar başlangıçta söz vardı diye başlasa da insanlığın ilk mekânları, kullanılan simgeler, ritüeller, mitoloji ve dinlerin başlangıçta kadın ve erkek vardı diyor adeta. Vajinayı simgeleyen deniz kabukları, fallus biçimdeki figürler, yüzü seçilemeyen ama kalça, meme ve karnı abartılmış şişman “venüs”ler, avlanan çöp adamlar, eril ve dişiliği vurgulanmış hayvan resimleri ve kabartmaları ana-atalarımızın

³ Demokratik Uygarlık Çözümü, 5. Kitap, 2015

⁴ Demokratik Uygarlık Çözümü, 5. Kitap, 2015

⁵ Demokratik Uygarlık Çözümü, 5. Kitap, 2015

bu konudaki anlam arayışının kanıtlarıdır. En eski tapınak Göbeklitepe'nin ve gizemli olarak adlandırılan taş çemberlerde ifadesini bulan kadın ve erkeği simgelediği düşünülen taşların etrafında halka biçiminde dizilmiş kadınlı-erkekli grubun ölüm ve yaşama dair inançlarının temelinde de kadın-erkek var. Zamanının büyük bölümünü kutsal ritüellere adan bu inançlı insanlar kadın-erkek ilişkisine kutsallık atfederek inançlarını, ekonomik faaliyetlerini, siyasal işlerini bunun etrafında şekillendirmişler. Mitolojik ve dini anlatımlar, edebiyat, sanat eserleri bu ilişkiyle yapmış başlangıçlarını.

Dinlerin kökeninde de bu ilişkinin izlerini bulmak mümkün. Yani ilk din ve inançların kadın erkek ilişkisini temel aldığına dair birçok veri söz konusudur. Tüm canlılarda biyolojik üreme gereği gerçekleşen ilişki insan toplumunda doğanın döngüleri, bereket, güzellik ve toplumsallıkla derinleşir. Kutsal görülen tarihler, bayramlar ve ritüeller sosyolojik açıdan uzun dönemin birikimi olduklarından geniş bir coğrafyada, birbirinden farklı kültür ve inançlarda aynı biçimde tekrarlanmaktadır. Toplumun hafızasına bu konuda güvenmek gerekir. Binlerce yılı bulan geleneklerin altında toplumsallığın olmazsa olmazları kutsanmış ve korunmuş oluyor. Mart sonu Nisan ayı başı ile Aralık sonu Ocak ayı başı arasındaki sürecin bir ritüel ve bayramla karşılanmadığı inanç neredeyse bulamazsınız. 21 Mart: Gece ve gündüzün eşit olduğu, kuzey yarımkürede ilkbahar mevsiminin başlangıç günüdür. Bereket, ölüm, yaşam, doğum, dirilişle simgelenmiş bayramlar Newroz, Çarşema Sor, Batızmi, Hıdırellez, Paskalya ve daha niceleri bu günde kutlanır. Bahar aylarının tanışma ve çiftleşmenin, kış aylarının da doğumun gerçekleştiği dönem olduğu görülür bu döngülerde. Astarte'nin güneşi doğurduğuna inanılan gün 21 Aralık, Zerdüştlük inancının dayandığı Mitraizm'in tanrıçası Mithra'nın doğum günü, aynı zamanda Zerdüş'tün, İsa'nın ve Marduk'un ölüp yeniden dirildiği günde, bu en uzun gecede gerçekleşir. Newroz, Hıdırellez, bereket bayramları, hieros gamos yani kutsal birleşmenin gerçekleştiği gündür. İnanna ile Dumuzzi'nin, Afrodit ile Adonis'in, Kibele ile Attis'in, İsis ile Osiris'in, Hera ile Zeus'un birleşip bereketi getirdiği gün. Birleşmenin gerçekleştiği tarih ile doğumu simgeleyen tarih arasındaki zamanın 9 ay olması da herşeyin çok hesaplı yapıldığının göstergesidir. Yeni yıl kutlamalarını simgeleyen Noel ağacının Temmuz'a dayandığına dair Sümerolog ve Asurologların yorumları vardır. Dumuzzi oğul demektir, tıpkı İsa gibi. Kürtlerde yeni yıl etkinliklerinde kadın ve erkek figürü yapılarak ağırlıkta çocukların ve gençlerin oluşturduğu grup ev ev dolaşarak kapıları çalar; *"Serê salê, binê salê, xwedê kureke bide kebanîya malê"* [Yılın başı, yılın sonu. Tanrı bir oğul versin evin hanımına] derler. Kimi zaman da "bereket versin bu eve" denilir. Yani çiftleşme ve doğum mahrem, iki kişi ile ilgili bir şey olmayabilir kadim inançlarda.

Adem-Havva karı-kocalık modeli binlerce yıllık kadın erkek ilişkisinin modeli olarak hala yaşamlarımızı etkilerken; lanetlenen Lilith, cadı ve şeytanlar da hala yaşamlarımızı etkiliyor. Yani hegemonik ilişki etrafında oluşturulmuş olan kurgu her alandaki eşitsizliği meşrulaştırarak hikaye oluyor. Erkek egemenliğinin kurumlaşmasını ifade eden

tek tanrılı dinlere itiraz eden demokratik uygarlık geleneğini temsil eden inançlarda Adem-Havva hikayesi kabul edilmez ya da daha farklı yorumlamalara tabii tutulur. Sözlü gelenekte Adem-Havva, Habil-Kabil'e dair değerlendirmelerde farklılıklara rastlarız. Ezidi, Alevi ve Yaresan inancının Adem-Havva yorumunda kavganın sebebi bilgelik meyvesinin yenilmesinden ziyade doğurganlıkla ilgili bir konudur. Bunu bir küp mitolojisi ile ifade ederler. Hem Adem hem de Havva bir küpe tükürüklerini koyar hangisinin tükürüğü bir canlıya dönüşürse üstünlüğün ona geçeceği ifade edilir. Farklı anlatımlar olsa da sonuçta bir hile sonucu Adem'in küpünde canlı oluşur. Ancak Havva'nın öfkeye kapılıp o küpü kırdığı rivayet edilir. Bu nedenle Ezidilerde ilk insana *"şehid bin cêr"* [küpte şehit düşmüş olan] adı verilir. Bu hikaye çocukların velayeti, miras meselesinin zihni boyutunu hazırlamaya dönüktür. Babalığın uzun bir dönem bilinmediği ya da bilinse dahi çok fazla anlam ifade etmediği bir dönemden çocukların kimin olduğuna dair kavgaya evrilen süreç günümüze kadar da erkek egemenliğini kurumlaştırma amacıyla yapılmıştır. Miras, velayet, kürtaj, çok çocukluluk, erkek çocuk istemi, çok sayıda kadınla evliliğin temelleri bununla hazırlanmıştır. Alevi inancında ve mitolojisinde *"Gürubû Naci/ye"* diye tanımlanan, Adem'le Havva'nın bir iddia üzerine küpe üfledikleri nefeslerinden 40 günlük evrim sonunda olan (yani Ademle Havva'dan doğmayan) ve Naciye isimli bir melek ile evlendirilen 73'üncü çocukları Naci'den bahis edilir.⁶ Kendini Adem ve Havva yerine Naci ve Naciye dayandırmak bir yönüyle bu egemenlikçi ilişkinin ret edilmesidir. Alevilerde görece olarak ortaya çıkan özgürlükçü tutumda bunun da pay sahibi olduğunu belirtebiliriz.

Mitoloji ve dinsel metinleri kadın-erkek ilişkisi bağlamında daha derinlikli tahlil edebilirsek kök hücrenin saklandığı göbek kordonu misali, ata-analarımızın devlet ve erkek egemenliği öncesindeki ilişkilerinin şifrelerine ulaşabiliriz. Bu açıdan hieros gamosu da sadece bir cinsel ritüel, orji olarak ele almak yerine daha derinlikli bir inceleme gerekir. Hieros gamos, esasta siyasi, ekonomik bir ilişki ile birlikte gerçekleşen bir birleşmedir. Cinsellik bunun için bir yol olarak ele alınmış demek daha doğruya yakın bir yorumlamadır. Mahremiyet konusu olan cinsellik dahi yoğun eğitim, sınavlar, bir düzeye erişmeden ve toplumun, doğanın öncelikleri gözetilmeden yaşanmamış. Erginleme törenleri ya da mystralar denilen bu sırlar hala da birçok kadim inancın saklanan sırlarıdır. Bu inançlara dönük saldırı ve karalamalarda bunun üzerinden geçekleşmektedir. Çünkü bu inançlarda din eş yaşamın hizmetindedir. Din eş yaşamın hizmetinde olduğunda ne kadar tahribat yaratılmaya çalışılsa da bu zeminde özgürlük ve eşitliğin filizlenme imkanı hep vardır. Siyasi ve ekonomik olarak bunca zayıf olmalarına rağmen bu inançların hedef alınması egemenlerin bu potansiyelden duydukları korkudan kaynaklanır.

⁶ Danimarka Alevi İnanç Toplumu DABF, Alevi-Bektaşî İnancının Esasları, 2008

Dini eş yaşamın hizmetine sokacak yorumlamalar konusunda Ortadoğu bilgeliliğinin çabaları olmuştur. Özellikle 8. ve 12. yüzyılda yapılmış tartışmalarda bunun izlerine rastlarız. İbn-i Arabî'nin yorumu tam da ifade etmek istediğimiz eş yaşama dayalı din yorumuna örnek teşkil eder; *"Bir erkek, Allah'ı kendi şahsında, kadının erkekten vücüd bulduğu hakikati zaviyesinden bakmak üzere temaşa ederse, o zaman o Allah'ı, fail olduğu bir zaviyeden murakabe eder; ve kadının erkekten vücüd bulduğunu ihmâl ederse, o zaman Allah'ı, münfail olduğu bir zaviyeden temaşa eder, çünkü o Allah'ın mabluken sıfatı ile, Allah'a münasebetinde mutlak münfaildir. Ancak o Allah'ı kadında temaşa ederse, bu takdirde o, Allah'ı hem fail hem de münfail zaviyesinden temaşa etmiş olur. Kadının suretinde tecellî eden Allah, erkeğin rûhu üzerinde tam hakimiyete sahip olduğu hakikatinden hareketle ve erkeği kendisine hepten ve külliyyen teslim olması ve kendi tabakkümü altına alması için sevk ettiğinden, faildir; ve Allah münfaildir de, zirâ, Allah kadında tecellî ettiğinde, Allah erkeğin iradesi altında olduğundan, onun emirlerine tabidir. Bu sebeple Allah'ı kadında görmek demek, Onu bu zâviyelerin her ikisinde görmek demektir; bu tarz bir temaşa ise, Onu tecellî ettiği, diğer bütün farklı suretlerde temaşa etmekten daha mükemmeldir."*⁷ Kadının aşağılandığı, ayıplandığı, lanetlendiği bir din kurgusu ve Allah yaklaşımı ile bu yorumu kıyaslayalım. Özgür eşleşmeyi gerçekleştirecek dinsel yorum sadece kadın erkek eşitliği konusunda değil, dinin demokratikleşmesine de önemli katkılar sunacaktır.

Benzeri bir yorumlamayı ekonomi için de yapabiliriz. Ekonominin özgür eşleşme temelinde kurgulandığını düşünelim. Erkeğin belirlediği ekonomi teorisi içinde kadına yer açmanın ötesinde sonuçlara yol açmaz mı bu kurgu? Marksist emek-değer teorisi, işçi-patron yani köle-efendi diyalektiği ekseninde işçi lehine yorumlamalar yapmaya dayandı. Hala da Marksist ekonomi teorisi ile kapitalist ekonomi teorisi zıt kutuplarda olsalar da bu diyalektiğe yani Hegel'in köle-efendi diyalektiğine dayanır. Ancak burada köle de efendi de erkektir. Bu diyalektiği köle kadın-egemen/kurnaz erkeğe dayalı geliştirirsek nasıl bir durum çıkar ortaya?

Ekonominin tarihi, tanımı ve emek-değer teorisinde değişimler yaşanmaz mı? Bir malın ham halinden pazara getirilip satılınca kadarki süre zarfında harcanan toplam emeğin onun değerini belirlediğine dair emek-değer teorisi bu kapsamda sorgulanabilir. Ekonomi kavramının pazar ve para ortada yokken ortaya çıkmasını ve

⁷ Annemaria Schimmel, Ruhum Bir Kadındır, çev: Ömer Enis Akbulut, İz Yay., 2005

insanların geçimini sağlayacak faaliyetlere ekonomik faaliyet demelerini referans alırsak mevcut teorinin pazar, para ve egemenliğin ortaya çıkışı sonrasını ifade ettiğini söyleyebiliriz. Yani sömürünün başlamasından sonraki süreci. İnsanın geçimini sağlamanın, yaşamını idame ettirmesinin ilk kaynağını emek harcanmış bir ürünün pazarda satılması olarak tanımlamak çok da gerçekçi değil. Yaşamımızı idame ettirmeye, geçimimizi sağlamaya dair ilk besin kaynağımız neydi; ona ulaşma yolumuz ve ödediğimiz karşılık egemenlik öncesi dönemde nasıldı? Aslında ilk geçim kaynağımızı anne sütüne dayandıramaz mıyız? Kadının bedeni ilk besin kaynağı olarak yorumlanırsa karşılığında oluşan bağ maddi bir bağ değildir. Bu nedenle "sütünü helal etmek" toplumsal yaşamda çok anlam ifade eder. Kadim halklardan Yaresanlarda en büyük yemin anne sütü üzerine yapılır. "Şirê Dayik" denildiği anda artık son söz söylenmiştir. Sütanneler ikinci bir anne olarak görülürler birçok kültürde. Çiğ süt emmek vefasızlığa işaret eder. Yani bizim ilk ekonomik faaliyetimiz karşılıksız bir biçimde emdiğimiz anne sütüdür. Her ne kadar günümüzde bu konuda da bedenleri bozulmasın diye kadınların çocuklarını emzirmemesi bile telkin edilebilse de, tarihsel açıdan kurulan anne sütüyle kurulan bu bağ diğer ekonomik faaliyetlere de sirayet etmiştir. Çiftçinin ekip-biçtiği toprağa ya da ürünlere çocuklarına bakar gibi bakması. El emeği, göz nuru, alın teri kavramları da ilk ekonomik faaliyetin başka yansımalarıdır. Köylerde hayvancılık yapanlar o hayvanları nesneleştirmek yerine isim vererek, özelliklerinin farkında olarak manevi bağlar kurarlardı. Ölen bir koyunu için ağlayan çoban, ölen ineği için yas tutan insanların onların süt ve et kapasitesi üzerinden kurulan bir bağ değildir. Hayvanların çiftleşmesi süreçlerini bayram gibi karşılamalar. Bereket ritüelleri günümüze kadar da yansımaları bulmaktadır.

Kürtçede geçimini sağlamaya "debar" denilir. Debar ise kadim Kürtçede ve dimilki lehçesinde "debir" yani buğdaydan gelir. Tüm kadim inanç ve ritüellerde geçim kaynaklarının bereketini sağlayan tanrıçalar kutsanmıştır. Mezolitik ve paleolitik dönemin şişman tanrıçaları üzerine bir çok spekülasyon yapılsa da bereketi simgeledikleri herkesin ortak kabulü. Bereket tanrıçaları, ekonomik faaliyet ile kadın arasındaki bağlantıya bir diğer örnektir. Özgür eşleşmeye dayalı ekonomi teorisinde hem ürettikleriyle hem de erkeğin ürettiklerine sağladığı bereket ile kadına dayanan ekonomik faaliyet eşitsizliğin değil, uyumun sağlanmasına hizmet eder. Bir başka kanıt kutsal kitaplara Habil-Kabil, sümer mitolojisine Dumuzzi-Enkimdu olarak giren hikâyede gözlemleriz. Habil-Kabil hikâyesinin Dumuzzi-Enkimdu hikâyesinin ortaklıkları da barizdir. Tanrıçaya kendini kabul ettirmek için uğraşan, ürünlerini sunan Sümer mitolojisindeki çiftçi-çobanın hikâyesi, kutsal kitaplarda tanrıya kurban sunan çiftçi ve çoban kardeşlere dönüşür. Bu hikâyenin bir başka anlatımını Rojava'da karşılaştığım bir yaşlı kadından dinledim. Adı Leyluz olan teyzeye adının anlamını sorduğumda bu hikâyeyi bilmiyor oluşumu yadırgayarak anlattı. Havva, insan neslinin çoğalması için her seferinde bir kız bir erkek olmak üzere ikizler doğurmuş. Ancak bu ikizlerin kendisinden önce ya da sonra doğmuş olanlarla evlenmesi gerekirmiş.

Leyluz çok güzel olduğu için caiz olmamasına rağmen kardeşi onunla evlenmek istemiş. Bu nedenle Habil-Kabil kavga etmiştir. Kimi kaynaklarda bu kadının ismi Aklima olarak verilmektedir. Yani çiftçi ve çoban kardeşler bir kadın yüzünden kavga etmişlerdir.

“Özellikle kadın icat ve keşifleriyle çiftçi, çoban ve zanaatkâr keşif ve icatları neredeyse keşif ve icatların tamamı oldukları halde, tarih hiç de bu gerçekliği teslim etmemektedir. Tanrıça İnanna’nın erkek tanrı-krallara seslenirken ve tek tek sayarak, ‘Benim 104 Me’mi sizler benden çalmadınız mı?’ söylemi belki de kulağa cılız ve anlamsız gelen (Kulaklar öyle alıştırılmış) gerçek tarihin son söyleyiş destanıdır. Enkimdu ve Dumuzi Destanında çiftçi ve çoban dünyası kendi emek, icat ve keşiflerinin önemini bu tür destanlarla dile getirirken, tarih berhalde gerçeklere daha yakındır.”⁸ Mitolojik ve dini hikâyenin mesajı eş yaşam eksenindeki dengenin bozulmasını anlatır. Kırık tabletlerden dolayı nasıl gerçekleştirdiği bilinmese de tanrıçanın asıl tercihi Enkimdu’dan yanayken Dumuzi’nin bunu etkilemesi haksızlığın başlangıcı olabilir. Enkimdu bu duruma çok içerler ve şöyle der:

“Sen, ey çoban, niye kavga çıkarırsın?

Ey çoban, Dumuzi, niye kavga çıkarırsın?

Benimle kendini, ey çoban, benimle kendini niye karşılaştırırsın?

Koyunların toprağın otunu yesin,

Çayırларında koyunların otlansın,

Zabalam’ın tarlalarında tabılları yesinler,

Bütün sürülerin Unun ırmağının suyunu içsin.

Ama çoban istifini bozmasın;

Benim, çobanın düşününe, ey çiftçi, dostum olarak gelme

Ey çiftçi, enkimdu, dost olarak, ey çiftçi gelme”⁹

Hikâyenin devamında Dumuzi tanrıçaya ihanet edecek ve ölümle cezalandırılacaktır. Ancak daha sonra affedilerek her 21 Mart’ta tanrıçayla evlenip bereketi getirecektir. Kışın ölen, baharda dirilen bir ritüele dönüşür bu mitolojik anlatım. Hem bereket hem de tarihsel olarak neolitik dönemin temel ekonomik faaliyetini ifade eden çobanlık ile çiftçiliğin çekişmesi eş yaşam ekseninde ifadeye kavuşmuştur. Aynı tabletlerde İnanna’nın Enki’ye sitemi onu işsiz bırakmasına dairdir. Kadın emeğinin sömürülmesinin mekanizmasını çözümleme açısından erkeğin egemenliğinin kurumlaşmaya başladığı bu dönemin verilerine mercek tutmak aydınlatıcı olacaktır.

⁸ Demokratik Uygarlık Manifestosu 4. Kitap

⁹ Samuel N. Kramer, Tarih Sümer’de Başlar, çev: Hamide Koyukan, Kabalcı Yay, 1999

Ekonomi konusundaki tarihsel araştırmalarda avcılığın aktifliği, toplayıcılık ve çocuklara bakmanın pasifliği üzerinden kurulan işbölümü teorileri kadının köleliği-erkeğin egemenliği kurgusuna dayanır. Avcılığın en revaçta olduğu dönemde dahi yiyeceklerin %80’inin toplayıcılıktan geliyor olmasına dair veriler, ekonomik faaliyetin temelinde kadınların olduğunun göstergesidir. Kadın emeği egemen erkek tarafından yürütülen operasyonlarla çalışarak, bu emek görünmez ve değersiz kılınmıştır. Kadın emeğinin çalışmaya devam edildiği bir zeminde özgür eşleşmenin gerçekleşme şansı yoktur. Mevcut ekonomi teorisi ile kadın emeğinin görünür kılınması ve karşılığının alınması temelinde bir hesap yapsak erkeklerin kadınlara olan borçlarını ödemeleri için ömür boyu 7-24 çalışmaları gerekirdi. Doğal emek ya da gönüllü olduğu için pazarda kıymeti olmayan kadın emeğini ekonomi teorisinin temeline yerleştirmek ise tüm ekonomi birim, ölçü ve tanımlarını değişime uğrattır.

Kadına mevcut ekonomi teorisi içinde yer açmaya çalışmak kadınların mücadelesi temelinde geliştirilmiş olsa da kapitalizm bunu kendi çıkarı için kullandı. Kadının bedeninin, duygusunun güzelliğinin metalaşmasına yol açan bir süreci ortaya çıkardı. Kapitalist ekonomi sektörünün dayanakları incelendiğinde bunu doğrulayan verilere ulaşmak mümkün. Kozmetik, moda, porno, fuhuş, reklam-eğlence sektörlerinin kapitalizme katkılarını ve kadın köleliği-erkek egemenliğini derinleştirme rollerini kim inkar edebilir? Kapitalizm en büyük kazancını bu rolleri pekiştiren sektörlerden elde eder. Kadın özgürlük hareketlerinin kadının ekonomik bağımlılığını sona erdirmeye konusundaki mücadelesi önemli sonuçlar yaratsa da kadınların ekonomiye katılım biçimi kolektif bağlamda kadın özgürlüğüne ne kadar katkı sundu tartışmaya değer. Yoksullukla mücadele kapsamında yardımlar toplamak kadın yoksulluğunu ortadan kaldıran değil, kadınları dilencilğe, emeksizliğe hapseden bir mekanizmadır. Dayanışma ve yardımlaşma önemli ve anlamlıdır ancak kadının ekonominin sahibi olması ve emeğinin görünür kılınmasına hiçbir katkısı yoktur. Hiçbir kadının mecbur edilemeye kabul etmeyeceği fahişeliğin “seks işçisi” olarak tarif edilmesi de erkek egemen ekonomi teorisinde kadına yer açmanın başka bir boyutudur. Bana oldukça ürkütücü gelen “kol kasını satmakla, vajina kasını satmak arasında fark yoktur” deyişi bile egemen erkeğin kurguladığı ekonomiye kadını yerleştirmenin uçlaşmış ifadesidir. Yaşasın işçi demek yerine işçiliği ortadan kaldıracak bir ekonomik sistemi düşünmek, fuhuş yapan kadınların

Ekonomi konusundaki tarihsel araştırmalarda avcılığın aktifliği, toplayıcılık ve çocuklara bakmanın pasifliği üzerinden kurulan işbölümü teorileri kadının köleliği-erkeğin egemenliği kurgusuna dayanır. Avcılığın en revaçta olduğu dönemde dahi yiyeceklerin %80’inin toplayıcılıktan geliyor olmasına dair veriler, ekonomik faaliyetin temelinde kadınların olduğunun göstergesidir.

koşullarını düzeltmek yerine fuhuş gibi bir kurumu ortadan kaldırmayı düşünmeyi engelleyen kurgular oluyor bunlar. Eş yaşam ya da kadın biliminin ekonomi alanındaki teori ve pratiklerin eleştirisi en nihayetinde kadın emeğini ekonomi teorisinin temelinde yerleştirmeyi amaçlar. Özgür eşleşmeye dayalı bir ekonomi teorisi zora, talana ve hırsızlığa dayalı erkek egemen teorisinin dayanaklarını da ortadan kaldırabilir.

Siyasete de benzer bir kurgu ile yaklaşalım. Siyasetin özgür eşleşmeyi gerçekleştirmeye dayandırıdığımızı düşünelim. Kürdistan kadın özgürlük hareketinin bu konuda çok önemli bir deneyimi oldu. Uzun uzadıya bunlara girmek yerine özgür eşleşmeye dayalı bu girişimin yarattığı sonuçları eşbaşkanlığın uygulanmasında görebilmekteyiz. Eş başkanlık sistemini kurumlaştırmak birçok çelişki ve çatışmayı ortaya çıkardı. Kadınlar kendilerini eğitmeyi, örgütlemeyi, duygularını politikleştirmeyi öğrenmek durumunda kaldılar. Her eş başkanlık ve eş temsiliyet kurumu kendi özgün kadın örgütlenmesini oluşturdu. Bu öylesine bir kültür oldu ki kadınların bulunduğu hiçbir alanın örgütsüz ve temsilsiz kalmaması için çok sayıda kadın siyasetin içerisinde yer almak, yaşamını, gündemlerini buna göre düzenlemek durumunda kaldı. Erkeklerle yaklaşımda da değişimlere yol açtı. Baba, sevgili, ağbi ilişkisi dönüşmek durumunda kaldı. Bu çelişkiler yeni bir kadın-erkek ilişkisi ve çelişkisine yol açmakta ve bağlantılı bir biçimde siyaseti de dönüştüren, demokratikleştiren bir rolü oynuyor.

Güçlü ve Kurnaz Erkek-Köle Kadın Diyalektiğine Dayalı Felsefe

‘Kadın-erkek ilişkisini savunmalarında özlü bir cümle ile ifade etmiştim; ‘zorba ve kurnaz erkek’ demiştim. Bunun üzerine bir sistem kurulmuştur. Hegel, efendi-köle ilişkisi demişti. Sistemini bu iki kavramdan yola çıkarak inşa etti. Ben ise ‘güçlü-zorba ve kurnaz erkek’ cümlesinin çözümlenmesi üzerine sistemimi kurdum. Bu konuda Hegel ile aramızda bir benzerlikten ziyade bir paralellik var ama aynı değil. Hegel erkek akıl ve iktidar kavramı üzerinden yola çıkıyor. Ben ise demos’tan, kadın-erkek ilişkisini çözümlenerek yola çıkıyorum. Hegel köle-efendi ilişkisinden yola çıkarak ulus-devlete ulaştı. Ben de ikiyüzlü kurnaz erkeğin kadın üzerindeki sömürgesinden yola çıkarak demokratik uygarlığa ulaştım.’”¹⁰

Köle ve efendiyi erkeklerin ilişkisi üzerine kurgulamak yerine kadın-erkek ikilemine oturtan bir felsefede ulaşacağımız sonuçlar farklı olacaktır. Hegel’in kadın erkek ilişkisinde evlilik kurumu ile ortaya çıkan verimsizliğe bakarak bunu temel belirleyici ilişki görmemesinin sebebi kadının nasıl bu hale geldiğine dair bir incelemesinin ve yaklaşımının olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Bunu kadının doğası olarak görüp tanımlamak yerine kurnaz erkeğin yarattığı köle kadın olduğunu tanımlayabilseydi yaklaşımı değişebilirdi.

¹⁰ Kötü ve Çirkin Yaşam Yolunda İyi ve Güzel Yaşanmaz, <http://jineoloji.org/tr/koetue-ve-cirkin-yasam-yolunda-iyi-ve-guzel-yasanmaz/>

Birçok filozofun kadın konusundaki yargılarının temelinde ilişkilendikleri kadınlara dair gözlemleri belirgindir. Bunlar da çoğunlukla eşleri, sevgilileri, metresleri olmuştur. Yani aslında bir erkeğe bağlı olmayı kabul etmiş kadınların tahlilidir yapılan. Bunun dışına çıkma arayışı olan kadınlar ise ya deli, fahişe, şeytan olarak damgalanıp uzaklaştırılmış ya da intihar etmişlerdir. Abdullah Öcalan’ın çözümlemeleri de eşi olan Fatma’nın çözümlenmesi ile başlamıştır. Ancak Abdullah Öcalan Fatma üzerinden bir kadın doğası ve tanımı yapmak yerine Fatma’yı bir tiplere olarak çözümlemiştir. Buradan kadınlar için bir çıkış yolu aramıştır. Binlerce kadını yönlendirdiği şey bu geleneksel rollerden çıkabilmenin mücadele, yol ve yöntemlerini açığa çıkarmadır. Bu bireysel olduğu kadar ağırlıkta kolektif bir deneyim olmuştur. Kadınlar savaşta, siyasette, sosyal hayatta hatta aşkta erkekle özgür eşleşmeyi sağlayacak çetin pratiklerde sınanmıştır. Gerilla günlüklerine yansıyan sorgulamalar bu pratiklerin bir sonucudur. Savaş, siyaset ya da sosyal alandaki çelişkiler eş yaşamın bilimi olarak tanımlayabileceğimiz verileri ortaya çıkarmıştır. Kadınların kendi özgün örgütlenmelerini oluşturmada yaşadıkları sıkıntılar ve bunun için yürüttükleri mücadele Selma Doğan’ın (Ş. Zinarin) ‘97 yılının 17 Şubat günü günlüğüne şu biçimde yansımış:

‘Nasil tiksiniyorum bu iğrenç, kaba, içi boş erkeklerden bir bilsen. Ve tabi bu erkeğin şu an’a dek de yaşamasının biricik nedeni olan işbirliği kadına duyduğum nefret daha da kapsamlı. Bugün zafer kazanmış gibiydiler... ‘Kadın-erkek fark etmezmiş, özgünlük fazla yokmuş, bölgenin durumuymuş özgün olan, yaşam aynıymış. Bu nedenle de tekmler birlikte alınmalıymış’ vb. birçok şey söylendi. Ve bizim sevgili erkek arkadaşlarımız tam bir zafer havası içindeydiler. İşbirliği kadın arkadaşımız ise temkinli temkinli etrafı süzüyordu. İlk raundu kazanmış sayıyordu kendini ve hepsi benim aşırı tepki duyup öfkeleneceğimi sanıyordu. Ama öfkemi bastırdım. Yumuşak davranışlar sergiledim. Zayıf bir kadın olarak görünmek istemiyorum. Çünkü zayıf bir kadın değilim. Yöntemsizim ama bu savaşa da varım. Bitmeyeceğim, Başkanım, sevgili Başkanım bana güç veriyor. Bunlar bana ne derse desin, Başkanımın özgürlük uğruna vereceğim savaşta benimle olacağına eminim. Yeter ki emek vereyim. Yeter ki doğru için olsun savaşım. Sonunda özgürleşen kadının kazanacağına inancım sonsuzdur.’”¹¹

Kadınların karşı karşıya kalacağı çelişkileri eğitim alanlarında çözümleme ve diyaloglarda tartışmış olmak bir bilinç ve irade ortaya çıkarmıştır. Üstelik amaç bir kadının kendisini kabul ettirmesinin ötesinde örgütlü irade olarak kadının kolektif iradesinin kabul edilmesi mücadelesidir. Tek başına bir kadının neden ve nasıl kabul edildiği de sorunsallaştırılmıştır. Aynı sorunsallaştırmanın kadınlar adına düşünce ve eylem yürüten bir çok kadına dönük de yapılması gereği var. Feminist ve devrimci hareketlerdeki kadınlar açısından bu sorgulama daha güçlü çıkışların zemini olabilir kanaatindeyim. Kolektif kadın iradesini temsil etmeyen, özgürlük ilkelerini esas almayan kadınlar köle ve geleneksel kadın kimliği olarak

¹¹ Zinarin’in Güncesi

çözömlenerek bu kadına karşı da amansız mücadele edilmiştir. Eş yaşamın zemini kadının erkekten fiziki, düşünsel, siyasi olarak boşanarak yeniden ilişkileneşine dayalı geliştirilmek istenmiştir. Zeynep Erdem (Ş. Jiyan) ise günlüğüne şunları kaydetmiş:

“Bu süreçte kadın arkadaşları biraz izledim. En çok ilgi gösterilen, umut beklenen ve bir çok kadronun bulunduğu kadın bölüğü. Şu sonucu çıkardım, kadın kendi ayakları üzerinde durmadığı sürece, sırtını başkalarına dayadığı sürece boşuna. Yani istenen özgür kadın kişiliğinin özünü oluşturamayız. Eskisi gibi basit tepkilere ya da tartışmalara girmemeye çalışıyorum. Elden geldiğince olgun... Fakat şu bizde çok önemli, kadının aldığı görevde şekilci kalmaması ya da dışlanmaması. Bunun için mücadele ve güçlü bir kişilik istiyor, yani rolün oynanması da ayrı bir savaşım gerektiriyor. Özellikle feodal zeminin olduğu bir yerde. Ama yılmayacağıma emin olabilirsiniz.”¹²

Benzer çelişki ve çatışmaları erkekler de egemenliğin çözümlemesi temelinde yaşamışlardır. Özgür eşleşme dediğimiz zemin sadece kadının yaşadığı gelişim ve değişimle paralel biçimde erkeğin değişimini gündeme getirmiştir. Kadınların özgürlük arayışı ve dönüşümüne göre daha yavaş ve temkinli seyrete de bu konuda çok derin sorgulamalar yaşayan, bunları yaşamında pratikleştirenler de olmuştur. Birçok günlük ve mektupta buna dair sorgulamalarının izlerini bulmak mümkündür. Mazlum Tekman mektubunda bunu şöyle dile getiriyor:

Benzer çelişki ve çatışmaları erkekler de egemenliğin çözümlemesi temelinde yaşamışlardır. Özgür eşleşme dediğimiz zemin sadece kadının yaşadığı gelişim ve değişimle paralel biçimde erkeğin değişimini gündeme getirmiştir. Kadınların özgürlük arayışı ve dönüşümüne göre daha yavaş ve temkinli seyrete de bu konuda çok derin sorgulamalar yaşayan, bunları yaşamında pratikleştirenler de olmuştur.

“Kadını doğru anlama, tanıma noktasında da yetersiz kalan yönlerimiz vardır. Zira anlamak için yüksek kalitede beyin ve yürek gücü gereklidir. Egemen tarih anlayışının karakterimize işlediği yaşam ve olguyu erkeğe yorumlama anlayışı, beraberinde doğru anlama gücünden bizleri uzaklaştırıyordu. Ezilen sınıfta, cinsi, toplumu anlamak için her şeyden önce egemen tarihin genlerimize ve bilincimize işlediği egemen erkek anlayışlarından, bakış açısından boşanmak gerekir. Şunu da büyük bir gururla söyleyebilirim ki, bu mantıktan bakış açısından boşanmak için büyük bir kararlılığım ve inancım olmuştur. Bu sonuca sadece devrimci olduğum için değil, insan olmanın bir gereği olarak vardığımı belirtmeliyim. Bir erkek olarak Şebit Beritan çizgisinde yürümeyi, o çizginin emirleri, hizmetçisi olmayı kendi açımdan bir onur olarak görüyorum. Bunu kendi açımdan kadınla doğru bir dostluğun ve yoldaşlığın mütevazı bir tavrı olarak değerlendiriyorum. Bu çizgiye layık olursam ne mutlu bana.”¹³

Kadınlık ve erkekliliğin özgür eşleşmesini gerçekleştirme anlamında bu sorgulama ve deneyimler Kürdistan Kadın Özgürlük hareketine önemli mesafeler aldırdı. Yol-yöntem konusunda bir birikim söz konusudur. *“Benim kadın ekseninde geliştirdiğim direniş, esas olarak kapitalizmin bu saldırılarına her cepheden yanıt veren, radikal bir dönüşümü amaçlayan, tarih ve kültür bilincinin yarattığı bir direniştir. Demokratik modernite ve demokratik ulus çözümümüüz bu direnişin kadın-erkek eşitliği temelinde, özgür eş yaşamı pratikleşmesinde somutluk ve derinlik kazanıp sistemleşmesi, doruklaşması anlamına gelir.”¹⁴* Feminizmin ilk aşamalarında eşitsizliğin kamusal alandaki yansımaları öne çıkmış bu konudaki kanuni düzenlemelerin eşitliği sağlayamaması özel alanın gündemleşmesine yol açmıştır. Özel alanda yaşananların politik olduğu doğrudur. Ancak 1970’li yıllardan bu yana giderek daha fazla artan biçimde çıkış kadın-erkek cinselliği üzerinden yapılmaya çalışılmaktadır. Bunun vardığı nokta da yukarıda ifade ettiğimiz haliyle cinsiyetlerin tahribine, ortadan kaldırılmasına dair teoriler oldu. Ancak cinsellikten siyasete, ekonomiye, hukuka, kültürel ve sosyal alana çıkış yapıtırılıp yapıtırılmadığı sorgulanmaya muhtaçtır.

Sonuç olarak; Eş yaşam başından beri anlam yüklenen bir ilişki. Hatta öylesine güçlü anlamlar yüklenmiş ki yaşam bu ilişki etrafında şekillendirilmiş desek yeridir. İlk inanç ve dinler özgür eşleşme temelinde şekillenirken daha sonra ortaya çıkan durum eş yaşamı sakatlayan tarzda olmuştur. Ekonomik faaliyet, siyaset başlangıçta eş yaşama dayanırken, eş yaşam dinin, siyasetin, ekonominin hizmetine girdiği anda artık özgür eşleşmenin ve aşkın gerçekleşme¹⁵ koşullarının ortadan kalktığına tanık oluruz. Hegemonik ilişkide aşkın gerçekleşme imkanı bulamayan ekonomik, dini, siyasi, toplumsal sorunlardan kaynaklı kavuşamayanların ya da kavuşsa da mutlu olamayan çiftlerin trajedisini anlatması buradan kaynaklanıyor olsa gerek. *“Mitolojideki tanrıların, tanrıçaların yüzyıllar içinde bazen meleklerle, azizlerle, peygamberlerle, genel olarak hükümdarlara, sultanlara... İşte Yakınoğru kelâsik İslâm edebiyatında Leyli ve Mecnun hikâyesinin kadın kabramanı Leyli/ Leylâ da bu eski aşk tanrıçasını yeni bir anlayış ve ifade biçiminde yeniden canlandırmıştır.”¹⁶* Aşk tanrıçalarının trajedilerin kahramanları haline gelişi de eş yaşamdaki dönüşümün bir sonucu olarak tanımlanabilir. Eş yaşamın bilimi bu trajediyi çözmek, özgür eşleşmenin politikasını, sanatını, ekonomisini, cinselliğini kurgulamakla ve inşa etmekle mükelleftir. Bir yanda kapitalizmin baştan çıkarıcılığı diğer yandan gelenekselliğin boğucu karanlığında çırpınan eş yaşamların sosyolojik analize ve çözümlere ihtiyacı var. İktidarla mücadele adına gerçekleşen yıkımların bizi sürüklediği çıkmaz sokaklardan böylesi bir inşayı üstlenecek idealli, gönüllü aşk emekçilerinin eş yaşamın bilimini geliştireceklerine inanıyoruz.

¹⁴ Abdullah Öcalan, Görüşme Notları

¹⁵ Demokratik Uygurlık Çözümü, 5. Kitap, 2015

¹⁶ Gönül Alpay Tekin, Divan Edebiyatındaki Motiflerin Mitolojik Kökeni, Türklük Bilgisi Araştırmaları, sayı 33/II, 2009

¹² Jiyan’ın Güncesi

¹³ Mazlum Tekman’ın Mektubu

Demografik Hesaplardan Kurtulmak- Özgür Eş Yaşam Seçeneklerini Çoğaltmak

Andrea Benario

Kavram ve kuram olarak özgür eş yaşam kuramı Abdullah Öcalan'ın Demokratik Uygarlık Manifestosu'nun beşinci cildi olan "Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü" kitabı ile çok merak edilen ve Kürt toplumu içerisinde yeni tartışmalara yol açan bir konu olmuştur. Onun etkisiyle eskiden birbirine "karı" veya "koca" olarak hitap eden bazı eşler artık birbirine "hevjin" veya "eş" olarak hitap etmeye başlamıştır. Hiyerarşik bir mülkiyet ilişkisini yansıtan "*koskoca*" erkek ve "*karınca*" kadın hitaplarının sorgulanması ve onun yerine eşitlik ve karşılıklı saygıyı çağrıştıran "eş" veya yaşam ortaklığını ifade eden "hevjin" kavramlarının kullanılması tabii ki önemli bir gelişmedir. Ancak bu hitapların algıya, algıdan da özgür bir yaşam ve ilişki hakikatine dönüştürülmesi kolay değil.

Zira eş yaşam olgusu, tek başına iki "bağımsız" birey arasında gelişen "özel" veya "doğal" bir ilişki değildir. Bundan ziyade bugünkü eş yaşamı, bireyi ve toplumu doğal dayanışma, adalet ve eşitlik ilkelerinden uzaklaştıran cinsel kırılmaların sonucunda inşa edilen ataerkil evlilik ve aile kurumunun yoğun etkisi altında gerçekleşmektedir. Eş ve aile ilişkilerine yüklenen anlam, ataerkil mitolojik anlatımların, dini dogmaların, felsefik kurguların ve pozitivist bilimsel kanunların sonucunda doğmuştur. Tüm bu anlatım ve teorilerin özünde erkek egemen anlayışın iktidar ve mülkiyet kaygısı yatmaktadır: Ataerkil evlilik ve aile kurumu, kadın ve çocukları, toprak ve toplumları, maddi ve manevi kaynakları egemenliği altına alıp kendi çıkarları doğrultusunda kullanıp sömürmek için oluşturmuştur. Buna göre "namus" ölçüleri, yasaklar, kanun, siyaset ve değer yargıları belirlenip topluma kabul ettirilmiştir. Onun devamında açığa çıkan devletçi zihniyet ve yapılanmaları bugüne kadar insanların düşünce ve duyguları; kişilikleri, kimlikleri

ve aralarındaki ilişkileri derin bir şekilde etkilemiştir. Ayıp ve tabularla yönetilen ve yönlendirilen insanların -özellikle kadınların- zengin düşünce olasılıkları sınırlandırılmış, duygu dünyaları hapsedilmiş ve yaşam seçenekleri ortadan kaldırılmıştır. Sanki kadının tek var olma gerekçesi evlenmek ve çocuk doğurmakmış gibi bir algı oluşturulmuştur. Öylesi bir dünyada ne bir çocuğun doğuşunu ne de toplumların demografik gelişimini -artışı veya düşüşü olsun- doğal bir gelişim olarak ele almak mümkün değildir.

Hâlbuki yaşam her zaman böyle değildi. Erkek egemenlikli olmayan, devlet ve mülkiyeti tanımayan doğal toplumlarda sosyal, ailevi ve duygusal ilişkilerin özü ve biçimi farklıydı. Bugün de devletli uygarlığın hegemonyasının dışında bu farkı hala koruyan bazı topluluklar vardır. Doğal toplumlarda ortak emek, maneviyat ve ahlaki değerler etrafında şekillendirilen ilişkiler hem karşı cinsle olan ilişkiler hem de hemcinsle olan ilişkileri kapsamıştır. Doğal toplumlarda çocukların doğmaları ve toplumun bir parçası olarak büyümeleri; nüfusun çoğalması ve çeşitlenmesi doğal bir seyir izlemiştir.

Cinsel Kırılmayla Oluşturulan Ataerkil Evlilik ve Aile Kurumu

Küçük bir elitin toplumun üzerinde hakimiyetini kurması, insanı ve doğayı sömüren devletçi iktidar aygıtlarını oluşturması, kadının ana klanından kopartılması ve ana klan toplumunun parçalanmasıyla mümkün olmuştur. Ataerkil nikah ve aile kurumu, köle ve efendiler paradigmasının kök hücreleri olarak tasarlanmıştır. Şiddet ve hile ile oluşturulan bu kurum vesilesiyle kadın ve çocuklar -köle ve hayvanlar gibi- erkeğin ve devletin mülkiyeti olmuştur. İktidar eksenli zihniyet ve devlet aygıtları tüm topluma sızdırılıp kadını ana evinden kopartmıştır. Kadını erkeğin aile evine götürüp onun ruhunu, bedenini ve doğurganlığını rehin almıştır. Devlet reisleri artı değeri fazlaştırmak ve hakimiyet sahalarını genişletmek için asker, ucuz işçi ve köleler ordusuna ihtiyaç duyarken, ataerkil aile reisleri hakimiyetleri altına aldıkları kadın ve çocuklar üzerinde itibar ve zenginlik kazanmayı amaçlamıştır. Aile soyu, mirası, söz ve karar hakkı artık babadan oğluna geçtiğinden biyolojik babalık olgusu önem kazanmış ve erkek çocukları kızlardan daha değerli görülmeye başlanmıştır. Nüfusu denetlemek ve çoğaltmak amaçlı Sümerlerden beri ataerkil namus anlayışı, evlilik ve kanunları dayatılmıştır. Dolayısıyla kadının evlilik öncesi bakire olması, sonra da aile reisinin "namus"u olarak eve kapatılıp kamu yaşamından dışlanması, kadının erkekle evlilik dışı cinsel ilişki yaşamasının ölümlerle cezalandırılması, erkeğin ise zina işleminin kabul görülmesi, boşanma hakkının sadece erkekler için tanınması gibi uygulamalar ataerkil nüfus siyasetinin parçaları olarak ataerkil "ahlak" anlayışına çevrilmiştir.

Sümer, Akad, Babil, Asur, Hitit ve Roma'da devlet kanunları çerçevesinde artık yazılı antlaşmalarla resmileşen nikahların veya Mısır ve Yunanistan'da "ahlaki ilkeler" çerçevesinde sosyal bir olgu olarak kurumsallaştırılan evliliklerin zihniyeti ve uygulamaları özünde aynı idi: Hepsî kadının ölümüne kadar bir erkeğin

mülkü ve namusu olmasını öngördüler. Bu ikiyüzlü ve tek taraflı evlilik sözleşmelerinde artık kadının tercihi, söz hakkı ve iradesi yok sayılmıştır. Evlilikler genelde damat ve gelinin babası veya abisi arasında ayarlanan ticari antlaşmalar biçimine almıştır. Aile ve devlet babalarının hegemonyası altında çocuk üretiminin çoğaltılıp aile soyunun ve devletlerin egemenliğinin pekiştirilmesi evlilik kurumunun esas hedefi olmuştur. Doğal toplumlarda kutsal ve sosyal olan analık kültürü yerine ataerkil sistemde kadının var olma hakkını (özellikle erkek) çocukların doğmaları ile sınırlandıran ve ailenin hizmetçisi olan biyolojik annelik olgusu getirilmiştir. “Erkek” çocukları doğurmayan evli bir kadının yaşam hakkı ve güvenliği yoktu. Roma İmparatorluğu hukukuna göre kadın ve çocukların, köle ve hayvanların yaşamı ve ölümü aile efendisinin insafına kalmıştır. Ailenin hi-mayesi altında olan tüm canlı ve cansız malların mutlak karar sahibi oydu.

Sümer ve Babil döneminde doğum oranı yüksek olmakla beraber mezarlıklar üzerinde yapılan araştırmaların sonucuna göre bebek ve genç anaların ölümleri de yoğun yaşan-mıştır. Genişleyen imparatorlukları için ihtiyaç duyulan memur, işçi ve asker sayıları sağlamak ve kadınları devlet ve erkeğin denetimi altında tutmak için artık evlilik mecbur kılınmıştır. Evli olmayan yetişkin kadınlar hor görülmüş, dışlanmış. Fakat tapı-naklarda görevli olan kadın rahibelerin ve fahişelerin evlenmeleri ve çocuk doğurmaları yasaktı. Bu kadınların ana tanrıçayla bağ içinde olduklarına

Aile ve devlet babalarının hegemonyası altında çocuk üretiminin çoğaltılıp aile soyunun ve devletlerin egemenliğinin pekişti-rilmesi evlilik kurumunun esas hedefi olmuştur. Doğal toplumlarda kutsal ve sosyal olan analık kültürü yerine ataer-kil sistemde kadının var olma hakkını (özellikle erkek) çocukların doğma-ları ile sınırlandıran ve ailenin hizmetçisi olan biyolojik an-nelik olgusu getiril-miştir.

ve ondan güç aldıklarına inanılmıştır. Ana tanrıça kültüründen henüz tamamen kopmayan bu kadın-lar ve ardılları ataerkil egemenliği açısından bir tehlike olarak görüldüğünden evlenmeleri ve çoğalmaları yasaklanmış olabilir. Sümer tabletlerinde bulunan bazı anlatımlara göre evli olmayan veya çocuk doğurmaları yasak olan kadınların bebekleri yem olarak köpek veya domuzların önüne atılmıştır. Babası bilinmeyen, yani erkek sahibi olmayan çocukların yaşam hakları yoktu.¹

Tek tanrılı dinlerde aynı ataerkil nikah ve aile anlayışı ve bununla beraber kadının rolünün çocuk doğurmak ve aileye hizmetçilik yapmakla sınırlandırılması keskin bir dogma haline getir-ilmiştir. Bu da eş yaşam alanında ikinci bir cinsel kırılmanın yaşanmasına yol açmıştır. Yahudiliğin kut-sal kitabı olan Tevrat'ta nüfusun çoğaltılmasına ilişkin

tanrının net talimatı bulunmaktadır. İnsanları yarattıktan sonra tanrı onlara “*bereketli olun ve çoğalın!*” emrini vermiştir. Hamileliği önleyen kadınların cezalandırılmasını öngör-müştür. Ataerkil soyun önemini sürekli vurgulamıştır. Peygamberlerin çocuklarından sadece oğullarının isimlerine değinilmiştir.

Hristiyanlıkta cinselliği evlilik kurumuna ve çoğalmaya bağlayan bir namus anlayışı hakimiyetini sürdürmüştür. Kilise otoriteleri cinsel güdüyü ve duyguları “şeytani işler” olarak lanetleyerek bastırılmasını hatta cezalandırmasını emretmiştir. Kilisenin kadroları olan papaz, rahip ve rahibeleri için Meryem ananın “kutsal bakireliği”ni örnek vererek evlilik ve cinsellik ilişkilerini yasaklamıştır. Diğer kadın ve erkekler ise evlilik kutsaliyetine göre “tek beden” olarak eş yaşamlarını sürdürmek ve çoğalmakla yükümlü olmuşlardır. Damat ve gelin kilisede -tanrıya- ebedi olarak birbirlerine sadık olmayı söz verirler. İncil’de “tek beden” olarak tarif edilen evlilikte kadının konumu şöyle tanımlanmıştır: “*Ey kadınlar, Rab’be bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkek de kadının başıdır.*” (Efesliler 5:22-23)

Benzer bir biçimde İslamiyet’te de evlilik kurumundaki erkek egemenliği “Allah tarafından yaratılan hiyerarşik toplum düzeni” olarak gerekçelendirip kadının nes-neleştirilmesi meşrulaştırmıştır: “*Erkekler, kadın üzerinde idareci ve hakimdirler. Çünkü Allah birini (cibad, imamet, miras gibi işlerde) diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler mal-larından (aile fertlerine) harcamaktadırlar. İyi kadınlar, itaatkar olanlar ve Allah’ın korun-masını emrettiği şeyleri kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır. Fenalık ve geçimsizliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince; önce kendilerine öğüt verin, yataklarından ayrılın. Bunlar da fayda vermezse dövin. Eğer size itaat ederlerse kendilerini incitmeye başka bir bahane aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür.*” (Nisa Suresi, 4:34)

İslam’ın farklı mezhepleri evlilikle ilgili oluşturdukları hükümleri, mülkiyet veya köle satışı belirleyen anlaşmalara benzetmiş; dolayısıyla kadın, nikâhın bir tarafı olarak değil, “konusu” sayılmıştır. Yine Kuran’ın surelerinde evliliğe teşvik edilir.² Evlilik kurumunun esas amacı insan neslinin devamının sağlanması olarak belirlenmiş; çocuk üretimi ve erkeğin hakimiyeti arttırmak için bir erkeğin çok sayıda eş ve cariye konumunda olan kadınla evlenmesi uygun bulunmuştur. Tüm çocuklar ise babaların (ve onun ailesinin) mülkü sayılmıştır. Erkek için harem kültürü bir statü sembolü olarak görülürken, kadın açısından evlilik öncesi veya evlilik dışı cinsel ilişkiler ise cezalandırılması gereken günah olarak yasaklanmıştır.

Beş bin yıl boyunca hem kadının ve toplumun esaretini hem de erkeğin ve devletin hakimiyetini pekiştirmesi için oluşturulan ataerkil evlilik kurumunun karakteri açıkça ekonomik ve iktidar amaçlı bir ilişkiydi. Avrupa’daki Aydınlanma ve Romantizm çağının etkisi ve ulus devlet modelinin gelişmesiyle son iki yüz yılda ataerkil evlilik ve

¹ M. Jursa, Die Babylonier, 2004; H. Uhlig, Die Sumerer, 1992, 3. Aufl. 2002; B. Hrouda, Der Alte Orient, 2003; M. Bau, Der Fruchtbare Halbmond, 1975

² “İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin.” (Nur 24/32)

ilişki modellerine yeni bir halka eklenmiştir. Burjuva çekirdek aile modeli ve idealize edilen “romantik aşk” ve “aşk evliliği” anlayışı ve arayışıyla evlilik ilişkisi tamamen “özel alan” olarak ilan edilmiş, toplumsal ilişkilerden kopartılmıştır. Bununla beraber kadın daha da yalnızlaştırılmış ve erkeğin istek ve zevklerine göre kendini şekillendirmek zorunda bırakılmıştır. “Aşk evliliği” veya “yaşam ortaklığı” propagandasına rağmen burjuva nikah ve aile kanunları da kadının kocasının iradesine ve hakimiyetine boyun eğmesini mecbur kılıyorlardı. Hristiyan kilisenin belirlediği ahlak normları geçerliliğini koruyordu. Özellikle kadın açısından cinsellik tabulaştırılmış, ancak bir soy sürdürme aracı olarak evlilik kurumu içerisinde kabul görülmüştür. Bununla beraber çifte standartlar her zaman var olmuştur. Evlilik öncesi veya evlilik dışı cinsel ilişkiler kadın açısından günah sayılmasına karşın erkek için erkekliğin ispatı olarak kabul görmüştür. Burjuva sınıfta kadının rolü “pasif” aşkla ev hanımı ve anne olması ile sınırlandırılmış; ancak çocuk hakkında karar hakkı babasına ait olmuştur.

20. yüzyılın başından itibaren birinci feminizm dalgası ve sosyalist hareketlerin etkisiyle burjuva aile ve evlilik anlayışı, cinselliği lanetleyen kilisenin ahlak normları daha radikal sorgulanmaya başlanmıştır. “Özgür aşk” ve “yeni etik” olarak edebiyat ve tartışmalara yansıtılan alternatif aşk, cinsellik ve eş yaşam arayışları toplumsal değişimi öngörmüşse de sonucunda liberalizmin “bireysel tercih” anlayış sınırlarına takılmıştır. Kapitalist modernite çağında yaşamın anlamsızlaştırılması ve bunalım hali almasına karşın insanların mutluluk arayışları cinsellik ve aşk ilişkilerine kanalize edilmiştir. Fakat sosyal ilişkilerin parçalanmasıyla ne bireyin tüm ihtiyaçlarını “cinsel mutluluğuna” endeksleyen yaşam tarzı ve eş ilişkileri ne de cinselliğin metalaştırılması ataerkil zihniyet ve şiddeti azaltmamış, ondan ziyade yeni bunalımların kaynağı olmuştur.

Nüfus Politikalarının Hesapları: “Yaşama Hakkı Olanlar ve Olmayan Çocuklar”

Sınıflı uygarlığın başlangıcından itibaren insanı nesneleştiren devletçi nüfus politikaları tasarlanmış ve uygulanmıştır. Ataerkil evlilik ve aile kuramları demografya siyasetinin esas araçları ve uygulanma alanları olmuştur. Egemenlerin çıkarına göre “faydalı insan kaynakları” üreme ve çoğaltmasını sağlamak, hanedanlık ve devlet anlayışlarının, dini dogma ve pozitivist bilimciliğin ortaklaştığı bir amacı olmuştur. Ancak bununla beraber Sümer tapınaklarındaki kadın rahibelere ve fahişelere dönük belirlenen evlenme ve çoğalma yasağından beri aynı zamanda bir ayıklanma siyaseti de uygulanmıştır. Devletli uygarlık tarihi boyunca egemen sınıf, ulus veya dine mensup olan “sağlıklı” kadınlar için doğurma ve çoğalma zorunluluğu öngörürken, efendilerin egemenliği ve zenginliği açısından tehdit veya “yük” olarak varsayılan kadınlara dönük doğurma yasakları getirmiş; zorla kürtaj ve kısırlaştırma uygulanmıştır.

Nüfus siyaseti, 18. yüzyıldan itibaren Yunanca bir kavram olan “demografya” adı altında oluşturulan nüfus biliminin geliştirilmesiyle hegemonik iktidarın

stratejik bir aracı olmuştur. Nüfus yapılanmaları ve değişimleri inceleyen bu bilim dalı esasta dört konu ile ilgili araştırma ve teoriler geliştirmektedir: İnsanların çoğalması, ölme oranı, göç hareketleri ve nüfus yapılanmaları. Egemenlerin ideolojik ve ekonomik hedefleri çerçevesinde bu alanlarda tespit edilen veriler değerlendirilmiş, teşhisler konulmuş ve siyasetler belirlenmiştir. Nüfus bilimci ve iktisatçı Thomas Robert, Malthus’un “azalan verim kanunu” ve Charles Darwin’in evrim teorisi faşist “üstün ırk” ideolojisi ve soykırımların “bilimsel mayası” olarak kullanılmıştır. “Güçlü ve seçkin olanların yaşam hakkı vardır” denilerek “aşağılık”, “asalak” veya “asosyal” olarak kategorileştirilen insan ve halklarının yaşam ve çoğalma hakkı yok edilmiştir. 19. yüzyılda endüstriyalizm ve ulus devletin gelişimiyle daha fazla ucuz işçi ve askere ihtiyaç duyan sermayedar ve hükümdarları milliyetçi ve cinsiyetçi argümanlarla kadınları doğum yapmaya teşvik etmişlerdir, etmektedirler. Buna karşı emek gücünü satmak zorunda kalan nüfusun çoğalmasının, patronlara işçilerin maaşlarını düşürme imkanı sunduğunu vurgulayan Karl Marx ise proleter ailelerin fazla çocuk yapmamalarını önermektedir. Malthus’un kuramını esas alan ve ABD’nin en zengin kapitalistlerden olan John Rockefeller, nüfus yoğunluğunu düşürmek amacıyla 1952 yılında kurduğu “Nüfus Konseyi” ile Latin Amerika, Asya ve Afrika halklarına dönük aile planlaması adı altında kısırlaştırma kampanyaları yürütmüştür. Dünyanın sosyal ve ekolojik dengesini tehdit eden “nüfus patlaması” gibi korku senaryoları çizilirken, “yoksulların doğurganlığı” açlık ve yoksulluğun gerekçesi olarak sunulurken kapitalist ve emperyalist sömürgeciler ekolojik ve sosyal krizlerin nedeninin kendileri olduklarını örtbas et-

meye çalışmaktadır. Demografik teşhisler her zaman ideolojik ve politik amaçlara göre yorumlanmıştır.

Örneğin IMF, Dünya Bankası ve BM tarafından küresel çapta konulan “demografik hedefler”, çeşitli şantaj ve zor yöntemleriyle uygulanan “aile planlama programları” öncelikle kadının bedenini ve iradesini ezmiştir. Eski ABD savunma bakanı Robert McNamara 1968 ve 1981 yılları arası Dünya Bankası başkanı olarak nüfus siyasetlerinin amacını açıkça şu şekilde ifade etmiştir: “Bir teröristi Latin Amerika’nın ormanlarında avlamak yerine, onu ana rahminde öldürmek daha kolaydır!”

IMF’nin nüfus azaltmasına dönük Hindistan’a uyguladığı baskılar sonucunda yalnız 1975 ve 1977 yılları arasında 8 milyon insan zorla kısırlaştırılmıştır. Ayrıca 5 yıl boyunca kadınların hamile kalmasını engelleyen ve kalıcı sağlık sorunları yaratan

IMF,
Dünya Bankası ve BM
tarafından küresel çapta konu-
lan “demografik hedefler”, çeşitli
şantaj ve zor yöntemleriyle uygulanan
“aile planlama programları” öncelikle ka-
dının bedenini ve iradesini ezmiştir. Eski
ABD savunma bakanı Robert McNamara
nüfus siyasetlerinin amacını açıkça şu şe-
kilde ifade etmiştir: “Bir teröristi Latin
Amerika’nın ormanlarında avlamak
yerine, onu ana rahminde öl-
dürmek daha kolay-
dır!”

Norplant plastik kapsülleri milyonlarca kadının ciltleri altına yerleştirilmiştir. İki çocuktan fazla olan ailelerine karşı yaptırımlar uygulayan demografya siyaseti Hindistan'da büyük bir kadın kırımına yol açtı. Hindistan geleneklerine göre evlendirilen gelinin başlık parası onun ailesi tarafından ödenmesi gerektiğinden dolayı bir Hintli atasözünde “Bir kızın büyütülmesi komşunun bahçesini sulamak gibidir.” denilmektedir. Hem ataerkil zihniyet sonucunda hem de bir çok ailenin “komşusunun bahçesine su vermek” için maddi imkanları olmadığından 20 sene içerisinde Hindistan'da doğum öncesi 10 milyon kız çocuğu kürtaj edilmiş; 62 milyon kız çocuğu ve kadın da o süreç zarfında öldürülmüştür. Çin'de nüfus azaltma amacıyla 1979 ve 2015 yılları arasında uygulanan “tek çocuk ailesi” siyaseti de 100 milyon kızın “kayıp” olmasına neden oldu, çünkü aileleri mirasçı olarak bir oğul istemişlerdir.

Geliştirilen biyo-iktidar stratejileri aynı zamanda ilgili coğrafyalardaki zengin tarihsel toplumsal yapılanmalarda, yaşam kültürlerinde, aile ve eş yaşam ilişkilerinde yabancılaşma ve derin tahribatlar yaratmıştır. Geniş aile ve klan yapılanmalarında var olan kendini yönetme kültürü ve gücü tamamen ortadan kaldırılmış, kapitalist modernite çağına uygun savunmasız, tüketici bir toplum yaratabilmek için batılı çekirdek aile modeli “en gelişkin” ve “evrensel eş yaşam modeli” olarak lanse edilmiştir.

Öte yandan sömürgeleştirilen ülkelere bu nüfus siyasetini dayatan batılı endüstri ülkelerinde kürtaj hala yasa dışıdır. Ve hamileliği önleyen ilaç kullanımı Katolik kilisesi tarafından mahkum edilmiştir. Azalan doğum oranından dolayı giderek yaşlanan Avrupalı toplumların refah düzeyi ve kapitalist modernitenin hegemonyasını sağlamak için genç nüfus artışına ihtiyaç olduğu tespiti yapılmıştır. Örneğin, 2005 yılında doğurgan yaşta olan kadınların doğum ortalaması 1,34 olması itibarıyla Almanya, İtalya ve İspanya gibi dünyanın en düşük doğum oranı olan ülkeler arasında yer almaktadır. Almanya'da olduğu gibi dünya çapında toplanan istatistik veri ve araştırmalara göre “demografik-ekonomik” paradoks olarak adlandırılan bir trend var: Toplumların refah ve eğitim düzeyi ne kadar yüksekse çocuk oranı o kadar azalmaktadır. Dolayısıyla devletler çeşitli ideolojik, ekonomik ve sosyal girişimleriyle genç kadınların hem meslek sahibi hem de anne olmasını teşvik etmektedir. Eskilerde muhafazakar çevreler tarafından “kötü anne” imajı ile yargılanan çalışan anneleri neo-liberal demografik hesaplardan dolayı bugün idealize etmekte ve “komünistlerin, bakımsız çocukların yeri” olarak işaret edilen kreş ve çocuk yuvaları bugün Alman devletinin yardımıyla yaygınlaştırılmaktadır.

Yine de son yıllarda tekrardan canlandırılan neo-muhafazakar politikalar ile cinsiyetçilik dincilik, milliyetçilik ve militarizmin etkisiyle kadının rolünü annelikle sınırlandırma girişimleri artmaktadır. Örneğin, Tayip Erdoğan 2013 yılında Türkiye'nin başbakanı olarak her Türk Müslüman kadının en az üç çocuk doğurmasını isterken, kısa bir süre sonra, en az beş çocuk talep etmiş ve nihayetinde 2017 yılının Kasım ayında

-sanki açık arttırma pazarındaymış gibi- dolaylı olarak her inançlı kadının en az 15 çocuk annesi olmasını talimatını vermiştir.³ Bu çağrıyla Türkiye'deki kadınların demokrasi ve özgürlük arayışlarını frenlemeyi ve yeni savaşlar için gereken asker sayısını karşılamayı amaçlamaktadır. Türk Müslüman kadınlar için çoğalma talimatı veren Türk devleti Kürt nüfusun çoğalmasını da 1996'da gerçekleştirilen MGK toplantısında bir “güvenlik tehlikesi” olarak değerlendirmiştir. Ardından da Kürt kadınlarının doğum sayısını azaltmak için özel kampanyalar yürütmüş ve bazı yerlerde kadınların bilgisi olmadan zorla kısırlaştırma yöntemleri uygulamıştır.

Farklı coğrafyalarda veya aynı bölgede olsun; bir topluluğun nüfus gelişiminin “güvenlik tehdidi” veya “ekonomik yük” olarak değerlendirilmesi de başka bir topluluğun “insan kaynakları” olarak görüp çoğalmasını teşvik etmek de aynı cinsiyetçi ve ırkçı demografya siyasetini temsil etmektedir. Yani madalyonun iki yüzüdür. Her iki yaklaşım da başta kadın olmak üzere insanı ve toplumları pozitivist bilimcilik mantığıyla nesneleştirmektedir. İnsan ve toplumları ancak rakamlar olarak değerlendiren iktidarcı demografya siyaseti, kadınların isteklerini, yaşam ihtiyaçlarını ve iradelerini yok saymakta ve eş yaşam anlayışını çok yönlü etkilemektedir.

Kadın kurtuluş hareketleri ve feminist aktivistler, demografya siyaseti ile bağlantılı konuları ve bunların eş yaşamına yansımaları yönünde önemli gündemler ile mücadelelerini sürdürmüşlerdir, sürdürmektedirler. 1970'li yıllardan itibaren kürtajın legalleştirilmesi için Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yürütülen kitlesel kampanyalar; evlenme, aile ve boşanma hukukunda erkeğin egemenliğini pekiştiren yasaların kaldırılmasına dönük eylemler; kadınların üreme ve sağlık hakları için oluşturulan yerel ve küresel örgütlemeler; cinsiyetçi dinci “ahlak” normlarının ve pozitivist bilim mantığının sorgulanmasını esas alan çalışmalar; çocuk bakımı ve eğitimi toplumsallaştırmak için geliştirilen yerel inisiyatifler; ailenin “dokunulmaz” özel alan olmaktan çıkartılıp tabulaştırılan aile içi şiddetin görünür kılınması; biyolojik aile ilişkilerinin ötesinde kolektif yaşam örgütlenme deneyimleri; zorla kısırlaştırma programlarına karşı Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki kadınların direnişleri; demografya stratejistlerinin propagandalarına göre “refah ve mutluluğu” vaat eden, fakat bireyciliği ve yalnızlığı geliştiren batılı çekirdek aile modeli ve kapitalist modernitenin maddi kültürüne karşı komünal yaşam kültürlerinin savunması gibi sayısız farklı örnekler sayılabilir.

³ 10 Kasım 2017 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı Kadın Danışma Konseyi Genç Kadınlar Liderlik ve Girişimcilik Programı Sertifika Törenindeki konuşmasından: “...Emir çok açık, net. Nikahlanın. Evlenin. Çoğalın... Bu konuda Müslüman kadınların hassasiyetini çok önemsiyorum. Türkiye'deki terör örgütü bu konuda çok çok hassas. En az beş, on, on beş çocukları var.”

Ancak nüfus siyasetinde uygulanan çifte standart yüzünden kadın hareketleri uluslararası düzeyde gündem ve taleplerini ortaklaştırmakta güçlük çekti. Aynı zamanda birçok kadın hareketi ve feminist aktivist, ataerkil sistem analizi ve eleştirisini köklü yapmadığından sistemin yaşam alışkanlıkları, modaları ve ilişki biçimlerinden kopamadılar. Ataerkil nüfus siyasetine karşı hem uzun vadeli radikal ve örgütlü bir mücadele hem de kadınların alternatif bireysel ve kolektif özgür yaşam, ilişki ve üretim yapılanmaları geliştirilmediğinden dolayı kadın hareketinin birçok talepleri liberalize edilmiştir. Ve ataerkil kapitalist sistemin reforme edilerek meşrulaştırılması yönünde kullanılmaktadır.

Nüfus siyaseti konusunda feminist hareketler arasındaki görüş ayrılıkları ilk defa 1994'te Kahire'de gerçekleştirilen Dünya Nüfus Konferansı öncesindeki tartışmalarda açığa çıkmıştır. New York'tan konferansa katılan bir kadın grubu konferansa dönük bir "kadın deklarasyonu" hazırlamış ve farklı ülkelerden kısa bir zaman içerisinde yüzden fazla kadın oluşum ve feminist aktivistler bu girişimi desteklemişlerdi. Deklarasyon metninde "aile planlama programlarında kadın örgütleriyle ortaklaşa çalışmaya dönük bir yönetmelik kabul edilirse kadınların üreme hakları nüfus siyasetiyle uyum içerisinde olabilir" biçiminde bir görüş savunulmuştur. Kısa bir süre sonra Bangladeş'te gerçekleştirilen bir toplantıda başka uluslararası kadın örgütleri bu girişimi reddederek köklü bir biçimde eleştirdiler: "Nüfus siyaseti, emperyalist ve ataerkil bir strateji olarak kadınların çıkarlarıyla ilkesel olarak gelişmektedir. Feminist taleplerin nüfus siyaseti lobilerine kendi çıkarlarına eklenmesi politikasına karşı çıkıyoruz."⁴

Nüfus siyasetine dönük feminist kadın hareketlerinin farklı ideolojik akımlarda iki eğilim açığa çıkmıştır: Feminist bir demografya siyasetini geliştirmesi gerekliliğine inananlar ve demografya siyaseti ataerkil ve emperyalist bir egemenlik aracı olarak kökten reddedenler. Ancak her iki akım da kadının düşünsel, ruhsal ve bedensel bütünlüğü, onun kendi yaşamı ve çocuk doğurma konusunda özgür seçme ve karar sahibi olmasını gerçekleştiremediler.

Nüfus siyasetine dönük feminist kadın hareketlerinin farklı ideolojik akımlarda iki eğilim açığa çıkmıştır: Feminist bir demografya siyasetini geliştirmesi gerekliliğine inananlar ve demografya siyaseti ataerkil ve emperyalist bir egemenlik aracı olarak kökten reddedenler. Ancak her iki akım da kadının düşünsel, ruhsal ve bedensel bütünlüğü, onun kendi yaşamı ve çocuk doğurma konusunda özgür seçme ve karar sahibi olmasını gerçekleştiremediler. Onun ötesinde bu konuda verilen mücadeleleri kadın ve toplumun özgür yaşam koşullarını, kültür ve zihniyetini yaratmakta yetersiz kaldı. Bununla beraber eş yaşamını mülkiyet anlayışından, erkek egemenlikli zihniyet ve geleneklerinden arındırıp yeni bir ilişki ve yaşam ortaklığı henüz ortaya çıkarılamamıştır.

Onun devamında kadının çocuk doğurması hala çeşitli -çoğunlukla kadının özgür iradesi dışında dayatılan- hesaplarının sonucunda meydana gelmektedir. Çocuğun ekonomik masrafları veya faydaları; çocuğun anne ve babası açısından yaratacağı toplumsal itibar kazanımı veya kaybı; çocuğun eş yaşamı veya bireysel yaşam arayışı açısından psikolojik ve sosyal getirisi veya götürüsü gibi hesaplar sıralayabiliriz.

Özgür Eş Yaşamına Doğru...

Ataerkil evlilik ve aile kurumu ve bu bağlamda geliştirilen nüfus siyaseti, erkek egemenlikli sistemin ilk kendini kurumsallaştırdığı alan olması itibarıyla Abdullah Öcalan'ın buna alternatif olarak geliştirdiği özgür eş yaşam kuramı sosyal devrimin başarısı açısından bir püf noktasıdır. Dünya devrimlerinde hep eksik kalan yan, kazanılan siyasal ve askeri başarıları özgür bir yaşam gerçekliğine çevirmesi olmuştur. İnsan üzerindeki tüm baskı ve sömürgecilik biçimlerini kaldırmasını hedefleyen sosyalist devrimleri kadının kamu yaşamındaki rolü ve yeri açısından önemli gelişmeler yaratmışlarsa eş yaşamındaki mülkiyetçi ataerkil evlilik anlayışını ve şiddeti ortadan kaldırmakta yetersiz kaldı. Devrimci düşünceler özel evlerinin kapılarını açıp, eş ilişkilerinde ve aile ortamlarında yeni bir yaşam kültürünün zihniyeti, formları ve varoluşu gerçekleştiremediler.

Özgür eş yaşam, eski evlilik kurumunun ve üreme biçimlerinin yeni bir adı veya cilası olmayıp kadın özgürlükçü, yeni bir toplumsal ahlakın "özel" ve "kamu" alanlarında somutlaşmasını ifade etmektedir. Bu toplumsal ahlaka göre kadına ne bir soy sürdürme aracı ne de bir cinsel nesne veya hizmetçi olarak yaklaşılmamalı. Kadın ve çocukları kimsenin "mülkiyeti" veya "namusu" olmadığı gibi; her birine özgür irade ve insan onuruna sahip olan bireysel ve toplumsal varlıkları olarak saygı gösterilmesi özgürlük ahlakının gereğidir. Bu anlamda özgür irade ve düşünce, karşılıklı saygı, sevgi, sorumluluk ve dayanışma ilkeleri temelinde geliştirilen bireysel ve toplumsal ilişkilerin tüm iktidarcı ve mülkiyetçi duygu, düşünce ve davranışlarından arındırılması özgür eş yaşamın var olabilme şartıdır.

Eş yaşamı sadece iki bireyin bir araya gelip beraber yaşamaları (1+1=2) pozitivist mantıkla ele alınamaz. Çünkü iki kişi bir yaşam ortaklığı kurduğunda bu yaşam yeni bir içerik ve nitelik kazanıyor. Üstelik bu ilişki sonucunda çocuklar da bu yaşam ortaklığının bir parçası olursa, yaşamın rengi ve anlamı daha da farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu ilişki nasıl toplumsal ortam tarafından etkileniyorsa, eş yaşam ilişkileri de aynı zamanda toplumsal ilişkileri etkilemektedir. Bu diyalektik bağı göz önünde bulundurduğumuzda eş ilişkilerinin özgürleştirilebilmesi için bu ilişkiyi "iki kişi arasında olan özel ilişki" olarak algılamamak gerekmektedir. Ataerkil evlilik kurumu kadının toplumsallığından soyutlayıp köleleştirilmesi üzerinden inşa edilmiştir. Dolayısıyla eş ilişkilerinde kadının kendisi olabilmesi için, öz iradesi ve bilincini sürekli geliştirebileceği eş ilişkisinin ötesinde komünal, kolektif, sosyal ve politik örgütlemelerinde yer alması oldukça önemlidir.

⁴ Susanne Schultz: Feministische Bevölkerungspolitik? Zur internationalen Debatte um Selbstbestimmung; Gender Killer, 1994

Siyasi ve toplumsal özgürlük mücadelesiyle eski zihniyet kalıplarını, yaşam biçim ve alışkanlıklarını kırıp değiştirmek ne kadar gerekliyse, yeni düşünsel ve yaşamsal çıkışlara cesaret edebilmek de o kadar önemlidir. Rojava devriminin bir kadın devrimi olarak tanımlanmasına neden olan hakikatin temelinde de bu dinamizm yatmaktadır. Kürt Kadın Hareketinin gelişimi ve Rojava'daki Demokratik Ulus modelinin inşasıyla kadının öz örgütlülüğü ile kazandığı kimliği, öz güveni ve cesareti, kadının eş yaşamındaki konumunda bazı önemli değişimlerin yaşanmasına yol açmıştır. Birçok Kürdistanlı aile örneğinde görüldüğü gibi kadının öz örgütlülüğünden aldığı bilinç ve güç, aile ilişkilerinin demokratikleştirilmesine doğru bazı adımlar attırabilmiştir. Eskiden aile içerisinde söz söyleme hakkı ve cesareti olmayan kadınlar, artık kendi görüşlerini ifade etmek ve karar almada ortaklıkta ısrarlılar. Eskiden evlendirileceği erkek konusunda fikrini bile söylemesi “ayıp” görülen birçok kadın, bugün kendi tercihlerini savunmakta ısrar ediyorlar. Eskiden evin içinde hapis olan, bir komşuyu ziyaret etmesi bile yasak olan kadınlar, bugün mahallelerin nöbetlerini tutmakta, toplumsal kurumların yönetimlerinde yer almakta, farklı şehir ve ülkelerde gerçekleşen etkinliklere katılmaktadır. Bununla eskiden sürekli evin içinde hapis olan ve değer görmeyen kadınlar öz örgütlülük ve mücadele güçleriyle ufuklarını genişlettikleri gibi yaşam seçeneklerini çoğalttılar.

Aynı zamanda erkeğin de ailenin dışında demokratik sosyal, kültürel veya politik örgütlenmelerde yer alması ve toplumsal eğitimlere katılması geleneksel eş yaşamdaki ataerkil anlayış ve yaklaşımların değişmesi için teşvik edici bir rol oynamaktadır. Kişiliği ve kimliğini ailedeki “hakim kocalık” veya babalık konumu üzerinde inşa etmeyen bir erkeğin, saygınlığını artık kadın ve çocukları üzerinde kurduğu egemenlikten kazanmaya ne hakkı ne de ihtiyacı vardır. Ondan ziyade erkeğin kabul görme ölçüsü demokratik modernite ilkelerini demokratik toplum inşası ve savunmasında, kendi kişiliği ve yaşam ilişkilerinde somutlaştırması konusunda kaydettiği ilerlemedir. Böyle olunca erkek de eski zihniyet ve davranış kalıplarından boşanmasının gerekliliğini ve ihtiyacını duyacaktır. Tüm yaşamsal maddi ve manevi ihtiyaçları dar bir aile ortamına bağlamayan; kadın ve erkeğin öz değeri ve toplumsal statüsünün (erkek) çocuk sayısına bağlı olmadığı bir eş yaşamı, yaşamı daha anlamlı ve zengin kılma imkanlarına sahip olacaktır.

Fiziki ve ekonomik çoğalmayı esas alan ataerkil evlilik ve devletçi iktidar kuramı ve kurumları eş ilişkilerinde maneviyatı ve sevgiyi yok etti. Buna karşı fikir ve duygu paylaşımını esas alan, özgür toplum ve özgür bireyi hedefleyen manevi bir çoğalma anlayışı ve kültürünün geliştirilmesi anlamlı bir eş yaşamın inşası için vazgeçilmezdir. Toplum, eş ve çocuklar karşısında duyarlılığı geliştirerek günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılamak için ortak sorumluluğu hissetmek ve kolektif emek vererek cinsiyetçi iş bölümünü aşırp yaşamı yaratan emeğe değer vermek anlamlı bir yaşam ortaklığının bazı temel taşlarıdır.

Xwebûn İlkesi Özgür Eş Yaşamın Temelidir

Kadının “eşinin karısı” olarak değil, kendi kimliğiyle yaşaması; eşinin ismiyle tanıtılması değil, kendi ismiyle kendini tanıtmaması; görüş, irade ve karar sahibi olması Xwebûn ilkesinin esaslarından bazılarıdır. Kadının varoluşu onun bedensel ve ruhsal, duygu ve düşünce bütünlüğünü kapsamaktadır. Hamilelik süreçleri ve anneliğin zorlukları kadının yaşamı ve sağlığını tüm yönleriyle etkilediğinden çocuk doğurup doğurmayacağı veya kaç çocuk isteyeceği kararı kadına ait olmalıdır. Bu anlamda kadının kendi vücudunu tanıması, onunla barışık olması, istemediği cinsel ilişkileri reddedebilmesi ve sağlığına zarar vermeden istemediği bir hamileliği önleyebilmesi önemlidir.

Özgür eş yaşam kuramı mülkiyetçi anlayışı reddettiğine göre çocuklar da kendilerine ait olmalı. Bu açıdan Xwebûn ilkesi çocuklar için de geçerliliğini koruyor. Çocuk sayısını ve bu çocukların anaya veya babaya ait olduklarını, kimin ismi ile çağrılacaklarını tartışma konusu yapmaktansa; bu çocukların nasıl büyüyeceğini tartışma konusu yapmak daha anlamlı olacaktır. Çocukların ihtiyacı olan bakımı ve özgür gelişim koşullarını yaratmak, çocuğu dünyaya getirmekten daha zor ve önemlidir. Özellikle çocuğun ilk yaşam yıllarında kişilik oluşumunda büyük rol oynayan şefkat, sevgi ve güven ilişkileri eş yaşamın ve toplum ortamında sağlanması anne, baba ve toplumun görevidir. Özgür bir kişilik, empati ve özgüveni; sosyal duyarlılık, merak, zekasını ve yaratıcılığını geliştirebilmesi için çocuğun iradesi tanınmalı, onu istismar eden yaklaşımlara karşı korunmalı. Çocukların çok yönlü gelişimi için farklı toplumsal grupların yaşam kültürlerini tanımaları ve farklı nesillerden insanlarla beraber yaşamaları önemlidir.

Yine de aynı yaşta olan çocuklarla kültürel, sportif ve eğitimsel faaliyetlerinde yer almaları ve yaşa göre kolektif yaşama dönük sorumluluk almaları çocukların gelecekteki yaşam seçeneklerini artacaktır. Böyle bir yaklaşımla büyüyen yeni bir nesil fiziki çoğalma kaygısına düşmeden özgür eş yaşamına, doğru, farklı, kolektif yaşam modellerine cesaret edebilir; yeni bir ufuk ve değer yargılarıyla özgür eş yaşamını ahlaki-politik toplumun bir parçası olarak geliştirebilir.

Kapitalist modernitenin maddi zihniyeti ve bireyci ilişki biçimlerini taklit eden modellerin etkisi altına girmeden özgür yaşam biçimlerinin inşası ve geleceğe dönük geliştirecek perspektiflerinde doğal toplum tarihinden ilham alması bilinmeli. Buna dönük dünyanın farklı yerlerinde kadınların arayışları sürmektedir: Doğal toplumlardaki yaşam modelini inceleyen Heide Göttner-Abendroth

Özgür eş yaşam kuramı mülkiyetçi anlayışı reddettiğine göre çocuklar da kendilerine ait olmalı. Bu açıdan Xwebûn ilkesi çocuklar için de geçerliliğini koruyor. Çocuk sayısını ve bu çocukların anaya veya babaya ait olduklarını, kimin ismi ile çağrılacaklarını tartışma konusu yapmaktansa; bu çocukların nasıl büyüyeceğini tartışma konusu yapmak daha anlamlı olacaktır.

toplumsal sorunların kaynağı olan ataerkil evlilik ve aile modeline alternatif bir yaşam modeli olarak “sembolik ana klan” yaşam tarzının güncelleştirilmesini önermektedir. Örneğin.⁵ Ona göre kadınların kendileri belirleyecekleri klan yapılanması, zihniyet ve ilkeler ortaklığı temelinde seçilecek olan “tercih akrabalıkları” üzerinden inşa edilebilir. İlk etapta bir kadın çocukları ile beraber ortak annelik sorumluluğu almak isteyen çocukları olan veya olmayan bazı “manevi kız kardeşleri” seçer. Tüm bu kadınlar, klan çocuklarının anneleridir. Tüm klan çocukları da bu kadınların kız ve oğulları olur. Böylece çocukların bakımı ve sorumluluğu ortaklaştırılır. İsterlerse çocuklar biyolojik annelerle daha yakın bir ilişki kurabilirler, ancak çocukların bakımı ve eğitimi kolektifleştirildiğinden tüm annelerin çok yönlü faaliyet ve eğitim imkanlarına sahipler. Böyle bir klan yapılanması oluşturduktan sonra, kadınlar uygun gördükleri, gelişkin sosyal özelliklere sahip olan erkekler “sembolik erkek kardeşleri” olarak klan üyeliğine davet edebilirler.

Klanın ekonomik ve politik örgütlenmesine dönük Heide Göttner-Abendroth’un önerdiği yapılanmalar ise bugün de Kürdistan’ın birçok yerinde yürürlükte olan Demokratik Konfederalizm sistemine denk düşmektedir. Tüm topluluğu ilgilendiren konu ve sorunları seçim ile belirlenen klan konseyinde tartışılır ve konsensüs ilkesine dayalı çözülür. Klan konseyi üyeleri delegeler olarak görevlerini klan üyelerle yakın ilişki içerisinde şeffaflıkla yürütürler. Klanın ekonomik ve yaşamsal ihtiyaçları kendini yeterlilik ilkesi ve armağan kültürüne dayalı karşılanmayı esas alır. Tüm yaşam alanlarında; köy, şehir ve bölgesel klan yapılanmalarında her iki cinsin eşit temsiliyeti ve eş sözcü sistemi uygulanır. Aynı zamanda kültürel üretim ve manevi değerler toplumsallığın ortak ruhu ve yaratıcılığı geliştirir.

Böyle bir toplumsal klan düzeninde fiziki çoğalma son bulmayacağı gibi yaşamın anlamı onunla sınırlandırılmayacak. İnsanlar artık iktidar hesapları üzerinde yürütülecek bir demografik rakam olmaktan çıkacaklar. Kadın ve erkeklerin özgür bireyler olarak “toplumun çocukları” ile beraber yaşadıkları, duygu ve düşünce paylaşımlarını geliştirdikleri böylesi bir yaşam özgür eş yaşam ve toplumsal ilişkileriyle doğru, güzel, adaletli ve anlamlı bir yaşamı sağlayabilir. Bu yaşam yolunda mücadelelerimizi sürdürelim; jineolojik kavram, kuram ve kurumlarımızı geliştirelim, yaşayalım ve yaşatalım!

⁵Heide Göttner-Abendroth: Am Anfang die Mütter - matriarchale Gesellschaft und Politik als Alternative, 2011

Akıntıya Karşı: İnsanlığın Kolektif Hafızası Yeniden Canlanmalı

Sandra Schiassi&Nicoletta Cocchi*
Çeviri: İtalya Çeviri Kolektifi

Başka Bir Tarih

Bugün yeni varoluş biçimleri yaratma ihtiyacı, kadınların yüzyıllardır geliştirdikleri istemleri kesinlikle gözardı edemez. Dolayısıyla insanlığın kültür tarihinin gelişimi yeniden ele alınmak durumundadır.

Marija Gimbutas,¹ kolektif hafızaya yeniden bakmanın zorunlu olduğunu öne sürüyor ve uygarlık kavramını erkek savaşçı toplumlarla ilişkilendirerek açıklayan görüşe karşı çıkıyor. Gimbutas, ataerkil Hint-Avrupa uygarlığından önce anaerkil toplulukların varlığını göstererek, bu tarihçilerin ve arkeologların incelemelerini sorguluyor. Onlara göre uygarlık kavramı; siyasi, dini hiyerarşi ve soyal katmanlaşma, savaş ekonomisi, karmaşık işbölümü anlamına geliyordu. Yani tipik bir erkek egemen/androcentric modeldi. Gimbutas’ın vurguladığı model ise kökleri, Atina kentinin ve ona eşlik eden demokrasi fikrinin dışında olan bir modeldi.

Heide Goettner-Abendroth,² Litvanyalı akademisyenlerin araştırmalarından hareketle anaerkil topluluklar üzerine yaptığı araştırmalarıyla, erkeklerle kadınlar arasında başka bir toplumsal sözleşmenin varolduğunu göstermektedir.

*“Armonie” Kadın Derneği - Bologna

¹Marija Gimbutas, Le Dee Viventi, Edizioni Medusa 2005

²Heide Goettner Abendroth, Le Società Matriarcali. Studi sulle culture indigene del mondo, Venexia Editrice 2012

Heide Goettner-Abendroth, anaerkil kavramını yeniden yapılandırarak, “anaların ege-menliği” olarak değil “temel/ilksel analık” olarak ele almış ve kadınların hem biyolojik olarak yaşamı başlattıkları bilgisini hem de kültürel olarak uygarlığı geliştirdikleri bilgi-sini yeniden araştırmalarının merkezine koymuştur. Böylece, tarihte uzun süreler var olan ve dünyanın bazı coğrafyalarında hala yaşayan ataerkil olmayan toplumsal, kültü-rel, politik, manevi ve ekonomik modellere ilişkin önemli bir bilgi birikimini ortaya çı-kartıyor. Çağdaş Anaerkil Çalışmalar adı ile anaerkil topluluklara dönük yeni bir alan açan bu çalışma, ataerkil ideoloji karşısında sosyo-kültürel bilime dayalı eleştirileriyle yeni bir bilim olarak öne çıkıyor. Toplumu ve tarihi tamamıyla farklı ele alan bu bakış açısı, Batı Avrupa merkezli düşünme biçimlerini aşarak, toplumsal cinsiyetin yer ettiği toplumların ve tarihsel bağlamların büyük çeşitliliğini ortaya koyuyor.

Jineolojinin tarihi ele alış biçimiyle, Gimbutas ve Heide Goettner Abendroth’un teo-rileri arasında birçok ortak nokta yakaladık. Bizim de dahil olduğumuz dernek olan “Ar-monie”deki kadınlar olarak, Neolitik kültürlerin, tarihteki ve günümüzdeki anaerkil toplumların kadın hatıralarını yeniden canlandırarak birlikte yaşamının, işbirliğinin, eko-sistemlere saygının etik değerleri sorularını bu bağlantıyla birlikte ele almayı önemli gö-rüyoruz. Çünkü inanıyoruz ki bu yeni araştırma yöntemleri, ataerkil önyargıya dönük bir yapıbozumu ve hakikatin emperyalist iddialarını aşan yeni bir bakış açısı sunabilecek. Bil-gelik, kültür ve uygarlık taşıyıcısı olarak kadının tarih yazımı, evrensel ve ebedi bir top-lumsal form olarak ataerkilliğin sorgulanmasını sağlıyor. *“Ataerkil hakimiyet, fetih savaşlarından çıkan ve bütün bir kültürün yerini alan bir azınlık hakimiyetinin yakın tarihinden başka bir şey değil. [...] Basit ya da karmaşık, barışçıl anaerkil topluluklardan ataerkil devletin şid-det, savaş ve özel mülkiyetine geçişte insanlığın maddi ve manevi dünyasında öyle bir kırılma yaşan-mıştır ki insanlık tarihinde şimdiye dek yaşanmış bu en derin devrimci kırılmadan konuşmak zorundayız.”*³ Öcalan, “Kadın Devrimi” broşüründe, bu kırılmadan toplumun gelişi-mine herhangi bir katkıda bulunmayan bir “karşı devrim” olarak bahsediyor.⁴ Tarihin reddi ve enkazı üzerinde yapılan bu tespitler ile tarihsel süreklilik kesintiye uğruyor. Böy-lece gittikçe daha acil ihtiyaç duyduğumuz yeni bir tarih yazımına imkan veriyor.

Bu bağlamda matriyarkal toplulukları açığa çıkaracak eleştirel araştırmalar ile Jineoloji-nin başka bir tarih okuması için geliştirdiği özgürlükçü araştırma yöntemi arasında bir devamlılık görüyoruz: Her ikisi de evrenselcilik, doğrusallık, determinizm ve pozitivist bilimsellik üzerine kurulu değildir. Her ikisi de tarihin beş ya da altı bin yıllık ataerkilli-ğin ötesine uzandığı varsayımını paylaşıyor. Ve şunu söylüyor: Kadınların uygarlığı oluş-turan kurumları, uygulamaları ve yapıları oluşturduğu dönem, yani ataerkil olmayan kültürler, tarihin en uzun zaman dilimi içinde yer alıyor. Bu çalışmalar, tarih araştı-rmalarında yeni bir metodoloji önermelerinin dışında, politik olarak da önemlidir.

³Heide Goettner Abendroth, Le Società Matriarcali, cit. , p. 49

⁴Ocalan, Liberare la Vita: La Rivoluzione delle Donne, Edizioni Iniziativa Internazionale 2013

Çünkü kendi kaderini tayin sorununu gündemleştiren yerli halkların ve pek çok alternatif hareketin gündemiyle bağlantılı olduğu gibi Batı dışındaki başka femi-nizmlerin ve aydınlanmış alternatif erkek hareketlerinin buluşabileceği bir kavşak olması bakımından da önemlidir.

Anaerkil ya da anamerkezci toplumların ortaya çıkardığı eşitlikçi ve barışçıl model, bize bir arada yaşamının ataerkil normlar dışında bir modelini; etik, sorumlu ve ekosistem-lere saygılı, kadın enerjisine ve cinsiyetler arasındaki işbirliğine göre kurulmuş yeni yaşam biçimlerini hayal edebileceğimiz bir bakış açısı kazandırabilir. Tabii ki bunlar kolayca uygulanabilecek pratik çözümler değil, çünkü bu dünyaların tarihsel ve çevresel ko-şulları çok farklı idi. Ancak mevcut bağlamlarımıza aktarmak ve uyarlamak açısından bize yeni vizyonlar ve araçlar sunabilir. Birlikte yaşamak için yeni yöntemler, özgürlük esasına dayalı eşlik ve aile modelleri, yine sevgi ve cinselliğe ilişkin yeni ölçüler; doğa ve maneviyatla farklı bir ilişki geliştirilebilecek yağmacı olmayan ekonomik modellerin nasıl geliştirileceğine dair bir resim çizebilir. Kadınlar tarafından küçük ölçekte geçimlik eko-nomi ve değişim çeşitliliğini, teknik becerilerin edinilmesini sağlayacak katılımcı karar alma süreçleriyle yönetilen bölgesel boyutta sosyo ekonomik birliklerin kurulması, ve bu modern matrikkanların bir şekliyle birbiriyle bağlantılı olması, ilişki içinde olması de-neysel bir yol olabilir. Belki de bunu uygulamak çok da imkansız değildir.

Birlikte Yaşamının Başka Bir Modeli

Sayıları en az yüz olan anaerkil toplumlar, Asya kıtası, Amerika ve Afrika arasında yayılmıştır. Bunun yanı-sıra, anaerkilliğin kalıcı unsurlarını içinde barındı-ran birçok yerli kültür var ve malesef yavaş yavaş acımasız bir biçimde ataerkil sömürgeciliğin, önce tek tanrıcılık, daha sonra küreselleşmiş ka-pitalizmin güçlü ivmesinin arkasında kaybolu-yorlar. Yine de Endonezya’daki Minangkabau gibi anaerkil yapıları hala koruyan topluluklarla tanışmak mümkün. Bazı kaynaklara göre üç, bazılarına göre beş milyon nüfusu sahip Mi-nankabau, siyasi olarak “nagari” adı verilen kimi büyük kimi küçük cumhuriyetler -özerk olarak kendini yöneten köyler- ve “adat” de-dikleri anaerkil hukuğa göre kendisini örgütle-yen bir topluluk. Modernitenin baypas etme ve uzlaşma yöntemlerine karşı akılcı ve nitelikli stra-tejiler geliştirerek, anasoylu evlilik ve miras sistemini

Anaerkil ya da ana-merkezci toplumların ortaya çıkardığı eşitlikçi ve barışçıl model, bize bir arada yaşamının ataerkil normlar dışında bir modelini; etik, so-rumlu ve ekosistemlere saygılı, kadın ener-jisine ve cinsiyetler arasındaki işbirliğine göre kurulmuş yeni yaşam biçimlerini hayal edebileceğimiz bir bakış açısı ka-zandırabilir. Tabii ki bunlar ko-layca uygulanabilecek pratik çözümler değil.

zor da olsa sürdürüyorlar. Dahası müslüman bir ülkede anaerkil ve ataerkil, karma yapıların birlikte yaşadığı, nadir görülen bir örnektir. Daha sonra sayısal büyüklüklerine göre Çin’de Mosoular, Meksika’da Yuchiteca toplumu, Hindistan’da Kasiler, Katmandu Vadisi’nde Newarlar, Trobriand Adalarının sakinleri, Kuzey Amerika da İrokualar vb. toplulukları sıralayabiliriz.

Bu toplumlar, devlet modelinin ötesine geçen birlikte yaşama modelleri uygulurlar. Birlikte yaşama modeli komünalizm üzerine odaklanır ve soy olarak anaya ve ana-kız ilişkisine dayanır. Ama bu toplulukları, kadının egemen olduğu, ataerkil toplulukların bir yansıması olarak değerlendirmek doğru olmaz. Nitekim her fenomeni, yaşanmış hiçbir deneyimi dikkate almadan, kendi çizgisine göre yorumlamak erkeğin eski kısırtma yöntemidir. Bunun aksine anaerkil toplumlar, karşılıklılık ve cinsiyetler arasındaki denge ilkelere dayanan eşitlikçi toplumlardır.

Genel olarak, bu toplumların yaşamında yürütücü güç kadınlardır, soyun anadan takibini esas alırlar, aile içinde kadın varlığı belirgindir. Yerel veya bölgesel geçimlik esastır. Kendine güvene dayalı, ihtiyaçlara göre örgütlenen, malların sürekli dolaşımını sağlayan ve hediye dağıtma yoluyla zenginliğin birikimini engelleyen, herkes için makul bir refah seviyesi öngören bir ekonomik sistem mevcuttur. Özel mülkiyet ve bölgesel haklar yoktur çünkü bu toplulukların vizyonlarında “dünya ana”ya sahip olunamaz ya da dünya ana parçalanamaz. Dolayısıyla evler ve araziler üzerinde klanın sadece kullanım hakkı vardır ve kadınlara emanet edilmiştir. Eşit bir şekilde yeniden dağıtacakları mallar kadınlara teslim edilir. Kararlar fikir birliği ilkesine dayalı, herkesin dahil olduğu uzun süreçlerden sonra, rıza ilkesine göre ortak alınır ve böylece herhangi bir kapalı iktidar yapısının oluşması engellenir.

Manevi açıdan kutsal ve seküler arasında bir ayrım yoktur; kutsal olan doğa ve kültüre içkindir ve ayrılamaz. Aile ilişkileri, çok karmaşık ancak belirli kurallara göre düzenlenen akrabalık ilişkilerine göre yapılandırılır. Öyle ki bazen modern! Batıların gözünde anlaşılamayacak derecede karmaşıktır.

Ancak oluşturulan çiftler bildiğimiz evliliklerden çok farklıdır. Daha ziyade “düğün ziyareti” ya da “ziyaret evliliği” oluyor. Ünlü Mosoularda olduğu gibi erkekler ve kadınlar yalnızca gece buluşuyor ve ertesi sabah ayrıyorlar, veya “evlilik ziyareti”nde olduğu gibi eşler ayrı evlerde (erkekler kendi anneleriyle, kadınlar kendi anneleriyle) yaşıyor.

Genelde ikincil bir role sahip, toplumsal olarak tanınmayan “baba” figürünü belirtmek için herhangi bir tanım bulunmamaktadır. Onun işlevi genellikle kızkardeşinin çocuklarıyla ilgilenen kadının kardeşi tarafından temsil edilir. Topluma bağlı pek çok birleşme biçimi (grup evlilikleri) var. Birbirleriyle akraba olan bir grup kadın (kızkardeşler), başka bir klandan birbirleriyle akraba olan bir grup erkekle (erkek kardeşler) birleşir. Bu aynı zamanda en eski, en kalıcı ve antik zamanlarda en yaygın olan evlilik biçimidir; çünkü tek belirleyici unsur birey değil klandır.

Evlilik henüz soyut dini değerler ya da özel ve kişisel amaçlar üzerine kurgulanmamıştı. Aksine birbirine bağlı çeşitli klanlara, farklı seviyelerde insan ve ekonomik yardım sağlamak için gerçekleştiriliyordu. Bu karşılıklı evlilik sistemi kimsenin yalnız bırakılmasına ya da fakir düşmesine izin vermezdi, zira tüm klanlar birbirine bağlıydı ve bu yolla karşılıklı yardım ağı geliştirmiş oluyorlardı. Bu evlilik şekli, Tibet ve Nepal’deki bazı dağ kabilelerinde hala yaygındır.

Poliandri, yani kadının çok eşliliği, eski Tibet ve Nepal halklarında oldukça yaygındı. Bu topluluklarda ortak gibi görünen, çok büyük konutlarda bazen otuz kişiyi içeren geniş bir aile sistemidir. Bu aile sisteminde aşk ilişkilerinin başlaması da bitmesi de belli bir esnekliktedir, kıskançlık veya herhangi bir şiddet gelişmez. İnsanların ihtiyaçlarını ve çocukların bakımını bir grup üstlendiği için, ilişkiler sona erdikten sonra da eşler yoksulluk, kimsesizlik çekmez. Cinsellik genellikle evlilik yapısından bağımsız bir unsurdur, daha çok yakınlık, oyun, arzu ve hazza bağlıdır.

İlginçtir, Abendroth’un da işaret ettiği gibi, Batılı bilim insanları poliandri gibi karmaşık olan yaşam biçimlerini, nasıl da hemencecik ataerkil sistemdeki farklı evlilik modelleri içine sıkıştırarak ele alıyor. Sıklıkla olduğu gibi, araştırmacılar bazı kavramları onları düzenleyen temel ilkeleri anlamadan, kendi zihinsel kalıplarına uygulurlar. Onların düşünce yapısı ataerkil zihniyetin sınırlarını aşmadığı için, her kavramı getirip bu zihniyet kalıbı içinde değerlendiriyorlar.

Örneğin, Tibet’te atasoylu/soy sürdürmenin erkek üzerinden olduğu tek bir örnek bile yokken, bu bilim insanları şöyle yorum geliştirirler: Tibetliler’de erkek soyadı olmadığı için çocuklar annelerinin adıyla anılıyor ve annelerinin aracılığıyla kendilerini kardeş olarak tanımlıyorlar. Oysa ki bu normaldir çünkü poliandri (çok eşlilik) grubu evliliklerinde, özgür aşk buluşmalarının karakteri babalık özelliklerinin kesin olarak tanımlanmasına izin vermez. Ancak buna rağmen Batılı bilim insanları bu evlilik modelini ataerkil olarak değerlendirdiler. Bu aptalca ve önyargılı tutum, diğer kültürleri özellikle anaerkil toplulukları inceleyen, bu kültürleri tanımayan bilim insanları için norm haline geldi. Çünkü açıkçası anaerkilliği kendi egemen bakışlarının -patriyarkalın- yansıması dışında değerlendiremiyorlar.

Kendi araştırma zeminleri ve prosedürleri için belirlenen kalıplara sığmayan veya uymayan yapılar veya sosyal öğelere yokmuş gibi davranırlar. Aksi takdirde tüm düşünme biçimlerini sorgulamak, bilim camiasıyla çatışmak zorunda kalacaklarını bilirler, bu yüzden onları kendi araştırma modellerine entegre etmek zorundadırlar. *“Bu olağandışı koşullar, gerçekten neyin dert edildiğini sorgulamamıza yol açıyor. Sanki araştırmacılar, en azından geleneksel olanları, ataerkil bakışlarına halel getirecek korkunç bir şey keşfetmiş gibi davranırlar. Hakikaten de bu bulgularının mantıksal sonuçlarını takip ettiklerinde kendi görüşlerini terk etmek zorunda kalırlar. Ataerkillik tarafından etkilenen ‘bilim dünyasında’ elde ettikleri prestijleri zarar görür, izole edilir ve belki de işlerini kaybedebilirler.*

Böylece buluşlarını ve ulaştıkları sonuçları geçersiz kılıp, hatta yok sayarlar. Toplum ve tarihin ataerkil paradigmasını korumayı amaçlayan teorik yapılar içinde bulgularını yeniden düzenlemek durumunda kalırlar. Doğal olarak sayısız mantıksal ve fiili çelişkiler üreten bu düzeneğe böylece işlemeye devam eder.”⁵

On sekizinci yüzyıldan başlayarak anaerkil döneme ilişkin yapılan araştırmalar az ya da çok bu süreçlerden geçti. Sonuç olarak anaerkillik kendine has bir sosyal örgütlenme, kendi deneysel uygulamaları, politikaları, güç ilişkileri, toplumsal sözleşmesi olan, ekosistemleri ve psikolojik-antropolojik konfigürasyonları ile birlikte yaşayan bütünlüklü bir sistem olarak tanımlanmaktansa, eskiye dönük bir fantezi olarak ele alınıyor.

Tarihin feminist eleştirisi ve daha genel olarak toplumsal cinsiyet araştırmaları, ataerkil sistemin dökümünü çıkarıp, yeni paradigmalar yaratarak öznelerin cinsel farklılığının önemini, erkeklik ve kadınlığın sosyal inşalar olduğunu göstererek en azından genel öğretinin sınırlarını zorlamamız gerektiğini bize öğretti. Ancak “köken” sorunu ve kadınların uzak geçmişi yani tanrıçaların dönüşü, nostaljik zamanların belirsiz topraklarıyla sınırlı kalmaya devam ediyor. Bugün anaerkil toplumlarının bütünlüklü bir yapısal tanımı ve resmi tarih yazımıyla bize verilenlerden farklı bir tarihsel dönemleştirme yapılabilir. Kadın kökenli bir otoriteyi onaran bir çalışmadır sürdürülmek istenen.

Başka Bir Toplumsal Anlaşma

Ataerkil iktidarın ve araçlarının, herkesin gözü önünde geçirdiği krizde, hem sembolik düzeyde hem de gerçekte eril düzende bir kırılma oldu zaten. Cinsler arasındaki özel ve kamusal ilişkilerde, en özel duygu ve sevgi kıvrımlarında, iş alanında, her düzeydeki sosyal ve siyasi ilişki ağında ataerkilliğin patolojik olarak çöküşünün işaretlerini görebiliriz.

Ataerkil iktidarın ve araçlarının, herkesin gözü önünde geçirdiği krizde, hem sembolik düzeyde hem de gerçekte eril düzende bir kırılma oldu zaten. Cinsler arasındaki özel ve kamusal ilişkilerde, en özel duygu ve sevgi kıvrımlarında, iş alanında, her düzeydeki sosyal ve siyasi ilişki ağında ataerkilliğin patolojik olarak çöküşünün işaretlerini görebiliriz. Kapitalist sistemin son aşamasında güce dayalı ilişkilerdeki değişimler, esasta kibir ve iktidar üzerine kuruldu. Ancak bu son aşamada kapitalizm, kendisini bu gerçekliklerin dışında tutuyor. Kapitalizmin yaptığı şey esasta, ataerkil toplumların temel değerlerini kendi sisteminin parlayan köşe taşları haline getirmektir. Bu bir şekilde kapitalist düzeni parçalama görevimizi kolaylaştırır, insanlar ve tüm canlılar arasındaki

toplumsal bağın olanaklarını yeniden tanımlamamıza yol açar. Toplumsallığın hangi yöntemlerle üretildiğine dair yeniden bir sorgulama sürecini göze almamızı sağlar.

Liberal demokrasilerimizdeki bireysel ve mülkiyetçi sapmaları anlayabilmek için Batı feminist siyasal düşüncenin temel bir eseri olan, Carole Pateman’ın “Cinsel Sözleşmesi”ne dönmek yararlı olabilir.⁶ Onun tanımladığı biçimiyle, esasta bireycilik, özel mülkiyet ve demokrasinin özgürlük etiketiyle pazarlanması, kadınların özgürlüğünü ön gören ama aynı zamanda inkar eden modern ataerkinin içinde sürekli hareket etmek zorunda olan feminizmin çelişkileri ve belirsizliklerini daha net görmemizi sağlar. Pateman’ın analizleri ilişkiselliğe, doğa, erkeklik ve kadınlık, kamu ve özel, devlet ve vatandaşlık gibi kavramların yeniden incelenmesine açıktır. Bu eser, 18.yüzyılda modern devletin doğuşunun temeli sayılan felsefi-politik teorilere, meşhur sözleşmeciliğe eleştirilerden yola çıkarak oluşur. Bu teorilerde özetle şu denir: İnsanlar toplumsal sözleşme yoluyla kendilerini “doğa durumu”ndan kurtarırlar. Doğa durumunda özerk, bağlantısız ve sürekli rekabet içerisinde olan (Hobbes, Locke) bireysel varlıklar, güçlü olan hayatta kalır kuralını uyguluyor. Kutsal egemenlik hakkından ve geleneksel dini mirastan kurtularak özgürlüklerin bir parçasından vazgeçiyorlar; görünüşte özgür, uzlaşmaya dayalı ve eşitlikçi sözleşmenin sonucu olarak yeni bir iktidar kuruyorlar. Amaç, birincil olduğu düşünülen yaşam, özgürlük, özel mülkiyet haklarını güvence altına almaktır. Bu modern devlet düşüncesinin doğuşudur. Özgür ve eşit ancak birbirine düşman, birbiriyle alakasız tekil varlıkların merkezi, şahsi olmayan, egemen bir zorlayıcı güce tabi olduğu yapay bir birleşmedir.

Gördüğümüz gibi, modern sivil toplumun temelinde yatan özgürlük fikri, kısıtlamalardan arınmıştır, mutlaklıktır, sadece egemenliği ve itaat düzenini korur. Dahası da var! Demokrasilerimizi kuran modern siyasal düşüncenin temelinde çok önemli söylenmemiş bir şey var ki “...herşeyi önceleyen ve ilişkili yaşam formlarının oluşumu için gerekli olan asli, özgün bir zaman. Bu an görünmez kalır, adlandırılmamıştır, konusu belirlenmemiştir. Bahsedilen cinsel sözleşmedir. Erkeklerin kadınların bedenini serbest ve ‘meşru’ bir şekilde kullanabilmesini sağlayan anlaşmadır.”⁷ Böylece cinsler arasındaki ilişkiyle alakalı her şey sözleşme dışı bırakılmıştır. “Erkekler arasındaki tabakküm ilişkileri meşruiyetini bir sözleşmeden alır. Kadınlar boyunduruk altında doğarlar.” Ve sadece erkeğin kadın üzerindeki hakkı “doğal”dır. Bu, kadını özel alana, ev içine yönlendirerek, aynı zamanda kadınları sivil ve politik alandan dışlayan bir temeldir.

Pateman’ın da dikkat çektiği gibi, bu boyun eğmenin “doğal” kabul edildiği halde belirli bir sözleşmeye, cinsel sözleşmeye bağlanması, yani evlilik sözleşmesiyle onaylanması ilginçtir. Görünüşe göre ilahi, baba, üstelik despot olan mutlak egemenden

⁵Heide Goettner-Abendroth, Le Società Matriarcali, cit. , p.39

⁶Carole Pateman, Il Contratto Sessuale, Moretti e Vitali , 2015 [Cinsel Sözleşme, çev: Zeynep Alpar, Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2017]

⁷Carole Pateman, p. 12

kurtularak yaratılan modern devlet, aslında eşitlikçiliği ve insan ilişkilerinde evrensel özgürlüğü kendine esas alırken, doğanın kanunu gereği boyunduruk altında olan insanlığın yarısını “doğal” olarak, üstelik bir de sözleşmeye tabi tutarak, dışlıyor. Kısacası kadınlar birey değildiler ve kendi özgürlükleri yoktur.

Sonuç olarak evrensel olduğu iddia edilen ancak esasta erkek bir özne açığa çıkıyor. Bir tarafta sözde cinsiyete göre farklılaşmamış, nötr bireyler varken, aynı zamanda ayrı cinsel kamplaşmalar oluşturuluyor. Buna ataerkil cinsel farklılık anlayışı diyebiliriz. Modern devletin hukuki ve anayasal çerçevelerinin kuramsal temellerinde bu temel ataerkil hak tartışılmaz bile: Evlilik hakkını kendi teorilerine dahil ediyorlar ancak özel alandır ve siyasi açıdan önemli ve alakalı değildir. Aslında cinsel sözleşme ve sosyal sözleşme ayrı değildir. Ücretli emek sözleşmesinden, fahişelik sözleşmesine, kapitalist piyasanın birçok biçimine ve taşıyıcı anneler pazarına kadar bütün toplumu kapsayan ataerkil siyasal hukukun oluşumunda biri diğeri olmadan var olamaz diyor Pateman.

Daha genel anlamda, *“ulus-devlet, aşırı şiddet yüklenmiş iktidar tarafından parçalanmış vatan-dışlarını yapay olarak (görünüşte yasalara uygun biçimde) birbirine eşitler. Tüm bunların sebebi, devletçi iktidarı sisteminin toplumun kılcal damarlarına dek yayılmasıdır. Toplumsal sorunları yaratan iktidarın kendisidir. Toplumsal sorunları geliştiren sermayenin baskısı ve sömürüye akan potansiyelidir.”*⁸ Öcalan da farklı bir yoldan ilerleyerek Pateman’ın tespitlerine benzer sonuçlara ulaşır. Modern devletin kuruluşunu mercek altına alır. Antik ilahi kavramının somutlaşması olarak devletin kutsallaştırıldığından bahseder. *“Ulus-devletin ya da modern-devletin altını kazıdığımızda altında Antik ve Orta çağlara özgü kutsal devletle karşılaşırız.”*⁹ der.

Ulus-devletin kuruluşuna dönük bu tespitler günümüzün birçok önemli sorununu açığa çıkarıyor. Ki bu sadece Kürt sorununa değil ulus devletlerin genel olarak dışlayıcı ve kısıtlayıcı yapısının aşılmasına dönük demokratik siyaseti içeren bir perspektif sunuyor. Bize ulusallığa dayanmayan bir aidiyetin ve birlikte demokratik siyaset yapmanın olanaklarını sunuyor. Kürt kadın hareketinin devrimi ve siyasi deneyimleri sayesinde kurulan kadın meclisleri, akademiler, kooperatifler ve alternatif ekonomi birimleri bize demokratik özerkliğe dair bir model sunuyor.

Jinerji

Kürt Kadın Hareketinde yaşanan gelişmelerin İtalyan feminizmine yansımaları, bizim açımızdan olumlu sonuçlara yol açtı. İtalya’da 70’li yılların yenilgisi ardından politik şiddetin köktenci bir biçimde reddi güçlendirilip yaygınlaşmıştı.

⁸ Abdullah Öcalan, La Nazione Democratica, Iniziativa Internazionale Edizioni 2017, p. 14

⁹ Abdullah Öcalan, p. 15

Polisle bir çatışma yaşandığında, bazı mağazaların vitrinleri kırıldığında ya da sadece bir toplantıda agresif cümleler sarfedildiğinde bile çevrenin kınayan ve memnuniyetsiz tutumlarıyla karşılaşılırdı. Erkeklerin kadına yönelik şiddeti karşısında bile toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamanın ötesinde nasıl bir karşı tutum geliştirilmesi, yani yediğimiz darbelerle nasıl cevap vereceğimiz üzerine asla konuşulmuyordu. Şimdi, Kürt kadınlarının bu mükemmel mücadeleleriyle tanıştıktan sonra, artık kadınların öz savunmasından daha çok bahseder olduk. Wendo gibi öz savunma yöntemlerini tartışır olduk. Yani politik şiddet, geçmişe nazaran daha az şeytani değerlendiriliyor.

Farklılık düşüncesinin kendisiyle karakterize edilen İtalyan feminizmi, Marija Gimbutas’ın Neolitik dönemdeki cinsiyetçi olmayan toplulukların keşfine yeterince önem vermedi. Kadın kutsallığını sadece toprakla bağlantılı ele alarak ve hayata ekolojik bakış vizyonu sınırladı.

Buna rağmen, son yıllarda, ataerkil olmayan toplumları ve bu toplumların kadın bedenini, zamanın döngüsü ve doğal ritimleriyle birlikte anlama çabası etrafında oluşan düşünceler üretmesi bize, hem kadınlar hem de erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkiyi değiştiren bir enerjik, manevi, boyutu geri veriyor.

Bununla birlikte, ilişkiler hala zordur. Bir taraftan, kadınlar tarafından içselleştirilen ataerkil yöntemler hem cinsler arasında çelişkili ilişkilere yol açarken, diğer taraftan cinsler arasındaki ilişkiler erkek şiddetiyle zehirlenmeye devam ediyor. Bu nedenle özgür eş yaşamı hayal etmemiz zorlaşıyor. En aydınlanmış erkeklerle, bir nevi “tanrıçanın ilgisine mazhar olanlarla”, bir diğer deyişle post-patriyarkal (patriyarkal ötesi!) erkeklerle bile ilişkiler iyi yürümüyor. Erkeklerin imrendikleri ancak kendilerinde olmayan kadın doğurganlığına sahip olabilmek için tek eşliliği (monogami) dayattıkları asimetri kendini ataerkillik temelinde sürdürüyor. Bugün DNA testleri erkeğin babalık durumuna kesinlik kazandırabilmesine rağmen, erkekler hamile kalma yetisine asla sahip olamazlar. Çünkü bu sadece kadın vücudunda yaşanabilir. Öte yandan Engels de, ilk özel mülkiyetin kadın bedeni olduğunu belirtiyordu.

Bir italyan filozof olan Adriana Cavarero da adeta kadının bedeninde gerçekleşen gerçek doğumu silikleştirmek istemişcesine, “yeniden doğmak” hakkında ne kadar sık konuştuğumuzu vurgular.

Bir taraftan, kadınlar tarafından içselleştirilen ataerkil yöntemler hem cinsler arasında çelişkili ilişkilere yol açarken, diğer taraftan cinsler arasındaki ilişkiler erkek şiddetiyle zehirlenmeye devam ediyor. Bu nedenle özgür eş yaşamı hayal etmemiz zorlaşıyor. En aydınlanmış erkeklerle, bir nevi “tanrıçanın ilgisine mazhar olanlarla”, bir diğer deyişle post-patriyarkal (patriyarkal ötesi!) erkeklerle bile ilişkiler iyi yürümüyor.

“Doğum, birinin doğumu, bir erkek için her zaman kadın tarafından ve öteki cinsiyete özgü olan ve sonsuza dek süren annenin devamlılığını işaret eder. Anneden doğan bir anneden doğan bir anne... ve bu dizilim içinde erkek cinsi yoktur.”¹⁰ Bu yüzden insan hayatının sınırları söz konusu olduğunda her zaman ölümden bahsedilir, doğumdan asla bahsedilmez. Adeta erkekler dünyadaki varlıklarını bir kadına borçlu oldukları gerçeğini ortadan kaldırmak istiyorlarmış gibidir. Böylece, *“fani olma takıntısıyla, dünya ve oluştan bağımsız olarak sanki evrensel ve nesnel olduğu varsayılan bir düşüncenin sonsuzluğunu dikte ederek”¹¹* erkek düşünce geleneğinin merkezi kategorisi doğum değil ölüm oluyor. Sokrates’in düşünen bedenle bağıntı kopardığı düşünce gibi... “şeyler hep vardır” gibi.

Ama hayatı gerçekleştirme umudumuz tarihimizde ve o tarihin günümüzü etkileme gücünün sezgisel kesinliğinde kök salıyor. Arkaik Geleceğin büyük filozofu Mary Daly’nin bize hatırlattığı gibi Arkaik Geçmişimizin formları ve alanları Şimdi Buradadırlar.¹² Bu geçiş sürecinde her şey, enerjimizi ve zekamızı, ölüm yerine yaşamı gözetken bağlantılara odaklamamızı sağlayabilir. Böylece üç rakamının, birçok din tarafından gizemli kılınan o üç rakamının, kutsallığının kadınların yaşamının temel safhalarını simgelemesinden başka sebebi olmadığını görebiliriz: doğurgan değil, doğurgan, artık doğurgan değil. Çocuk-Erişkin-Yaşlı. Ve şimdi -Hristiyanlık’ta Tanrı’nın gözü olan- tepe noktası yukarıya bakan üçgen, bir zamanlar -Neolitik Çağ’da- tepe noktası aşağıya bakan, yaşam ve zevk kaynağı olan kasık üçgeniydi. Anasoyluluktan ataerkil düzene geçişte sembollerin tersine çevirmesi tek bununla sınırlı değildir, birçok örnek daha var, ama anlatmak epey uzun sürer.

Ayrıca, anaerkil geleneğin tohumlarını canlı tutan diğer kültürlerle, örneğin Çin’deki Mosoular gibi, bakmak potansiyelimizi gerçeğe dönüştürmemize yardımcı olabilir. Orda, çocukların annelerine ait olduğu ve anneleriyle yaşadığı, 13 yaşını dolduran her genç kıza sabah annesinin evine dönmek üzere, gece arkadaşlarını istediği gibi ağırlayabileceği, çiçek gibi bir oda verildiğini görmek güzel. Üstelik, ne gayri meşru çocuk var, ne tecavüz ne de ev içi şiddet. Fakat öylesi bir cinsel özgürlük var ki isteyen tek eşli kalabiliyor, bazı çiftler var ki yirmi yıldan fazladır birlikteler.

Ve sonra Rojava var, hala kalıcı bir anasoylu toplum değil ama ancak inşa sürecinde. Nasıl geliştireceğini çok merak ediyoruz.

¹⁰ Adriana Cavarero, “Dire la Nascita” in Diotima. Mettere al mondo il mondo, La Tartaruga Edizioni 1990, p. 114

¹¹ Adriana Cavarero, “Dire la Nascita”, cit. p. 115

¹² Mary Daly, Quintessenza. Realizzare il Futuro Arcaico, Venexia Editrice 2005

Ataerkilliğin Ötesinde Yaşam Sistemlerini Anlamak ve Kurmak

Heide Göttner-Abendroth
Çeviri: Elif Özen-Meral Çiçek

Hagia Akademisi kurucularından Heide Göttner-Abendroth, anaerkillik üzerine çalışma yapmaya ve anaerkil bir yaşam ideali için çalışmaya devam ediyor. Düşüncelerini ve çalışmalarını bizimle paylaştığı bu dolu dolu söyleşiyi olduğu gibi yayınlamanın faydalı olacağını düşünüyoruz. Birinci bölümde anaerkil toplumların yapısı, duygu dünyaları, aile, evlilik, aşk ilişkileri örnekler üzerinden ele alınıyorken, ataerkilliğe direniş ve anaerkil yaşamın olanaklılığı konuşuluyor. İkinci bölümde ise neo-liberal kapitalist sistemin içinden aile-evlilik, cinsellik ilişkileri ve ataerkilliğin yapısal krizi konuşuluyor. Yine egemenlikten arındırılmış, özgür eş yaşam ilişkileri nasıl geliştirilebilir konusu deneyimler üzerinden tartışılıyor. Söyleşiyi yapan ve Türkçeye çeviren arkadaşlarımıza teşekkür ederek iyi okumalar diliyoruz.

I.Bölüm

JİNEOLOJİ- Ataerkil olmayan dolayısıyla anaerkil olan toplumlarda hangi ilişki, aşk, annelik ve babalık anlayışı ve konseptleri vardı ve var? Ortadoğu ve Avrupa’daki tarihi toplumların yanı sıra zamanımızda var olan yerli topluluklardan birkaç örnek verebilir misiniz?

HEİDE- Anaerkil toplumlarda soy anneden geçer, o nedenle babalığı bilmedikleri gibi bu konuyla ilgilenmezler de. Annelik çok önemlidir çünkü akrabalık soyu, miras hakkı, siyasi statüler anne üzerinden devam ettirilir. Örneğin kabile reisliği ya da özel dini fonksiyonlar gibi. Anne, annelik ve ana soyu toplumun taşıyıcı yapısıdır,

toplum ona göre kurulmuştur. Bu soy meselesi önemsiz bir yan unsur değil, tüm toplumu düzenliyor. Ana soyluluktan dolayı çocuklar her zaman annenin klan veya sülalesine aittir. Çiftler olarak değil de klan birlikleri olarak yaşadıkları için ortak annelik kavramı vardır. Bunun anlamı da şudur: Çocuklar kendi annelerini bilirler ama annelerinin kız kardeşlerini de anneleri olarak görürler onlara da *anne* derler. Yaşlı kadınların da hepsine *büyük anne* diye hitap edilir. Başka bir deyişle; ortak annelik uygulamaları. Bu nedenle bir grup kız kardeş çocuklara birlikte bakar ki bu elbette ki tek kadını serbest bırakır. Daha çok ikili ilişkide yaşanan tek bir kadının çocuk bakımı, meslek vs. her şeyi üstlenmek zorunda kalmasından muaf tutar... Bu ortak yaşamın avantajı, kadınların çok daha fazla bireysel özgürlük haklarının olması, çocuk bakımı dışında başka faaliyetlerde bulunmalarıdır. Erkekler de annelerin erkek kardeşleri olarak bu işin bir parçası. Kadınların egemenliğine bağlı olarak aynı ismi taşıyorlar, aynı annenin soyundan geliyorlar. Erkek kardeşler çocuklarla aynı derecede ilgileniyorlar, bu müşterek bir görev. Annelerin erkek kardeşleri özellikle oğlan çocukları ile ilgileniyorlar, bunlar belli bir yaştan sonra erkeklerin görevlerini ve alanlarını tanımaya başlıyorlar. Bu, ataerkil toplumlardan bildiğimizden tamamen farklı bir anlayıştır ve ilk önce bunun ne demek olduğunu ve bunun ne gibi faydalarının olduğunu hayal etmek gerekiyor. Böyle bir klan evinde yaşlı kadınlar erkek kardeşleriyle yaşıyorlar, genç kadınlar ise erkek kardeşleri ve çocuklarla beraber yaşıyorlar. Şimdi soru şu; Böyle bir ortak yaşamda aşk ve erotizm nasıl oluşur? Oldukça sık *ziyaret evliliği* denilen bir olay yaşanır -bu benim pek de uygun bulmadığım etnolojik bir terimdir, çünkü özünde gerçekleşen bir evlilik değildir aslında- diğer sülalelerden erkekler köydeki sevgililerini sadece gece için ziyaret ederler. Erkekler annelerinin evinde kalırlar burada hakları ve görevleri vardır. Geceleri kadınlar tarafından mekanlarına davet edilirler ve geceyi onlarla burada geçirirler. Yetişkin kadınların kendilerine ait bir mekanları vardır. Burada erotik karşılaşmalar gerçekleşir ve sabah olunca erkekler giderler. Bunu Çin'in güneybatısında Mosuolarda kendim gördüm. Genç erkeklerin akşamları sevgililerine gitmek üzere yola çıktıkları ertesi sabah ise anne evlerine dönmek üzere köyden bir erkek göçünün yaşandığı gözlemlenebilir. Sevgililerin evinde eşlerin hakları yoktur ama görevleri de yoktur. Erkeklerin anne evlerinde görevleri vardır. Kendileriyle aynı ismi taşıyan kız kardeşlerinin çocuklarına karşı görevleri vardır. Bu önemlidir. Erkekler, kız kardeşlerinin çocuklarını kendi çocukları olarak görürler. Sevgililerinin çocuklarını kendi çocukları olarak görmezler. Bunun bizim için bazen hayal edilmesi zordur, çünkü biz biyolojik babalığı biliriz. Bu orada yok. Ayrıca hep anaerkil toplum diyoruz, çünkü ataerkil olmayan toplum kaçamak bir kavram.

JİNEOLOJİ- Anaerkil toplumlarda aşk ve erotizm arasında bir fark var mı? Yani bu ziyaret evliliklerinde olay sadece erotizm mi yoksa sohbet, tartışma, tecrübe, arkadaşlık duygularına da yer ve zaman ayrılıyor mu? Aşkta ne anlıyorlar?

HEİDE- Evet birçok biçimi var, ziyaret evliliği sadece gece olmuyor. Erkeğin evi her zaman annesinin evi, orada tartışır ve ortak kararlar alırlar. Biz sıkça romantik ilişki fikrinden yola çıkıyoruz, iki yabancı insanın birbirleriyle her şeyi yapmasını -konuşma, eğlenme, aşk yapma, ev inşa etme, meslek edinme- şart koşuyoruz. Bu Batılı ülkelerden bildiğimiz çekirdek aile. Kadınlara çocukları ve mesleki hayatlarıyla, erkeklere de yapmaları gereken tüm şeylerle fazla yüklenildiği çekirdek aile. Bu ailenin üzerine bir de başka problemler biniyor -mezhepsel farklılıklar olsun, farklı siyasi görüşler olsun- tüm bunları bu iki kişi, sırf romantik aşk üzerinden birlikte çözebilmeli; o kadar büyük olmalı ki bu aşk bir ömür boyu sürmeli ve tüm sorunların üstesinden gelebilmeli. Bu biraz hayali duruyor. Buradan anlaşıyor ki devletin temeli olarak kabul edildiği halde bu çekirdek aile hiç de sağlam değil. Bunu ayrılma oranlarından ve bunun altında ezilen birçok çocukta görüyoruz. Bu anaerkil toplumlarda mümkün değildir, çünkü birbirini sevenler ayrıldığında ikisi için üzücü bir durum olsa da çocuklar annenin ailesinde kalırlar, evlerini kaybetmez yakınlarının olduğu yerde kalırlar. Mosuo kadınlarına böyle bir ilişkinin ne kadar sürdüğünü sorduk. Bazen bir hafta bazen birkaç ay, birkaç yıl sürenlerin de olduğunu, kendilerinin buna karar verdiklerini söylediler. Aşk ne kadar devam ederse o kadar. Aşk bittiğinde ayrılırlar. Ataerkil Çin'in çekirdek aile yapısını biliyorlar ve birbirini sevmeyen insanların neden sırf bakılmak ya da erkeğin gücünden pay edinmek için birlikte kalmaya devam ettiklerini anlamıyorlar. Bunu anlamıyorlar, aslında anlaşılabilir de değil. Aşk ilişkisinin başka bir formunu daha söyleyeceğim. Sevdigi kadının kabilesinde zaman geçiren onu sevdiği için tarlada yardım eden ve diğer işleri yapan erkek şekli de var. Bu aşk ispatının bir çeşidi, çünkü bu şekilde sevgiliyle daha fazla zaman geçirebilir. Ama burada misafir, yani herhangi bir hakka sahip değil. Bu türün en yaygın formuna *vazife evliliği* deniyor. Bu evlilik türünde eş birkaç yıl ya da belli bir süre zarfında birlikte olduğu kadının kabilesinde bulunuyor ve orada işlere yardım ediyor. Yalnız bu aynı zamanda zorunluluk da içeren bir form. Bu nedenle de aslında anaerkil prensiplere aykırı. Biyolojik babalığın gelişmiş ya da anlam içeren bir olgu olmadığı anlaşılıyor. Biyolojik babaların bilindiği ve başka kabilelerden olan babanın saygı gördüğü anaerkil toplumlar da var. Baba ve onun annesi kutlamalara davet edilir ama biyolojik babalığının toplumsal anlamı yoktur, bu sadece nezaketen yapılır. Aşkta ne anlıyorlar sorusuna gelince... Aşk var olduğu sürece eşle birlikte olunur. Duygularını gizlemek onlarla ilgili yalan söylemek durumunda değildir,

Kadınlara çocukları ve mesleki hayatlarıyla, erkeklere de yapmaları gereken tüm şeylerle fazla yüklenildiği çekirdek aile. Bu ailenin üzerine bir de başka problemler biniyor -mezhepsel farklılıklar olsun, farklı siyasi görüşler olsun- tüm bunları bu iki kişi, sırf romantik aşk üzerinden birlikte çözebilmeli; o kadar büyük olmalı ki bu aşk bir ömür boyu sürmeli ve tüm sorunların üstesinden gelebilmeli.

böyle bir davranış küçümserler. Aşklarıyla ilgili hislerinin doğruluğu önemlidir. Genç kadın eşini artık istemiyorsa “*lütfeñ artıke odama gelme.*” der, o da gelmez. Ya da “*artıke senin odana gelmeyeceğim.*” der ve konu kapanır. Yani bizdeki gibi büyük düğün merasimleri ya da ayrılık olayları yoktur. Avantajı aşkın serbestçe seçilebilmesidir. Onun yerine isterlerse kişilerin çiftlerini seçebildikleri dans festivalleri olur. Aşk gerçek olmalı ve davranışla uyumlu olmalı, iki taraf için de özgür bir seçim olmalı. Aşk bizim Batıda anladığımız anlamda “özgürlükçü” değil, yani “aşkta özgürlük” herkesle cinsel ilişkiye girebilme özgürlüğüne sahip olunması değil. Aşk kabileye bağlı bir olgu. Bu demektir ki kişiler kendi kabilelerindedirler ve aşk bittiğinde evleri dağılmaz, kalacak yeni yerler aramazlar, “*seks beraberlikleri*” yapmak durumunda olmazlar, bu gerekli olmaz.

JİNEOLOJİ- Sevginin başka formları da var mı, örneğin arkadaşlık anlamında? Çocuklara sevgi muhakkak ama arkadaşlıklarda da sevgi var mı?

HEİDE- Kızlar ve oğulların annelerine çok güçlü bir bağı vardır. Özellikle de kızların anneleriyle ilişkileri çok özeldir. Anneyi onurlandırmalarının bir sebebi de her şeyi anne çizgisi üzerinden alıyor olmaları. Klan evi, haysiyet, bilgi... Örneğin, Meksika’da Juchitán’larda kızların annelerinin üzerine söylediği çok güzel şarkılar var. Anne ve oğulun da sıkı bir bağı var, oğullara da her şeyi anneleri veriyor. İkinci en güçlü bağ ise kız ve erkek kardeşler arasında. Birbirlerinin değerini bilirler, birbirlerine ihtiyaçları da vardır. Erkek kardeşler çocuklu kız kardeşlerine destek verirler, özellikle büyük çocuklara bakarlar ve kabilelerde seçilmiş ve kabileyi dışarıda temsil eden bir anne erkek kardeşi vardır, o kız kardeşler tarafından çok saygı görülür. Erkek kardeşler kız kardeşlerinin ve onların çocuklarının iyi olması için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Bir örnek; Melanezya’daki Trobriandlarda erkek kardeşler için tarlada iyi verim alarak kız kardeşlerine ve onların çocuklarına iyi bakabilmeleri bir onurdur. Bu bir onur meselesidir. Kız kardeşler ile erkek kardeşlerin arasındaki bağ aşırı derecede güçlüdür, her zaman birbirlerini korurlar, bu aşıklar arasındaki bağdan daha güçlüdür. “*Aşık olduğum kişiyi kaybedebilirim ya da değiştirebilirim ama erkek kardeşim ömür boyu benim,*” derler. Faaliyetlerden doğan arkadaşlıklar da vardır muhakkak. Bazı toplumlarda kadınlar tarım yapıyor ve kolektif olarak çalışıyorlar ve tabii ki arkadaşlıklar da doğuyor. Ve birbirlerini çok tutuyorlar.

JİNEOLOJİ- Ortadoğu’dan da örnekler var mı?

HEİDE- Günümüzde Ortadoğu’da -Rojava’ya değinmezsek, orada birçok şey oluşum sürecinde- geleneksek anaerkil toplumlar yok. Uzun bir dönem aradım. Ayrıca Ortadoğu bence sorunlu bir terim, çünkü biz Avrupa’da bize daha yakın olduğu için “Yakın Doğu” diyoruz, Amerikalılar ise “Ortadoğu” diyorlar çünkü onlar için yakın doğu Avrupa oluyor. Bu nedenle ben Batı Asya diyorum, daha net bir terim. Batı Asya’da uzunca bir dönem aradım ve geleneksel özelliklere sahip yaşayan anaerkil bir toplumun kalıntılarına rastlamadım. Tabii bu fetihlerin uzun tarihi bu bölgedeki İslam tarafından yapılan

ataerkilleştirme ile ilgilidir. Kültürel ve tarihsel anlamda çok zengin olan bu bölgede daha sonraki dönemlerdeki gelişmeler sebebiyle, özellikle de İslam’ın gelişimi olan gelişmeler, anaerkillik izleri silinmiştir. Rojava’daki kadınların orada yeniden inşa ettikleri ve cesaret ettikleri şey şaşırtıcıdır.

JİNEOLOJİ- Günümüzde var olan birkaç anaerkil topluma örnek verebilir misin?

HEİDE- Asya’da, özellikle Güney ve Doğu Asya’da, Afrika’da, Kuzey ve Güney Amerika’da anaerkil toplumlar hala var. Avrupa’da ve Kuzey Asya’da anaerkil toplum artık yok, bilhassa Avrupa’da Hristiyanlığın yayılmasından dolayı, anaerkil toplumların kalıntıları tamamen silindi. Tek tük anaerkil desenleri olan yüzlerce toplum var ama ben burada genel anlamda klasik anaerkil yaşayanlarına değiniyorum. Doğu Asya’da dolayısıyla Güney Batı Çin’de Mosoular var. Onların klasik anaerkil bir formları var. Onlardan çok şey öğrendim. Etraflarında birçok anaerkil motifi olan sayısız küçük grup ve halk var ancak bazı öğeler eksik. Burası zengin bir bölge. Güney Doğu Asya ile devam ediyor, orada Çin’den güneye sürülmüş dağ halkları var, Kaarlar ve diğerleri gibi küçük topluluklar var. Sumatra’da günümüzün en büyük anaerkil halkı yaşıyor, Minangkabau halkı. Bunlar 6 milyon insan. İsviçre kadar bir nüfusu var. Onlar olağanüstü bilge ve tahsilli insanlar ve anaerkil toplumlarını koruyorlar. Sadece tarım arazisinde değil şehirlerde de yaşıyorlar; 3 milyonu kırsalda, 3 milyonu şehirlerde ve hatta yurtdışında yaşıyor ve ataerkil toplumda neler yaşandığını biliyorlar. Bunu anaerkil modellerini koruyup sürdürbilmeleri için değiştirebilecek, çevirebilecek kadar akıllıdırlar, eski anaerkil yaşam örneklerini korumak için inanılmaz derecede geniş ve zekice direniş yöntemleri geliştirdiler. Şimdi Hindistan’a geliyorum, Bangladeş’in üst kısmına, orada Khasi tepeleri var, Himalayalar’ın biraz güneyi ama yakınında. Khasi tepelerinde de anaerkil halklar yaşıyor. Öncelikle Khasiler, sonra komşu halkları Garolar ve birçok küçük halk topluluğu. Bunların hepsi hala klasik anaerkil çünkü bu Khasi tepeleri geri çekilme bölgesi. Bu anlamda buradaki halklardan kendilerini ayırmış dağlara göç etmiş ve klasik anaerkil yaşam biçimlerini korumuşlardır. Sonra Güney Batı Hindistan’da Kerala var. Kerala, Hindistan’ın batı sahilinde, Hindistan’ın ucunda, burası çok verimli bir bölge. Orada Nayar halkı yaşıyor. Onlar da klasik anaerkil yaşam biçimlerini korumuşlar ve çok eğitilmiş bir halklar. Güzel çiftliklere sahipler ve yüksek bir kültür ve medeniyet standardı geliştirdiler. Afrika’da anaerkil halkların çoğu Gana’da yaşıyor. Gana, klasik anaerkil modellere de varan, en fazla anasoylu halk grubunun bulunduğu ülkedir. Akan halkları burada yaşıyor. Gana ismi de Akan’dan geliyor. Akanlar içinde en bilinen halk Aşantilerdir. İngilizler onlarla çok uğraşmak zorunda kalmış çünkü çok iyi savaşırlar. Özgünlükleri bulunan, anaerkil bir toplumdur. Bir anlamda çiftte toplum da denilebilir çünkü erkeklerin kendilerine ait rütbe ve faaliyetleri var ve kral tarafından temsil ediliyorlar. Kadınların da kendilerine ait faaliyetleri var, örneğin pazarlar ve ekonomi onların elinde.

Bu da çok önemlidir. Kraliçe ana kadınları temsil ediyor ve toplumun asıl kutsal yöneticisidir. Yani geleneksel toplum açısından bu böyledir, zira günümüzde aynı zamanda sömürge toplumdur. Ancak anasoyluluğu ve birçok anaerkil motifi korumuşlar.

Beni araştırmalarımda çok şaşırtan bir şey de, hepimizin şiddetli savaştı olarak tanıdığı Tuareglerin anaerkil bir toplum düzenine sahip olmasıydı. Savaşçılar değil, çadırlardaki kadınlar toplumun merkezini oluşturuyor. Ancak sömürgeci güçler sadece savaşçılarla karşılaşmış Tuareglerin kendileri gibi erkek egemen bir toplum olduğunu düşündüler. Oysa kadınlar toplumun merkezidir, anasoyunda yaşıyorlar ve erkeklerin dışarıda dış ticareti üzerinden sağladığı ürünlerin tümü çadırlarda kadınlara teslim ediliyor. Dolayısıyla ekonomi de kadınların elindedir. Klasik anlamda anaerkil örgütleniyorlar ve bu bir göçebe halkı için şaşırtıcı bir durumdur. Zira bütün göçebe toplumların otomatik olarak ataerkil olduğu algısı var. Bu doğru değil. Tuaregler göçebe ama anaerkil örgütleniyorlar. Çöldeki ağır hayat ve aşırı sert koşullar nedeniyle erkeklerin savaşçılığı gelişmiş olsa da anaerkil toplumlar genelde oldukça barışçıl. Tuaregler çadırlardaki kadınlara karşı en büyük saygıyı gösteriyor. Kadınlar çadırların sahipleri; erkekler ticaret veya savaş için uzakta değilse bu çadırlarda yaşıyorlar.

Gelelim Amerika'ya. Amerika'nın klasik anaerkil toplumu İrokualardır. Kuzey Amerika'nın batı kıyısında Atlantik ile büyük göller arasındaki ormanlık alanda yaşamış beş ya da altı büyük kabileden oluşan bir konfederasyondur. Tabii beyazların istilasıyla toplumlarını kaybettiler ama günümüzde bunu yeniden canlandırmaya çalışıyorlar. Çok

aktif bir şekilde içinde yer aldıkları yerli halklar hareketi üzerinden klasik anaerkil motiflerini yeniden kazan-

maya çalışıyorlar. Kaldıkları koruma bölgelerinde bunu kısmen ayakta tutmuş olsalar da oradaki durumları çok kötü. Şimdi kültürlerini geri istiyorlar. İrokualar, Lewis Henry Morgan tarafından toplum düzenlerine fazla müdahale edilmediği bir dönemde tasvir edilmiş. Friedrich Engels de anaerkil toplumlar hakkındaki bilgisini Morgan'ın incelemelerinden kazanmıştır.

Kuzey Amerika'nın güneybatısında, Arizona ve Yeni Meksika'nın bulunduğu çölse alanda Pueblo Kızılderililer yaşıyor. Köyler kurup anaerkil örgütleniyorlar. Onlar içinde en tanınmış olanlar Hopilerdir. Ufak halklardır ama özellikle de yerli halklar hareketi içinde anaerkil geleneklerine sınıksız sarılıyorlar ve bunları yeniden canlandırmaya çalışıyorlar.

Amerika'nın klasik anaerkil toplumu İrokualardır.

Kuzey Amerika'nın batı kıyısında Atlantik ile büyük göller arasındaki ormanlık alanda yaşamış beş ya da altı büyük kabileden oluşan bir konfederasyondur. Tabii beyazların istilasıyla toplumlarını kaybettiler ama günümüzde bunu yeniden canlandırmaya çalışıyorlar. Çok aktif bir şekilde içinde yer aldıkları yerli halklar hareketi üzerinden klasik anaerkil motiflerini yeniden kazanmaya çalışıyorlar.

Meksika'nın Pasifik kıyısında Juchitan şehri bulunuyor. 10 binlik nüfusu ile bu şehir Panamerikan anayolunun üstünde bulunuyor. Bu da bize bu toplumların her zaman hinterlandlarda birer ada gibi varlığını sürdürmediğini gösteriyor. Trafiğin ve Meksika toplumunun ortasında yaşıyorlar ve buna rağmen anaerkil düzenlerini sürdürüyorlar. Biçimsel olarak Hristiyanlaştırılmış olsalar da kendi bayramlarını kutluyorlar. Hristiyanlık daha çok badana işlevini görüyor. Orada da pazar, dolayısıyla ekonomi kadınların elindedir. Ekonomi insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve onları beslemek içindir. Klanlar mahallelerde klasik bir biçimde anaerkil yaşıyor.

Güney Amerika'da deneyimler bulmak kolay değil çünkü orada salgınlarını ve farklı hastalıklarını yaymış olan İspanyolların istilasından dolayı çok sayıda Kızılderili halkı yok olmuş. Anaerkil toplumlardan sadece kırıntılar, yani küçük yerleşim yerleri kalmış durumda. Arawaklar bir örnek. Onlar da istiladan ötürü dağılmış durumda. Yüksek bölgelerde ufak yerleşim yerleri var, yine yağmur ormanlarında yerleşimler var. Yine Venezuela'daki Goajiro yarımadasında kuzeyinde denize kadar ulaşan oldukça canlı bir yerleşim yeri var. Orada hayvancılıkla geçimlerini sağlıyorlar. Sömürgecilikten ve bu kadar dağıtılmış olmalarından dolayı çok farklı ekolojik alanlara uyum sağlamak zorunda kaldılar. Bundan ötürü de farklı ekonomiler gelişmiş gösterdi. Ancak önemli olan anasoylu düzeni koruyabilmiş olmaları ve kadınların öncül rolü oynamalarıdır. Anaerkil toplumların bir özelliği de sadece anasoylu örgütlenmeleri değil, aynı zamanda ekonominin kadınların elinde bulunuyor olmasıdır. Temel faktör budur. Anasoylu örgütlenip ekonominin erkeklerin elinde bulunduğu halklar da var ve bu kadınların pozisyonunu çok zayıflatıyor. Kadınlar ekonomiyi ellerinde tuttuğunda bunu erkekleri ezmek için kullanmıyorlar. Bundan ziyade bir paylaşım ekonomisini geliştiriyorlar. Fakat benim sözünü ettiğim bütün toplumlarda ekonomi kadınların elinde. Bu konuda Tuareg örneği çok ilginç. Çünkü sağlanan bütün mallar çadırlarda kadınlara teslim ediliyor. Develerle çadırlara geldiklerinde ve dışı olanları sağdıklarında (kadınlar günlük yaşam ihtiyaçlarını karşıladıkları keçi sürülerine bakıyor) sütü yine çadırlardaki kadınlara teslim ediyorlar. Çadırlardaki kadınlar da, özellikle de ana kadın, sütü ne yapılacağına ve neyin kime dağıtılacağına karar veriyor. Bu anlamda ekonominin dağıtım ya da paylaşım yetkisi kadınlarda bulunuyor. Paylaştırma görevi onlara veriliyor çünkü annenin herkesten daha adil bir şekilde paylaştığına inanılıyor.

Bir şey eklemek istiyorum: Bütün anaerkil toplumlar sömürgecilik, misyonerlik, sanayileşme, küreselleşme baskısı altında. Örneğin Khasi halkı çok ağır Hristiyanlaştırılma baskısı altındaydı ve günümüzde %60 oranında Hristiyan. Ve misyonerler tabii çekirdek aileyi de dayattılar. Fakat Khasiler bunu istemiyorlar. Elbette toplum içinde de geleneksel klanlarla yeni çekirdek aileler arasında çelişkiler de bulunuyor. Veyahut "Amerikan yaşam tarzı" dayatması altında bulunan Hopi halkı var. Uzun zamandan beri bu baskının altında yaşıyorlar ve bazılarında

durum çok kritik. En çok çabalayanlar Minangkabau halkıdır. Sayıları çoktur, kolay asimile olmuyorlar ve artık ataerkilliğe nasıl yaklaşımları gerektiğini biliyorlar.

JİNEOLOJİ- Anaerkil toplumlar birbirini tanıyıp, bir ağ oluşturuyor mu?

HEİDE- Maalesef hayır. Örneğin Mosuolara bakalım. Çin merkezi hükümet onlara toplum düzenlerinin ve kültürlerinin gerici olduğunu ve kendilerini geliştirmeleri gerektiğini söylüyor. Ama nereye doğru gelişim göstereceklermiş? Ataerkilliğe ve çekirdek aileye mi? Bu ilericiler mi? Ufak bir yerleşim olduklarını bilip etraflarındaki her şeyin farklı olduğunu gören birçok topluma gerici oldukları dayatılıyor. Biz bilim insanlarının bu konuya ilişkin daveti ile yapılan dünya kongreleri bundan dolayı bu kadar önemliydi. Çünkü çok sayıda yerli halk katılım sağladı. Onların bu kongrelere katılım sağlayıp anaerkil toplumların dünya çapında var olduğunu ve kültürlerinin çok eski olduğunu görmesi, kendi aralarında ağlaşmaya başlamaları çok önemliydi. Bazıları bana, kendileriyle aynı yaşayan farklı kıtalardan halklarla buluşmanın çok önemli olduğunu söyledi. Yine bu toplum motiflerinin beyazlar tarafından da değer görmesinden etkilendiklerini ifade ettiler. O zaman dedim ki “maalesef herkes değil, ancak ilerici olanlar büyük değer biçiyor.” Tabii dil sorunları da etkiliyor. Ama bununla bir biçimde baş edeceklerdir. Maalesef hepsi tehdit altında ama onlarla sürdürdüğümüz ilişkiler hem onlar, hem bizim hem de hepimizin geleceği için çok önemli.

JİNEOLOJİ- Evliliğin ve ailenin kurumsallaştırılması ataerkil egemenliğin yerleştirilmesinde nasıl bir rol oynadı veya oynuyor? Bunun için hangi yöntemler kullanıldı?

HEİDE- Öncelikle şunu söylemeliyim ki ataerkilliğin ortaya çıkışı için basit bir açıklama yok. Tek nedensel bir açıklama yok. Zamanla öğrendim ki ataerkilliğin ortaya çıkışını dünyanın farklı bölgelerinde ayrı ele almalıyız çünkü farklı ülke ve kıtalarda bir araya gelip ataerkilliğe yol açan çeşitli faktörler oldukça fark gösterebiliyordu ve dönemler de aynı değildi. Mesela Batı Asya’yı oldukça erken ve İrokualar topluluğunun fethedilmesini oldukça geç bir ataerkillik örneği olarak ele alalım. Ben şu anda anaerkil tarihi ve dolayısıyla ataerkil tarihini bölgelere göre ayırtmaya çalışıyorum çünkü ataerkilliğin ortaya çıkışını tek bir nedene bağlayamayız.

Tarif ettiğim şekilde anaerkil toplumlara baktığımızda, orada bir erkeğin reis olduğu ataerkil çekirdek ailenin kendiliğinden ortaya çıkamayacağını görürüz. Bu onlar için saçma olur. Çin merkezi hükümet bunu Mosuolara dayatmaya çalıştı ama onlar buna hiç anlam veremediler. Yani anaerkil toplumlardan otomatik olarak böyle bir şey çıkmaz. Dolayısıyla öncesinde bazı ataerkil egemenlik mekanizmaları ortaya çıkmış olmalı. Önce egemenliğe sahip olunmalı ve bu ilk önce ailelerde ifadeye kavuşmadı. İlk etapta büyük fetihler var. Nasıl bir aile formuna sahip olsalar olsunlar, mesele bütün bir halka hakim olunmasıdır. İlk etapta önemli olan bütün halkın vergi ödemesidir. Zamanla, ataerkil şablonlar giderek daha fazla oturunca bu şablonlar ailelerde de oturtuldu.

Hristiyanlık bu konuda büyük bir rol oynadı çünkü onlarda tanrı-baba ve onun tek oğlu algısı var. Yine Hristiyanlıkta çekirdek aile ve erkeğin hakimiyeti altında tek eşlilik önemli bir yere sahip. Çünkü tekleştirilmiş bir grup olan çekirdek aile, klanlardan daha kolay kontrol edilebilir. Klanlar ataerkil mekanizmaların oturtulduğu dönemde çok direniş gösteriler. Yine sanayileşme büyük bir rol oynadı. Sanayileşmeden önce Avrupa’da ataerkil klanlar hala vardı. Ama sanayi şirketlerin her an hazır işçiye ihtiyacı vardı ve bu işçinin eşi üzerinden yeniden üretilmesi gerekiyordu. Klanın varlığı burada engel konumundaydı. Tek tek insanlar şirketlere çekildi ve fakirleştirildi. Bu da klanın varlığının parçalanmasına neden oldu. Bir dinamik ortaya çıktı. İşçinin eşine ihtiyacı var çünkü bütün toplumun yenilenmesi edilmesi için uyuması, yemesi ve çocuk üretmesi gerektiği için bir eşe ihtiyacı vardı. Bu iki faktör, yani Hristiyanlık ve sanayileşme, günümüzde hala farklı kıtalarda çekirdek ailenin kabul ettirilmesi için büyük rol oynuyor. Örneğin Nayalarda bu yaşandı. Erkekler artık klanlarda yaşamayıp, sanayi ve ticarete kendilerine sunulan iyi konumları kabul ettiler. Para kazanmaya başladılar. Bazıları parayı yine klana teslim ediyor ama bazıları parayı vermeyip kendilerine ev aldılar. Ama eşin olmadan ev bir işe yaramıyor. Dolayısıyla o parayla klanın kızlarını çıkarmaya çalıştılar. Ve böylece para, sanayileşme ve misyonerlik üzerinden çekirdek aile oluşmaya başladı. Khasilerde, çekirdek aileyi vaaz eden misyonerler büyük bir rol oynadı. Bir anlamda var olan ataerkil egemenlik toplumları üzerinden anaerkil toplumların altı oyuluyor ve çekirdek aile kurumsallaştırılıyor çünkü kontrol edilmesi böylece çok kolay oluyor.

Sömürgeci güçlerin etkili olduğu her yerde bu yaşandı. Ataerkil Avrupa’dan gelen bu erkekler geldikleri yerlerde de erkekleri muhatap alıp yaşlı kadınları muhatap olarak kabul etmiyordu. Erkeklerle görev ve yetki verdiler, erkekleri tercih ettiler, onlara her türlü vaatle bulundular. Bütün erkekler buna teslim olmadılar ama yeterince işbirlikçi bulabildiler. Anaerkil toplumlar için bu sorun olmaya başladı. Bu silik işbirlikçiler birdenbire önemli insanlara dönüştüler, birden para sahibi oldular ve sonra da sanayileşme ve çekirdek ailenin oluşumu başladı. Sömürgecilik ağırlıkta Avrupa üzerinden yürütüldü. Buna ek olarak Hristiyan tek eşlilik ve çekirdek aile ideolojisi geliyor. Ama aynı Çin’de de yapıldı. Çin İmparatorluğu burjuva çekirdek aileyi başlatıp eski ataerkil klanları parçaladı. Bu kadınlar için bazen iyi bazen kötüydü. Artık burjuva çekirdek aile, yani devletin en küçük birimi vardı ve buna hükmetmek oldukça kolay.

Sömürgeci güçlerin etkili olduğu her yerde bu yaşandı. Ataerkil Avrupa’dan gelen bu erkekler geldikleri yerlerde de erkekleri muhatap alıp yaşlı kadınları muhatap olarak kabul etmiyordu. Erkeklerle görev ve yetki verdiler, erkekleri tercih ettiler, onlara her türlü vaatle bulundular. Bütün erkekler buna teslim olmadılar ama yeterince işbirlikçi bulabildiler. Anaerkil toplumlar için bu sorun olmaya başladı.

İşi ve ailesi olan, para kazanması gereken ve bu konuda zorlanan bir erkek ile çocuklarına bakması ve bunun yanında belki biraz da çalışması gereken bir kadın siyasi olarak rahatça manipüle edilebilir çünkü sürekli zorlanma yaşıyorlar. Direnme imkanları da yok çünkü yalnızlar. Çin’de de bu aynen böyle sağlandı. Kültür Devrimi’nde çekirdek aile modeli zorla kabul ettirildi çünkü öbür türlü gıda yardımını alamayacakları söylendi. Zira tarımsal ürünlerini vergi olarak devlete teslim etmek zorundaydılar. Bir bakıma devlet onları açlıkla terbiye ediyordu. Mosuolar formalite icabı çekirdek aileler kurduklar ve şanslıydılar çünkü karşı karşıya bırakıldıkları aşırı baskı çok uzun sürmedi ve anaerkil klanlarına dönüş yapabildiler. Fakat bu şans eseri mümkündü. Diğer örneklerde çekirdek aile ve ataerkil evlilik üzerinden erkekler rol ve iyi bir iş sahibi olurken, kadın eklenti olarak sadece erkeğe ve çocuklara bakmak için vardı. Yani egemenliğin olduğu bir yerde, ataerkil toplumlar anaerkil toplumlar üzerinde etkide bulunduğu çekirdek ailenin oluşturulması anaerkil klanları ve anaerkil akrabalık toplumunu parçalamak için çok etkili bir baskı aracıdır.

JİNEOLOJİ- Mosuolardan somut olarak ne talep edildi?

HEİDE- Öncelikle onları toplum düzenlerinin gerici olduğu ve gelişmeleri gerektiği konusunda ikna etmeye çalıştılar. Çekirdek aileli sanayileşmeye uygun hale getirilmek istendiler. Çinli yetkililer sadece erkeklerle görüşmek istedi, hatta sadece tek eşli çekirdek ailesine sahip erkeklerle. Klanlar görüşmelere erkekleri gönderdiler ancak bunlar klanın içinde yaşıyordu. Fakat Çin, klanları parçalamak istiyordu çünkü Mosuolar iktidara karşı kültürleri uğruna direniş gösteriyordu, tarihlerinde çok sayıda ayaklanma var. Dediğim gibi sadece erkekler muhatap olarak kabul edildi ve çekirdek aile kuran erkeklerle öncelikle belediye başkanlığı ve gıda yardımı teklif edildi. Belirli dönemlerde, özellikle de Kültür Devrimi döneminde yiyecek dağıtılıyordu. Başka yerlerde gıda yerine para dağıtılıyordu. Ama bir tek çekirdek ailelere gıda veriliyordu, diğerleri açlığa terk ediliyordu. Klanlar için vergiler sürekli yükseltilirken, klanların vergi olarak ödediği gıda çekirdek ailelere dağıtılıyordu. Bu on yıl kadar sürdü. Kültür Devrimi, geleneksel yaşam tarzlarını bırakmaları, kültürlerini bırakmaları ve modern Çin’e “uyum sağlamaları” için bu halklar üzerinde çok büyük baskı kurdu. Baskı sona erdiğinde bunu bıraktılar. Kültür Devrimi’nden sonra daha liberal bir siyaset izlendi, yerli halklara belli bir kültürel özerklik tanındı. Zaten patrilokallik (evlilikten sonra çiftin erkeğin baba evine yerleşmesi –ç.n.) ve tek eşliliği uygulayanlar sınırlıydı. Toplumun çok az bir kısmı yaşamını buna göre düzenledi ve devlet o zaman onları tercih etti. Fakat baskılar sona erdiğinde kendi kültür ve yaşam formlarına dönüş yaptılar. Bize o döneme ilişkin güzel bir anekdot anlattılar. Hikayelerini çokça anekdot biçiminde anlatıyorlar çünkü bir şeyin kötü ya da yanlış olduğunu asla doğrudan söylemezler. Anekdot şöyle: *“Tek eşliliği denediler. Genç bir erkek ve genç bir kadın tek eşliliği denedi. Ama tek ailelik evlerinde çok yalnızlardı. Tartışıyorlardı. Kadın dedi ki, ‘Lütfen benimle annelerim ve kız kardeşlerimin klanına gel. Tek eşliliğimizi orada yaşayalım.’*

Erkek ‘Tamam’ dedi ve onunla geldi. Kadının klanında tek eşli yaşadılar. Böylece hükümetin emirini yine bir biçimde yerine getiriyorlardı. Bir süreden sonra erkek giderek daha da hüznümlendi ve kadın ona sordu: ‘Sevgilim, neyin var?’ Erkek dedi ki ‘Kendimi çok yalnız hissediyorum, erkek kardeşlerimi, kız kardeşlerimi ve annelerimi çok özliyorum.’ Kadın onu çok sevdiği için mutsuz olmasını istemiyordu ve şöyle dedi: ‘Tamam, o zaman ben de seninle senin klanının yanına taşınırım.’ Ve bir süreden sonra kadın daha fazla üzgün olmaya başladı. Erkek ona ‘Sevgilim, neyin var?’ diye sordu. Kadın da ‘Kız kardeşlerimi, annelerimi, erkek kardeşlerimi özliyorum’ dedi. Ve yine tartışmaya başladılar ve sonunda ayrılıp kendi klanlarına dönmeye karar verdiler...” Bu anekdotu çok seviyorum çünkü duygularla da ilgilidir. Biz hep duyguların evrensel ölçekte insani bir şey olduğunu düşünürüz ama duygular da sosyal çevre tarafından belirleniyor. Bu insanların duyguları tek eşliliğe uymuyordu. Oysa hep bir tek romantik aşkın, sevgi ve mutluluk duygusunu temsil ettiğine inanırız.

II.Bölüm

JİNEOLOJİ- Ataerkil evlilik ve aile kurumları hem kadınların hem de erkeklerin kendi aralarındaki ilişkiyi nasıl etkiliyor?

HEİDE- Bu çok önemli bir sorudur çünkü tek eşli çekirdek aile kadınların yalnızlaşmasına sebep oluyor. Kadınlar ana klanlarından koparılıp kız kardeşlerinin desteğini ve dayanışmasını yitiriyor ve bunun sonucu olarak tekleştiriliyor. Bu ise, anaerkil klanlarda çok güçlü olan kadın birliğini ortadan kaldırmak için çok etkili bir araçtır. Zira kadın birliğinin temelinde yatanın toplumdaki güç ve etkileri olduğunu çok iyi biliyorlar. Monogami/tek eşlilik devreye girince kadın, erkeğin aile evine taşınıp desteğini ve dayanışmasını yitiriyor ve yalnızlaşıyor. Şimdi diyebiliriz aynısı erkek için de geçerli ama tam öyle değil çünkü erkek bu ataerkil çevrede üstünlüğe sahip. Yetkileri o alıyor, parayı o alıyor, meslektaşları ve iyi bir mesleği var. Kadınlar çoğu zaman bunlara sahip değil çünkü söz konusu ataerkil çevrede kadınlar bu meslekleri bulamıyor, kimse onlara olumlu anlamda yönelmiyor, desteklemiyor. Dolayısıyla kadınlar tekleştiriliyor. Bu derinleştğinde ise aileyi geçindiren kişi olan erkek etrafında kadınlar arasında yarışma ve rekabet gibi bir şey ortaya çıkıyor -ki bunu Avrupa’daki tarihimizden tanıyoruz. Artık klan veya anne değil, erkek aileyi geçindiren oluyor. Para, meslek, her şey erkekte. Kadınlar olarak bugün belki farklı bir durumdayız çünkü kadınlar da iş sahibi ama Avrupa’da kadınlar yüzyıllar boyu meslek sahibi değillerdi ve güç, prestij sahibi olan ve geçindiren erkek etrafındaki kuvvetli rekabet kadınlar arasında günümüzde de sürüyor. Ataerkil devletler bunun böyle olmasını diliyorlar çünkü kadınlar birleşmemeli. Ben bайдan itibaren İkinci Kadın Hareketi’nde yer almış bir feminist olarak deneyimlerimden yola çıkarak konuşuyorum. Kadın grupları ve kadın mekanları kurmaya başladığımızda erkekler inanılmaz düzeyde düşmanlık ve kıskançlık gösterdiler çünkü kadınlar, birleşmeye, tecridi kırmaya ve rakip olmayı bırakmaya cüret etmişlerdi!

O zaman anladık ki onlar için asıl mesele kadınları birbirinden koparmak ve bölmektir. Monogami de bunun için çok iyi bir yöntem. Ben buna hep kadınların kafesi derim çünkü kadın evde oturuyor, çocuk yetiştirmenin, erkeği ve çocukları rahat ettirmenin temel sorumluluğu onda. Bu günümüzde belki bu kadar sıkı değil çünkü kadınlar da meslek sahibi ancak genel olarak erkeklerin daha iyi mesleklere sahip olduğu, kadınların olsa olsa ek gelir kazandığı ve erkekle aynı mesleğe sahip olsalar bile daha az ücret aldığı, ev işi ve çocuk yetiştirmenin esas yükünün hala kadınların omuzlarında olduğu durum sürmektedir. Bu anlamda çok da değişen bir şey yok.

Erkekler de ataerkil toplumda kaybediyor, meslektaşları ile ilişkileri olsa da, çünkü onlar da rekabet şablonuna itiliyor. Mesleki rekabete. O, evi, aileyi, köpeği, bilmem neyi korumaktan sorumludur. Sadece O. Bu yüzden de yetki için çabalamalı. Kadınlara göre daha fazla sosyal ilişkiye sahip olsalar da erkekler de yalnızlaştırılıyor ve birbirine karşı kıskırtılıyor. Ataerkillikte bunlar temel değerlerdir: Rekabet, karşıtlık, herkes başkasından daha iyi ya da daha güzel olmalı. Bütün ataerkil toplum bunun etkisinin altında, bu yüzden tekleşiyor ve böylece de hükmedilmeye açık hale getiriliyor. O yüzden de genç insanlar evlendiğinde bu kadar birbirine sarılıyor, çünkü her yerde yalnızlar. Kadının belki hala arkadaşları vardır ama zamanla onlar da kayboluyor ve erkeğin meslekte rekabeti var. Sonra çekirdek ailede romantik aşkın yardımıyla birbirlerine sarılırlar ve özel, huzurlu bir dünya inşa etmeye çalışırlar. Ki bu dünyanın ömrü çok da uzun sürmez. Ataerkil toplumlarda duygusal açıdan da çekirdek aileyi besleyen, zemin budur. Kötü dış dünyaya karşı mutlu dünyayı sunacak olan buymuş denir.

JİNEOLOJİ- Aslında neoliberal topluma da giriş yapmış oldun. Avrupa'daki neoliberal kapitalist düzen içinde insanların giderek daha fazla tekleşmesi ve yalnızlaşması bağlamında ailenin mevcut anlam ve rolünü nasıl değerlendiriyorsun?

Kadınlara göre daha fazla sosyal ilişkiye sahip olsalar da erkekler de yalnızlaştırılıyor ve birbirine karşı kıskırtılıyor. Ataerkillikte bunlar temel değerlerdir: Rekabet, karşıtlık, herkes başkasından daha iyi ya da daha güzel olmalı. Bütün ataerkil toplum bunun etkisinin altında, bu yüzden tekleşiyor ve böylece de hükmedilmeye açık hale getiriliyor. O yüzden de genç insanlar evlendiğinde bu kadar birbirine sarılıyor.

HEİDE- Bütün ataerkil toplumlarda insanların tekleşmesi egemenler açısından tercih edilen bir durumdur çünkü tek insanlar kolayca hükmedilebilir. Klan, grup ve kooperatiflere kolay hükmedilemez çünkü insanlar birlik kuruyor. Bu durum neoliberal kapitalist düzende daha da ağırlaşmış çünkü sanayileşme klanın varlığını ortadan kaldırdı. Klan engel olarak görüldü çünkü endüstrinin işçilere ihtiyacı vardı. O zaman Avrupa'da yaşanan günümüzde dünya çapında geliştiriliyor: eski topluluk düzenleri parçalanıyor, fabrikalar kuruluyor, insanlara iş ve para

vaat ediliyor ve böylece insanlar eski gelenek ve topluluklarından koparılıyor, yalnızlaştırılıyor. İnsanlara günümüzde eldeki silahla değil, parayla hükmediliyor. Neoliberal kapitalizm bunu her yerde başarıyor ve her yerde toplumsal formları yıkıma uğrattıyor.

JİNEOLOJİ- Sizce çekirdek ailede muhafaza edilen aşk veya sevgi, bir duygu olarak, kolektivizmin hatırası olarak potansiyel bir güç oluşturabilir mi? Yani romantik aşktaki egemenlikli yapılarla ilgili bir bilinç düzeyi geliştirsek ve bu aşkı sadece küçük aileye değil de, bütün topluma dönük geliştirsek?

HEİDE- Evet, çok doğru söyledin. Çekirdek ailede duygular konserve ediliyor, muhafaza ediliyor çünkü duygular, aşk ve sevgi için başka bir yer yok artık. Erkekler bunu iş arkadaşları ile yaşayamaz, kadınlar da bunu kız arkadaşları ile yaşayamaz. Dolayısıyla çekirdek aileye yükleniyor ama çekirdek aileye de fazla yük bindiriliyor. Çılgınca evlilik krizleri ve evliliklerin çatırdaması buradan çıkıyor. Kadın ve erkek için dünya yıkılıyor, çünkü evlilik duygularını yaşayabildiği tek yerdir. Çekirdek aile -günümüzde daha çok biyolojik bir aile olarak kendini var etse de- daha geniş bir topluluğa yatırıldığında duygular çekirdek ailenin ötesinde topluluğa da yayılabilir. Ki topluluk birden fazla çekirdek aileden oluşur ve bunun da yanında kendini bir cemiyet, büyük aile, klan olarak tanımlar. Dolayısıyla genç erkekler, çekirdek aileleri ve ayrı evleri olsa da kendi aralarında birbirlerini kardeş olarak da algılayabilir. Ve kendi eşi ve çocuklar ile bir sevgi ilişkisinin yanında kardeşler arasında da bir topluluk oluşabilir. Aynı kadınlar için de geçerlidir. Diğer kadınları birer kız kardeş olarak görüp, kız kardeşçe bir ilişki biçimini geliştirebilirler. Bunu bir toplulukta gördüm. Bunu denediler. Kadınlar kendi aralarında bir meclis kurdular, buna kız kardeşler meclisi diyorlar. Bu çekirdek aileyi aşır kadınlar arasında yeni bir dayanışmayı oluşturuyor. Erkeklerde de öyle. Onlar da erkek meclisini kurup, bunun üzerinde çekirdek ailede yaşayamadıkları kardeşçe duygular geliştirebiliyorlar. Bu, ciddi olan ve sadece bir çıkar topluluğu oluşturmayan daha geniş bir topluluğa yatırıldığında duygular büyüyebiliyor ve topluluk insanlar arası çok yönlü ilişkilerin bir havuzuna dönüşebiliyor. Çekirdek aile de böylece bu duyguların altında ezilmiyor. Ben bunu tasavvur edebiliyorum ve bence bunun deneyimleri de vardır.

JİNEOLOJİ- Ataerkillik ve kapitalizm şartlarında özgür eş ilişkileri mümkün mü?

HEİDE- Bence değil. Eş ilişkileri ataerkil rol klişeleri ve kapitalizmin hem erkeklere hem de kadınlara yüklediği sömürücü formlarla yüklü. O kadar yüklüler ki, özgür olamazlar. Genç insanlar özgür iradeleri ile buna giriyor ve özgür olduklarını düşünüyorlar ama bir kere evliliğe giriş yaptılar mı nasıl bir yükte karşı karşıya olduklarını görüyorlar. Yükler, çocuk istedikleri veya ev kurduklarında giderek ağırlaşıyor ve büyüyor. Üstüne bir de rol klişeleri geliyor. Bu mümkün değil, özgür değiller. Burada ya da şurada özgürler gibi bir imkan da yok. Göreceli bir özgürlük var, kendini özgürce ifade edebilen duygu dünyasının göreceli genişlemesi var.

Göreceli özgürlüğün ilk adımı da toplulukların oluşturulmasıdır. Siz buna galiba kolektif diyorsunuz, çok fark etmiyor, sanırım aynı şeyi kastediyoruz. Çekirdek aileler için öngörülen ve bütün yüklerle kendi haline bırakılan ataerkil modele göre göreceli olarak daha özgür olan bir alan var. Yani normaline göre topluluklar veya kolektif yapılar içinde ilişkiler göreceli olarak daha özgürdür ve içinde daha az egemenlik taşır. İnsanlar burada birbirlerine yardım edebiliyor ve birbirini düzeltebiliyor. Diyelim bir topluluk içinde bir çekirdek aile deniz kazası geçirdiğinde yardım edebilecek, teselli edebilecek, çocuklarla ilgili destek sunabilecekler vardır. Yani çift, toplumda normalde olduğu gibi kendi başına bırakılmıyor. Bu tarz topluluklar oluştuğu ve ağılaştıkça eş ilişkilerinde de özgürlük de büyür.

Ataerkillikte özgür eş ilişkilerinin mümkün olmamasını bir diğer nedeni, hem kadın hem de erkeğin ataerkil rol modelleri içselleştirmiş olmasıdır. Erkek reistir ve kadın hizmet sunar. Burada özgür olan bir şey yok. Kadınlar özgür değil. Bu eski rol klişelerinin hem biçim hem de özde aşılması gerekiyor ki ikisi de gerçekten özgür, bağımsız bireyler olarak birbirlerinin karşısına geçebilsin ve eşit düzeyde karşılıklı saygı gösterebilsin. Bu, egemenlikten özgür bir ilişki olurdu. Elbette erkeklerle kadınlar arasında çok iyi ilişkiler de var ama bütününe bakıldığında ataerkil rol klişelerle toplumdan gelen dış finans baskısı temel rol oynuyor. Ancak bence bazı topluluklar veya Rojava'da göreceli olarak egemenlikten özgür ilişkiler ortaya çıkabilir. Fakat bunun önkoşulu olarak ilişkiyi zorlayan bütün -iç ve dış- egemenlik şablonlarının çözümlenmesi ve bunların aşılması için çaba sarf edilmesi gerekiyor.

JİNEOLOJİ- Bu içindeki egemenlik şablonlarına ilişkin bir sorum var. Batıda genç kadınların oldukça erken ilişki kurup cinsel ilişkilere girdiği ve bundan ötürü her an cinselliğe hazır kadın rolüne boyun eğmeyi öğrendiği yönde bir eğilim görüyorum. Kendilerini henüz tanımadıkları halde ilişkiler geliştiriyorlar. Anaerkil toplumlarda bu nasıl? Orada genç kadınlar için önce özgür bir birey olabilecekleri bir alan var mı? Benliklerini nasıl geliştirebiliyorlar, kendileriyle ilgili nasıl bir farkındalık geliştirebiliyorlar?

HEİDE- Önce tespitine değinmek istiyorum. Toplumumuzda genç kadınlar cinsel hayata neden bu kadar erken itiliyorlar? Zira eskiden tersi hakimdi, bilmem ne kadar uzun bir süre dokunulmamış bakireler olarak yaşamalıydılar. Şimdi ise mümkün olduğunca erken cinsel ilişkilere girmeliler. Bir anlamda buna zorlanıyorlar. Bu illa ki onlardan kaynaklanmıyor. Bundan ziyade yeni bir ataerkil dalga, bir gerileme var. Toplum cinselleştiriliyor, kadınlar yine giderek daha fazla seks objesi olarak görülüyor. Genç kadınlara -özellikle de sosyal medya yoluyla- ancak mümkün olduğunca erken cinsel ilişkilere girdiklerinde arzulanabilir oldukları ezberletiliyor. Acaba bu onların kendilerinden gelen bir şey midir yoksa daha çok erkekler tarafından inşa edilen ve kadınları yeniden cinsel obje, seks bebeği veya kendi kararlarını alamayan cinsel partner rolüne iten rol modeller midir? Kadınlar cinsellikleri hakkında kendi karar veremediği, bunu erkekler belirlediği

müddetçe -ister liberal, ister ataerkil ya da başka bir biçimde- patriyarkanın ortasında yaşıyoruz demektir. Yani kadınlar önce cinselliklerini tanıyabilmeleri ve onun hakkında karar verebilmeleri için gerekli alana sahip olmalı ki özgüvenle erkeklerin karşısına geçebilsinler. Ben kadın olarak kendim ne istiyorum, bedensel, cinsel, erotik olarak kendimi nasıl görüyorum? Bu konularda hiç deneyim sahibi olmadan genç kadınlar bunun içine itiliyor. Güzellik endüstrisi ve kozmetik endüstrisine bakıldığında buna hiç fırsat da verilmiyor. Bu endüstrilerde sürekli kadınlar için rol klişeler belirleniyor ve gençler de mümkün olduğunca erkenden buna uymaya çalışıyor. Fakat bu kadınlardan gelen bir şey değil. Bununla çok zenginleşen ve erkeklerin hakim olduğu bir endüstri var ve genç insanlar bunu çoğu zaman görmüyor.

Peki bunu anaerkil toplumlarda nasıl yapıyorlar? Muhtemelen orada erkekler genç kadınları cinsellik konusunda bilgilendirmiyordur. Kadınlar bunu kendi aralarında yapıyor. Kabul törenlerinde ablalar ve anneler genç kadınları toplumlarında kadın olmanın ne anlama geldiği -hem ekonomik ve toplumsal hem de erotik, cinsel açıdan- konusunda bilgilendiriyor. Mosuo toplumunda genç kadınlar 13 yaş civarında törenle topluma kabul ediliyor. Kadınlar onlara eşlik ediyor, kadının biyolojik yetenekleri de öğretiliyor ve kutlama genç kadınlara yetişkin kadınların giydiği kıyafetin verilmesiyle sona eriyor. Böylece 13 yaşından itibaren klanın tam eşit bir üyesi oluyorlar. Eşit oy hakkına sahip oluyorlar, yani gençlik de söz sahibi. Fakat bu, aşk hayatına da giriş yaptıkları anlamına gelmez. Kadın kıyafeti ile birlikte kendi küçük odalarının anahtarı da kendilerine teslim ediliyor, arkadaşlarını buraya davet edebiliyorlar ve aşk hayatı genelde 17-18-19 yaşında başlıyor.

Dolayısıyla kendileriyle yaşıt kız arkadaşları ve ablaları ile kadın olmanın ne anlama geldiğini konuşabildikleri epey uzun bir süre var. Bunu onlara kadınlar anlatıyor, erkekler değil ve bu çok büyük bir fark anlamına geliyor. Trobriand kabilesinden başka bir örnek vermek istiyorum. Oradaki gençler 12-13 yaş civarında topluma üye kabul edildiklerinde kendilerine özel bir serbest alan sunuluyor. Buna gençlik ışık şenlikleri diyorlar. Orada kendilerine kulübe ve evler kurabildikleri, birlikte kutlama yapabildikleri bir alan var. Birbirlerini davet edebiliyor, sevgiyi kutlayabiliyor, sevişmeyi kutlayabiliyorlar. İstedikleri her şeyi deneyebiliyorlar. Bir bakıma aşk ve sevginin ne olabileceğini deneyebildikleri bir serbest alan var. Onların kalıcı ilişkiler kurması da birkaç sene sürüyor, genelde 19-20 yaşına kadar. Yani gençlerin sevgi ve erotizmi bulmadan kendilerini deneyebildikleri bir alan burada kurumsallaşmıştır.

Peki

bunu anaerkil toplumlarda nasıl yapıyorlar? Muhtemelen orada erkekler genç kadınları cinsellik konusunda bilgilendirmiyordur. Kadınlar bunu kendi aralarında yapıyor. Kabul törenlerinde ablalar ve anneler genç kadınları toplumlarında kadın olmanın ne anlama geldiği -hem ekonomik ve toplumsal hem de erotik, cinsel açıdan- konusunda bilgilendiriyor.

Bence bu iyi bir kurumdur. Tabii burada oğlanlar dayılarından, kızlar da annelerinden bazı temel şeyleri öğreniyor. Fakat sonrasında kendilerini deneyebildikleri ve tecrübe kazanabildikleri bu serbest alana sahip oluyorlar. Mosuo toplumu daha soğuk bir iklimde yaşıyor, bundan dolayı küçük odaları var. Trobriand kabilesi ise daha sıcak bir çevrede yaşıyor. İki örnekte gençler, başkası sevginin nasıl olması gerektiğini belirlemeden kendilerini deneme imkanına sahip. Kabul törenleri ise onlara hem toplumsal rollerini kavratmaya hem de bilmeleri gereken şeyleri öğretmeye, örneğin kanama, hamilelik ve benzer şeyler, hizmet ediyor. Fakat esas almaları gereken belli bir sevgi ideali kendilerine sunulmuyor.

JİNEOLOJİ- Anaerkil toplumlar kadın olmak isteyen erkek çocukları nasıl karşılıyor? Ya da bir kız çocuğu erkek olmayı tercih ettiğinde? Cinsler arası düzen orada da ataerkil toplumlarda olduğu kadar sabit midir?

HEİDE- Ne mutlu bize ki bu konuya ilişkin de araştırmalar bulunuyor. Bir oğlan kadın rolünü cazip bulursa ve annesine kız olmak istediğini söylerse, o zaman anne ona kız kıyafetleri giydirip onu gençliğinde de giderek kadın rolüne, yani kadının etki ve çalışma alanına hazırlar. Juchitán toplumunda bu böyledir. Kadınların temel çalışma alanı pazar, erkeklerinkiye tarımdır. Bizzat yerli insanlar bana, onlarda kadın ve erkek varlığının öncelikli olarak cinsellik üzerinden değil de, kişinin içinde yer aldığı yaşam ve çalışma bölümü üzerinden belirlendiğini anlattılar. Oğlan bu anlamda diğer kadınlarla pazara gidip burada tezgah sahibi olduğunda bir nevi kadın oluyor. Ek olarak başka bir iş de yürütebilir. Erkek olmak isteyen genç kadın da erkeklerle tarımda çalışıyor. Bu onlar için bir sorun teşkil etmiyor. İstek varsa karşılanır. Anaerkil toplumlarda zaten insanlar belirli şablonlara göre biçimlendirilmeye çalışılmıyor veya dayatmalara maruz bırakılmıyor. Kişinin isteğine saygı gösteriliyor. Ve bu onları mutlu da ediyor. Örneğin bir annenin, kadın olmak isteyen oğluna şöyle dediğini duydum: “Ne kadar güzel, bir kızım daha oldu!” Artık kadın olan genç erkeğe kadın olarak hitap ediliyor, kadın olarak görülüyor, kadın kıyafetleri giyiyor. Aşk hayatı başladığında elbette bir erkekle ilişki geliştiriyor ve bizim terminolojimize göre bu erkekler arası homoerotik bir ilişki anlamına geliyor. Fakat kendileri buna böyle bakmıyor çünkü o kadın sayılıyor ve diğeri de erkek. Aynısı tersi için geçerlidir. Erkek olmak isteyen kadın artık erkek sayılıyor ve kendine bir kadını eş olarak seçiyor. Biz buna lezbiyen ilişki deriz ancak onlar kendilerini kadın ve erkek olarak görüyor. Biz cinsleri tümüyle cinsellik üzerinden tanımladığımız için özel terimler kullanıyoruz, ek kavramlara ihtiyaç duyuyoruz. Ancak onların buna ihtiyacı yok. Bu sadece Juchitánlar için değil, başka anaerkil toplumlar için de geçerlidir. Örneğin Kuzey Amerika’daki anaerkil Kızılderili halklarda bazı kadınlar reis rolüne sahipti, bu şekilde erkeklerin eylem sahasına girdiler. Kano hatları ve delege sistemi üzerinden yürütülen uzak ilişkilerin parçasıydılar. Reis olarak konsey toplantılarının nerede yapılacağına karar verebiliyorlardı. Avrupalılar kadınların reislik yapmasını büyük şaşkınlıkla karşıladı. Oysa onlar, kendilerini temsilci olarak belirleyen klanları tarafından erkek olarak görülüyordu.

Dolayısıyla belirli bir bireysel özgürlük söz konusu. Ancak kutupsal dünya görüşü burada da var. Anaerkil toplumlarda dünyanın yukarıdan aşağıya, aydınlık ve karanlık, gün ve gece şeklinde kutuplu olduğu yönde temel bir fikir var. Kadın ve erkek de buna dahildir. Bunların arasındaki denge hep korunmalıdır. Yani denge ilkesi var. Fakat bu biyolojik bir kategori değil. Daha çok dünyadaki denge içindeki karşıtlık ile alakalıdır. O nedenle bireysel düzeyde toplumun diğer yarısına girmeyi seçebiliyorlar, ancak iki yarının varlığı korunuyor. Bu anlamda üçüncü, dördüncü veya beşinci cins diye bir şey yok, ideolojik anlamda sadece iki cins var ve insanlar bireysel olarak hangi cinsten olmak istediklerini seçebiliyor. Diğer cins olarak yaşamak isteyen genç insanlar hormonlara, ilaçlara veya ameliyatlara ihtiyaç duymuyor. Diğer cinsin eylem sahasına giriş yapıyorlar ve mesele burada da bitiyor.

JİNEOLOJİ- Hangi yaşta cinsiyetlerini belirliyorlar? Ya da anaerkil toplumlarda çocuklar hangi yaştan itibaren cinsiyete göre toplumsallaştırılıyor?

HEİDE- Bir erkeğin veya bir kadının ne yaptığını oldukça erken deneyimlemeye başlıyorlar. Örneğin erkekler yedi yaşından itibaren oğlanları kendileriyle birlikte tarlaya götürüyor. Orada oynayarak işlere katılıyorlar ve çok erken yaşta bir oğlanın ne olduğunu, bir kızın ne olduğunu öğreniyorlar. Bu zaten gözle görülür bir şeydir. Çok erken seçim yapabiliyorlar. Bu ergenlikle başlamak zorunda değil, altı buçuk yaşında da olabiliyor. Ne zaman isteseler... Yetişkin olarak da cinsiyet değiştirebilirler. Bu konuda belirli kurallar yok.

JİNEOLOJİ- Kızılderililerde “özgür ruh” denen bir şey var. Her iki cinsiyeti tek kişide birleştirdikleri için özel olarak görülüyorlar. Özel bir değer görüyorlar.

HEİDE- Doğrudur, “özgür ruhlar” ya da “çift ruhlar” ikisini de hissedebiliyorlar. Temelde normları yerine getirmeyen insanların anaerkil toplumlarda dışlanmayıp, tersine değer görmeleri enteresan. Juchitán toplumunda da böyledir. Artık kadın olarak yaşayan oğlan için özel bir terim var. “Muxe” diyorlar. Bu üçüncü bir cins değil, kadın sayılıyor. Ama ona bazı özellikler atfediliyor, örneğin belirli sanatsal yetenekler. Kadınların bluz ve eteklerinde taşıdıkları o muhteşem güzellikteki çiçek motifleri onlar tasarlıyor. Onlara özel sanatsal yetenekler atfediliyor. Kızılderililerde sihirli yetenekler atfediliyor. Bu, normların dışına çıkan diğer insanlar için de geçerlidir. Örneğin klanlarla yaşayan engelli insanlar bedensel veya zihinsel sakat olarak görülüyor. Tersine, dünyayı “normal” insanlardan farklı gördükleri ve bundan dolayı “normal” insanlara öğretildikleri şeyleri olduğu için onlara özel sihirli güçler atfediliyor. Örneğin Akan toplumunda ikizlerin özel sihirli güçlere sahip olduğuna inanılır çünkü ikiz olmak sıra dışı bir olaydır. Yani normdan farklı olan insanlara özel nitelikler atfediliyor ve dışlanmayıp, onurlandırılıyorlar. Bu büyük bir farktır.

JİNEOLOJİ- Son olarak sana göre egemenlikten arınmış ilişkilerin nasıl geliştirilebileceğini sormak istiyorum. Modern Anaerkillik Araştırmaları bu konuya ilişkin ne diyor?

HEİDE- İlişkiler adım adım egemenlikten arındırılmış bir biçimde geliştirilebilir. Bu bir- den olmaz. Demin ilişkilerde özgürlüğün göreceli olarak toplumsal yaşam ile genişleti- leceğini derken bunu kastettim. Modern[Çağdaş] Anaerkillik Araştırmaları bu bağlamda kendini fikir sunan olarak görüyor. Çünkü bunu neden yapıyorum? Şunu neden yapı- yoruz? Çünkü ataerkil olmayan farklı toplum formlarından öğrenmek istiyoruz. Ataer- kil mekanizmalarımızı çözmek istiyoruz ki aşabilelim. Modern Anaerkillik Araştırmalarının işlevi budur: Ataerkil toplumun çözümlenmesi. Anaerkillikler üzerin- den öğrendiğimiz, hakkında bilgi sahibi olduğumuz diğer toplumun iki temel boyutu var: Biri siyasal, diğeri duygusal. Böylece içinde yetiştirildiğimiz ataerkil şablonlara hem içsel hem de dışsal olarak daha iyi veda edebiliyoruz. Bu, modern anaerkillik araştırmaları- nın etkisidir. Çünkü anaerkillik araştırmalarından siyasi fikirler de çıkıyor. Bunları örne- ğin Hamburg’ta formüle edip öneri olarak sundum. İşin pratik kısmı da adım adım geliştirilebilir. Fikirle birlikte pratik hemen ortaya çıkarılmıyor. Modern anaerkillik araş- tırmalarından kazanılan siyasi fikirler adım adım geliyor ve biz de bize göre bu anaer- kil adımları yaşamsal kılmaya başlayan insiyatiflerle ittifak kuruyoruz. Rojava bunun somut örneğidir. Veyahut Güney Amerika’daki Nashira isimli kadın köyü. Anaerkillik Araştırmaları hem araştırma dalı hem de siyasi fikir sağlayıcı olarak ilham verebilir ve bu

adımları uygulamaya koyan girişimlerle ağlaşabilir, onları ta- nıtabilir. Hagia Akademisi’nde [Modern Anaerkillik Araştırmaları Merkezi] yapmaya çalıştığımız budur.

Biz her şeyi kendimiz pratikleştiremeyiz, aynı anda hem araştırma yapıp, hem siyasi fikirler formüle edip hem de toplulukları kurup koca bir köyü inşa edemeyiz. Bunu yapamayız ve tek başına bir grup bütün bunları yapmak zorunda da değil. Ağlaşmanın anlamı da budur. Birileri bunu yapar, diğerleri şunu yapar ama birbiri- miz hakkında bilgi sahibiyiz, ağlaşıyoruz ve birbirimize güç veriyoruz.

JİNEOLOJİ- Buna ilişkin araştırma pro- jeleri geliştirmeyi düşündünüz mü hiç? Yani bu tarz toplulukların deneyimlerini bi- limsel olarak incelemeyi düşündünüz mü?

HEİDE- Evet, anaerkil modellere ilgi duyan ve hangi düzeyde bunu hayata geçirdiklerini, nerede ek- sikliklerinin bulunduğunu kendilerine göstermemi isteyen

Almanya’daki bir topluluk vardı. Onlarla bir nevi etnolojik bir inceleme geliştirdim. Çok güzel söyleşiler yaptım, çok enteresan bir deneyimdi, çok şey de öğrendim. Ancak zor olan, ataerkil zihniyetin nerede hala güçlü olduğunu çok da duymak istemiyorlardı. Bunu söylememi çoğunlukla istemiyorlardı, her şeye hayranlık duymamı bekliyorlardı. Sonra dedim ki bunun bir anlamı yok. Aslında bu toplum hakkında makaleler de yayımlamak istemiştım. Onlara karşı büyük saygı da duydum, onlara “Doğru yoldasınız ama henüz varacağınız yerde değilsiniz” dedim. Sonra baktım ki şu şu konularda daha çalışmaya ih- tiyacınız var dediğimde memnun kalmıyorlardı. Onları kırmak istemediğimden onlar hakkında makale yayımlamaya da hakkım yok dedim. Sonra Kolombiya’daki Nashira isimli kadın köyü tarafından davet edildim ve burada incelemelerde bulundum. Burada da aynı durumla karşılaştım: Kadınlar o kadar harika bir iş yapıyor, ama daha neler ya- pabilecekleri konusunda kendilerine dokunduğumda çok da mutlu olmuyorlardı. Örneğin hala Maria Magdalena’ya çok takılıyorlar, bazen sınırları aşan erkek eşlerin rolü hiç net değildi. Tamam, “bazı şeyleri şimdi çözemeyiz” diyorlardı ve bu elbette doğru. Hemen ideal bir şeyi yoktan yaratmaları beklenmiyor. Hala yol alıyorlar. Ama bu konu hakkında yazı yazıp yayımlamak da böyle çelişkili bir durumdu benim için. Bir nevi onlar için propaganda yapmamı ve her şeyi olumlu değerlendirmemi bekliyorlardı. Fakat ben bir araştırmacıyım ve bunu yapamam. Anaerkillik araştırmacısıyım ve olaylara on- ların istediğinden daha farklı bakıyorum. O nedenle bu deneyim hakkında da yazma- maya karar verdim. Ama onları tanıyorum ve onlardan bahsediyorum, çok da severek. Kadınlar kendi gözleriyle bu deneyimi görmek isteseler oraya gidip doğrudan irtibat kurabilirler. Fakat bu tarz topluluklarından biri bana bizim için, lütfen geride duran ve insanların içinden geçtiği süreçlere müdahale etmeyen bir çeşit danışman, bir çeşit bilge kadın olsana dediğinde, imkanlarım dahilinde bunu severek yaparım derim. Aynısı Ro- java için de geçerlidir. Ben Rojava için reklam yapan bir kadın değilim. Anaerkillik araş- tırmacıyım. İzliyorum, gözlemliyorum. Benim için çok büyüleyici, onların yaptıkları bana göre harika. Atmaları gereken daha farklı adımların da olduğunu düşünüyorum fakat bunu kendilerine söylemek haddime değil çünkü fazlasıyla şeyin üstesinden geli- yorlar. Bu konuda mütevazı yaklaşıp saygılı davranıyorum. Ama oraya gidip tezahürat- larla “Burada her şey şimdiden anaerkil, burada anaerkillik yaratılmıştır” diyemem. Mesele zaten bu değil. Mesele insanların anaerkil değerleri yeniden inşa etme yolunda olduğunu kabul edip saygı göstermektir ve bu bana göre muhteşemdir. Yoldalar. Bu kadar hızlı oraya ulaşılamaz. Ama yolda olmaları kendi başına harikadır. 5000 yıllık ata- erkillik 4 yılda aşılamaz, bu fazlasıyla kısa olurdu. 16 yılda da aşılamaz. Nashira 16 yıl- dan beri var ve sözünü ettiğim Kuzey Almanya’daki topluluk da 20 yılı aşkın bir süreden beri var. Fakat araştırmacı olarak çok değerli bulduğum şey, oradaki insanların dene- yimlerini dinlemektir. Hem içte hem de dışta ataerkil şablonları nasıl aştıklarını dinlemek heyecan vericidir. Zaman bulursam bu konu hakkında yazmak isterdim. Geleneksel bir toplumda yaşayıp bu modeli kendi eski kültürü olarak yeniden canlandırmak is- temek farklı, yeni anaerkil toplumlar inşa etmeye çalışmak ve yaşamın her alanında

hem içsel hem de dışsal olarak ataerkil şablonlarla yüzleşmek zorunda kalmak farklı bir şeydir. Bu tamamen farklı bir durumdur. Ve hem bunu yapanlar hem de onlara sempati ile eşlik edenler olarak sabra ihtiyacımız var. “Bunu hemen bugün yapmalıyız, şu yarından hazır olmalı” diyen kadınlara hep Avrupa’daki kadınların günümüz düzeyine ulaşmasının ne kadar zaman aldığını hatırlatırım. Kadınlar, liseye gidebilmek için 20. yüzyılın başında mücadele yürüttüler. Bunlar mücadeleyle kazanılmış haklardır. Sonra iki dünya savaşı arasındaki dönemde kadınlar üniversiteye gitmek ve öğrendiklerini meslekte uygulamak için mücadele yürüttü. Bu hak da kazanıldı, kimseden bahsedilmedi. Benim kuşağımda ikinci kadın hareketi ortaya çıktı. Neleri mücadeleyle kazandık? Kadınların bütün meslek alanlarında var olabilmelerini sağladık. Kadınların anlamı ile ilgili toplumsal bilincin değişmesini, üniversitelerde bazı bölümlerde öğrencilerin artık yarısının fazlasının kadın olmasını, giderek daha fazla meslek alanının kadına açılmasını kazandık. Böylece ev köleliği de kırılmış oldu çünkü her kadın kalifiye olabilir, kafeste ev kadını olarak yaşamak zorunda değil. Şimdi bir sonraki adım ne olur? Kadınlar bütün bu hak ve yetkileri kazandıktan sonra -ki bu üç-dört kuşak sürdü- sonraki adım olarak hakkımızı istememiz gerekiyor. Projelerimiz ve kendi yaratımlarımız için ulusal zenginliğin yarısını istememiz gerekiyor. Bu konudaki fikri dolaşıma soktum ve kadınların bundan ilham aldığını biliyorum. Benim görevim de budur. Ama kadınların kendilerini bu yönde örgütlemeleri ve buna ulaşmaları zaman alacaktır. Buna ulaşmaları daha iki kuşak sürecektir. Kadın kurtuluşu konusunda yıllarla değil, kuşaklarla hesabımızı yapmalıyız. Ve bence Rojava’daki kadınlar bunu biliyorlar ve böyle de yaklaşıyorlardır. Ancak bunu tarihsel çerçevede içinde ele aldığımızda - 4 bin yıllık ataerkil düzenden bahsediyoruz, bazı bölgelerde 6 bin yıllık bir geçmişi var- ve Avrupa’da üç veya dört kuşak içinde ataerkilliğin bu kadar çatlatıldığını düşündüğümüzde, yaşanan değişim o kadar da yavaş değil. Elbette bizlerin bireysel yaşamlarını aşıyor ancak kadınların en ağır ataerkil koşullara maruz bırakıldığı binlerce yıllık süreyle kıyaslandığında göreceli olarak hızlıdır. Bunu çokça dile getiriyorum çünkü bu bir yandan sabırsızlığımızı yumuşatırken, burada veya şurada bazen gerilemeler olsa da ilerlemenin olduğunu ve bu ilerlemenin durdurulmadığını bilmek bizi güçlendirir. Dünya çapında kadınların yetki ve eğitim düzeyi ilerlemeyi durduramayacak kadar yüksektir. Dolayısıyla sonraki adımları da atabiliriz. Rojava’yı inşa edebiliriz, Kolombiya’da köyler kurabiliriz, Avrupa’da ve Amerika’da nihayet ulusal zenginlikteki payımızı talep edebiliriz vesaire. İlerlemeye devam ediyoruz.

JİNEOLOJİ- Ulusal zenginliğin yarısını talep etmekle neyi kastettiğini biraz daha açıklayabilir misin?

HEİDE- Toplumsal ilişkilerin ve ataerkilliğin ideolojik temellerinin aşılması yanında ekonomik boyut çok önemlidir ve kadınlar şaşırtıcı biçimde her zaman ekonomik açıdan en iyi mal ve para akışlarından uzak tutuluyor -hem de sistematik bir şekilde. Bunun içyüzünü yeterince kavramıyoruz. Batılı sanayi ülkelerine baktığımızda,

Avrupa ve Amerika’da kadınlar bütün mesleklere sahip olabildikleri halde hala dezavantajlı durumda. Daha az maaş alıyorlar, çocukla ilgili vazifeler onlara yükleniyor ve kariyer çok azı için mümkün. Kadınların önemli bir kısmı kariyer yapma şansına sahip değil, oysa orta derecedeki erkekler yukarıya itiliyor. Eşitsizlik durumu hala devam ediyor, kadınlar çok şeye ulaşmış olsa da. Batılı kadınların erkeklere bağımlılığı erkeklerin daha fazla para, güç, prestije sahip olmasıyla da alakalıdır. Kadınlar hem fiziki hem de

Üstelik bir erkeğin onlardan daha fazla güç veya paraya sahip olmasından da kurtulmuş olarak. Bu eş ilişkisine ancak iyi gelir. Birçok erkek bu durumda “şimdi kadınlar hükmediyor” derler. Oysa bu doğru değil. Kadınlar, günümüzde bütün başarılarına rağmen hala toplumsal dengede ısrar ederler. Kadınların geliştirdiği ve sağladığı bütün yeteneklere rağmen ekonomi büyük ölçüde erkeklerin elinde olduğu müddetçe aramızda kocaman bir dengesizlik sürer. Burada ilginç olan, kadınlar sadece Avrupa’da değil bütün dünyada bunu artık bilecek kadar yüksek bir eğitim düzeyine ulaşmıştır. BM’nin 1980 raporunda şu ifade edilmiştir: Kadınlar dünya nüfusunun yarısını oluşturuyor, çalışma saatlerinin neredeyse üçte ikisi onlar tarafından yerine getiriliyor, dünya gelirinin yüzde 10’unu elde ediyorlar ve dünya malının yüzde 1’inden azına sahipler. Durduğumuz yer burasıdır ve bu yanlıştır. Bu konuda çalışmaya devam ediyoruz.

JİNEOLOJİ- Bu bilgilendirici söyleşi için teşekkür ederiz.

Cinsellik ve Cinsel Politika*

Nilüfer Şahin

Cinsellik konusu bir tarafı tabu, diğer yanı kaba erkek cinselliği ile belirlenmiş tartışmalarla birlikte yürür çoğu zaman. Bu yaklaşımlar toplumsal alanda olduğu kadar bilimsel alanda da cinsellikle ilgili konuların sınırlarını belirleyen egemen eril yaklaşımın kendisidir.

Foucault, bu durumu “*Uzun zamandır Viktoryen bir düzene katlandık ve bala katlanıyoruz. O görkemli iffet düşkünlüğü, tutuk, suskun ve ikiyüzlü cinselliğimize adeta mübrûnû vurmıştır.*” sözleriyle ifade eder. Cinsellik konusunun böylesine çelişkili, yani bir yandan sürekli kışkırtılıp diğer yandan koyu bir ahlakçılık ekseninde tutulması ve tartışılması başlı başına çözümsüzlük nedenidir ve tarihsel-toplumsal bağlamı içinde ele alınmadan irdelenen her sorun gibi çözülmesi imkânsızdır.

Günümüzde cinsellik çoğunlukla organların sağlığı, işlevi, etkinliği çerçevesine indirgenerek tartışılmaktadır (ki bu çoğunlukla erkek cinselliği odaklıdır). Bu konuda tıp alanları, danışmanlıklar kurulmuş, cinsel eğitim okullarda eğitim konularından biri haline getirilmiştir. Tüm bunlar verili cins rollerinin sürdürülmesine bağlı kültür ve ahlakın aşılmasının engellediği cinsellik alanının sorunlu bir alan olarak kalmasında etkili olur. Bu durum gösteriyor ki; egemenlik ilişkileri ve ondan doğan kodların, toplumsal yapının her alanını belirlediği birçok olgu gibi, cinsellik olgusu da bu bağlamdan ayrı düşünülemez. O halde konunun irdelenmesinde verili anlayışları aşan bir yaklaşım önceliklidir.

* Jineoloji Tartışmaları, (Aram Yay., 2015) kitabından alınmıştır.

Cinsel Doğa Var mıdır? Ya da Cinsellik Neden Vardır?

Cinsel edinimin somut sonucuna göre bir belirleme yapmak gerekirse, söylenecek ilk şey, üreme güdüsünün cinselliğin temel itkisi olduğudur. Üreme canlı türlerinin tümünün edimlerinden biriyken çiftleşme yoluyla üreme yalnız insan ve hayvan türüne özgüdür. Toplumsal bir varlık olan insan; hayvan türünden farklı olarak üreme ve cinsel birleşmeye anlam yüklemiştir. İnsanın varoluşunu, yaşamı ve ölümü anlamlandırması, ölüme karşı varlığın sürekliliğini sağlama ihtiyacı üremeye biçtiği değeri de artırmıştır. Bu önem ve anlam toplumsal gelişim evrelerinin hemen her aşamasında geçerli olmakla birlikte cinsel etkinlik ilgili kültür ve ahlak her evrenin maddi ve zihinsel yaşamının etkisinde, onun bir devamı (veyahut değiştirici unsuru) olan olgulardan biri olmuştur. Örneğin ilk toplumlar için zorunlu doğa koşullarına karşı, çoğalmak kritik önemdeydi ve cinsel etkinlik ilk toplulukların kutsal ritüellerinin bir parçası oldu zamanla. Daha sonra Platon’un da benimsediği mitolojik öyküdeki gibi cinselliğin amacının tek bir cins olma isteğinden doğduğu biçiminde açıklamalar da anlam verme isteğinden doğar. Bu mitolojik anlatıma göre; insan başta kendi kendine yeten Hermafrodit denilen bir varlıktı. Kimseye hatta tanrılara bile ihtiyacı olmayan yarısı kadın yarısı erkek, dört kollu, dört bacaklı, biri doğuya biri batıya dönük ikiyüzlü olan, dört gözlü, dört kulaklı, iki ağızlı, iki çift kanadı olan kocaman bir yaratıktı. Tanrılar Hermafrodit’in kendi kendine yetmesini bir türlü içlerine sindiremediler ve Hermafrodit’i birbirini tamamlayan iki parçaya böldüler. Erkek ve kadın böyle ortaya çıktı. Seks sözcüğü bu ayrımı anlatıyor. Latince “bölme”, “ayırma” anlamına gelen *secare* sözcüğünden gelir. Türkçede cinsellik olarak geçer. O günden bu yana kadın kayıp yarısı erkeği, erkek kayıp yarısı kadını arayıp durur. O zamandan beri erkek ve kadın birleşmeye çalışmaktadır. Cinsellik, yeniden Hermafrodit olup tamamlanma, bütünlenme ve birleşme arzusudur. Bu ve benzeri anlatımlar insanların erken dönemlerden itibaren cinselliği, üreme amacı dışında da anlamlandırma çabasında olduğunu gösterir. Fakat toplumsal değişim doğal mecrasında yürümediği gibi, cinselliğe yüklenen anlam da bu ilk doğal anlamlarının içinde gelişmedi. Doğal toplumun yıkılıp tüm doğal toplum değerleri nasıl alt-üst edildiyse, cinsellikle ilgili tüm değerler, anlamlar da yitirildi. Bugün cinsellikle ilgili söylenecek her şey bu nedenle bu tarihsel bağlamla birlikte ele alınmak, değerlendirilmek durumundadır. Bu tarihsel toplumsal bağlamdan ayrı bir cinsel politika, cinsel kültür, cinsel pratik (seks), cinsel aşk yoktur ve bu bahiste kendi başına soyut bir “cinsel doğa”dan söz edilemez. Bu nedenle cins politikası içinde önemli bir olgu olan cinselliği anlamlandırmak için cinselliğin tarihini göz önüne almak ve cinselliğin gelişim evrelerini bu tarihsel toplumsal değişimlerle birlikte ele almak zorunludur.

Doğal Toplumda Cinsellik

Doğal toplumda insanının tüm beşeri ilişkilerinde olduğu gibi cinsellik de bu toplumların eşitlikçi ilkeleriyle uyumluydu ve esas olarak kadın merkezliydi. Kadının üremedeki rolünün somutluğu cinsel edimin kadında merkezleşmesini sağlayan faktörlerin başında geliyordu. Bilindiği gibi doğal toplumlar hiçbir hiyerarşik ilişki içermiyordu, dolayısıyla kadının etkinliği bir cins hiyerarşisine neden olmayıp düzenleyici bir otorite sınırında kalıyordu. Cinsel etkinlik açısından da kadın düzenleyici odak olarak varken; erkekler cinsel ilişkisi, her iki cinsin özgür seçimine bağlı kalıyordu. Bu aşamada henüz evlilik olmadığından, cins ilişkisi evlilikle sınırlandırılmış değildir. Bu rastgele cinsel partner seçimi anlamına gelmiyordu. Cinsel edim pek çok kurala bağlanmıştı. Toplum olmayı sağlayan normlar, ahlaki ilkeler ve çeşitli ritüellerdir söz konusu olan kurallar. Tabu dizgesinin temel kurallarından biri cinselliği düzenleyen kurallardır. Örneğin; bu kural bugün “ens-est yasağı” olarak bildiğimiz kandaşla ilişki yasağıdır. Pek çok yasak gibi toplumsal düzeni koruma amaçlı ensest yasağı, kız kardeş için ölümcül rekabete giren erkeklerin yol açtığı tahribatı (çoğu ölümlü biten) engelleme amacı taşıyordu. Klanın korunması buna bağlıydı. Bu yasak, anne, kız kardeş ve erkek kardeşler arası ilişki yasağından ve yakın akrabalarından başlayarak daha sonra tüm klanı kapsayan cinsel ilişki yasağına dönüşmüş ve zamanla ahlaki bir ilke haline gelmiştir. Erkeklerin cinsel eş olabilmesi için erginleme törenlerinden geçmiş olması zorunluydu. Erkeğin erginleme törenlerinden geçirilmesi (ana soylu dönemde bu yalnız erkek için yapılıyordu, kadın için erginleme ataerkil baba ailesi ile birlikte oluştu) erkek ile ilgili bir inancı da açığa vurur. “Olma”, “tamamlanma” için erkek cinsinin sünnet, dövme gibi ritüellerden oluşan bu erginleme töreninden geçmesi gerekir. Kadınlar için bu tören yapılmaz çünkü kadın zaten varoluş bakımından tamdır. Bu törenden geçmeyen erkek, cinsel edime hazır sayılmaz ve kadın tarafından eş seçilmez. Cinsel edim için hazır olan çiftler, birleşmeden sonra yeniden kendi topluluğuna döner. Cinsel etkinlik barınak değiştirmeye, çiftin aynı barınakta yaşamaya başlamasıyla sonuçlanmaz.

Bu evrede evlilik yoktur henüz. Cinsellik bu evrede çocukluktan hazırlanan edimlerden biridir. Kız ve erkek çocuklar cinsel oyunlarla ilk bilgilerini edinirler. Toplum çocukların bu tür oyunlarını yasaklamaz, bastırmaz. Ana soylu, tek eşli evliliğin ortaya çıktığı evrede de kadın-ana merkezli bir ilişki vardır. E. Reed, evliliğin ilk biçimlerinin iki topluluk arasında yapılan cinsel partner bulma anlaşmaları olduğunu belirtir. Cinsler arasında kadın, bedensel işlevi ile cinselliğin de etkin figürüdür. Türün çoğalmasının kadın bedeninde gerçekleşmesi, bedene ilişkin algıyı oluşturur. Bu algıya göre kadının bedeni kutsallık, gizem ve dokunulmazlık yüklüdür. Mucizevi biçimde bedeninde yeni bir insan oluşturmaktadır. Kadının cinsellikteki rolü bu kadar net ve kalıcı iken, erkeğin rolü daha kırılgan ve rastlantısaldır. Kadının erkek olmadan da üremesi, gizemli bir yoldan, tanrısal bir varlıktan ya da aynı zamanda totem olan bir hayvandan döl tutması mümkün görülmektedir.

Kadın bedeni, organları -özelde de göğüsler, kalçalar, karın- yaşamın, canlılığın sembolleridir. Doğurganlıkla, toprağın ürün vermesi arasında kurulan özdeşlik, kadın bedeninin bereket ve her açıdan yaşamın devamını sağlayan güç kaynağı olduğu inancını güçlendirir. Bu evrede, kadının cinsel organları erotik, cinsel objeler olarak algılanmaktan uzaktır. Cinsel çağrışımları olduğu varsayılabilir, bugünkü algılarla hiçbir bağı bulunmayan bir cinsellik atfıdır bu. Doğum ve adet kanaması ile ilgili kimi sakınma kuralları (bunlar ataerkil dönemde tersyüz edilmiştir) dikkate değerdir. Aylık kanama döneminde ve doğum sonrası kadına yaklaşmak, temas etmek tabuydu. Bu, günümüze ataerkil yorumlarla aktarılan mitlerden biridir. Bu tabunun, aylık kanamadan ve doğumdan dolayı kadının kirlendiği düşüncesi ile ilişkilendirilmiştir. Oysa kadının toplumsal konumu, ataerkil dizgeyle yer değiştirmeden önceki doğal toplumda, kadınla ilgili hemen birçok durumda olduğu gibi adet ve lohusalık tabularının kadının kutsallığı dışında bir algı nedeniyle oluştuğunu düşünmek için hiçbir neden yoktur. Adet ve lohusalık tabusunun kadını koruma, bu dönemlerinde koruma altına alınmalarının özellikle erkeklerle temas yoluyla kutsal anlarının bozulmasının önüne geçme amacıyla, yine toplumun düzenleyicisi olan ana kadınlar tarafından oluşturuldukları savı daha objektif bir yorumdur.

2000 yıl sürdüğü var sayılan toplumsal alt üst oluş süreci, yani ana soylu toplumdan erkek egemen ataerkil döneme geçiş dönemi, kadının toplumsal konumundan düşürülmesinin olduğu kadar cinsel rolünün kerte kerte düşürülüşünün de tarihidir. Kadının cinsel olarak zapt edilmesi ile toplumsal cins konumunun gasp edilmesi arasında dolaysız bir bağ vardır. Bu en bariz şekilde tanrıçaların tapı-

naklarındaki kadınların fahişleştirilmelerinde görülür. Diğer yandan mitolojide, kadın cinselliğinin tehlikeleri, gücü, onların cinselliklerinin ele geçirilmesi ile güçlerini ele geçirme arasında kurulan koşutluğu görürüz. Tanrıların insan kadınına tecavüzleri, tanrıçalara tecavüzü, tanrıların güç gösterilerindendir. Kuşkusuz mitolojiye yansıyan toplumsal maddi gerçekliğin kendisidir. Böylece ataerkil egemenlikle birlikte cinsellik de tüm beşeri ilişkiler gibi doğal insani bir edim olmaktan çıkar ve bir egemenlik ilişkisine dönüşür. Artık cinsel etkinlik iki insanın biyolojik ve manevi dürtülerinin giderilmesine değil, erkek cinsin egemenliğinin gereklerine bağlanacaktır. Cinsellik bu şekilde ilk doğasından koptuktan sonra bir egemenlik ilişkisi olarak düzenlenecek, özellikle üremedeki yeri nedeniyle, kadının cinselliği denetim altına alınacak, tüm uygarlık tarihi boyunca bu eksenle kurumlaşmalarla beraber,

Kadın bedeni, organları -özelde de göğüsler, kalçalar, karın- yaşamın, canlılığın sembolleridir. Doğurganlıkla, toprağın ürün vermesi arasında kurulan özdeşlik, kadın bedeninin bereket ve her açıdan yaşamın devamını sağlayan güç kaynağı olduğu inancını güçlendirir. Bu evrede, kadının cinsel organları erotik, cinsel objeler olarak algılanmaktan uzaktır. Cinsel çağrışımları olduğu varsayılabilir, bugünkü algılarla hiçbir bağı bulunmayan bir cinsellik atfıdır bu.

ahlak, kültür ve daha özelde cinsel politika inşa edilecektir. Bilindiği gibi ataerkil baba evliliği ile cinsellik de evliliğe bağlanmaya başlanmış; kadının tek eşliliği, erkek için meşru döl (dolayısıyla varis) sağlamanın tek biçimi haline gelmiştir. Tek eşli karı-koca ailesi (ki bu esas olarak her zaman kadının tek eşliliği olmuştur) cinselliğin hazdan ayrılıp üremeye bağlanmasının ilk eşiği sayılabilir. Bu ayrım özelde kadın için cinselliği en hafif deyimle “katlanılması gereken bir eylem” noktasına getirmiştir. Karı-koca evliliği ile cinsellik erkek için üreme amacı ile birlikte hazı barındırırken kadın hem üreme hem de haz için araçsallaşmış ve cinsel nesne konumuna indirgenmiştir.

Erkek egemenliği, toplumda ve cinsel alanda gelişip pekiştikçe, kadın bedeni ile ilgili algı değişmiş, yeni beden politikaları da egemenlik ilişkilerine göre belirlenmiştir. Bu konuda özellikle kadın anatomisi ve biyolojisi ile ilgili yaklaşımlar önemlidir. Doğal toplum evresinde gelişen cinsellik ve beden kültürü eril zihniyetle yorumlanmış; kadının konumunu yücelten nitelikler bu defa onu cinsel olarak aşağı cins haline getirmek için kullanılmıştır. Başta kadın bedenini erkeğin özel mülkiyetine vermek, yalnızca bir erkeğin iktidar alanı, nesnesi haline getirmek olan bekâret ve cinsel iffet gibi erken oluşan eril kültür olmak üzere, kadının rahmiyle ilgili anlatılar, kadının kapatılması, kadın bedeninin ya üreme organlarının salt erotik nesneye indirgenmesi, kadın cinselliğinin yok edilmesi veya yok sayılması, bekâreti korumaya dönük özel araçlar (bekâret kemeri vb.), kadın sünneti, adet kanamalarının, lohusalığın kadın biyolojisinin geriliğine yorumlanması, erkek cinsel hazzının nesnesi olan fahişeler ve iffetli anneler olarak sınıflandırılmalarına kadar tüm anlayış, gelenek, kültür, ahlak ve uygulamalar, erkek egemen iktidarın kök salmasına hizmet eden cinsel politikanın unsurları olarak gelişmiştir. Hemen tüm uygarlık tarihi boyunca ve bütün toplumlarda ataerkil egemenliğe paralel olarak bu cinsel politika etkin kılınmış, biçimleri değişse de cinsellik evrensel biçimde iktidar alanı haline getirilmiştir.

Cinsel İktidar ve Eril Uygarlık

Çok tanrılı dinler evresinden, tek tanrılı dinler evresine geçişin cinsellikle ilgili kodları, tipik olarak tanrı-tanrıça kavgalarında yansır. Cinsellik imgelerinde ifadesini bulan iktidarı kadına kaptırma korkusu, yine bu mitler, mitoloji ve hikâyelerde yer bulur. Doğal toplum kültürünün kadın cinselliğine yüklediği güç ve gizem, artık erkek iktidarı için bir tehlikedir. Hem doğu hem batı mitolojilerinde kadın cinselliğinin erkeği düşürdüğü tuzaklar anlatılır. Cinsellikle ilgili bu hikâyelerde erkek cinsel eylemden sonra öldürülür veya erkeklik organı hadım edilir, rahim tarafından yutulur. Eski Yunan mitolojisinde erkekleri cinsellikle kandıran ve cinsel ilişkiden sonra savunmasız ve güçsüz erkeği diri diri yiyen dişi ruh Emgusa’dan söz edilir. Gılgameş destanında da Enkidu bir kadın (yosma) ile cinsel ilişkiye girince doğayla bağı kopar. Her ne kadar bu öyküde kadın uygarlaştırma aracı olsa da kadın cinselliği ile ilgili tuzağa göndermedir.

Kadın cinselliğinden duyulan bu korku, daha sonraki dönemlerde, cinsel politikanın dayanağı olacak algıların, inanışların yaratılmasında etkili olacak, mutlak ahlak olarak topluma empoze edilecektir. Sonuçta cinselliğin güdüsel açıdan yarattığı baskı ile kadının bu yolla erkeği alt edeceğinden duyulan kadim korku, cinselliğin bir iktidar alanı olarak inşa edilmesini ve kurumlaşmasını zorunlu hale getirecektir.

İlk Durak; Antik Yunan

Tarihsel açıdan bu eril cinsel politikanın felsefi ve bilimsel dayanaklara kavuşturulması Antik Yunan’da sağlanmıştır. Bu dönem toplumsal siyasal ve cinsel olanda kadının yenilgisinin fiilen tamamlandığı, her alanda ikincil ve nesne düzeyine indirgendiği dönemdir. Bilindiği gibi Atina demokrasisi tam anlamıyla bir erkek demokrasisiydi, kadınların bu demokrasi içinde yeri yoktu. Dolayısıyla cinsel politika da bu egemenliğin tüm nitelikleri ile belirlenmiştir. Özgün yanı Antik Yunan kültürünün cinsel edim ve bundan doğan hazı doğal görmesiydi. Bu yaklaşım cinselliğin rahatça konuşulması ve tartışılmasını sağlamış, felsefi ve bilimsel metinlerde cinsellik konusu geniş yer bulmuştur. Bu vesile ile Antik Yunan döneminin cinsel politikası hakkında kesin bilgiler sonraki dönemlere aktarılabilmektedir. Bu aynı zamanda eril-iktidarcı cinsel kültür ve ahlakın da geniş bir coğrafyaya aktarılmasını sağlayacaktır. Söz konusu metinlerde cinselliğin amacı çokça tartışılan konulardan biridir. Öne çıkan savlardan biri cinsel hazla üreme arasındaki bağı açıklamaya dönüktür. Buna göre, tanrılar (veya doğa) üremeyi cinsel hazza bağlayarak, türün üremesini, çoğalmasını garantiye almıştır. Bu açıklama cinsel hazzın meşru ve doğal görülmesini sağlar. Ancak haz esas olarak erkeğin tekeline verilir. Meşru kadın eş ve köleler bu hazzın nesneleri olarak vardır. Diğer yandan yetişkin erkekler için genç oğlanlar meşru cinsel partnerlerdir. Böylelikle yetişkin erkek için kadın, köle ve oğlanlardan oluşan geniş bir cinsel eş çevresi ve hizmeti belirlenmiştir. Yine de bu serbestlik belli ilkeler yasalar ve ahlaki kurallarla sınırlandırılmıştır. Cinsel edinimin hangi sınıftan eşle, ne düzeyde yaşanacağı felsefi, etik, yer yer tıbbi gerekçelere dayandırılır. Kölelerle ilişki tamamen sahiplik hakları çerçevesinde belirlenir. Bir köle için sahibin cinsel birleşme isteğini reddetme kesin biçimde yasaktır. Köle asla meşru döl için bir partner değildir. Cinsellikle ilgili rolü cinsel hazzın nesnesi olmaktan ibarettir. Meşru kadın eşin cinsellikteki esas rolü meşru döl vermektir. Erkeğin meşru eşle cinsel etkinliğinde haz daha çok bir yan yarardır. Esas olan soyun devamının, mirasın bekasının bağlı olduğu meşru çocukları sağlamaktır. Bu ilişkide kadının bu eş ve annelik rolü gelenek ve yasa ile korunur. Oğlanlarla cinsel ilişkinin merkezinde ise cinsel hazla birlikte, derin dostluk ve muhabbet ihtiyacının giderilmesi durur ki bu ilişki biçiminin dikkate değer yanlarından biridir. Yetişkin erkek genç oğlanı eğitir, arkadaşlık eder ve cinsel olarak onu kullanır. Kadın ve kölelerden farklı olarak, oğlanlarla ilişkide rızaya dayalı ilişki şarttır. Oğlanla ilişkinin herhangi bir biçimde zora dayalı olması

ilişkinin meşruiyetini sarsar ve ahlaksızlık sayılır. Diğer bir sınırlama oğlanlara ilişkin yaş kuralına bağlanmasıdır. Yetişkin erkek genç sevgiliyi olgunluk döneminde terk etmek zorundadır.

Görülebileceği gibi tüm bu ilişkilerin merkezinde yetişkin erkek vardır. Ve cinsel edimin kuralları iktidar bağlamında belirlenmiştir. Köleler ve kadınlar her türlü iktidarın dışındadırlar, yetişkin erkek iktidarına nesne olarak bağlıdırlar. Genç oğlanlar, cinsel iktidarın ancak bir dönem (yetişkin oluncaya dek) nesnesidirler ve oldukça pragmatik biçimde ilişkinin gönüllülüğe dayalı özgür partneridirler. Oğlanlara tanınan bu ayrıcalık onların geleceğin yetişkin erkekleri dolayısıyla eril iktidarın devamcıları olacakları hesabıyladır. Erkeğin erdemi daima korunmalıdır. Haz konusu da belli etik, felsefi ilkelere bağlanır. Ve yine iktidar bağlamında ele alınır. Buna göre haz doğal ve meşrudur. Ancak hazzı kapılmak, cinsel hazzın etkisinden çıkmamak en çok kınanacak tutumlardandır. Cinsel ölçülülük, denge, hazzın kontrol altında tutulması, irade, erkek için bir tür erdemlilik sorunudur. Hazza yenilmek ve buna gereğinden fazla yer vermek zayıf olan kişiliklere özgüdür. Cinsel hazzı denetlemenin önemi nereden gelir? Antik çağ filozofları bununla ilgili açıklamalara önemli yer ayırır. Cinsel haz denetlenmeliydi, çünkü kendi nefsinin kontrol edemeyen başkalarını kontrol edemez, yönetemez. Yani toplumsal rolde erkek olduğu gibi, erkek hazlarının kullanılmasında da kişi kendisine karşı erkeksi olmalıdır. Dolayısıyla cinsel haz konusunda irade göstermenin iktidar için bir tür “idman” olarak görüldüğü netlikle ortadadır. Kadınlar için de hazzın kontrolü gerekli görülür, fakat

Yunan düşünürüne göre “kadın, kadın karakterini muhafaza ederek böylesi hazlara karşı koyamaz, ancak erkeksi bir ruh kuşanarak bu hazlara karşı durabilir.” Her koşulda, cinsel erdemler söz konusu olunca kadının erkeğe göre daha donanımsız olduğu sık sık hatırlanır. Cinsel hazzın denetiminin önemini arttıran bir faktör de sperme (dolayısıyla erkek üreme sıvılarına) verilen önemdir. Doğal toplumdaki üremede kadın merkezli rol, bu dönemde erkeğe verilmiştir. Üremede esas işlevin erkeğin üreme organlarından olduğu savlanır. Mastürbasyon dahil cinsel boşalmaya neden olan haz ölçülü olursa, bir miktar sperm yedekte korunmuş olur. Bir kez daha cinsel erdemin aslında iktidar sorunu olduğunu görürüz bu yaklaşımda.

Cinsellik ve üreme bağı üzerine de Yunan tıbbi ve felsefesi önemle durur ve haz konusunda olduğu gibi bu konu da iktidar bağlamında ele alınır.

Köleler ve kadınlar her türlü iktidarın dışındadırlar, yetişkin erkek iktidarına nesne olarak bağlıdırlar. Genç oğlanlar, cinsel iktidarın ancak bir dönem (yetişkin oluncaya dek) nesnesidirler ve oldukça pragmatik biçimde ilişkinin gönüllülüğe dayalı özgür partneridirler. Oğlanlara tanınan bu ayrıcalık onların geleceğin yetişkin erkekleri dolayısıyla eril iktidarın devamcıları olacakları hesabıyladır. Erkeğin erdemi daima korunmalıdır.

Burada kadın ve erkek rolleri, kadın bedeni, işlevi ve erkeğin bedeni ve işlevi ayrıntılı olarak ele alınır. Buna göre biyolojik açıdan cinselliği yöneten erkek cinsel organlarıdır ve onun sıvılarıdır. Sperm “tohum” olarak görülür ve ifade edilir. Çok kritik bir öneme sahiptir. “Tohum”un kaynağı üzerine düşünülür. Tiams’a göre sperm, erkeğin kafatasındaki yuvarlak bölümde omurilikten sırttaki damarlar aracılığıyla cinsel organa taşınır. Pisagorculara göre meni kafadan gelir, bir beyin damlasıdır. Aristo, meninin beslenme ile oluşan tortusal bir ürün olduğunu söyler. Tüm açıklamalarda “tohum” ve erkek cinsel organı belirleyicidir. Aristo, kadının çocuk doğurmadaki rolünün yalnızca erkeğin dölünü taşımaktan ibaret olduğunu söylüyordu. Ona göre “kadında daha az ‘canlı ateş’ bulunduğu için erkekten aşağıdır ve sperm (tohum) üretmek yerine yalnız aybaşı kanı üretir.” Hipokrat, erkek ve kadın arasındaki cinsel etkinliğin tek biçimli (aynı) olduğunu söylese de kadın için ısınmanın hareket noktası, birleşme sırasında erkek/cinsel organı tarafından uyarılan rahimdir. Yine Hipokrat’a göre, cinsel etkinlikte kadının hazzı erkeğe göre zayıftır ve cinsel etkinlikte haz erkeğe bağlı olarak oluşur ve onun etkinliğinin bitmesiyle sona erer. Tüm cinsel edim boyunca belirleyici olan erkektir. Erkek kadının organlarının daha iyi çalışmasını sağlarken, bu yolla onun sağlığını da korumaktadır.

Açık ki cinsel edimde erkeğin belirleyici olduğu savı erkeğin toplumsal-siyasal alandaki iktidarının meşruluğunu iki cinsin, biyolojik doğasına bağlama ve bu yolla iktidarın meşruluğunu kanıtlama çabasıyla bağlantılıydı. Kadın ve erkek arasındaki cinsel ilişkinin bir tür yarış olarak görülmesi ataerki tüm toplumlar (günümüz dahil) görülen bir olgudur. Yunan sisteminde felsefe ve tıp da biyolojik ayrımlar erkek cinselliğini (dolayısıyla, toplumsal rolünü de) yüceltme peşinde olmuştur. Antik Yunan da iktidarın cinsin ilişkilerine nasıl yön verdiğini gösteren diğer bir konu da tek eşlilik geleneğidir. Her iki cins için de ahlaki ve yasal görülme-yen zina ile ilgili gerekçeler iki cins için ayrıdır. Kadın için zina tek erkeğe ait olma, erkeğe mutlak sadakat nedeniyle önemsenirken, erkek için meşru varislerin meşru eşten olması (ki bu da özel mülkiyetin korunmasından doğan ilkeydi) zorunluluğundan geliyordu. Antik Yunan cinsel politikası bu düzlemde M.S 1. ve 2. yüzyıla kadar süren ve Roma’yı da bu dönemde kapsayan başlıca cinsel politika ilkeleri oldu. Bu dönemlerin yerleşik cinsel politikasını yansıtan kaynaklardan biri Artemidorus’dur.

M.S 2. yüzyılda yaşamış olan Artemidorus’un rüyaları yorumladığı eserinde cinsellik edimi ve cins rolleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler verir. Bunlardan en önemlileri doğal olan cinsel pozisyonlar ve olmayanları sınıflandırmasıdır. Ona göre doğa her tür için bir çiftleşme biçimi belirlemiştir. At, eşek, keçi, öküz, geyik ve diğer dört ayaklılar gibi bazı hayvanlar dişilerini arkadan sararlar, dişi balıklar erkeğin attığı spermleri toplarlar. Aynı şekilde doğa insana da çok kesin bir birleşme biçimi vermiştir; bu erkeğin kadının üzerine uzandığı yüz yüze birleşmedir. Bu pozisyonun anlamı kastedilerek “itaat etmesi” ve “rıza göstermesi” koşuluyla erkek eşinin tüm bedeninin sahibi olduğu ifade edilir. Geri kalan tüm pozisyonlar ölçüsüzlüğün, ılımlılığa yüz çevirmenin, aşırılıkların icadıdır.

Ayrıca doğa dışı cinselliğin biçimlerini; kendi kendine ilişki (erkeğin kendiyle ilişkisi mas-türbasyon kastediliyor) tanrılarla ilişki, hayvanlarla ilişki, ölümlerle ilişki ve kadın kadına ilişki olarak sayar. Erkeğin erkeklerle ilişkisi doğa dışı ilişki içinde sayılmadığı gibi kadınla kadının ilişkisi yine cinsel iktidar bağlamında doğa dışı sayılır. “*Kadın herhangi bir nesne ile erkek rolüne el koyar, baksız yere onun konumunu alır ve diğer kadına sahip olur. Kadının bu şekilde de olsa erkeğin rolünü ‘dubul’ olması hayvan veya ölümlerle ilişki kadar doğa dışıdır.*” Bu yaklaşımın kadının toplumsal cinsel roller ve iktidar karşısındaki konumunun da aynı oranda doğa dışı sayılmasına göndermedir ya da doğrudan cinsel hâkimiyetin mutlak biçimde erkekte kalması kadının ise edilgenliğinin meşrulaştırılmasının yeni bir anlatımıdır. Antik çağın eril egemen cinsel politikası tek tanrılı dinlerle başka bir düzleme girer. Kuşkusuz öz aynıdır, yani cinsel edim erkek egemenliğinin doğrudan gerçekleştiği alan olur.

Tek Tanrılı Dinler Döneminden Sonra Cinsellik

Tek tanrılı dinlerin ilk temsilci olan İbrani dininde toplumsal cinsiyet rolleri, tanrısal buyrukla tartışmasız ve mutlak hakikat düzeyine çıkarılır. Yaradılışın temel figürleri Adem ve Havva toplumsal cinsiyetin ilk modelleridir. Buna göre kadın ilk günahın sebebidir. İlk günah bilindiği gibi cinsellikle ilgilidir. Bu erkek için kadim korkusunun da bir tezahürüdür aynı zamanda ve cinsel açıdan kadını edilgen kılmanın meşru araçlarını sağlayacaktır. Nitekim Hristiyanlık ve İslam da aynı yaradılış inancı, Adem-Havva ve ilk günah ekseninde açıklanır. Eski Ahit’e göre Havva Adem’i ilk günah için ayartmış bu yüzden Havva’nın kızları olan kadınlar tanrı tarafından acı içinde çocuk doğurmaya mahkum edilmiştir. Yine Tekvin bölümünde “Kadınların rahmini açan” ve erkeklerin “tohumunu” kutsayan tanrının kadın rahmini kastederek, İbrahim’e “bu toprakları senin tohumuna verdim” dediğinden bahsedilir. Burada tohum ve toprak, özen bakımından doğal toplum evresindeki anlamlarını yitirmiş, yer değiştirmiştir. Artık birincil olan toprak (rahim) değil tohumdur (sperm). Siyasal-toplumsal iktidar ile cinsel iktidar paralel ilerlemektedir. Hristiyanlıkla birlikte kadının toplumsal konumu değişmediği gibi, kadınla özdeşleştirilen cinsellik tabu haline geldi. Erkek cins için de belli kutsamalar getiren Hristiyan cinsel ahlakı, hazzı da en büyük günahlar arasına yerleştirdi. Böylece cinsellik yalnız üreme olarak kabul görürken, ilk günah sayılan cinsel hazzın hem erkeğe hem kadına yasaklanmasının nedeni, gerekçesi olur. Yine baş kışkırtıcı kadındır ve erkeği cinsel haz için ayartan kadın cinselliği şeytani bir öz taşır. Kadını bu nedenle de olsa cinsel açıdan denetlemek rolü erkeğindi. Bunun için Hristiyanlık da cinsellik ile ilgili tüm edimi ayrıntılarıyla planlanmıştı. “Pozisyonlar, sıklık, hareketler, birinin arzusuna ilişkin belirtiler” vb. cinsel edimin Hristiyanlık öğretilerine uygun olması için her şey ayrıntılı düşünülmüştü. Buna göre anal pozisyon hayvanların çiftleşmesini taklit ettiği için insan doğasına

aykırıydı. Kadının üstte olduğu pozisyon kadını sosyal statüsünün aksine üstün gösterdiği için doğa dışıydı. Onaylı formül kadının sırtüstü yattığı erkeğin üstte olduğu biçimdi. Diğer tür erotik tüm hareketler üreme dışı hazzı sağladığı için kuşkuludur. Dönemin tıbbi da kadının sırt üstü uzandığı biçimin dölün sağlıklı olmasının temeli olduğunu iddia ederek dini destekleyecektir daha sonra.

Sonuçta Hristiyan cinsel ahlakının da özünde ataerkil cinsel politikanın bir devamı olduğu görülmektedir. Erkek iktidarının din yoluyla kutsanıp meşrulaştırılmasından başka bir şey olmayan Hristiyan cinsel ahlaki reform döneminden sonra hazzın üremeden ayrılmasını yeniden düzenleyip serbest bıraksa da yine yalnız erkek merkezli değişimler oldu. Kadının konumu ile ilgili tüm değer ve yargılar esas işlevinin doğurganlık olması, cinsel hazzın ancak nesnesi olabilecekleri gibi temel yaklaşım varlığını korudu.

İslam, Cinsellik ve Ataerki

İslam hâkimiyeti öncesi topluluk kültüründe öne çıkan, cinsler arası ilişkinin çeşitliliğidir. Ana soylu evlilik ve baba soylu evliliğin bir arada olduğu bilinmektedir. Ana soylu birlikteliğe sadıka (sadık dost anlamında) deniliyordu. Bu birliktelik ataerkil ahlak barındırmıyor ve geniş bir cinsel özgürlük içeriyordu. Dört biçimde ilişki-evlilik gelişebiliyordu. Biri *nikah el istibala*; bu evlilikte erkek kadının başka bir erkekle eş hayatı yaşamasına müsaade ediyordu. Bu erkeğin bedenlen ve ruhen sağlıklı olması tercih ediliyordu. İkincisi *nikah el-rabti*; önceden uyduğu bir grup erkeğin (en fazla on) bir kadının cinsel eşi olabildiği biçimdeki bu ilişkide kadın hamile kalırsa erkeklerden birini çocuğun babası olarak seçer ve seçilen bu sorumluluktan kaçamazdı. Üçüncüsü *nikah el ba'al*; bir erkeğin nikah bedeli karşılığı kadını babası veya vasisinden istemesiyle olan evlilik. Son olarak nikah *el bugha*; bir kısım erkek fahişelik yapan bir kadına sık sık giderler, kadın çocuk doğurursa, çocuğun babasını bir fizyonomist (yüze bakarak benzerlik bulan kimse) yardımı ile babayı seçer.

İslam döneminde ise ana soylu dizgeye ait pek az iz kalmıştır artık. Bu koşullarda, diğer tek tanrılı dinlerin devamı olarak ve cinsel rolleri yaradılışa dayandıran bir öğreti olarak İslam’ın cins politikası zamanla bir hukuka dönüşmüştür. Cinsel edimle ilgili hükümler arasında, en belirleyici olan erkeğin çok eşliliği bir cinsel sınırlama ile çevrelenmiştir. Kadının örtünmesi ve bunun belirlenen ölçüler dışına çıkması karşısındaki tepki, kadının bedeninin (saçı, bakışı, yürüyüşü v.b) tümünden cinselleştirilmesinin bir sonucu olarak yansır. Meşru çiftler arasındaki cinsel ilişki daha az tutuculukla çevrilidir. Örneğin Hristiyanlıktaki cinsel perhiz benzeri, cinsel hazzın dinin yasakları arasına koymaz. Cinsel şehvet bir tür düşkünlük sayılır ancak eşlerin, öncelikle de erkeğin arzularının giderilmesine büyük önem atfedilir.

Çok eşliliğin erkek için meşru (hukuki) görülmesi, kadının sıkı biçimde tek eşe yönetilmiş, kısıktılmış bir erkek cinselliği ve diğer taraftan bastırılmış bir kadın cinselliği sonucunu doğurur. Kadın cinselliği üremeden de çok erkeğin cinsel arzusunun tatminine yöneltilmiştir. İslam'ın cins rolleri (ve cinsel politikası) açısından en büyük cinsiyetçi ataerkil dinlerden sayılması belli tartışmaları da gündeme getirmektedir. Tarihî İslam ve ilk İslam (Peygamber dönemi ve ilk kaynaklar) arasında cins sorunu konusunda önemli ayrımlar olduğu, peygamber dönemi uygulamalarının da gösterdiği bir ilk çıkışta cins sorunun bugünkü düzeyde derin olmadığı savı dikkate değer savlardanır. Bu yaklaşım ilk İslam'ın demokratik olma ve iktidarlaşmayla bu demokratik özden uzaklaştığı gerçeği bu görüşü güçlendirmektedir. Diğer yandan İslam kaynaklarında kadınla ilgili olumsuz ve cinsiyetçi tanım ve ifadelerin yanında, kadını öven, erkekle eşitleyen atıfların da varlığı ikili yaklaşımını gösteren ve bu bahiste tartışılacak pek çok noktanın olduğunu gösteren başka bir olgudur. Peygamberin yaşadığı dönemde kadınlara en azından dönemin koşulları ve tarihî İslam döneminden çok daha eşitlikçi bir konum verildiği açıktır. Ancak İslam Peygamberinin ölümünden kısa bir süre sonra hızla -özelde haliyle Ömer döneminde- iktidarlaşan İslam kadınların konumu açısından değişim olanağını ortadan kaldırdığı hemen her alanda kadın karşıtı hale geldi. Cinsel politika bu aşamadan sonra tamamen erkek egemenliğinde şekillendi. Bilindiği gibi kadına karşı cinsel şiddetin en yaygın olduğu kadının her türlü etkinlikten kopartılıp sadece doğurmak ve cinsel hizmet vermek dışında yaşamda izi olmayan varlıklar haline getirildiği alanlar

İslami geleneğin olduğu yerlerdir. Bu durumun kendi başına İslam'ın ilk kaynaklarına dönüp kadın bakışıyla yeniden yorumlanmasını elzem hale getirmektedir.

Çok eşliliğin erkek için meşru (hukuki) görülmesi, kadının sıkı biçimde tek eşe yönetilmiş, kısıktılmış bir erkek cinselliği ve diğer taraftan bastırılmış bir kadın cinselliği sonucunu doğurur. Kadın cinselliği üremeden de çok erkeğin cinsel arzusunun tatminine yöneltilmiştir. İslam'ın cins rolleri (ve cinsel politikası) açısından en büyük cinsiyetçi ataerkil dinlerden sayılması belli tartışmaları da gündeme getirmektedir.

Modern Cinsel Politika

Batıda dini reformasyon, Katolik evlilik ve cinselliğin katılıklarını çözer. Ancak ataerkil kodlar, olduğu gibi korunur. Reformun öncülerinden Martin Luther, *“Erkeklerin geniş ve büyük göğüsleri, küçük ve dar kalçaları ve kadından daha fazla akılları vardır. Kadınların küçük ve dar göğüsleri, geniş kalçaları vardır ve evlerinde uslu uslu oturup ev işlerini yapmaları, çocuk doğurup büyütmeleri gerekir”* diyordu. Reformasyon sonrası kadının rolünün üreme ile sınırlanmasını açık savunusuydu bu. Cinsellik evliliğe bağlı kalmaya devam ederken, cinsel perhiz esas olarak erkek için esnetildi.

Görünüşte iki cins için hem devletin hem kilisenin getirdiği cinsel sınırlamalar fiilen yalnız kadın için işliyordu. Erkek için (her dönemde olduğu gibi) evlilik dışı ilişki hoş görülürken kadın için bu kesin biçimde yasaklanıyordu. Kadının bekâreti bu dönemlerin en gözde konularındandır. “İffetli kadın” söylemi bekâretin korunmasının kültürel, ahlaki yansıması olarak, bir tür oto kontrol sağlar. Reformasyon, pek çok açıdan olduğu gibi cinsel politika açısından da kapitalist döneme hazırlıktır. Ataerkil cinselliğin zaferi olan kapitalist çağ için Hristiyanlığın Protestanlıkla yumuşatılması erkeğe cinsel özgürlük, kadına ise tam anlamıyla üreme aracı olmak yolunu açmıştır. M. Weber'in Protestan ahlakının kapitalizme çok uygun olduğu yönündeki belirlemesi cins politikası açısından da yerinde bir tespittir bu nedenle.

Bu sürecin yeniliklerinden biri de bilimin eril egemen cinsellik açıklamalarının bilimsel gerekçelere kavuşturulmaya çalışılmasıdır. Özellikle kadın anatomisi ve üreme ile ilgili açıklamalar kayda değerdir. 17. yüzyıla kadar kadın anatomisi ve biyolojisi “eksik erkek” olarak tanımlandı. Bu iddia Hipokrat'tan beri savunuluyordu ve gelişmekte olan bilim Antik Yunan kaynaklarına yeniden dönmeye heveslenmişti. Aslında tıp uzun zaman kadın bedenini incelememişti. Antik Çağ'dan edinilen bilgilerle dini söylem ve mitler üzerinden yapılan kadın anatomisi tasvirleri vardır. Bunlara göre kadın üreme organları erkeğinkine benzerdir. Bu yaklaşım kadının erkek olmaya meyilli bir varlık olduğu fikrinden türiyordu. 16. Yüzyıl da yumurtlama döngüsü tam bilinmiyor, adet kanamasının kadın rahminin kötücül ve eksik doğasının işareti sayılıyordu. Üreme ile ilgili Aristocu ve Hipokratçı yaklaşım hakimdi. Ancak 17. yüzyıl ortalarında rahmin işlevi ve önemi gözlemlendi yumurtalıklar keşfedildi. Fakat kadının üremedeki rolünün keşfi de kadın lehine bir gelişmeye neden olmadı. Aksine kadın bir de bu yoldan yani tıbbın, bilimin verileriyle “rahim”e (Matrix) indirgendi. Böylece kadın doğasının yalnızca doğurmakla sınırlı olduğu “bilimsel kesinlik” olarak kaydedildi. Rahim ve işlevinin bilimsel açıklanmasının sonuçlarından biri, kadının cinsel organları ve rahmi tarafından yönetildiği gibi bir savı gündeme getirmesi oldu. Bu modern bilime “histeri” olarak girdi. Kadının özgürlük ve eşitlik talepleri çoğu kez histeri olarak tanımlanacak ve bastırılması buna dayanılarak meşrulaştırılacaktır. Kadın eğer histerikse yani rahmi ve cinsel organları tarafından yönetiliyorsa “o halde bunu engellemek için en uygun yol erkekle evlenip onun kontrolüne girmesidir, ancak bu şekilde dizginlenir ve iyileşir!”

Modern dönemin gelişmeleri, görüldüğü üzere kadının olası cinsel özgürlük taleplerinin önlemlerini alarak ilerlemektedir. 17. yüzyıldan itibaren bu cinsel politika yeni bir amaca hizmet edecektir. Yükselen kapitalizm toplumsal iş gücünün üretimine ihtiyaç duymaktadır ve bu aile aracılığı ile garanti altına alınacaktır. Kadının cinselliğinin iş gücü üretimi için evliliğe bağlanması erkeğin cinsel enerjisini burada tüketmesinin elverişliliği gibi amaçlar yeni cinsel politikanın temelidir. Ekonomik amaçlar ki bu daha sonra politik iktidar çıkarlarına sıkıca bağlanacaktır. Cinselliğin daha etkin denetimini getirdi. Artık cinsellik demografik bir sorundur. Polisiye denetim, yasalar, ihtiyaç duyulduğunda

din, modern cinsel yaşam denetleyecek ve yön verecektir. Düşünsel alanda ise modern düşünür ve filozoflar genel anlamda bu cins politikasını ve özelde cinsel politikayı felsefi, siyasal olarak geliştirip desteklediler. J.J. Rousseau (bu büyük demokrat!) kadınların görevlerini şöyle sıralar; *“Kadınların bütün eğitimi erkekler göre düzenlenmelidir. Onları hoşnut etmek, onlara yararlı olmak, sevgi ve saygıların kazanmak, çocukken onlara bakmak, büyüdülerinde hizmetlerini görmek (!) onlara yol gösterip teselli etmek, yaşamı onlar için tatlı ve hoş bir hale getirmek, bunlar her zaman kadınların görevidir ve daha bebeklikten öğrenmeleri gerekir.”* Özellikle aydınlanma düşünürleri kadının salt cinsellik aracı düzeyine düşürülmesine çok katkı sağlamışlardır. Çağın yüceltilen değeri “akıl” olduğundan onlara göre akıl erkeğin, doğurganlık ise kadının doğasına aitti. Aydınlanma bu açıdan kadının konumunu tam olarak cinsel nesne durumuna indirgeyecek, aklın tüm ürünlerini ise erkeğe mal edecektir. Aydınlanmanın cinsel politikası tam olarak modern erkek iktidarının tezahürüdür. Bu yanıyla kendinden önceki eril egemenliğin cinsel politikasının bir sentezidir. Kapitalizmin şafağında emperyalist kapitalizm dönemine kadar cinsel politika özünde bu güzergâhı izlemiştir. Kadının cinsel olarak sömürüsü kapitalizmle birlikte aile içinden toplumsal alana da yayılacaktır. Kadının bireysel sömürüsünün yanında bedeni de simgesel anlamda cinsel metalaştırılır ve pazarlanır hale gelir. Bu evrede kadın iki açıdan nesnedir artık. Birincisi ulus-devlet pazarı için gerekli nüfusu sağlama (üreme) ikincisi ise cinsel haz nesnesi olarak kadın bedeni imgesinden pazarlamada yararlanılması. Bu aynı zamanda ikili bir ahlakı da doğurur; anne olarak kadın kutsanmış kadın cinselliği, diğer yandan pazar nesnesi haline getirilerek değersizleştirilen kadın cinselliği. İkiyüzlü ahlak, tam da bu dönem iktidar biçiminin kodlarından. Cinsel özgürlük söylemi de bu yeni eril cinsel politikanın devamı olarak gelişir. Kapitalist sistem ahlakında cinsel özgürlük, kadın bedeninin özgürce sömürülmesi dışında bir ilerleme değildir. Bu haliyle kendinden önceki evrelerden daha derin bir cinsel egemenlik politikası geliştirdiği söylenebilir.

Cinsellik kültürü açısından, bu dönemin tüm boyutları ile erkek egemen cinselliği olduğunu gösteren pek çok unsur vardır. Bu dönemin en denetlenir alanı cinsel edimle ilgili değerleridir. 21. yüzyılda cinsellik ve iktidar arasındaki bağ yaygın olarak korunmaktadır. Erkek cinselliği tüm araştırmalarda hala bir güç göstergisi olarak yansımaktadır. Etkin erkek-edilgen kadın rolleri başat olan değerlerdir. Abartılı erkek cinselliği, söylem, dil, bir bütün olarak egemenlikle donatılmış, bazı açılardan derinleşmiştir. Örneğin pornografi gibi eril cinsel politika aracı son iki yüz yılın ürünüdür ve erkeklerin çoğu cinselliği pornografi üzerinden öğrenmektedirler. Tek başına pornografi modern kapitalist-emperyalist evrenin cinsel politikasını tanımlamaya yetmektedir. Pornografi; egemenlik, eril iktidar ve cinsellik arasındaki dolaysız ilişkiyi anlatır. Bu iktidar ilişkisinde erkek işgal eden, ele geçiren, “beceren”dir, güçlüdür, zevkin asıl sahibidir, hazzın nesnel aracıdır. Güçsüz ve zayıf ulusun topraklarına girme, ele geçirme, mülkleştirme ile erkeğin cinsel edimi arasında kurulan analogi tesadüf değildir. Bu benzetme de uygarlık sisteminde cinsellik ve iktidar arasındaki ilişkiden doğar.

Kadın Hareketi ve Yeni Cinsel Politika

Yeni bir cinsel politikanın tartışılması ve oluşturulması için ilk çabalar, feminist hareketlerin gelişmesiyle başladı. Öncelikle Avrupa’da ortaya çıkan cins eşitliği mücadelesinin ilk talepleri bilindiği gibi özel alandan çok toplumsal alandaki konumla ilgiliydi. Birinci dalga kadın hareketi dikkatini öncelikle toplumsal cins eşitliğine verdi. Fakat yine de bu taleplerden önce kadın bedenini cendereye alan giysilere karşı savaş başlatmıştı. Dar korseler, hareket olanağını kısıtlayan, kasnaklar yerine daha yalın elbiselere geçiş cinsel politikaya karşı girişilen “yüzeysel” ama aynı zamanda önemli adımlardan biriydi. Pantolon ise bir geçişin daha kalıcı simgesel dönüşümlerinden biriydi. Pantolon erilliği simgeliyordu. Ve pantolon giymek eril hakları istemektir ve bu cinsel olarak edilgen konumu reddetmeyi de içermektedir. Fakat ataerkil cinsel politikaya esas darbeyi 2. dalga feminist hareketler vurdu. Kürtaj hakkı ve doğum kontrolü ile ilgili mücadele kadının kendi bedeninin kontrolünü eline alması yolunda belirleyici bir rol oynadı. Doğum kontrolü ve kürtajın bireysel cinsel bir hak olarak yasallaşması (ki bu pek çok ülkede hak olarak tanınmamaktadır. Ve ya belli dönemlerde, ulus-devletlerin ihtiyacına göre yasaklanıp serbest bırakılmaktadır) kadın cinselliğinin üreme amaçlı nesneleştirilmesine karşı verilen mücadelenin ilk büyük zaferidir. Daha da önemlisi yasalaşma döneme ve siyasal koşullara göre değişse de kürtajın kadına ait bir hak olarak meşrulaşması kalıcı bir kazanıma dönüştü.

1940’lardan sonraki kadın mücadelesi, kadın bedeni ve cinselliği ile ilgili ataerkil yaklaşımlara dönük kadınların geliştirdikleri çözümlemeler, eleştiriler kadının “aydınlanma” dönemi olması açısından önemli bir aşamadır. Simone De Beauvoir’ın İkinci Cins kitabını yazmasıyla başlatılan 2. dalga feminizmi dinin, bilimin ve geleceğin biçtiği cinsel rolleri reddetmeyi de içeriyordu. Etkisi günümüze kadar yayılacak olan feminist bir cinsel politika oluşturmanın da ön adımlarıdır bunlar. Ataerkil sistemin kadını cinsel açıdan da ikinci konuma düşürmesine karşı, erkeğin sahip olduğu cinsel ayrıcalıklar, (bağlılık içermeyen cinsellik, idealize edilmeden yaşanan aşk, partner seçme özgürlüğü, erkek merkezli olmayan cinsellik ve eşcinselliğin kadın içinde tanınması) bu dönemin feminist cinsel politikasına belli düzeylerde yansıyan talepleridir. Bir süre sonra; 1968 devrimi geniş bir cinsel serbestlik alanı açtı. Bu yanıyla feminist teoremin sınanması için de önemli bir süreç oldu. Fakat daha sonra bu dönemin cinsel serbestliğinden erkeğin faydalandığı, kadının böylesi köklü eril cinsel kültür içinde serbestliğinden kadın için özgür cinsellik çıkmadığı, çıkamayacağı bu deneyimden bir sonuç olarak kaydedilecekti. Yine de ‘68 sonrası cinsellikle ilgili kimi tabuların, eril ahlaki ilkelerin aşınması da söz konusuydu. Dönemin bütünü; 1949-1980 yılları arasındaki süreci özgür bir cinsel politikanın geliştirilmesinde temel dayanakları hem teorik hem de gündelik cinsel kültür açısından oluşturulan dönem olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır.

İkinci dalganın ve kadın hareketlerinin, devrimlerin cinsel politika açısından zihinsel, kültürel ve hukuki kazanımlarının etkisi 1980'ler sonrası yayılarak sürdü. Bugün iktidarcı eril cinsel politikalara karşı kadın eksenli bir cinsel politika temelinde bu saikle söz edilebilir. Özellikle; üçüncü dalga olarak da nitelendirilen 1980 sonrası süreçte homoseksüel cinsel kimlikleri görünür ve kabul edilir noktaya gelmesi homofobik, eril cinsel kültürün aşılmasında önemli bir rol oynadı.

Tüm bunlarla beraber, feminizmin kazanımları sistemi aşan bir cinsel politika haline gelmedi. Cinsel serbestlikle ilgili gelişmeler, otomatik olarak özgür, egemenlik içermeyen bir cinsellik kültürünü doğurmadı. Öyle ki feminist hareket içinde erkeğin tepkisel biçimde reddi ile gelişen eşcinsel cinsellik dahil, tüm eş cinsel ilişkiler ve bağlanma şartı aranmayan cinselliklerin de hızla egemenlik ilişkileri ürettiği görüldü. Diğer taraftan “özgür ilişki” denilen biçimlerin “değersizlik hissi” ile sonuçlanması “özgür cinsellik” yanılması da deşifre eden bir sonuç oldu. Bu noktalardan ele aldığımızda feminizmin ataerkil olmayan bir cinsel politika oluşturmada, rolünü oynayıp sonlandırdığını, sınırlarına vardığını söylemek yerinde bir tespittir. Bu siyasal ideolojik ufuktan doğan bir sınırlandırmadır aynı zamanda. Eril egemen uygarlık sisteminin cins politikasını-cinsel politikasını reddedip, siyasal ve ideolojik açıdan onun sınırlarında kalmayı sürdürmek, modernizmle köklü bir kopuşu sağlayamamak, verili cinsel politikaların lokal düzeyde aşılsa bile sistemsal olarak yeniden üretilmesini engelleyememekle sonuçlanmaktadır. O halde egemenlik içermeyen, hakiki bir politika geliştirmek mümkün değil midir?

Bu siyasal ideolojik ufuktan doğan bir sınırlandırmadır aynı zamanda. Eril egemen uygarlık sisteminin cins politikasını-cinsel politikasını reddedip, siyasal ve ideolojik açıdan onun sınırlarında kalmayı sürdürmek, modernizmle köklü bir kopuşu sağlayamamak, verili cinsel politikaların lokal düzeyde aşılsa bile sistemsal olarak yeniden üretilmesini engelleyememekle sonuçlanmaktadır. O halde egemenlik içermeyen, hakiki bir politika geliştirmek mümkün değil midir?

Bu konuda öncelikle belirtmek gerekir ki toplumsal olarak eşit olmayanlar arasında özgür ve hegemonik olmayan bir cinsel edimden söz edilemez. Fakat bu yalnızca ilk koşuldur. Toplumsal eşitlik de otomatik olarak özgürlük ve eşitliğe dayalı bir cinsel aşkı, doğurmuyor. Özel ilişki, görüldüğünden daha derin bağlarla tarihsel rollere bağlıdır. Toplumsal olanda aşılacak eşitsizliğin çoğu zaman özel ilişkide yeniden üretilmesi bundandır. Ve en sık rastlanan durumlardandır. Bu yalnız erkeğin (ya da etkin olanın) iktidarcı yaklaşımından doğmaz, aynı zamanda kadın da bu rollerin özel alanda sürdürülmesine bilinçsizce de olsa olanak vermektedir. Öğrenilmiş öğretilmiş cinsel roller, verili cinsel politikalarının sistem içi olmasının başlıca nedenidir.

Bu sebeple A. Öcalan özel ilişkilerde özgürlük yanılmasına dikkat çekerken, tam da bu köklü tarihsel rollerin cins ilişkisine ne kadar içerilmiş olduğuna işaret etmektedir. O, hem sistemin yarattığı cinsellik ahlakını, hem de bunun bireylerde ne derece derin izleri olduğunu tespit eder ve egemen-eril zihniyet, edilgen ve bağımlı kadın kişiliğinden kopuşla ancak özgür bir aşk ve cinsellik yaşanabileceğini sıklıkla vurgular. Cinsel edimde kadının belirleyici olmasının egemen cinsel politikanın, erkek egemen cinselliğin aşılmasındaki önemli etkisini vurgular. Bu temeldeki çözümleri, A. Öcalan'ı cins sorununun tarihsel bağlamını çözümleme gücü açısından önemli yerde bir konumlandırır.

Son olarak vurgulamak gerekirse; özgürlüğe, gerçek aşka ve sevgiye dayalı, egemenlik içermeyen bir cinsellik ve cinsel politika mümkündür ve böyle bir politika ve ahlak geliştirmek hakim kılmak cins mücadelesinin temel sorunlarından. İktidarın yeniden üretildiği bir alan olması nedeniyle de cinsellik alanındaki verili kültür ve ahlakla mücadele konusu yapılması elzemdir. Kopuş teorisi bu açıdan önemli pratik çözümler üretecek mücadele edilmesi gerekenlerle birlikte, ulaşılması gereken düzeyi de içeren bir perspektif geliştirmek, önermek ve yaymak durumundadır. Demokratik Uygarlığın cinsel politikası da bu temeller üzerinden şekillenecektir böylece.

Kaynakça

- Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, çev: Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yay., 2003
- Kadınların Tarihi, ed: G. Dubby, M. Perrot, çev: Ahmet Fethi, Cilt 1-2-3-4-5, İş Bankası Kültür Yay., 2005
- Fatmagül Berktaş, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yay., 2003
- Evelyn Reed, Kadının Evrimi 1-2, çev: Şemsa Yeğin, Payel Yay., 1994
- Abdullah Öcalan, Savunmalar
- Karen Horney, Kadının Ruhsal Yapısı, çev: Nilgün Şarman, Payel Yay., 1998
- Tim Marshall, Hükmeden Erkek Boyun Eğen Kadın, çev: Gülden Şen, Altın Kitaplar, 1997
- Soumaya Noamane-Guassous, Bütün Utançların Ötesinde, çev: Türkan Beygu Oğuzertem Pencere Yay., 1998
- A. Cem Keçe, Cinselliğin Dayanılmaz Ağırlığı, Pusula Yay., 2006

İktidar İlişkileri: Devlet ve Aile

Nazan Üstündağ

Modern ailenin kapitalizm ve ulus devlet ile ilişkisinin eleştirisi, Öcalan'ın kapitalist modernite tartışmalarının anahtar konularından biridir. Öcalan'a göre modern aile, kapitalist modernitenin kurucu taşlarından olup, kapitalist modernitenin dayattığı hukuki ve devletli topluma karşı ahlaki ve politik bir toplumun oluşturulması için verilen mücadele, aynı zamanda aileye karşı verilen bir mücadeledir. Bu yazıda önce Öcalan'ın aile hakkındaki düşüncelerini ve aileye yaklaşımını ele alacağım. Daha sonra ise Kürt Özgürlük Hareketi'nin siyasal ve toplumsal eyleyişinde aileyi ne şekillerde dönüştürdüğünü mesele edineceğim. Ayrıca AKP'nin barış sürecinde Kürt ailesine yönelik sosyal politikalarının bu dönüşmüş aile yapısını hedef aldığını ve AKP'nin Kürt ailesini Kürdistan'da gerçek kılmak istediği kapitalist ve devletli topluma göre yeniden inşa etmeye çalıştığını savunacağım. Yazının sonunda Kürt hareketinin demokratik modernite ile birlikte geliştirmeye çalıştığı politik ve ahlaki toplumda ailenin konumuyla ilgili bazı sorular sormaya çalışacağım. Bu soruların cevapları her ne kadar yine eyleyiş içinde verilecekse de bunları entelektüel olarak tartışmaya açmanın, dünyada ve özellikle feminist yazında aile ile yakından ilgili olan yeniden üretim ve bakım emeğinin örgütlenmesi ve özgür bir toplumda kişiler arası hallenmeler, tesirler ve duygulanımlar konularındaki tartışmalara katkı sunacağını umuyorum. Kürt Özgürlük Hareketi, eyleminde ve eyleyişinde yeniden üretim ve bakım, kişiler arası bağlar ve kişinin duygusal ve bedensel terbiyesi çerçevesinde çok önemli ve yenilikçi deneyimlere sahip olduğundan, hareketi bu tür terimlerle kavramanın alternatif dünya arayışlarına “demokratik özerklik” ve “radikal demokrasi” ötesinde katkı sunacağını düşünüyorum.

I

Feminist yazın ortaya çıktığından itibaren modern devletin ataerkil tabiatı çevresinde çok önemli tartışmalar yürüttü. Özellikle, devletin ve hukukun kamusal alanda kadın erkek eşitliğini garantiye aldığı hallerde dahi bunun ne kadınların gerçek anlamda erkeklerle eşit haklardan yararlanmasına ne de özgürleşmelerine yol açtığının anlaşılması ile birlikte feministler, özel alan ve aileyi ve bunların devlet formu ile ilişkisini sorunsallaştırmaya başladı. Feminist yazın, devletin nüfus, sağlık, evlilik, mülkiyet, konut ve emek politikalarının nasıl bir yandan belli özel alan ve aile biçimlerini imkansızlaştırdığını ve bunlara müdahale ettiğini gösterdi. Diğer yandan ise bazı aile biçimleri normatifleştiriliyordu. Böylelikle aile tartışmaları, politik alanın dışına çıkartılıyor ve “yönetim” ve “gelişimin” konusu haline getiriliyordu. Oysa aile son derece politik bir alandı çünkü devlet ve aile sıkı bir işbirliği içinde modern toplumların ihtiyaç duydukları özneleri üretiyordu. Bu özneler ta baştan cinsiyetlendirilmiş öznelerdi ve modern toplumda cinsiyetlendirme ve kapitalizme, devlet ve hukuk düzenine uygun vatandaşlaştırma aynı anda ve bir lahza gerçekleşiyordu. Örneğin kadınlar milletin anası, sembolü, namusu ve vicdanı olarak tanımlanır ve aile içinde “iç işleri bakanlığı” özellikleri ile donatılırken, erkekler milletin askeri, namus bekçisi ve idarecisi olarak betimleniyor ve ailenin “dış işleri bakanı” olarak aileyi kamusal alanda, kamuyu ise özel alanda temsil etme yetkisine kavuşturuyorlardı. Bu bağlamda yapılan tarihsel çalışmalar, modernitenin kadınları özgürleştirmek yerine yeni cinsiyet kimlikleri ve eşitsizlikleri yarattığını belgeliyor; sosyolojik ve antropolojik araştırmalar ise bu eşitsizlik ve hiyerarşilerin toplumsal, iktisadi ve siyasal alanlar arasındaki maddi ve sembolik sınırların çizilmesinde oynadığı rolü gösteriyorlardı. Kadın bedeni üzerinden gelişen yazın ise kadınların bedenlerinin sunumu ve temsili, içerilmesi ve dışlanması, bu bedenlere yapılan yatırım, bedenin ehlileştirilmesi (disipline edilmesi) ve eş zamanlı olarak kadın bedeninin şiddete maruz bırakılmasının modern iktidar ve egemenlik biçimlerine içkin olduğunu iddia ediyordu. Kısacası devlet, aile ve cinsiyet ilişkilerine ışık tutan ve sosyalist, radikal ve sömürge sonrası (post-kolonyal) düşüncelerden beslenen feministler aileyi cinsiyetlendirilmiş ve kapitalist ulus devlete uygun özneler yetiştiren, kadınların emeğini sömüren, ezilmesini meşrulaştıran ve kamusal hakların dolaylı olarak eşitsiz kullanılmasını sağlayan bir birim olarak görüp kıyasıya eleştirdiler. Öcalan'ın yazıları da benzer gözlemler yaparak ilerlemektedir.

II

Öcalan'a göre kadınlar en eski sömürgeci. Klasik anlamda kullanılan ve sabit coğrafyaları devletlerin sömürge nesnesi olarak tanımlayan sömürgeciliğin aksine kadınlar (coğrafyasının) sömürgecinin çizilmiş sınırları yoktur ve bu sebeple kadınlar hem çok daha çetrefilli hem de çok daha etkin bir sömürgeleştirmeye tabidirler. Ancak direnişleri de aynı biçimde her şeyi alt üst etme yetisi taşır. Ayrıca kadınların sömürüsü her ne kadar ana-soylu toplumların ata-soylu toplumlarla ikame edilmesi kadar eskilere dayansa da bu

sömürü ve istismar en yoğun biçimde kapitalist toplumlarda yaşanmaktadır. Kadınların sömürü ve istismarını mümkün kılan kurum ise ailedir. Aile, cins ve emek sömürüsünün gerçekleştiği ancak bu sömürünün aşk, samimiyet, yakınlık, annelik ve kadınlık üzerine geliştirilmiş söylemlerle görünmez kılındığı yerdir. Aynı zamanda aile hem kapitalizm hem de devleti üretir ve yeniden üretir. Öcalan, kadınların sömürgeleştirilmesinde ailenin oynadığı rol ve ailenin devlet-lilik-le ve sermayenin birikimi ve tekelleşmesiyle ilgili yakın ilişkisini özetlemek için dört noktaya dikkat çeker:

1. Aile, erkeklerin şiddet araçları ve karar verme mekanizmalarını tekellerine aldığı ve kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu bir mikro-devlettir. Yani devlet-lilik topluma aile aracılığıyla demir atar.
2. Aile, kadının emeğinin sömürüldüğü ve kadınların hiçbir geri dönüşümü olmaksızın yeniden üretim emeği harcadığı yerdir.
3. Devlet, kadınları aileye bağlayarak onları doğum ve bakım; yani nüfusun gelişiminden sorumlu tutar.
4. Son olarak aile, kadınları içine soktuğu konum dolayısıyla, baskı ve köleliği meşrulaştırır.

Öcalan'a göre aile, kadına karşı bir savaş yürütmektedir. Aile içine kapatılan kadın, cinsel sömürü aracılığıyla erkeklerin sonu gelmeyen zevklerinin nesnesi ve annelik ve ev kadınlığı aracılığıyla köle emeğine dönüştürülmektedir. Ancak Öcalan, feminist yazının savlarının yanında aileyi sadece kadına değil tüm topluma karşı bir savaş mekanizması olarak görür, çünkü aile kapitalist modernitenin kültür ve maddiyatını oluşturan kurum ve ideolojidir. Erkeklerin karar verme mekanizmalarını ve şiddet araçlarını gaspı ve tek elde toplaması nasıl ki ailenin reisi olması, ekmeğini kazanması ve namusunu koruması ile açıklanmaktadır, devlet formu da millete baktığı, düzeni sağladığı ve milleti koruduğu var sayılarak kabul görür. Aynı şekilde aile, hem egemenlik yolu ile hem de hukuk yolu ile iktidarın uygulanmasının modelidir ve ahlakın hukukla, siyasetin ise devletle ikame edildiği yerdir. Baba, yoldan çıkanları cezalandırır, canlarını acıtır ve haklarından mahrum eder. Bu gücünü hem hukukun ona verdiği haklar çerçevesinde kullanır hem de tam da "baba" olduğu için hukukun dışına çıkar ve bu muğlak alanda keyfi bir güç kullanır. Üstelik aile tüm bu iktidar biçimlerinin aşk, sevgi, gereklilik ve yakınlık söylemleri ile görünmez kılındığı yerdir. Kısacası aile, tek bir hamleyle kapitalist modern devlete uygun hareket eden iç dünyaları ve onların birbirleri ile olan bağlarını üretir, ezme-ezilme ilişkilerini doğallaştırır. Öcalan, aile ile ilgili bu görüşlerini paylaşmasının yanı sıra kendi yaşam öyküsü ve gözlemleri etrafında Kürt ailesi ile ilgili de daha özel çıkarımlarda bulunur:

Bilindiği gibi siyah ve sömürü sonrası yazından etkilenen feministler, beyaz feminizmin aileye olan itirazlarını eleştirmiş; ırkçı ve sömürgeci toplumlarda yaşayan kadınlar için ailenin güvenlik ve dayanışma sağlayan güçlendirici bir yapı olduğunu söylemişlerdir.

Öcalan ise bunların tam tersine özgürlük ve irade geliştirmek isteyen Kürt gençliğinin aileden ayrılması gerektiğini savunur. Öcalan'a göre Kürt ailesi, modern ailenin tüm sorunlarını kapsamadığını yanı sıra Kürt toplumunun sömürgeleştirilmesi ve devletle işbirliğine mahkum edilmesinde başat bir role sahiptir. Ayrıca aile, asimilasyonu ve sömürgeleşmiş kişiliklerin içselleştirilmesini de kolaylaştırır.

Bu analize göre Kürt Özgürlük Hareketi'ne ve özellikle de gerilla hareketine katılım, sadece devlet ve kapitalizme karşı gelmenin değil aynı zamanda ailenin maddi yapısına ve ideolojisine direnmenin de yoludur. Burada belirtmek gerekir ki Öcalan, ailenin tamamıyla yok edilmesinden ziyade, ciddi bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini savunur. Yani bir bakıma aileyi yeniden üretimi örgütleyici bir birim olarak tutar, buna alternatif bir biçim önermez. Ona göre aile dönüştürüldüğü ölçüde, ahlaki ve siyasi topluma katkı sunabilir. Ancak bana göre bu konu tartışmaya açıktır ve hem KÖH'ün hem de dünyadaki başka isyan ve inşa hareketlerinin deneyimleri aileye alternatif kurumların düşünülebileceğini ve buralarda üretim, bakım ve duygusal emeğin eşitlikçi ve özgür biçimlerde örgütlenebileceğini düşündürmektedir.

Öcalan, ayrıca kadınlar tamamıyla özgürleşmeden cinsellik ve aşkın bir egemenlik aracı olmaktan çıkamayacağını defalarca ifade eder. Bu sebeple kendisi, gerillalar ve Özgürlük Hareketi üyeleri cinsel ilişkiye girmez. Harekette bekarlık bir özveri değil siyasi ve ahlaki toplumu oluşturacak karakterin terbiye edilme (Etik)

yöntemi olarak kurgulanmıştır. Ayrıca bu erotik alanın hiçleştirilmesi değil, tam tersine doğayla ve evrenle bir bütün olarak yaşanması-komünleşmesi anlamına gelir. Bir diğer deyişle Hareket içinde öz-nelerin doğa, komün, emek ve mücadeleye uygun bir biçimde terbiyelendirilmeleri, ailenin yerini alan hevallikle mümkün olmuş ve hevallikle özellikle kadınlar özgürleştikçe özneler, nesneler, tarih ve gelecek ile başka tür hallenmeler, duygulanımlar ve tesirler oluşturmuşlardır. Ancak bekarlık tüm toplumdan beklenmez. Sadece öncü olarak tanımlanan Hareket mensuplarından beklenir.

Buna rağmen Kürt Özgürlük Hareketi deneyimi, gerillanın fikir ve eyleyışlerindeki öncülüğün, "toplumdaki" aileyi doğrudan ve dolaylı olarak değiştirmesinin örnekleriyle doludur:

Bu analize göre Kürt Özgürlük Hareketi'ne ve özellikle de gerilla hareketine katılım, sadece devlet ve kapitalizme karşı gelmenin değil aynı zamanda ailenin maddi yapısına ve ideolojisine direnmenin de yoludur. Burada belirtmek gerekir ki Öcalan, ailenin tamamıyla yok edilmesinden ziyade, ciddi bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini savunur. Yani bir bakıma aileyi yeniden üretimi örgütleyici bir birim olarak tutar, buna alternatif bir biçim önermez.

Doğrudan etkilerine bakacak olursak, hareket cinsiyet ilişkilerini kamusal alanda gerçekleşen çok çeşitli siyasi ve pedagojik eyleyşlerle dönüştürmektedir. Bunların arasında en önemlileri eş başkanlık, kadınlara yönelik akademi eğitimleri, kadın meclisleri ve siyasi ve toplumsal alandaki örgütlenmelerde eşit temsil örnekleri olarak sıralanabilir. Dolaylı olarak ise değişim, kızların, oğulların, kız ve erkek kardeşlerin aileden koparak harekete katılımıyla gerçekleşmektedir. Katılım yapanlar, kendilerini biyolojik olarak yeniden üretemedikleri için aile ve akrabalar onların fikirlerinin, yaptıklarının ve anılarının yeniden üretimini üstlenmekte; dağa, başka gerillalar göndermekte ve böylelikle aileyi fiili olarak dönüştürmektedirler. Lee Edelmann aileyi, devleti ve kapitalizmi, yani olduğu gibi düzeni ya da bizim değişimizle kapitalist moderniteyi yaşatanın “çocuk” mitolojisi olduğunu, çocuğun kutsallığının tüm düzen içi siyasetlerin ortak paydası olduğunu ve çocuk ideolojisinin insanları sürekli olarak var olana eklemlediğini, ailelerin çocuk uğruna muhafazakarlaştıklarını anlatır. Bunun karşısına evlenmeyen-üremeyen “queer” figürünü koyar. Queer, heteronormatif olmayan tüm seçimlerin sabit olanı sarsmasına atıftır. Kürt toplumunda gerilla, evlenmeyen-üremeyen bir figür olarak toplumu muhafazakarlıktan kopartan, çocuğun kutsiyeti yerine şimdi hareket etmenin ve mücadelenin önemini eyleyen queer ile akrabadır. Aileyi de bu anlamda bir yandan sarsar, bir yandan ise ailenin onun biyolojik yeniden üremesini ikame etmek için fikirlerini ve yaşam öyküsünü model alması, resimler, eşyalar ve anılarıyla çoğaltması sonucunda komünleşir, toplumsallaşır.

Etnografik çalışmalar, gerilla hareketinin aileyi nasıl farklı biçimlerde dönüştürdüğüne dair çokça başka örnekle de doludur. Yakınları öldürülmüş ve kaybedilmiş olanlar başta olmak üzere, kadınlar siyasette aktif roller almakta, sivil topluma katkı sunmakta, meclis ve belediyede çalışmakta ve bunları yaparken babalarını, eşlerini ve oğullarını evde bırakarak ev içi iş bölümünün temellerini sarsmaktadır. Ayrıca anadilde eğitim kampanyaları sayesinde ve Kürtçeyle sıkı ilişkileri sebebiyle, kadınların toplumda yeni bir değere kavuşması mümkün olmuş ve onlara atfedilen cahillik, yerini (kimi zaman Kürtçe konuşamayan Kürt kadınlar pahasına) kültürel bilgelige bırakmıştır. Üstelik bu sayede kadınlar çocuklarını eve bağlayan yük olmaktan çıkmış sembolik olarak gerillanın mücadele yoldaşı olmuşlardır. Bütün bu nedenlerle kadınların ailedeki rolü yeniden tanımlanmış ve kadınlar ailede devletin sömürsünü kolaylaştırıcı değil engelleyici rolleriyle öne çıkmıştır. Yani kadınlar sömürü ve devlet iktidarının başarısının değil başarısızlığının garantisi olarak görülmeye başlanmışlar, bakım ve duygusal emekleri “hevallik” ilişkilerinde bilince çıkartılarak yeni ilişki biçimlerinin ilhamı olmuşlardır.

Kadınların yanı sıra, 1990’larda Türkiye ordusu eliyle yerinden edilmişlerin göç ettikleri şehirlerde ortaya çıkan yeni gençlik de aileyi ciddi biçimde dönüştürmekte ve geleneksel güç dağılımlarını bozmaktadır. Bu gençler kendi siyasi cemaatlerini

yaratmakta, büyük serhildanlar gerçekleştirmekte ve hem devlete hem sermayeye hem de aileye isyanın ifadesi haline gelmektedirler. Çocukluk ve gençlik bu kuşakla birlikte nesnelikten çıkmış, farklı yaş gruplarının ve siyasi oluşumların yatırım yaptığı ve siyasi ve bireysel özgürlüğün kaynağı, birer siyasi statü ve öznellik biçimi haline gelmiştir. Böylelikle aile içindeki cins temelli olduğu gibi yaş temelli hiyerarşiler de alt üst olmuştur. Öte yandan yıkım sonrası Kürdistan’da gençler çabucak evlendirilmekte böylelikle toplum imhaya karşı kendini bir yandan savunmakta, bir yandan ise aile formunu yeniden üretmektedir. Ancak bu aile formunun ne hal alacağı -muhafazakar mı olacak yoksa yepyeni biçimler mi alacak sorusu- ancak önümüzdeki on-yıllarda ve bir kez daha eyleyiş içinde ortaya çıkacaktır.

III

Kısacası getirdiği tüm felaketlerle birlikte Kürdistan’da savaş; milliyetçilik, kapitalizm ve ailenin üretim ve yeniden üretiminin sürekli sekteye uğradığı, başarısız kaldığı bir ortam yaratmıştır. Tam da bu sebeple 2000’ler boyunca Türk devleti, dünyanın diğer devletlerine benzer bir biçimde “aileleşme” yoluyla ehlileştirmeyi hedeflemiştir. Bir yandan da değişimin aktörleri olan kadın ve çocukları en ağır biçimde cezalandırmıştır. Sosyal yardım programları, şartlı nakit transferleri, sağlık reformu, çok amaçlı toplum merkezleri, yeni evlenenler için düzenlenen toplu konut kampanyaları ve düşük faizli konut kredileri, Kürt ailesini çerçevelemiş ve yakın bir biçimde devlete bağlamaya çalışmıştır. Öte yandan Recep Tayyip Erdoğan yine 2000’li yıllar boyunca, konuşmalarıyla, Kürt annelerini çocuklarını isyandan uzak tutmak ve “düzgün” yetiştirmek konusunda uyarılmış. Bir zamanlar ki yakın dostu Fethullah Gülen, Kürt illerini özel okullar ve üniversiteye hazırlayan dershaneler ve burslarla donatmış, bunlar aracılığıyla gençlerin davranışlarını biçimlendirmiştir. Aynı dönemde terörle mücadele kanunu, toplumsal eylemlere katılan çocukları ve KCK kapsamında açılan soruşturmalar ise kadınları hedeflemiş, bunların tutuklanmalarını ve uzun yıllar cezaevinde kalmalarını sağlamıştır. Bugün ise kadın belediye eş-başkanlarının tutuklanması ve belediyelere kayyum atanarak hareketin kadınlara yönelik tüm özgürleştirici politikalarının sekteye uğratılması söz konusudur.

Bu bağlamda bakıldığında, Adalet ve Kalkınma Partisiyle geliştirilen barış sürecinde ilk suikastın Sakine Cansız ve arkadaşlarına yönelmesi, Cansız’ın kadın hareketinin sembolü olması gözetildiğinde sürpriz değildir. Yine Lice’de kurulan kale-kolları protesto eden Medeni Yıldırım ve Cizre’deki Nihat Kazanhan gibi barış süreci döneminde güvenlik güçleri tarafından öldürülen birçok genç ve çocuk bulunmaktadır. Ablukalar ve yıkımlar süresince de anneler, kadın politikacılar ve gençler en önemli hedef olmuştur.

Barış süreci boyunca cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar, defalarca barışın, savaşın tekinsiz kıldığı Kürt illerini yatırıma açacağını dile getirmiştir. Erdoğan Diyarbakır’da yaptığı konuşmalarda geçmişte yapılan kimi hataları kabul ederek; Ahmede Xani, Said-i Nursi gibi figürler dolayısıyla Kürt tarihini “milletin” tarihine dâhil edeceğini vaat etmiştir.

“Analar ağlamasın” şiarıyla Kürt Siyasi Hareketi’ni bir aile trajedisine indirgemiş; Şivan Perwer, İbrahim Tatlıses ve Mesud Barzani’nin katıldığı bir buluşma sırasında gerçekleştirdiği nikâh törenini, bir barış hamlesi ve normalleşme şeklinde sunmuştur.

Unutulmamalıdır ki devletler için barış, her zaman savaşın tekinsiz kıldığı toprakların yeniden tanımlanması ve güvenleştirilmesi, çoklu tarihlerin ulus tarihi içinde eritilmesi ve toplumsal alanın homojen bir birime dönüştürülmesi projesini içerir. Böylelikle birikim kapasitesi ve gücü savaş sırasında sekteye uğramış sermaye tekrar güçlenmeye; delinmiş ve rekabetle yıpranmış devlet egemenliği tekrar tesis edilmeye çalışılır. Nitekim yine barış sürecinde Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yol ve baraj atılımları, ortak alanların önce kamusallaştırılıp sonra özelleşmeye açılması, kale-kollarla toprakların millileştirilmesi, hızlı tapu-kadastralaşmayla mülkleştirilmesi ve ailelerin sosyal politikalarla Öcalan’ın dediği gibi devletliliğin üretildiği birimler haline getirilerek güçlendirilmesi hep bu bağlamda okunmalıdır. Yine barış sürecinde Kürt Hareketinin bütün bunlara önce inşa süreci ile karşılık vermesi, devletin yanı başında demokratik özerklik kurumları kurması ve sonrasında ise özyönetim direnişi, bu mülkleştirme, millileştirme ve aileleştirme hamlelerine bir direniş olarak okunmalıdır.

Umarım şimdiye kadarki tartışmam Öcalan düşüncesi ve bunun Kürt Özgürlük Hareketi tarafından alımlanma biçimleri ile ailenin feminist eleştirileri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları açığa çıkartmıştır. Özetlemek gerekirse:

1. Öcalan’a göre kadın özgürlüğü siyasi ve ahlaki toplumun temel taşıdır. Toplumun, ailenin ve kadınların iyiliği, birbiriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Öcalan, liberal bireyciliği ret etmekte ve bireyin toplumsallığını esas almaktadır. Bu anlamda özgürleşme ne istersen onu yapmak değildir. Özgürleşme, derin toplumsal bağlantıları olan bir benliğin bedensel ve duygusal olarak yeni ve demokratik bir dünyayı gerçekleştirecek şekilde terbiye edilmesidir.
2. Öcalan için eleştiri ve praxis ayrılmaz bir bütündür ve eleştiri ortak eylemi çağırır. Pozitivizm (hatta tarihi bütünsel ele alışı açısından baktığımızda geneology) yaklaşımına karşı olarak okuyabileceğimiz Öcalan’ın yaklaşımı, Marx ve Engels’den olduğu kadar örneğin Clastres’den de etkilenmiştir. Clastres, tarihi toplumsallaşma ile devletleşme arasında bir çatışma ve savaş olarak okur. Öcalan bu çatışmada kadını toplumsallaşma, erkeği ise devletleşmenin tarihsel öznesi olarak görür. Hareketin eyleyişinde ise aile devletleşme, hevallik toplumsallaşmaya denk düşer.
3. Öcalan’ın eleştirisi, toplumsal hareketlenme ve belli bir amaca doğru strateji ve taktiklerin geliştirilmesini öngörür. Eleştiri ve eylemselliğin, ideoloji ve insanın, özgürlük ve terbiyenin bir arada ele alınması Öcalan düşüncesinin epistemolojisinin belkemiğidir. Bu düşünce feminist tartışmalar gibi sömürgeciliği temel bir toplumsal ilişki olarak kabul eden post-kolonyal tartışmaların içine de oturur.

Ancak ikisinden de farklı olarak kitleselleşmeyi esas alır ve ezilmişliği bilince çıkartmanın yanı sıra kitlelere önderlik edecek öznenin yetiştirilmesine yatırım yapar.

IV

Tartışmamı, feministlerin Kürt Özgürlük Hareketi ve inşa süreci hakkında sordukları önemli bir soruyla bitirmek isterim. Eğer aile bu kadar eleştiri hak ediyor ve kadınlar aile içinde eziliyorsa, örneğin Rojava ya da Bakur’da boşanmanın artması Kürt Özgürlük Hareketi tarafından neden sorun olarak görülmektedir? Örneğin Rojava’da Mala Jin yapılanması, neden kadınların evli kalmasını cesaretlendirmekte, aileyi bozan formlar olan çok eşlilik ya da seks işçiliğine karşı “yozlaşma” adı altında savaşmaktadır? Buna bir cevap, toplumu Hareket’e yabancılaştırmamak olarak okunabilir ve hareketin pragmatik doğasına işaret edebilir. Şöyle ki; Hareket’in doğrudan aileye karşı bir siyaset benimsemesi, toplum nezdinde yabancı olarak görülmesine sebep olacaktır.

Bir diğer cevap bahsi geçen ve aileyi yıkıcı tüm bu oluşumların da (boşanma dahil) sermaye ve devletle ilişkisi olabilir. Yani bunlar kapitalizmi ve ulus devleti bozan, ahlaki ve politik toplumu oluşturan pratikler değil, metalaştırmaya, hukuka ve devlete yatırım yapan eyleyişlerdir. Başka bir cevap ailenin halihazırda halen nüfusun çoğunluğu için yeniden üretimi gerçekleştirecek tek kurum olarak görülmesi olabilir. Gene başka bir cevap ailenin tüm kusurlarına rağmen yeni kurumlar inşa edilinceye dek, Kürdistan’da liberal bireyciliğe karşı başat bir savunma işlevi görmesi olabilir. Bütün bu cevaplar anlaşılardır ve tam da hareketin kadın özgürlükçü kitleselleşme amacı ile feminizmin kadını temel alan kadın özgürleşmesi amacı arasındaki açığa işaret eder. KÖH kitleselleşmek isteyen ve bir başka dünyayı amaçlayan vizyonunda, hevalleri şimdi, şu anda eyleme çağırıp radikalleştirirken; toplumsalda reformu ön görür ve bu makas içinde işlevselleşir. Feminizm ise ulaşabildiği kadınların şimdi hemen özgürleşmeleri ve istediklerini yapmaları için uğraşı verir ve toplumsal analizinin genişliği ile ulaşabildiği kitlenin azınlığı arasındaki makasta konumlanır.

IV

Kürt Özgürlük Hareketi’nin en önemli icadı olarak gerillanın kendi deneyiminden çıkan “hevallik”, “arkadaşlık” ve “yoldaşlık” samimiyetlerini, sadakatlerini ve terbiyesini kabul etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Hevallik, özgür eş yaşama evrilmeli midir, hevallik ve nüfusun yeniden üretimi nasıl ilişkilendir, doğada, arkadaşlıkta ve mücadelede yaşanan etik, estetik ve erotik nasıl toplumsallaşır ve kitleselleşir, toplumsallaştığı zaman nasıl andan çıkartılıp zamansallık kazandırılır sorularının baki olduğunu düşünüyorum. Niayetinde hakikat, bir çocuğu yetiştirmek için bir köyün gerekli olduğudur.

Özgür Eş Yaşam ve Sonsuz Boşanma

Mizgin Aksu

“...her perşembe mezarlığa gidiyorum, mezarı başında, onun için Allah'ın rahmeti üzerine olmasını diliyorum...”

Jineoloji Dergisinin her sayısının toplumsal yaşam(lar)ımızın kangrene dönüşmüş alanlarını temel konuları olarak ele alıp değerlendirmeleri ve alternatif çözüm üretme arayışlarını süreklileştirmelerini önemli bir devrimsel çalışma olduğunu belirtmek istiyorum. Ayrıca bu yoğun emek isteyen mücadelenin bir parçası olarak, dergi aracılığı ile görüş ve deneyimlerimi paylaşabilmenin fırsatını sağladıkları için mutluluk duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Bu sayı için ele alınan “özgür eş yaşam ve sonsuz boşanma” konusunu okuyunca gayri ihtiyari olarak gülümsedim: Yaşamını mevcut evlilik kurumunu ve “evlenme” halini reddederek yaşamayı tercih eden biri olarak “sonsuz boşanma” konusunda ne söyleyebilirim, diye çok düşündüm. Pratik açıdan, hiç evlilik deneyimi yaşamayan bir kadından, boşanmanın nasıl bir deneyim olduğunu ya da boşanmanın nasıl bir ihtiyaçtan kaynaklandığını anlatmasını istemenin çelişik bir durum arz edeceğini düşündüm. Öyle ya, eğitim tartışmaları sırasında hemen her kadın arkadaş “Heval sizin başınız rahat, ne ev-bark ne çocuk derdiniz var.” diye söze başlar ve uzun bir dert listesi sıralar; işin doğrusu hemen her devrede, her bir kadını dinlediğim zaman, içimden gerçekten de işlerinin hiç de kolay olmadığını düşünmekten kendimi alamazdım. Ancak sorun “evli” olup olmamanın ya da “evde kalmış” olmanın çok ötesinde bir anlama sahip olmaktadır. İşin doğrusu yeri geldiğinde, toplum nazarında evde kalmış kızlar olarak görüldüğümüzü, eğitim tartışmalarında dile getirip tiye almaktayım. İçinde bulunduğum komünal yaşam gerçekliğinde bu durumu tiye almak mümkün olmaktadır. Çünkü toplumsal yapıların herhangi birine ve sıradan bir birey gibi katılmamaktayım. Hatta esas aldığımız komünal yaşam tarzımızla, kelimenin gerçek anlamıyla sistem karşıtı bir

pozisyonda konumlanmaktayım. Buna rağmen söz konusu “özgür eş yaşam (hevjiyana azad) ve sonsuz boşanma (hevberdana bêdawî)” projelerine gelinceye kadar nerdeyse kırk yıllık bir örgütlü mücadele dönemi geçirildi.

Bu kırk yıllık zaman boyunca çok ciddi ikilemler, çelişkiler, çatışmalar ve deyim yerindeyse her alanda kıyasıya bir mücadele verilerek, kadının özgürleştirilme çalışmaları her koşula rağmen devam etmektedir. Mücadelenin ilk adımından itibaren, geleneksel kadını eğiterek, bilinçlendirerek, devrimci bir kadın militan yaratmak; adeta küllerinden yeniden doğarak kendi öz gücüyle özgürleşebilmenin ve kendini yaratmanın olağanüstü çabası olduğunu belirtebilirim. Özellikle komünal yaşam tarzımız açısından, özgür eş yaşamın gerçekleşebilme koşulu durumunda olan sonsuz boşanmanın ne olup ya da olmadığına dair değerlendirme yapmadan önce; içinde doğup büyüdüğümüz, biçim aldığımız toplumsal yapılanmanın gerçekliğini ele almak gerekmektedir. Yani bizi oluşturan aile, eğitim, inanç başta olmak üzere kültürel gerçekliği kavramadan; doğrudan şimdiki yaşam tarzımızı ele almak, çok yeterli olmayacaktır. Kısaca, nasıl bir zeminde ayakta durduğumuzu ve neye rağmen özgür ve eşit yaşamak için ısrarlı oluşumuzu daha kapsamlı ifade edebilmek açısından, kültürel yapılanmamızın bilinmesi gerektiğini düşünmekteyim. Bizim komün tarzı yaşamlarımızı, mevcut projelerin uygulanabilirlik düzeylerini ise daha farklı ve başlı başına bir konu biçiminde ele almanın, daha pratik olacağını düşünmekteyim.

Aslında düşünsel anlamda ya da toplumsal yapılanmanın her alanında aileden başlamak üzere eğitim, sağlık, ekonomi, inanç vb. her açıdan kuşatılmış bir “evli olma”, “evde kalma” kültürüyle iç içe yaşamımızı sürdürüyoruz. Söz konusu gerçeklik, varoluşumuz boyunca aldığımız nefes gibi her an ve her durumda bizimle birlikte olmaktadır. Konuyla alakalı olarak dilimize yerleşen birçok deyim bile sadece kadın düşünülerek(!) üretilmiş durumdadır. Örneğin siz hiç “evde kalmış” denildiğinde bir erkek için kullanıldığını duydunuz mu? Ben duymadım. Çünkü mevcut toplumumuzda erkek “evde kalmış” olmuyor; ev, mal-mülk zaten erkeğe aittir. Bu “evde kalma” ayrıcalığı nedense kadına layık görülmektedir. Bu algıyla birlikte ortaya çıkan ise “evli” olma durumunun doğrudan kadının yaşamını etkilemesi, değiştirmesi ve birçok açıdan alt üst etmesi olmaktadır.

Mevcut gerçekliğin en çok da kadını kuşattığını söylemeye, gerek var mı, bilmiyorum. Her kadının aldığı nefesle birlikte, daha doğrusu nefesini alırken bile, söz konusu kuşatılmışlıkların yarattığı toplumsal ahlaki kurallardan tatalım, her türlü ataerkil devlet anayasalarına (aslında farklı bir okumayla, devlet babaların hazırladığı kanunlar, anaların uyması için olmalı ki adına anayasa demişler) hayatı pahasına dikkat edendir. Bu anlamda her ne kadar, bu konuda kişisel bir deneyime sahip olmamayı tercih eden biri olsam da mevcut gerçekliğin yansımaları ve kişisel düzlemdeki etkileri üzerinden ele almak mümkündür. Özellikle son yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri geliştirilen teknolojik araçlar sayesinde, gittikçe küçülen gezegenimizde, her birimizin gelişen, büyüyen düşünsel (ya da hayal) dünyamızın etkisiyle

çok karmaşık yaşam tarzlarını gözlemlemekte, öğrenmekte ve deyim yerinde ise yaşamışız gibi deneyimleyebilmekteyiz.

Aslında konu öyle düşünüldüğü gibi kişisel veya yeni de değildir. Dünyanın hemen her yerinde ve insanlığın toplumsallaşmaya adım atmasıyla birlikte ortaya çıkan bir gerçekliktir. Tarihteki ilk yazılı destan olan Gilgameş'a baktığımız zaman, aşk ve reddedilen evlenme teklifinden (destana ait tabletlerin bir bölümünde, aşk tanrıçası İştar'ın yarı tanrı kral Gilgameş'e evlenme teklifinde bulunması ve reddedilme cevabıyla başlayan düşmanlık anlatılır; kadının kendi yaşamı hakkında söz, karar ve irade sahibi olduğu zamanlardan kalma en eski kanıttır aynı zamanda) dolayı cinayet işlendiğine tanık olmaktadır. Yine ilk büyük büyük annemiz olan Lilith ile ilk büyük büyük babamız olan Âdem, aile içi şiddetli geçimsizlik nedeniyle ayrılmıştır ve devamı bilinen düşmanlık hikâyeleri ile son bulur. Eh yuva yıkanın yuvası olmaz, sözünü doğrularcasına ikinci büyük büyük annemiz olan Havva hanımın da mutlu olduğunu söylemek çok zor: Ne de olsa bir elma yedikleri için o güzelim cennetten kovulurlar, üstelik artık büyük büyük annemiz Havva hanım (tanrı kelamına kafa tutacak kadar meraklı ve cesur olmalı) ve kızları lanetlenmişlerdir. Bu da yetmez ve en büyük bedduayı alarak, dünya üzerine sürgün edilmişlerdir. Yeter mi, olayların devamından anladığımız kadarıyla, yetmemiş; bir kere lanetlendin mi, bittin artık... Sonrasında ise ilk kız kardeşle (bu kız kardeşimizin adı kimi rivayetlere göre Leyluz kimilerine göre ise Aklîma) Kabil mi yoksa Habil mi evlenecek konusu; Habil'in ölümüne, Kabil'in ise kardeş katili olarak dinler tarihine geçmesine neden olur. Yani daha ilk adımından itibaren görüldüğü gibi ilk cinayetin hatta düşmanlığın, savaşın nedeni kadın ve evlilik konusu olmaktadır. İlk büyük büyük annelerimizin örneğinden görüldüğü gibi oldukça kadim bir sorunla karşı karşıya bulunmaktayız. Ve öyle bir sorun ki tanrıça İştar'dan günümüze kadar bu derde kim düştüyse derman bulamamıştır. Ünlü şair L. Aragon'un dediği gibi "mutlu aşk yoktur" belki... Ancak mutlu ya da mutsuz evlilikler en azından son beş bin yıl boyunca var olmaya devam etmektedirler. Ve tüm bu zamanlar boyunca mutsuz evliliklerin yol açtığı yıkımlar da hızından hiç bir şey kaybetmeden, hatta artarak devam etmektedir.

Konuyla ilgili sorunlara yönelik çözüm bulmak amacıyla ortaya çıkan her fikir, inanç, kanun vb. sonucu binlerce yıldan bu yana nice savaşlar, komplolar, cinayetler ortalığı yakıp, yıkmaya devam etmektedir. Dinsel kitaplar başta olmak üzere, dünya edebiyatının en ünlü eserleri bu konuları her açıdan didik didik ederek işlemeye devam etmektedir. Sonuç ise hala süren (yükselişe geçen köktendincilik ya da çocuk pornosu vb. ile birlikte her geçen gün artan) çocuk gelinler, ensest vakaları, tecavüz cinayetleri, aile kararıyla öldürülen genç kadınlar, aşk cinayetleri, boşanmak isteyen eşin öldürülmesi gibi sonu gelmeyen korkunç tablolar biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Ele aldığımız bütün örneklerden de anlaşıldığı gibi bütün taciz ve tecavüz kültürünün (aslında kültürsüzlük olmalı) mağdurları kadınlar ve yanı sıra çocuklar olmaktadır. Toplumsal olarak dünya geneli itibarıyla geldiğimiz aşamada, çözüm adına sunulan reçetelerin aslında

mevcut sorunların çözümsüzlüğünü derinleştirmekten öteye bir işlevlerinin olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Binlerce yıldan beri sürdürülen ve çözüm üretmeyen, geliştirmeyen yöntemlerin sürdürülmesindeki ısrarın anlamsızlığı ortalık yerde, günlük olarak cinnet, cinayet olaylarından tatalım kaçırma, esir alarak köle pazarlarında satma vb. gözümüzün önünde devam ettirilmektedir. Anlaşılan o ki denenmiş ve çözüm üretmeyen yöntemleri değiştirmenin zamanı çoktan gelmiştir.

Bu durumda boşanma olgusuna gelmeden önce evlilik ya da evli olma durumu üzerine birkaç söz etmek gerekmektedir. Basit bir düşünme ile ele alıp dile getirirsek, insanın evlenmeden boşanması mümkün olmamaktadır. Elbette bu arada şunu belirtmek gerekmektedir; evlenme kurumunu ele aldığımızda nasıl bir gerçeklikle karşı karşıya bulunduğumuzu, konunun esaslarıyla birlikte irdelenmek gerekmektedir. Ayrıca insan toplumsallığının günümüze kadar geçirdiği değişimleri de göz önünde bulundurmak durumundayız. Yine maddi gerçeklik biçimindeki evlilik olgusu ile düşünsel düzlemdeki evli olma olgusu diyebileceğimiz, kadın olmaktan kaynaklı farklı biçimlerdeki bağımlı kılınmanın ortaya çıkardığı gerçekliği de göz ardı etmemeliyiz. Diğer bir deyişle evli olma halinin, aslında söz konusu ev ile kastedilen bağımlı kılınmayla eşanlamı kullanılması, bu açıdan dikkate değer olmaktadır.

Sıradan bir incelemeyle birlikte dahi bu konuda üretilmiş ve aslında kadının bağımlılaştırılmasının hem teorik hem pratik altyapısının oluşturulduğunu görmek mümkün olmaktadır. Örneğin kişisel yaşam tercihimiz, kavgalarımız, aşklarımız ne olursa olsun her birimiz daha çocukluğumuzdan itibaren "akıllı kızım annesine yardım eder, kardeşine bakar, babanın sözünü

dinler" edebiyatıyla başlayan ve giderek kutsal (!) ailenin zafer perspektifi niteliğinde olan "kızım azıcık akıllı ol, yuvayı dışı kuş yapar" ültimatoma kadar gider. Ve ne yazık ki durumun en acı veren, can yakan gerçekliği ise bunun anne eliyle yap(tır)ılmasıdır. Bu durumda bağımlılaştırılan bir zihniyet yapılanmasının yine ve yeniden bağımlılaştıran bir kişilik yaratmasının sürekli ve kaçınılmaz olan gerçekliği ile karşı karşıya kalmaktayız. Konumuz açısından bu bağımlılaştırılan zihniyet yapılanmasının aşılmasının çok önemli olduğunu ve aslında bu durumun başlı başına ele alınıp çözümlenmesi gerektiğini belirtelim. Evlilik kurumuyla birlikte, kadın üzerinden var edilen ve ağırlaşarak günümüze kadar süregelen bir toplumsal yapılanma gerçekliği bulunmaktadır.

Örneğin kişisel yaşam tercihimiz, kavgalarımız, aşklarımız ne olursa olsun her birimiz daha çocukluğumuzdan itibaren "akıllı kızım annesine yardım eder, kardeşine bakar, babanın sözünü dinler" edebiyatıyla başlayan ve giderek kutsal (!) ailenin zafer perspektifi niteliğinde olan "kızım azıcık akıllı ol, yuvayı dışı kuş yapar" ültimatoma kadar gider. Ve ne yazık ki durumun en acı veren, can yakan gerçekliği ise bunun anne eliyle yap(tır)ılmasıdır.

Kadın doğduğu andan itibaren kendi ailesinde dahi her türlü işi yapması gereken ama günün birinde gitmesi de gereken olarak ele alınmaktadır. Bu sebeple olacak ki evlenip gittiği zaman da “gelin” olur, yani farklı bir ifadeyle “gelmesine izin verilen” yabancı muamelesi gören olmaktadır. Edebiyatımızda da çokça “elkızı” vb. biçiminde tarifi dahi yapılarak romanlara, şarkılara konu malzemesi olarak işlenmiştir.

İnsan-kadın düşünmeden edemiyor, akıllı olması gereken, söz dinlemesi gereken, bakan-hizmet eden olması gereken neden sadece “uslu kızım, güzel kızım” olmaktadır? Bu nasıl bir hayat felsefesidir ki “yuva” yapmanın sorumluluğu tek başına “dişi kuşa” verilmektedir. O “dişi kuş” ki aynı zamanda “saçı uzun, aklı kısa” olarak görülen bir “eksik etek” kabul edilendir. Nedense “yuva” yapmaya layık görülüyor, ama “elinin hamuruyla erkek işine karışma”sı ise özlü atasözlerimiz(!) tarafından da ifade edildiği gibi layık görülüyor. Bu “uslu kızım” gerçekliğine karşılık, heybetinden kuşku duyulmayan “aslan oğlum” parçasının ne yapıp ya da yapmadığına dair bir dolu liste çıkarmak mümkündür. Ancak kanımca buna ne gerek var; her birimiz babamızdan, kardeşimizden tutalım da o olmadan yaşayamayacağımız aşkımızdan (zaten o olmadan yaşamaya karar verdiğimiz andan itibaren zehir zemberek bir yaşam ve ölüm hikâyesiyle kuşatılmaktayız) doğru, bin bir farklı versiyonuyla yeterli tecrübeyi kazanmış durumdayız. Bu anlamda listeyi uzun uzadıya sıralamaya gerek yok, her birimiz yaşamak zorunda kaldıklarımızı şöyle bir film şeridi gibi kronolojiye bağlarsak, sonuç kendi doğallaştırılan akışıyla gözlerimizin önüne serilecektir.

En az beş bin yıllık acıyla yoğrulan bu süzülerek gelen tecrübeye rağmen, neden diye sormaktan kendini alamıyor insan-kadın? Neden?

Varoluşun en ağır sorumluluğu olan “yuva” yapmanın (ki günümüz koşullarında en çetrefilli iş) yükünü omuzlayan kadın olmaktadır. Her türlü çileye katlanarak yaptığı “yuva”da bir mahkûmun tutsak koşullarında yaşamak zorunda bırakılan da kadın olmaktadır. Bu “ev’li” olmanın sorumluluğunun “bağımlı olma hali” neden sadece kadınların omuzlarına yüklenmiştir?

Toplumun farklı kesimlerinden gelen kadın arkadaşlarla gerçekleştirdiğimiz eğitim ve bilinçlenme çalışmaları boyunca hemen her kadın, kendi yaşam deneyimlerini paylaşmaktadır. Bu tartışmalarda dikkatimi çeken en temel özellik ise kadınların genelinin yaşadıkları en ağır olayları anlatırken bile, kadın olarak kendisini “suç, hata yapmasaydı, böyle olmazdı” gibi bir suçluluk psikolojisini aşamamaları olmaktadır. Bu her durumda mutlaka kendini eksik, hatalı görme yaklaşımını tartışırken bile birçoğu “aslında babam kötü değildi de annem yaptırıyordu” ya da “kocam beni seviyordu ama annesi yok mu, tam bir cadaloz kaynanaydı” gibi söylemlerle, suçu diğer bir kadına aktarmaktadır. Böylece karşı karşıya kaldığı ve aslında birçok açıdan kabul edilemez olan yaklaşımları, kendince bu tarzda normalleştirerek, kabul edilebilir seviyeye çekmektedir. Ardından “hem çocuklar da olunca başka çarem de kalmadı, çocuklarım için kabul ettim”

diyerek, içinde bulunduğu durumun onaylanan (genel anlamda kabul gören bir gelenek olması açısından) mecburiyet olduğunu ifade etmektedir.

Kadın olarak diğer bir kadın kişiliğinde de olsa yine erkek gerçeklerinden ve yaptıklarından uzaklaşıp, suç hedefine sadece kadını yerleştirerek; aslında ataerkil devletçi sistemin ve rakip kabul etmeyen temsilcisi erkeğin en hileli oyununa gelinmektedir. Özellikle günümüzün en gelişkin teknolojilerinin her türlü medya ve dizi-film gibi yapımlarla da bu durum daha da pervasızlaşan senaryolarla toplumun manipüle edilmesinde kullanılmaktadır. Toplumsal yapılanmanın dokusu adeta kendini “aslan oğlum” parçasına yama yapmaya çalışan kadınların entrika alanına çevrilmiş bir kuşku zincirine dönüştürülmektedir. Toplumsal yapılanmanın karşı karşıya kaldığı bu deformasyonla birlikte somut açıdan bir kadının “evli” olması ya da olmaması sorunun bir yönü olmaktadır. Ancak sorunun can alıcı yönü zihniyet yapılanmasında hakim kılınan bağımlı olma durumudur. Çünkü birçok örnekte karşılaştığımız durum da maddi anlamda “evli” olmanın çok da önemli olmadığıdır. Önemli olan mevcut sistemin ortaya çıkardığı, zihniyet yapılanması itibarıyla, ataerkil erkek egemen toplumsal yapılanmaların her alanını doğru bulan ve savunuculuğunu yapan kadınların dönüştürülme sorunu olmaktadır. Söz konusu sistemin özene-bezene yarattığı kadın, günümüzde kapitalist modernitenin yıldızlanarak parlatılan içi kof konformizmini en gelişkin yaşam tarzı olarak kabullenmektedir. Hatta bu uğurda gününbirlik değişimlerle bedenini kesip biçmekten, yeni modanın kalıplarına göre yapılandırmaktan çekinmemektedir. Biz kadınlar olarak zaten bu sorundan dolayı mücadele etmiyor muyuz? Ya da kadın özgürlük mücadelemizin temel sebeplerinden biri de köleleştirilen kadını özgürleştirmek değil midir, sorularını duyar gibiyim. Çok doğru ve yerinde sorular olmaktadır. Ancak bilmeyen, bilme koşullarından yoksun bırakılan kadın gerçekliği açısından, evet bu sorularınız çok önemli olmaktadır. Bilinçlenme imkânlarından mahrum kalan kadını bilinçlendirmek, farkındalık yaratmak ve giderek doğanın, yaşamın özgürleştirilmesinde aktifleştirmek, temel bir mücadele alanımız olmaktadır. Bu can alıcı gerçekliğin mücadelemiz açısından yarattığı etkileri, sonuçları doğru ele almadan herhangi bir başarıya ulaşmak mümkün görünmemektedir.

Ancak, çokça dile getirmediğimiz ya da üzerinden atladığımız problemleri bir alanımız var: Bilinçlenme imkânı olan, verili düzen tarzında da olsa mürekkep yalamış ve dünya görmüş kadınlar var ki özgürlük, eşitlik, adalet, estetik, insan hakları, doğal yaşamı koruma vb. konularda anlayışı, arayışı, özlemleri farklıdır. Bu anlamda sorun, bilinçlendirme olmaktan öte bir durum olmaktadır. Yani bu alandaki mücadele argümanlarımızın, diğer alan çalışmalarımızdan ayrıştırılması gerektiğini düşünmekteyim. Yine bir mücadele konusu olmaktadır. Ancak sorunu ele alma ve çözüm geliştirme yöntemlerimizin de farklı olması gerektiğini belirtmek isterim. Çünkü yürüttüğümüz tüm alan çalışmalarında koşulları ne olursa olsun, bilinçlenme imkânlarına sahip olamayan kadınlar, doğru yöntem ve

emek verildiği zaman, kadın özgürlük mücadele zeminindeki bilinçlenme çalışmaları canı gönülden katılıyorlar. Ancak özgürlük arayışları farklı olan kadınlar ise doğrudan veya dolaylı kadın özgürlük mücadelesinin karşıt konumunda kendini konumlandırmaktadır. Belki de başlı başına ve farklı bir konu olarak ele alınsa daha anlamlı ve çözüm içerikli olabilir. Yani söylemek istediğim, farklı özgürlük algılarına sahip kadın gerçekliğinin ayrıştırılması gerektiğini düşünmeliyiz.

Bilinçlenme çalışmaları kapsamındaki tüm tartışmalarda istisnasız her kadın arkadaş söz konusu gerçeklik nedeniyle adeta çaresiz kalmaktadır: Genel anlamda belirtmek gerekirse “Heval, çok güzel söylüyorsun da evde biraz değişiklik yapmaya kalksak hemen başka bir kadının varlığı ile tehdit ediliyoruz. Toplumumuzda böyle kadınlar çok, bir adamın yeter ki parası olsun ikinci, üçüncü bilmem kaçını olmayı kabul edenler çok; zaten bölgede süren savaşırlardan dolayı eski düzenimiz dahi kalmadı. Şimdi birçok şey daha da zorlaştı. Devrimle birlikte biraz nefes almaya başladık, fakat yarın öbür gün ne olacağını bilmiyoruz, bu kaygılar nedeniyle bir yanımız hep yalnız gibi hissediyoruz; en azından her koşulda çocuklarımızın ne olacağını düşünmek zorundayız, derdimiz bir değil ki...” gibi sonu gelmeyen savaşın, mülteciliğin ortaya çıkardığı bin bir sorun dile getirilmektedir.

Bu kendisiyle vuruşmayı yaratan, hileli ortamın gerçekliği içinde doğru mücadele etmek çok önemli olmaktadır. Deyim yerindeyse olmazsa olmaz bir durumdur. Baştan açıkça belirtmek istiyorum ki, imkânsız değil ancak söylendiği

gibi kolay olmamaktadır. Toplumsal cinsiyetçiliğin ortaya çıkardığı adaletsizliği, yıkıcılığı ve oluşturduğu kişilik yapılanmalarını ele almadan; biyolojik indirgemeci bir yöntemle konuyu ele almak doğru olmadığı gibi doğru çözümü de üretemeyiz. Aksi halde, sanki doğuştan kadın bedenine sahip olmayla özgürlükçü olmayı ay-nılaştırmış oluruz ki, bu yöntem ise bizi biyolojik indirgemeciliğe götürür.

Toplumsal cinsiyetçiliğin ortaya çıkardığı adaletsizliği, yıkıcılığı ve oluşturduğu kişilik yapılanmalarını ele almadan; biyolojik indirgemeci bir yöntemle konuyu ele almak doğru olmadığı gibi doğru çözümü de üretemeyiz. Aksi halde, sanki doğuştan kadın bedenine sahip olmayla özgürlükçü olmayı ay-nılaştırmış oluruz ki, bu yöntem ise bizi biyolojik indirgemeciliğe götürür.

gibi kolay olmamaktadır. Toplumsal cinsiyetçiliğin ortaya çıkardığı adaletsizliği, yıkıcılığı ve oluşturduğu kişilik yapılanmalarını ele almadan; biyolojik indirgemeci bir yöntemle konuyu ele almak doğru olmadığı gibi doğru çözümü de üretemeyiz. Aksi halde, sanki doğuştan kadın bedenine sahip olmayla özgürlükçü olmayı ay-nılaştırmış oluruz ki, bu yöntem ise bizi biyolojik indirgemeciliğe götürür.

İşin özü itibarıyla ataerkil devlet yapılanmasıyla başlayan ve kapitalist modernitenin yaldızlarıyla çığırından çıkan, toplumsal yapılanmanın adaletsizlikleriyle mücadele ederken; egemen erkek karşısındaki mücadelenin yanı sıra bağımlılaştırılan (bir halk deyimi var “başını bağlamak” diye, her açıdan kadın için söylenmiş gibidir) kadın gerçekliğinin de temel bir mücadele konusu olduğunu unutmamak gerek.

Özellikle Ortadoğu coğrafyasında bu mücadele görüldüğü gibi değil ve olmamaktadır. İki binli yılların başlamasıyla birlikte, son çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir bölge geneli başta olmak üzere ve giderek yayılan radikal dinsel hareketlerin ortaya çıkardığı korkunç tablonun hak ettiği gibi anlatılmasının ya da anlaşılmasının hala çok sorunlu olduğunu düşünmekteyim. Günlük olarak bölgenin en hengâmeli merkezinde yer almanın, mücadelenin gelişim seyrinde yol almanın çetrefil halini gördükçe; yaşadıklarımızı, yaşananları anlatabilmenin oldukça zorlayıcı olduğunu belirtmek istiyorum. Örneğin hemen her devremizde kadın hareketlerinin gelişim seyri, kadın özgürlüğü gibi temel konuları tartıştığımız zaman, temel bir eğitim hakkının kazanılmasının dahi; “kanunlarda var, devlet olduğu için bu hakkımız var, diye biliyorum...” diyen kadınların oranı (bölgenin hemen hemen büyük bir bölümünde) yüzde doksanların üzerinde bulunmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu açısından aile, evlilik tartışılacak kurumlar olmamaktadır. Binlerce yıldan beri uygulana gelen şeriat kanunlarının kazandırdığı terbiye, ahlak anlayışıyla biçim verilen kadınlar açısından; bildikleri, gördükleri böyle, okuyanı da eninde sonunda evleniyor. Zaten genel anlamda “evlenmeden çok zordur hayat, ana-baba ölünce ne yapacaksın, kardeşinin eline bakmak, yük gibi görülmek daha kötü...” hikâyeleriyle karşında duran milyonlarca (evet kelimelerin gerçek anlamıyla milyonlarca) kadın, ne baba evinde kalabilir ne de “elkızı” olduğu koca evinde istediği gibi yaşayabilme hakkına kavuşabilir durumdadır. Üstelik yalnız yaşamayı göze alsa bile kendini var edebilecek eğitim, iş kurma vb. temel imkânlardan da çoğu anlamda uzak bulunmaktadır. Ancak günü birlik hizmet işlerinde yer alabilirler ki çoğu durumda ise bu tür işlerin kendileri açısından çok daha tehlikeler barındırdığını belirtmektedirler. Devrim koşullarında ise toplumsal yeniden yapılanma çalışmaları her ne kadar büyük bir umut olsa da farklı sorunlardan (ekonomik imkânlar başta olmak üzere, güvenli bir barınma, korunma vb. sebeplerden) dolayı, aileyi sorgulamaya cesaret etmeye çalışmanın kendisi devrimsel bir farklılık olmaktadır.

Yıllardır sürdürdüğümüz eğitim çalışmaları boyunca, geleneksel ataerkil toplumsal yapıya rağmen, “evli” olmanın bağımlılaştırıcı mahkûmiyetini fark ettikten sonra farklı sorunlarla, baskılarla karşılaşan kadınların yaşamak zorunda kaldıkları sorunlara doğrudan tanıklık yapmaktayız. Her şeyden önce hemen tüm kadınlar açısından mücadeleye katılma sebepleri, temel hak ve özgürlüklerinden yoksun, ezilen halk gerçekliği olmaktadır. Bu anlamda geleneksel ailenin, evlilik sisteminin nesneleştiren gerçekliği ile karşılaşmak, beraberinde belli çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Elbette tartışmalar süresince ve her bir eğitim grubuyla çok farklı deneyimlerle birlikte, farklı sonuçlar da ortaya çıkmaktadır. Ancak, hem bölgenin toplumsal yapılanmasının ortaya çıkardığı yaşam algısı, felsefesi hem de mevcut imkânların yetersizliği sonucu, aslında toplumsal yeniden inşanın sosyokültürel ayağında çalışmaların istenilen düzeyde ilerlemesini etkilemektedir.

Bu açıdan özellikle Rojava devriminin başlamasıyla birlikte, her kesimden kadın, kendini özgüçüyle var etmenin somutlaşan zeminlerinde hızla yer almaya başlamaktadırlar. Ancak mevcut geleneksel sosyokültürel algıya bağlı olarak, “zaten yurtseverim, çalışmalarda da yer alıyorum, eğitimimi göreyim ve işimi daha iyi yapayım...” yaklaşımıyla kendini ele aldığı için istediğimiz değişimin gerçekleşmesini olumsuz etkileyebiliyor. Yani işin düşünsel farkındalığını görme ve kendi gücünü tanıma açısından ciddi bir sorun görülmemektedir. Ancak tüm tartışmalar boyunca kendini açığa vuran kaygının ya da kimi yerde korkunun daha çok “tek başıma ne yaparım, durumlar ortada...” ifadeleriyle başlayan çok ciddi bir mahalle baskısı, korkusu olduğunu belirtebiliriz. Bu açıdan bölgede yaşayan hemen tüm etnik yapıdaki kadınların genelinde bu “tek başına” kaygısını aşamadıklarını görebilmekteyiz.

Yine doğrudan evlilik kurumunun kadın açısından yarattığı değişimi tartıştığımız devrelerde ya da dar gruplarda, daha genç olan kadınların; “aile evliliği şart kılıyor ve bu konuda ciddi bir baskı yapıyor, ama kişisel olarak bunu şart olarak görmüyorum, eğer kendimi istediğim gibi gerçekleştirsem, belki düşünebilirim, şahsen aileme bu konuda kendimi kabul ettirmeye çalışırım (N.,24 yaşında, bekar,... kurumunda çalışıyor)” görüşleri bu yönlü gelişmeye doğru olmaktadır. Ancak artan yaşla birlikte “evlenmeyen kadın hem ailede hem toplumda hor görülmektedir. Erken yaşta (A., 40 yaşında, 14 yaşında kendi isteğiyle evlenmiş, eşi ondan 6 yaş büyük, ilk yıllarda dayak yemiş, devrim süreciyle birlikte meclis çalışmasında yer alıyor), çocuk yaşta evlilik iyi değil, ama anlaşma temelinde olursa iyidir, aslında kadın erkeği değiştirebilir...” gibi düşünceler farklılaşıyor. Bazen ise ellisini aşan bir ananın “Evlendirildiğimde daha 13 yaşındaydım, önceden tanıımıyordum ve benden çok büyüktü... Bu yaşına gelmişim hala aşkın ne demek olduğunu bilmiyorum. İçim öfkeyle dolu, her perşembe mezarlığa gidiyorum, mezarı başında, onun için Allah’ın rahmeti üzerine olmasın, diyorum...” (ismini veremiyorum, kadın komün çalışmasından) şeklinde acılı ilenmelerine tanıklık etmekteyiz.

Söz konusu örnekleri çoğaltarak vermek mümkün, ancak toplumsal dokunun geneli itibariyle (isimler değişse de özde yaşanan acılar çok benzer) karşımızdaki resim, örneklerde belirtilen çerçevededir. Bu arada yeri gelmişken, her eğitim devresinde ortalama 20-30 kadın yer almaktadır. Özgün devrelerin yanı sıra genel-karma devrelerde de belli sayıda kadın yer almaktadır. Yine teknik olarak koşulların elverişli olduğu devrelerde, yürütülen tartışmalar kayıt altına alınarak, arşivlenmektedirler. Elbette mevcut tartışmaların bir de erkekten doğru dile getirilen gerçekleri bulunmaktadır. Ancak en kötü durumda bile erkeğin “ailenin reisi, evin direği, aslan oğlum” pozisyonundan pek taviz vermeden durduğunu belirtmeliyim.

Evet, ana resim belirtildiği gibi karşımızda durmaktadır. Fakat şunu unutmamak gerek ki, bölge geneli açısından ortalamanın hem sol hem sağ yelpazesinin uçlarına doğru gidildikçe bu resmin renkleri değişebilmektedir. Son on yılın bölge açısından yarattığı hâkim rengin ise siyah olduğunu yeniden hatırlatmakta fayda var diye düşünüyorum.

Konu bağlamı içinde şunu da dile getirmek istiyorum: Söz konusu kadın özgürlük mücadelesini ve bu kapsamdaki projelerin aktif öncülüğünü yapan kadın ve erkek militanlar, mevcut resim içindeki aile ortamlarında büyüyerek biçim kazanmaktadırlar. Bu nedenle yukarıda belirttiğim kadının kendi gerçekliği ile vuruşması, mücadele etmesi çift anlamıyla gerçekleşmektedir. Öncelikle örgütsel dokumuzu yenilemeden, özgürleştiremeden; toplumsal dokuyu yeniden inşa edemeyiz ve özgürleştiremeyiz. Bu açıdan sorunun kördüğümü gelip gidip, kadının bilinçlenmesi, özgürlükle tanışması noktasında düğümlenmektedir.

Aslında şu ana kadar yürüttüğümüz mücadele ile zaten dünya kadın hareketinin cıvılcıplak göz önüne serdiği kördüğümün, coğrafyamızın geneli için kördüğümünden de beter bir durumda olan, ancak kadın bedenini tesettür altına alarak sarmalayan siyah çarşaf gibi her daim görülmeyen, görülmek istenmeyen bir kapsamda bulunmaktaydı. Çoğu durumda ise halklarımızın geleneklerine uygun olan bir gerçeklik olarak kabul edilmekteydi. Tam da bu mevcut “uslu kızım, başını bağlayalım, ev-bark sahibi olsun...” sözleri de en az kadın bedenine sarmalanan kara çarşaf gibi gerçeklerin yalanla sarmalanması olmaktadır. Hayatımızın, doğamızın tüm renklerini örten, kapatan ve yutan bu korku sarmalının, aşılabılır olduğunu ortaya çıkardık. Sanırım korkuyla yüzleşmek ve aşılabılır olduğunu göstermek, ilk ve en zorlu adım olmaktadır. Bu adımı büyük bir başarıyla atmış olduğumuzu düşünüyorum: Toplumun her kesiminden kadınların, ak saçlı analarımızın korkularına rağmen “ bu yaşına geldim aşkın ne olduğunu bilmiyorum” demeleri ve bulunduğu andan başlayarak kendini özgürlük mücadelesinin akışına bırakmak istemesi...

Mücadelemizin bundan sonraki döneminin güllük gülistanlık olmasını beklemiyoruz. Tıpkı coğrafyamız gibi mücadelemizin akışı boyunca kimi zaman dağ, tepe kim zaman ova ve çöllerde akacağız. Biliyoruz ki her mekânın, zeminin kendine göre zorlukları bulunmaktadır. Ancak sürdürmekte olduğumuz tüm bilinçlenme tartışmaları içinde korkularımızı yüksek sesle dile getirmeyi, yapabileceklerimizi ifade etmeyi, korktuğumuz alanlar için bir-birimizden yardım istemeyi ve en önemlisi yalnız olmadığımızı öğrendik ve birbirimize öğretmeye devam etmekteyiz.

Her
koşulda kendimizi,
annemizi ve öteki kadını suç-
lamanın doğru olmadığını; bu yön-
temin başlı başına bir göz bağlama
kurnazlığı olduğunu ve asıl suçu bu tu-
tumu sürdürerek, öncelikle kendimize
karşı işlediğimizin farkına varmaktayız.
Artık kendimize karşı suç işlemekten vaz-
geçiyoruz ve öteki kadını suçlamaktan
vazgeçmenin kararlılığını geliştir-
mekteyiz. Ben suçlu değilim,
öteki kadın da suçlu de-
ğildir.

Binlerce kadının “tek başımaydım, mecburdum katlanmaya...” demelerinin devri, örgütlenme çalışmalarımızla birlikte adım adım son bulmaktadır. Maddi anlamda “evli” olmanın ya da “evde kalmış” olmanın hükmü her açıdan tartışılmaktadır. Özellikle kadın olarak karşı karşıya kaldığımız hileli oyunun birbirinden beter senaryolarını “söylersem hakkımda ne düşünürler, dile getirmekten bile utanıyorum...” demenin anlamsızlığını anlamaya ve anlatmaya başladık. Her koşulda kendimizi, annemizi ve öteki kadını suçlamanın doğru olmadığını; bu yöntemin başlı başına bir göz bağlama kurnazlığı olduğunu ve asıl suçu bu tutumu sürdürerek, öncelikle kendimize karşı işlediğimiz farkına varmaktayız. Artık kendimize karşı suç işlemekten vazgeçiyoruz ve öteki kadını suçlamaktan vazgeçmenin kararlılığını geliştirmekteyiz. Ben suçlu değilim, öteki kadın da suçlu değildir. Sistemin, suç işlettiren iktidarını göremeyen kadının gözünü de halkımızın deyimiyle açabilmeliyiz. Ancak sistemin ortağı olan kadına karşı da sistem sahiplerine karşı olduğu gibi mücadeleyi geliştirerek en özgürlükçü cevabı vermeliyiz. Kadınların birbirine rakip olarak değil, tersine birbirlerine yardım ederek, dayanışarak suç ortamlarından kurtulacaklarının güvenini, paylaşımını gün be gün geliştirerek, özgür ve eşit yaşamayı her alanda inşa edebilmeliyiz.

Kısaca, başımızı bağlayan evlilik mahkûmiyetinden adım adım boşanmayı öğreniyoruz, öğretiyoruz. Diğer bir deyişle, adım adım özgür eş yaşamın yolunu döşemekteyiz. Yuvamızın, karşılıklı anlaş(ıl)ma, ortaklaşa emekle örülmesini sağlamaya çalışıyoruz. Bu hakkı bizden çalanlar için “Allah’ın rahmeti üzerine olmasın” diyerek, acıyla ilenmek zorunda kalan tüm annelerin umudu olan, özgürlük mücadelemizin başarısı için her koşulda mücadelenin akışına dâhil olmanın tüm güzelliğini kucaklayarak yaşamımızı var etmekteyiz.

Kadının Özgün ve Özerk Örgütlenmesiyle Özgür Eş Yaşamı Kurmak

Fatma Ateş

Özgürlük ve eşitlik kavramları insanlık hafızasında olumlu çağrışımlar yaratarak, olmazsa olmaz kabilinden etkide bulunan iki kavramdır. Kavramların da dayandığı bir temel ve tarihsel geçmişleri vardır. Bu iki kavramın da, devletçi-erkek egemen, hegemonik uygarlık çizgisine karşı sürekli ve kesintisiz bir mücadele içerisinde olan demokratik modernite çizgisinin temel iki kavramı olduğu bilinen bir gerçekliktir. İnsanlık tarihi beş bin yıldır özgürlüğü ve eşitliği için mücadele eden kadınlar, halklar ve ezilen kesimlerin hikâyeleri ile doludur.

Kadın eksenli doğal toplum olarak adlandırdığımız neolitik dönemde, komünal ve ortaklaşmacı değerler esas alındığından toplum-birey, toplum-doğa ilişkilerinde bir optimal denge ve ahenk söz konusudur. Doğadaki ikilemler (yaşam-ölüm, varlık-yokluk, aydınlık-karanlık, soğuk-sıcak, kadın-erkek vb.) yaşamın bir parçası, varlığın gerekçesi olarak ele alınıp birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. Yaşanan hâkimiyet ilişkisi değil, birbirini tamamlama ve birlikte var olma ilişkisidir. Doğal, diyalektik gereği bu ikilemler birbirini alt edip yok ederek değil, yeni içerisinde bir öncekini de barındırarak tez-antitez-sentez biçiminde bir gelişim gösterir. Böylesi bir toplumsal sistemde özgürlük ve eşitlik ulaşılması gereken bir hedef ve bu anlamda bir kavram-sallaştırma değil, yaşamın kendisidir. Farklılık ve çeşitlilik bağlamındaki ikilemlerin optimal dengesinin ilk bozulduğu alan kadın-erkek ikilemindeki bozulmadır. Bu bozulma kendiliğinden değil, Abdullah Öcalan’ın de tespitiyle ‘karşı devrim’ niteliğinde bir müdahale ile olmuştur. Erkek egemen zihniyetin ilk karşı devrimi kadına ve onun sistemine yapılmıştır.

Bu gerici müdahale biçimi iktidar ve hâkimiyet zihniyeti çerçevesinde kendini devlet organizasyonu ile somutlaştırarak önce kadın erkek ilişkilerinden başlayıp, toplumsal tüm kesimlere ve değerlere köleleşmeyi dayatmıştır. Kadın düşürülüp köleleştirildikçe toplumda kölelik cenderesine alınmıştır. Doğanın tahrip edilme süreci hızlandırılmış, ikinci karşı devrim bu alanda yapılmış ve meşru savunma çizgisinden saptırılarak, şiddet; irade kırma, yok etme ve hakim olma gibi bir yaşam biçimine ve sanata dönüştürülerek, kadın, toplum ve doğa üzerinde bir bastırma, yeniden şekillendirme aracına dönüştürülüp, tüm toplum ve doğa ilişkileri yeniden biçimlendirilmiştir.

Tüm bu baş aşağı gidiş bir zorunluluk ve gelişme gibi teorileştirilerek zihinsel alan işgal edilip, bastırmanın yanında ikna yöntemleri de kullanılıp yaşananlar bir kader gibi başta kadın olmak üzere, tüm topluma kabul ettirilmek istenmiştir. Farklılık, oluşum ve varlık gerekçesi olan ikilemler, uzlaşmaz karşıt ve birbirini yok ederek ilerlenebileceği gibi bir diyalektik algı içerisinde kabul ettirilmiştir. İkilemler, ikilik haline getirilerek toplum bu ikilikler üzerinden ayrıştırılırken egemen erkek zihniyet kendini inşa etmede zorlanmamıştır. Genelde beş bin, özelde de son beş yüzyıldır bu istem ve tek taraflı dayatmanın tüm yol ve yöntemlerle devam ettirildiğini, buna karşı da amansız bir direnme ve özgür-eşit bir yaşam felsefesi ve buna uygun bir sistem arayışının hep devam ettiğini görüyoruz. Binlerce yıldır tüm ezilenler ve özelde kadınların, kaybedileni kazanma ve sistem oluşturma çabası bir birikim yaratsa da sonuç almada yaşanan sıkıntıların sebepleri de arayışı derinleştirme de itekleyici bir rol oynamıştır. Kaybedileni kaybettiği yerde arama yöntemi doğru bir yaklaşım olarak en çok biz kadınlar açısından gereklidir. Nerede ve nasıl kaybettik? Hangi yol yöntem ve felsefik perspektifle bu sorunları nasıl bir sistemle aşabiliriz? Gibi sorular ve cevapları bizler açısından arayışı içine girdiğimiz ve mücadelesine yol aldığımız özgürlük mücadelesine giden yolun taşlarını döşedi. Söz konusu sorular ve oluşum halinde olan yanıtlar, halen güncel önemini korumaktadır.

Kürt kadın hareketi olarak yukarıda ifade edilen sorulara verdiğimiz yanıtlar kadının ikincilleştirilip nesneleştirildiği her alanda özgürlük perspektifi ile kendini eşitleyecek tüm yol, yöntem ve araçları geliştirme iddia ve kararlılığıdır. Ortaklaşmacı, dayanışmacı, tamamlayıcı ve oluşturuca kadının, birçok ilkleri yarattığı ve aynı zamanda ilk karşı darbe ile yaşam dışına itildiği bu topraklarda, yeni bir çıkışın arayıcıları olarak kaybettiğimiz yerde; özgürlük temelinde eşit bir yaşam olan hazinemizin peşine düşmüş durumdayız.

Bu anlamda geldiğimiz son nokta kadın kurtuluş ideolojisi ışığında demokratik konfederal sistem inşası için demokratik uluslaşmayı hedefleme ve bunun sağlanmasının özgür eş yaşam perspektifi ve somutlaşmalarıyla olacağını bilme düzeyine ulaşma bin yıllarımıza mal oldu. Özgürlük bilinci edinmiş binlerce kadın, özgür yaşam kavgasında darağacını göğüsledi, katledildi fakat tüm zalimce saldırılar karşısında direndi ve mücadeleye etti. Özgürlük bilincini edinme kavgası; zorlu, bedeli çok fazlasıyla ağır ve bir o kadar da sancılı mücadele süreçlerinin sonucu gelişti. Özgürlük peşinde koşan ve bu bilince sahip olan kadınların kırım karşısında yeterince örgütlü olamamaları ve

egemen sistemi aşamamalarının nedeni sorguladık, sorular sorduk ve yanıtları hep birlikte, kadın özgürlük tarihinin gelişiminde bulmaya çalıştık. Birçok yetersiz yanlarımızla birlikte, özgürlük bilincinde yaşanan eksikliği ve yetersiz kalan yanları önemli gördük ve bunu tamamlamayı kendi görev ve sorumluluğumuz olarak tespit ettik. Kürt kadın hareketi olarak biz, kadınların bu özgürlük kavgası ve tarihinin bir parçası ve devamlarıyız. Kadın özgürlük hakikatini sahiplenmek, eksik yanlarını kendi eksikliğimiz olarak görmek ve aşmayı öncelikli görev olarak kabul ettik.

Bu önceliklerden en temel olanı; bilme ve öğrenme halimizdeki büyük yabancılaşma, çarpıklık, içerilmiş ve kabul ettirilmiş yanlışlarla ciddi bir hesaplaşma gerekti. Özgür ve eşit olunamayacağının insan duygu, düşünce, ruh ve anlam dünyasına yedirilmiş büyük bir anlam çarpıtması olduğunu farkına varmak çok önemli bir gelişmeyi ifade ediyordu. Hâkim olmayı, zaman içerisinde iktidar ve güç ilişkisine dayanarak var olmayı, kadının köleleştirilmesi ve iradi olarak yok edilmesinde gören erkek gerçekliğinin en yalın hali ile karşı karşıya olduğumuzu daha derinlikli idrak ettik. Bu erkek gerçekliği ile eşitlenmeyi amaç edinmenin çarpıtma ve yanlışların en büyüğü olduğunu anlamak zaman aldı. Neolitik dönemde var olan komünal ve ortaklaşmacı değerlerin toplum-birey, toplum-doğa ve kadın-erkek ilişkilerindeki optimal denge ve ahengin giderek kadın aleyhine değiştiğini yaşayarak, deneyimledik. Teorik, ütöpik ve daha çok da hayalini kurduğumuz özgür yaşamın farklılıkları; birbirinin aleyhine geliştirilen ikilikler üzerinden karşılaştırılarak, antagonist, yani uzlaşmaz çelişki olarak, birinin varlığının, diğeri yokluğu biçiminde inşa edildiğini mücadele gerçekliğimiz içinde çok daha net anladık ve çözümleyebildik. Bu büyük karşıtlığın erkek gerçekliğinde yarattığı tahribatın derinliğini görmek ve çözümlemek, özgürlük bilincinde alınan mesafe ve gelişme açısından hayli önemli ve değerli bir düzeydi.

Özgürlük bilinci ve mücadelesinde karar kılmamız, özgürlük bilinci edinmemiz, bu uğurda kavgaya cesaret etmemiz ve sonrasında gelişen tüm mücadele evrelerinde yer almamızda verili, erkek egemen dünya realitesini aşmış öncü Abdullah Öcalan'ın katkısı ve rolü belirleyici oldu. Çoğu zaman erkek egemen gerçekliğin kadına içerdiği, kabul ettirdiği ve kanıksattığı ikincil, öteki cins ve tabi olma realitesine karşı da Abdullah Öcalan büyük mücadele yürüttü. Özgürlüğe cesaret etme, devasa örgütlü erkek egemen dünyayı karşısına alma iradesini oluşturma ve özgürlüksüzlüğün yarattığı

Özgür ve eşit olunamayacağının insan duygu, düşünce, ruh ve anlam dünyasına yedirilmiş büyük bir anlam çarpıtması olduğunu farkına varmak çok önemli bir gelişmeyi ifade ediyordu. Hâkim olmayı, zaman içerisinde iktidar ve güç ilişkisine dayanarak var olmayı, kadının köleleştirilmesi ve iradi olarak yok edilmesinde gören erkek gerçekliğinin en yalın hali ile karşı karşıya olduğumuzu daha derinlikli idrak ettik.

eşitsiz koşullarda, özgürlük ve eşitlik mücadelesine girme, güven ve güvensizlik ikilemi, Abdullah Öcalan ile aramızda aşılması gereken en büyük engel ve kavga nedeniydi. Kendine güvenmeme durumu en büyük çelişki ve mücadele konusu oldu. O birçoğumuza rağmen, kadının özgürlük bilinci edinmeden, özgürlük mücadelesinde yol alınmayacağını, yol alınsa bile, özgürleşilemeyeceğini ve dolayısıyla öngördüğümüz ve anladığımız anlamda eşitliğin yaratılmasının mümkün olamayacağını tartışmasını sürekli yürütmüştür. Ruhta, duyguda ve en önemlisi de özgürlük bilincinde mesafe kat ettikçe, mücadele iddiamız, kararlılığımız ve cesaretimiz gelişti.

1993 yılında gelişen kadın ordulaşması ve yine aynı döneme denk gelen özgürlük ve eşitlik komitelerinin, Kürt Özgürlük Hareketi içinde oluşturulması çok dezavantajlı koşullar ve zemine rağmen önümüze konulan görev ve sorumluluk oldu. Kadın ordusunu oluşturmak, özgürlük ve eşitlik komiteleri içinde yer almak, bunun öncülüğünü yapmak; çok yeni ve henüz dağda yürümeyi ve kendini korumayı bile yeterince başaramamış bizleri ciddi anlamda endişelendirdi. Yönetim erki, silahlı mücadele ve doğada fiziki olarak var olma ve yaşama üstünlüğü erkeğe ait kılınmıştı. Kadının kendi başına var olması, yaşaması mümkün olamazdı ve bu durum kadına da kabul ettirilmişti. Özgürlük mücadelesinin ilk oluşum halinde, kuruluşunda ve silahlı propaganda başta olmak üzere tüm süreçlerinde kadın yer almıştı. Ciddi bir birikim ve tecrübe edinilmişti. Dağ, zindan, siyasi ve toplumsal alan mücadelelerine girmeye cesaret edilmişti. Amed zindan direnişinde Sakine Cansız yoldaşın Türk faşizminin işkence uygulamaları karşısındaki direnişi tarihi değerinde olmuş, kadınları büyük etkilemiş, mücadeleye girme cesarete ve kararlılığını geliştirmişti. Yine yüzlerce kadının özgürlük mücadelesine katılımı ve dağda, erkek ile birlikte sömürgecilğe karşı savaşması büyük yankı uyandırmıştı. Azime (Mihriban Saran) yoldaş başta olmak üzere birçok kadın yoldaşın çoğu zaman tek başına, yoldaşları da olsa erkek bölüğünün içinde kalma durumu, kadın olarak tek başına yaşama ve mücadele etmeyi başarma adına başlı başına güç ve moral kaynağıydı. Bu gerçekliğin yanında, özgürlüğe cesaret etmiş ve yola çıkmış biz kadınların mücadele içindeki gelişimimiz 1993 yılına kadarki zaman diliminin bütünü erkek yoldaşlarla birlikte, Abdullah Öcalan'ın büyük desteği, katkısı ve partinin örgütlü gücü içinde bir gelişme ve seyir izlemişti. 1993 itibari ile artık öz bilinç, irade, örgütlülüğümüz ve pratiğimiz ile var olmayı deneyecektik. Deneyimlemeye ciddi bir ön hazırlık süreci temelinde gelişmişti. Ama biz yine de yeterince hazırlıklı olmama kaygısını yaşamaktaydık. En azından korkularımızı tümünden aşamadığımızı anlamıştık.

Halen özgürlük ve eşitlik komite sürecini dün olmuş gibi hatırlıyorum ve hatırladıkça heyecana kapılıyor, aynı ruh halini ve duygusunu yaşıyorum. Özgürlük ve eşitlik komitelerinde yerimizi sayısal olarak eşit temelde almıştık. Eğitimliydik fakat birlikte yol alacağımız erkek yoldaşlarımızın, özgürlük ve eşitlik mücadelesindeki yerimize ve katılım biçimimize biçtikleri pay; kaba pratik ve iş yapma derecesindeydi. Kadının, özgürlük ve eşitlik mücadelesine katılımındaki kıstas ve ölçü devrimin tüm kaba yükünü de

eşit paylaşma temelindeydi ve bu dayatmaları ciddi bir problem haline gelmişti. Erkeğin bin yıllara varan iktidarına; yöneticilik ve askerlik sanatı üzerinden ortak olma iddiasında bulunuyorduk. Hem de yaşamın en tehlikeli ve riskli zemininde buna cesaret ediyorduk. Bunun kolay bir şekilde kabul edilmesi beklenemezdi. Askeri literatürde barınma mekânları olarak geçen mangalara toplantı için girerken çoğu zaman kapıya yakın yerlerde oturduğumuzu hiçbir zaman unutmadık. Çoğumuzun ruh hali ve duruşu belirttiğim temelde ürkek ve her an arkasına bakmadan, kapıdan çıkıp ve kaçma düzeyindeydi. Erkeğin, görüş, düşünce ve pratik katılım biçimimizi içten içe kabul etmeme ve bazen sessiz, çoğu zaman yüksek sesle dile gelen itiraz ve protesto durumu, bazen pratiğin en zor zemininde bizi büyük risklerde sınama durumu ile karşı karşıya bırakabiliyordu. Kavga ideolojikti, düşünseldi, felsefiydi, siyasiydi ve yaşamsaldı. Aynı zamanda bin yıllardır yazılı kayıtlarla erkeğin damgasını taşıyan tarihi yeniden ve doğru temelde yazma iddiasını içeriyordu. Özgürlük ve eşitlik iddiamızın ilk somut adımından tüm yetersiz, eksik, acılı ve zor yanlarına rağmen güçlenerek çıktık. Ordulaşma iddiamız ile çalışmalarımızı, kadın birliklerini oluşturma, eğitime, güvenliğini sağlama ve 1994 baharında bazı özgün eylemleri gerçekleştirme düzeyine taşıradık.

Sonrasında ideolojik ve siyasi iddiamızı, kongremizi özgün gerçekleştirme noktasına vardırıdık. İlk kez özgün olarak kongre toplayarak, ciddi kararlar aldık ve özgün örgütlenme kararı temelinde karargahımızı oluşturduk. Tüm bu gelişmeler ve özgün örgütlenmelere rağmen, erkek egemen zihniyetin düşünce, algı ve etkilerinden yeterince kurtulamamıştık. Zihniyet döşümü sancılı geçmekteydi. Kopuş Teorisi ve Kadın Kurtuluş İdeolojisi, gelişmenin en sancılı ve yeniye evrilme sürecinde Abdullah Öcalan tarafından geliştirildi. Kadın Kurtuluş İdeolojisi özü itibari ile kadının, yaşamın komünal, demokratik, paylaşımcı örülerek; kökleri üzerinde yeniden özgür ve eşit temelde ayağa kalkmasına öncülük etme iddiasını ileri bir noktaya vardırılmayı amaç edinmekteydi. Başarmanın yegâne yolu; erkek egemen karşı devrim zihniyeti, ruhu, duygusu, bilme hali ve yaşam alışkanlıklarından boşanmayı gerektiriyordu. O ana kadar yürütülen mücadele ve pratik birikimimize anlamsal derinlik kazandırmak gerekiyordu. Bunu dikkate alarak köklerimiz üzerinde var olmayı, örgütlenmeyi, irade sahibi olmayı ve bunu estetik derinlik ve yaratıcılık düzeyinde geliştirmeyi hedefledik.

Söz konusu gelişme ile birlikte, erkek egemen gerçekliğin kaskatı hali varlığını devam ettirmekteydi ve gelişme kısmi düzeyde kalmış ve realite yeterince aşılamamıştı. Özgürlük mücadelesi saflarında ciddi bir mücadelenin gerekliliği bütün güncelliğini korumaktaydı. Abdullah Öcalan, erkek egemen iktidar ve kişilik gerçeğinin bu halini güçlü bir biçimde çözümlemişti. Erkek gerçekliğinin değişim ve dönüşümünde çok daha derinlikli mücadele ve çaba gerektirdiği açıklı: *“Toplumsal doğada erkek enerjisi iktidar aygıtlarına dönüştüğünde maddi formlar, biçimler haline alır. Biçimler tüm evrende soğumuş enerji olarak katı ve tutucudur. Toplumda egemen erkek olmak, iktidar biçimlenmesi haline gelmektir. Bu haliyle taşıdığı enerji ağırlıklı olarak form kazanmıştır. Form haline dönüşmeyen enerji azdır ve çok az kişilikte yaşanır.”*

Özgürlük ve eşitlik komiteleri ve sonrasında yürüttüğümüz mücadele; erkeğin baskın ve etkili olduğu söz konusu zeminlerde çok zorlu ve sancılı geçmişti. Gelişme sağlanmasına rağmen, istenilen noktada değildik ve ruhsal, duygusal ve yaşamsal olarak zorlanmıştık. Güç üstünlüğü erkekteydi. Silahlı mücadelenin zorlukları erkek egemen zihniyet tarafından kendi lehine işletmekteydi ve bu durumu çok belirgin olarak etkilemekteydi. Bu zorlukların ve kaba dayatmaların iddiamızı zayıflatmasına ve mücadelede bizi geriletmesine izin vermeden, erkeğin hakim olduğu zeminden düşünsel, ruhsal ve duygu bağlamında ayrışmamız, daha güçlü ve örgütlü dönmemiz için gerekliydi.

Kadının çok fazla forma, biçime girmeyen doğasının yaşamın akışkan ve oluşum halini önceleme, kadın enerjisinin tümünden form ya da kalıplaşmaya karşı direncini barındırıyordu. Kadının çözümleyici ve ilişki diyalogunun canlılığı ile ilgili yanının güçlü olduğunu, Abdullah Öcalan tespit etmişti. Kadın Kurtuluş Teorisinin çözümleyiciliği, aynı zamanda erkeği dönüşüme yani özgür arayışa, davranışa ve bu temelde var olmaya yöneltme mücadelesi ve çabası yavaşta olsa gelişme yarattı. Erkek egemen iktidar gerçekliğinin tek tipleştirilen zihniyet ve yaşam biçiminin yol açtığı körelme, çoraklaşma ve kurulum halinin aşılabileceği umudunu erkekte de büyüttü. Kadının daha anlayan, dinleyen, tolere eden yanına yoldaşlık sevgisini de katık ederek, yanlış olanla güçlü ve çok radikal mücadele etmesinin yanı sıra eleştirisindeki samimiliği, erkek cephesinde belli bir yakınlık ve karşılık oluşturdu. Kopuş teorisinin her iki cins açısından yarattığı olumlu gelişme ve kadın açısından geliştirdiği öz güven; artık tüm ideolojik, siyasi ve örgütsel zeminlerde eşit düzeyde yer almaya imkân oluşturmuştu.

Kadının daha anlayan,
dinleyen, tolere eden yanına
yoldaşlık sevgisini de katık ederek,
yanlış olanla güçlü ve çok radikal müca-
dele etmesinin yanı sıra eleştirisindeki sa-
mimiliği, erkek cephesinde belli bir yakınlık
ve karşılık oluşturdu. Kopuş teorisinin her
iki cins açısından yarattığı olumlu gelişme
ve kadın açısından geliştirdiği öz güven;
artık tüm ideolojik, siyasi ve örgütsel
zeminlerde eşit düzeyde yer al-
maya imkân oluşturma-
mıştı.

Kopuş teorisi, salt kaba bir mekânsal uzaklık veya mesafe değildi. Daha çok erkek egemen zihniyet, algı, ruhsal, düşünsel ve yaşamsal alışkanlıklarından boşanmayı ve kurtulmayı öngörmekteydi. Erkek egemen zeminden kopmak, aynı zamanda eğitimi, örgütlenmesini, söz ve eylem bütünlüğünü çok daha güçlü oluşturmaya götürdü. Kopuş teorisi ve pratiği iradi ve öz güç anlamında aşama kat etmemize yol açmıştı. Özgürlük bilincinde derinleşme yaşadık ve öz iradeyi geliştirerek, güçlendirdik. Erkek egemen gerçekliği ideolojik olarak çözümledik, doğru mücadele argüman ve araçlarını oluşturarak ortak çalışma zeminine güçlü bir dönüş yaptık.

Özgürlük paradigmamız temelinde örgütlü olduğumuz karma zeminler olan ideolojik, örgütsel, siyasi ve hatta toplumsal tüm mekanizmalarda eşit düzeyde

görev ve sorumluluk üstlenebilecek noktadaydık. En başta da yönetim mekanizmalarında özgürlük bilincine dayalı eşit temsil iddiasında bulunma ve sorumluluk üstlenme tarihi bir gelişmeydi. Eşit temsil düzeyinde kadının yönetim mekanizmalarına dahililiyeti, verili erkek egemen temelde şekillenen yönetim mekanizmalarının iktidarcı yanlarının aşılması ve demokratik, eşit yönetim mekanizmalara dönüşmesini hedeflemekteydi. Mücadele birikimimiz ve tecrübemiz, özgürlükçü ve demokratik bir yönetim mekanizmasını yaratmamıza ve geliştirmemize yol açtı. “Parti içi demokrasi olmadan siyaset demokratikleşemez. Siyaset demokratikleşmedikçe toplum demokratikleşemez. Toplum demokratikleşmezse devlet demokratikleşemez.” perspektifine paralel kadının yönetimlerde eşit düzeyde yer alması, erkeğin değişim, dönüşüm ve demokratikleşme bilincini edinmesine ve bunu yönetim mekanizmasına yansıtma zorunluluğu ile karşı karşıya bıraktı.

20 Eylül 2004 tarihi ile birlikte gündemimize giren eş başkanlık sistemi, yukarı da izah etmeye çalıştığım zorlu mücadele ve gelişim süreci sonucunda ortaya çıktı. Tüm yönetim mekanizmalarımızda aşamalı olarak geliştirilen eş başkanlık sistemi, henüz öngörülen hedef ve düzeyi yakalamış olmasa da, zihniyet, anlayış ve pratikte önemli bir aşama kat etti. Eş başkanlık sistemine erkeğin eski alışkanlıkları ile dahililiyeti ciddi anlamda zorlanmalara yol açtı. Tekçi, merkezîyetçi ve kadının ortak katılımını kabullenmeyen zihniyet ve anlayışlar direnç göstermeye devam etti. Kaskatı ve iktidarcı anlayışın aşılması ve yönetim mekanizmalarında hedeflenen demokratik yönetim düzeyin geliştirilmesi ısrarı ve mücadelesi mevcut durumda devam etmektedir. En başta iktidarcı, egemen erkeğin gerçekliğinin değişimini ve verili sistemden beslenen toplumsal yönetim mekanizmalarının tümünün demokratikleşmesini sağlayacaktır. Demokrasinin kalitesini geliştirecektir. Eş başkanlık modeli ve eşit temsiliyet sistemi, geliştirdiğimiz demokratik sistem inşasında stratejik öneme sahiptir. Yönetim mekanizmalarının eşit temsile kavuşturulması bütünlüklü bir mücadele sürecinin tarihi bir kazanımı olarak gelişti. Bu gelişmede Abdullah Öcalan’ın rolü ve emeği belirleyicidir. Yanı sıra binlerce kadın yoldaşın bu uğurda yaşamını vermesiyle, bedeli ödenerek ve değeri yaratılarak kazanılmış bir düzeydir. Özgür Kadın Hareketinin büyük çabası, mücadelesinin yanında zihniyet değişiminde belli bir gelişme yaratan bir kesim erkek yoldaşın da katkısı vardır.

Eş başkanlık sistemi, kadının emeğinden faydalanan, pragmatist yaklaşan, fakat onu toplumsal-siyasal alanda ve karar mekanizmalarından dışlayan, nesneleştirilen erkek egemenlikçi, iktidarcı yaklaşımların önünü alacak ve geriletecek önemli bir mekanizmadır. Eş başkanlık kadın eksenli bir sistemi ifade etmektedir. Devletli uygarlığın temel siyaset tarzı olan faşist dikta rejimine karşı güçlü bir alternatiftir. İktidarı aşarak demokratik sistemi büyütme amaçlamaktadır. Bu nedenle eş başkanlık sistemi kadın ve erkek eş başkanlar arasında iktidar ve yetkilerin paylaşım sistemi değildir. Sistem inşası içerisinde eşit temsiliyet temelinde kadın iradesine dayalı gelişen tüm değerlerin kurumsallaşarak kalıcılığını sağlayacak ve gelecek açısından oldukça önemli gelişmeleri

yaratacak bir mekanizmadır. Yani eşit temsiliyet, kadınların nicel olarak karma yapılarda bulunmasıyla sınırlı değildir; onun çok ötesinde demokrasiye nitelik kazandıracak ve toplumun direk katılımını güçlendirecek, toplumsal bir mekanizmadır.

Eş başkanlık ve eşit temsiliyet modelinin sistemleşmesi ile birlikte binlerce kadının toplumsal alanın tüm boyutlarına aktif, etkili bir katılımı gerçekleşti. Kadınlar bu anlamda çeşitli zorlanmalar yaşasalar da çok önemli bir tecrübeyle hayatın her alanında güçlü bir iddia ve gelişim çizgisini yakaladılar. Eşit yönetim mekanizmasının yaratılması; tüm iktidarcı, tekçi ve merkezci yanlarından arındırılarak, demokratik bir yönetim sistemin inşa edilmesine ve geliştirilmesine odaklıdır. Erkeğin mevki, makam, yetki ve halkın üstünde ve halka rağmen geliştirdiği tüm yönetim biçimlerini aşacak ve değiştirecek alternatif bir mekanizmadır.

Abdullah Öcalan'ın, *“Çağımızdaki hegemonik iktidar ve sömürü güçlerinin iflası en çok eş yaşamdaki çöküşle görünür olmaktadır. Kişisel ve kolektif çıkışlar, ancak bu alanı bilimsel, sanatsal ve felsefi olarak temel alırlarsa, özgür eş yaşama doğru yol alabilir, adım atabilirler. Bu çıkış adımları, çokça sanıldığı gibi iki kişi arasındaki tekil, özel adımlar olmayıp, gerçekleştirilecek demokratik sosyalist topluma ilişkin evrensel ilk adımlardır.”* belirlemesinden yola çıkarak, doğadaki ikilemleri yaşamın bir parçası, varlığı ve farklılığının zengin birliğinin gerekçesi olarak ele alıp; yönetim mekanizmalarının da kadın ve erkeğin eşit katılımına dayandırılması özgür, eşit ve demokratik bir toplumun yaratılmasında önemli olacaktır. Kadınlar, ezilen ve sömürülen halklar adına özgürleşme temelinde oluşturucu, yapıcı, tamamlayıcı, pozitif eylem üzerinden farklılıklarımızı çoğulluk, güzellik ve renkliliğimiz olarak ortaklaştırmayı öncelemektedirler. Ben ve öteki ayrışması ve çatışması değil, farklılığın renkliliği, güzelliği ve sevgisi üzerinden birlikte yaşam oluşturma'nın adı eşit yönetimdir.

Bin yıllara dayanan özgürlük ve eşitlik mücadelemizin uzun soluklu olduğunun bilincindeyiz. Fakat neticelenmiş ve tamamlanmış bir süreç değildir. Demokratik toplumu eşit temsiliyetle fikir, zikir ve eylem bütünlüğünde oluşturarak, örgütlenerek ve inşa ederek, özgür kadın öncülüğünde hakikat yolunda yol alma azmini büyüterek, büyük başarmaya odaklanmak önemli ve gereklidir.

Özgür Eş Yaşamı Toplumsallaştırmanın Politikası Olarak Eş Başkanlık

Nesrin Orun

Jineoloji ve Eş Başkanlık

Kadın bilimi olan Jineoloji anlamsallığın, pratik yapısallığına kavuşmasıdır. Eş başkanlık toplumun yaşam alanlarına yeni bir akıl ve yeni bir örgütlenme modeli olarak girmektedir. Gönül gözü olan yeni bir akıl... Kadın aklı... Vicdanlı akıl... Rojava'da ete kemiğe büründürülmüş demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigmanın örgütlenme modelidir. Yani yürüyerek, yaşayarak, deneyimleyerek açığa çıkan modeldir. Toplumsal tarihin gelişiminde kadının oynadığı belirleyici rol, zekâ, sevgi, yaratıcılık ve paylaşımın, ahlak ve politikanın çok güçlü bir biçimde etkin olduğu kadın eksenli bir dünyanın hayal gücünü deneyimleme anlamsallığıdır.

Jineoloji olarak adlandırılan kadın bilimini geliştirmek, kadının kendi hakikatine kavuşması açısından artık kaçınılmaz olmaktadır. Kadının kendi bilimini geliştirmesi aslında kadının kaybettiği kendi dünyasına yeniden kavuşmasının kapısını aralayacaktır. Kaybettiklerini ortaya çıkarıp, geçmişini inkâr edilemez bir biçimde aydınlatılabilir. Hakikatleri ortaya serebilir. Ki, kadının hakikatinin aydınlatılmasıyla beraber tarihe gömülen birçok hakikati de ortaya çıkarabilme olanağı bulabilir. Bu açıdan Jineoloji heyecan verici bir alan olmanın yanında 'bilme'yi de erkeğin tekelden çıkaracak bir alan olarak gelişebilir. Kadının belki de kendisine has akıl ve duygu yapısını da ortaya çıkarabilecek olan yine bu alandır. Kadının örtünmüş gücünü tekrar topluma armağan edebilir. Jineoloji tabi ki sadece akademi zeminlerinde teorik kavram ve kuramlar oluşturmakla sınırlı kalan bir bilim olmayacaktır. Bildik bir laboratuvar bilimi de olmayacaktır. Pozitivist bilim anlayışını aşan bir yaklaşımın arayışında olacak temelde pratik sahasını da oluşturacaktır. Kadınla ilgili, pratik yaşamdan süzölmüş ve

sınanmış bilgiyi de esas alması onu daha gerçekçi yapacaktır. Bu anlamda kadın biliminin kendini sınavacağı temel saha, toplumsal yaşam sahasıdır. Toplumun ahlaki ve politik sahasına katılım ve bu sahada sağlanacak duruş, kadın biliminin en az akademik yanı kadar önemli olmaktadır. Canlı dünyasını, bu dünyanın bir parçası olan insan dünyası yani toplum dünyası söz konusu olunca anlamsal alan ile yapısal alan birbirinden kopuk ele alınamaz. Her iki alan bir diğeri olmadan kendini sürdüremez, ayakta tutamaz. Bu açıdan özgür eş yaşamın bilimi olarak Jineoloji, özgür eş yaşamı geliştirmenin önemli adımlarından biri olan eş başkanlığı toplumsal-yönetimsel örgütlenmesinde temel alır.

Eş Başkanlık “Özgür Eş Yaşam”ın Kurumlaşmasıdır

Toplum olmanın temel kuralı birlikteliktir. İnsan türünün kendi türdeşleriyle birlikteliği tarih içinde salt biyolojik olmanın ötesinde kültürel birlikteliklerle örülerek, yaşamı mümkün kılmıştır. Yaşamın mümkün kılınması, tür olarak hayatta kalmanın başarılması anlamındadır. Hayatta kalmanın kültürleşmesi ve kurumsal bir çerçeveye ulaşarak insanlığın temel varoluşsal bir formu haline gelmesi neolitik devrimin yaratıcısı ana tanrıçanın toplumsallaşmasıyla ilintilidir.

Eş başkanlık sistemi, kadın iradesini siyaset alanında etkin kılmayı amaçlamaktadır. Mevcut siyaset anlayışında erkek iradesi çok özgürmüş gibi bir yanılgıyla ortaya çıkmaktadır. Devletçi siyaset anlayışı erkeği iradesizleştirmiştir. Erkeğin irade olma ihtiyacı vardır. Kadının da vardır. Eş başkanlık sistemi, her iki cinsin özgür iradeleriyle siyasete katılmalarını sağlamanın bir yöntemidir. Eş başkanlık sistemi, sadece bir kadın ve bir erkeğin birlikte oluşturduğu bir yönetim tarzı değildir. Çünkü eş başkanlık sistemi kadın ve erkeğin birlikte, sürüleştirmeyen, iradesizleştirmeyen, kendi rengini başka hâkim renkler içinde kaybedilmediği ve geliştiren-ilerleten bir kolektivitenin oluşturulduğu sistemi, tabii ki sistemle birlikte yeni özgür yaşamı yaratmasının adıdır. Kadının siyasal aktivitesini erkekle kolektifleştirerek, toplumsal bir güç ve yaşam tanımı açığa çıkarmaktır.

Eş başkanlık kapitalist modernitenin, hiyerarşik devletçi sistemin ve her türden egemenlikçi zihniyetlerin niyet taşlarını baştan reddetmeyi gerektirir. Bundan dolayı eş başkanlık demek, sıradan bir başkan olma durumunun çok ötesinde bir durumu ifade eder. Kendi toplumuyla özgür eş yaşam temelinde bir sözleşmeyi ifade eder. Her eş başkanın, merkezleşmenin kesinlikle uzağında durarak, ortak iradeyle kolektif bir algıyı nasıl oluşturacağı, nasıl yaşayacağı, toplumun her türlü sorununa hangi ruhla yaklaşacağı sorularının cevaplarını sürekli canlı tutmasıdır. Eş başkanlık sisteminin esas alınması, demokratik modernitenin somutlaşan siyaset anlayışı olarak hayata geçirilmeye çalışılmasıdır. Bu dalga dalga toplumun demokratik kültüre, demokratik zihniyete çekilmesinde, bu temelde yeniden inşa edilmesinde demokratik ulusun oluşum sürecine damgasını vuran tarihi bir gelişme olarak derinleşerek sürecektir. Engellerle karşılaşabilir ama daha şimdiden önemli bir toplumsal kabule ulaşmıştır. Kürdistan toplumu tarafından kabul edilmiştir. Bu anlamıyla önemlidir.

Temsilde Eşitlik ve Adalet Mücadelesinde Uzun Bir Yol

1. Cinsiyet Kotası

Erkek ile kadın arasındaki güç dengesizliğini ve eşitsizliğini gidermek, temsilde adaleti sağlamak ve kadın iradesini açığa çıkarmak için uygulanan ilk etkili yöntemlerden biri belirli oranlarda hayata geçirilen cinsiyet kotasıdır. Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde % 20-40 arası cinsiyet kotası hedeflenmiş bu oranın tutturulması için politikalar geliştirilmiş, çalışmalar yapılmıştır. Eşitlikçi demokrasi için geliştirilen bir seçim tekniği olan cinsiyet kotası, anayasal, seçim yasası ve siyasi parti kotaları olarak toplam 98 ülkede benimsenmiş, kotaları olan ülkelerde kadınların ortalama temsiliyet oranı yüzde 18,4. civarında olmuştur.¹ Kürt Özgürlük Hareketi de uzun yıllar kendi siyasi parti örgütlenmesinde ve yönetimsel mekanizmalarında %40 cinsiyet kotasını tüm politik yapılanmalarda tüzüğe koyarak hayata geçirmiştir. Hedeflenen %40 kota, Danimarka, Belçika, İsveç, İsviçre ve Norveç gibi dünyanın en gelişmiş demokrasileri olarak kabul edilen ülkelerin kota oranını aşarak çoğunlukla %35-40 arasında başarılı bir şekilde uygulanmıştır.

Tüm dünyada zaman içerisinde kota sisteminin kadınları siyasete etkin kılmada yetersiz olduğu görülmüştür. Zira belirlenen %20-40 cinsiyet kotasına rağmen seçilebilir sıraların çoğunluğuna erkeklerin yerleştirildiği kadınların ise seçilemeyecek sıralara dolgu malzemesi gibi konulduğu bu sistemde hedefe ulaşılamamış ve kota sistemi yetersiz kalmıştır. Kaldı ki “kota uyguluyoruz” denilerek kadınların bu yönlü taleplerinin bastırılmasına neden olan göstermelik bir uygulamaya dönüşmüştür.

2. Fermuar Liste Uygulaması

Kota sisteminin yetersiz kalması ve manipüle edilmesi, politik, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda eşitlik için karar alınan tüm yönetim birimlerinde eşit temsil hakkı isteyen kadınları yeni yöntem arayışlarına itmiştir. Bu yöntemlerden içerisinde temsilde eşitliği sağlamaya en yakın olan formül ise Fermuar sistemi (zipper system) adı verilen, aday listelerinin bir kadın-bir erkek şeklinde düzenlenmesini öngören sistemdir. Özellikle İskandinav ülkelerinde olduğu gibi, cinsiyet kotasıyla beraber uygulandığında fermuar sisteminin oldukça başarılı olduğu görülmektedir. Fakat cinsiyet kotası gibi fermuar sisteminin de çoğu zaman parti yöneticilerinin inisiyatifine bırakılması; sadece bir kişinin seçilebileceği yerlerde birinci sıraya erkeğin konulması ve hatta fermuar sistemi adı altında ilk üç sıraya erkekleri yerleştirip diğer sıralara yine kadınları dolgu olarak kullanılmasından kaynaklı fermuar sisteminin, demokrasisi gelişmiş ve yasal zorunluluk olarak kabul edildiği ülkeler dışında gerçekçi bir biçimde uygulandığı söylenemez.

¹ <http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/08/kota-el-kitabi.pdf>

3. Mutlak Eşitlik: Eş Başkanlık

“Ortak bir iktidar özlemimiz herkesin kullanacağı ve herkesin paylaşacağı bir iktidar özlemidir. Erkeklerin yel değirmenleri inşa ederken kadınların sessizce söz dinledikleri, ekmeğe pişirip kilim dokudukları bir ekolojik toplum istemiyoruz” der 1980’de kurulan Alman Yeşiller Partisi’nin lideri, ekofeminist Petra Kelly. Kelly’nin öncülüğünü yaptığı Yeşiller Partisi, eş başkanlık sistemini başarıyla uygulayan bir pratiğe sahiptir. Bu pratikten esinlenen BDP-DBP ve son olarak HDP de bu modeli başarıyla uygulamış ve gerek Türkiye’de gerekse dünyada birçok siyasi partinin eş genel başkanlık modelini uygulamasının esin kaynağı olmuştur. Eş genel başkanlık olarak uygulanmaya başlayan bu model, belediye eş başkanlıkları başta olmak üzere meclis örgütlenmelerinde ve tüm yönetsel mekanizmalarda uygulanmaya başlanmasıyla bambaşka bir boyut kazanmıştır.

Peki eş başkanlık sistemi yeni bir yaşam, yeni bir toplum ve yeni bir yönetim anlayışını hedefleyen Kürt halkı başta olmak üzere halklar ve kadınlar için neden bu kadar önemli. Eş başkanlık nedir, neden böyle bir yönetime ihtiyaç duyulmuştur, nasıl bir sistemdir, nasıl gerçekleştirilecektir? Bu sorular etrafında oluşturulacak cevaplar aynı zamanda özgür toplum olmanın da adımlarını oluşturacaktır.

Öncelikle siyasal hayatta kadın ve erkek eşitliğini tam olarak karşılayabilecek uygulamalardan birisi olan eş başkanlık sistemi, klasik anlamda erkekle kadının aynı zeminde, sadece matematiksel eşitlik sağlaması meselesi değildir. Eşitliğin yanında farklılığı da temel alan yapısallığının yanında, devletçi, iktidarcı siyaset anlayışının karşısında özgürlük anlayışına,

toplumsal komünaliteye dayalı demokratik siyasetin geliştirilmesi için kadın aklına, kadın iradesine müthiş ihtiyaç

Zira Kürt kadınları sayısal bir temsili çok ötesinde bir iddiayla eş başkanlık sistemini kurmuş, insanlığı felakete sürükleyen tahakküm anlayışına karşı bir direniş olarak ele almıştır. Kadının eşitsizlik üreten bir sistemde, kendisinin de araçsallaşan erkekle eşit olma meselesini kabul etmemiş, ırksal, sınıfsal, etnik, kültürel bir ayrımcılık yaşayan kadının, egemenle - beyaz erkeklerle - “yasa önünde eşit” kabul edilmesinin eşitsizliği sona erdirmeyeceğini görmüştür

duyan anlamsal yanı daha ön plandadır. Anlamsal yanı anlaşılmadan sadece temsili bir uygulamadan ibaret bakılması projenin ruhuna aykırı olur. Eş başkanlık modeli, toplumun zihnine erkek lehine ama kadın aleyhine yerleştirilmiş bütün eski cinsiyetçi kodlamaların çözülmesine yol açabilecek niteliktedir. Toplumun zihnine yerleştirilmiş cinsiyetçi kodlamalarla birlikte milliyetçilik, dincilik ve bilimcilik kodlamalarını da çözmeyi kapsayan bir anlamsallığa sahiptir. Bu bağlamda eş başkanlığı sadece “toplumun yarısını kadınlar oluşturuyor, dolayısıyla eşit temsil hakkına sahipler” okumasıyla tanımlamak da çok yetersiz olacaktır. Zira Kürt kadınları sayısal bir temsili çok ötesinde bir iddiayla eş başkanlık sistemini kurmuş, insanlığı felakete sürükleyen tahakküm anlayışına karşı bir direniş olarak ele almıştır.

Kadının eşitsizlik üreten bir sistemde, kendisinin de araçsallaşan erkekle eşit olma meselesini kabul etmemiş, ırksal, sınıfsal, etnik, kültürel bir ayrımcılık yaşayan kadının, egemenle -beyaz erkeklerle- “yasa önünde eşit” kabul edilmesinin eşitsizliği sona erdirmeyeceğini görmüştür. Bu açıdan eş başkanlık yerel yönetim, yerinden yönetim, adem-i merkezîyetçiliğe sistemsel bir nefes alma sağlayarak, PetraKelly’nin dediği gibi, yönetimi açık ve paylaşılabilen bir hale getirerek ortak, eşit ve özgür bir toplum kurmak için, eril zihniyetin dönüştürülmesinde ön açıcı ve pozitif bir zemin sunmayı hedeflemektedir. Bu bakımdan yeni bir toplum kurma hedefini barındıran eş başkanlık sistemi yerel yönetimlerde gerçekleşen bir devrim niteliğindedir. Kürt Özgürlük Hareketinin demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü toplum paradigmasının pratikleştirilmesidir. Hatta demokratik ulus zihniyetinin bedenleşmesi olan demokratik özerkliğin gerçekleşme tarzıdır.

Demokratik ve ekolojik olmanın ilk şartı, eş başkanlık sistemiyle kadın özgürlükçü bir toplum, kadın dostu kentler ve kadınları gören, ihtiyaçlarına cevap veren, kadının Xwe-bûn yani kendini gerçekleştirme alanı açan, yaratma adımlarını atmak ve bu adımları başanya ulaştırmaktır. Kadın özgürlükçü olamayan bireylerin demokratik olmaları beklenemez. İnsan türünün kadın cinsine yönelik yaklaşımlarında bir özgürlük bilinci oluşturamayanların doğadaki diğer canlı türleri karşısında özgürlükçü bir tavır sergilemeleri beklenemez. Çünkü hayat bir hakikattir ve hakikat bütündür. Aynı zamanda ekolojik bir temele de dayanan eş başkanlık sistemi, Kürdistan özgürlük mücadelesinin kendi örgütlenme sisteminde başlattığı ve kadın kotasıyla bunu ilkeselleştirdiği özgürlükçü yaklaşımı aşarak özgürlük çitasını daha da yükseltmesinin önemli bir boyutudur.

Eşitlenmek İçin Eş Başkanlık

Eş başkanlık sistemi kota politikasını aşan ve temsilde eşitlik noktasında fermuar sistemine yakın, hatta siyasal eşitlik ve siyasete katılma konusunda fermuar sistemini aşan ve kadının siyasal görünürlüğü, dolayısıyla kadının ‘fark’ını erkeğin ‘fark’ıyla eşit, denk bir fark olarak göstermesi bakımından önemli bir sıçramadır. Bunu toplumsal rollere sıkıştırılmış kimliklerin sıkışmayı parçalaması olarak okumak mümkündür. Özellikle eş başkanlık uygulamalarından sonra eş başkanlığın demokrasinin temel koşulu olduğu açık bir şekilde görülmüştür. Çünkü eş başkanlık kadının siyasal görünürlüğüne güçlendiren ve kadının kendi farkını ortadan kaldırmadan, yani erkeklerle “aynılaşmadan” siyasal alanın aktörü olması önündeki engelleri parçalamayı destekleyen bir niteliğe sahiptir.

Kadın erkek eşitliğinin her alana yayılması isteniyorsa, bu alanların başında da siyasal hayat gelmektedir. Bu bakımdan eş başkanlık sistemi sadece siyasete kadın renginin girmesi değildir. Çünkü kadınların biyolojik olarak siyasete indirgenmesinin toplumsal özgürlük için yeterli bir adım olmadığı, aynı zamanda erkek egemenliğinin ve ataerkil kültürün bunca etkin ve baskın olduğu bir dünya sisteminde kadınların rengini

renksizliğe dönüştürmek için her an ve mekânda erkek ittifaklarının da hazır durumda olduğu aşîkârdır. Dolayısıyla eş başkanlık sistemi, erkeğin de kadınla birlikte siyaset yürütmeyi öğrenmesi, siyasetin basit anlamda eşitlik ve temsil meselesi olmadığından hareketle kadınla “insanlaşmanın”, hakikate ulaşmasının bir yöntemidir.

Bu sistem, siyaset, toplumsal, ekonomik alanlara kadının bilinci, iradesi ve örgütlülüğüyle katılımını sağlayarak, aradaki uçurumu gidermeyi, toplumsal cinsiyetçiliği aşmayı hedefliyor. Eş başkanlık sistemi, kadın şahsında toplumun öz bilinc, öz irade ve öz örgütlülük kazanacağı alanlardan biridir. Tüm toplumsal eşitsizliklerin kaynağında kadının sömürülmesi vardır perspektifiyle hareket eder. Genel eşitlik ilkesi kadın açısından doğrudan eşitliği sağlamamaktadır. Dolayısıyla cinsiyetçi zihniyet aşılmadan ve kadın özgürlüğü sağlanmadan gerçek bir toplumsal eşitlikten söz edilemez. Eş başkanlık sistemi de kadın şahsında toplumsal özgürlüğü gerçekleştirmenin önemli bir mücadele alanı olmaktadır. Bu anlamda kadın ve erkeğin demokratik bilinc, irade ve örgütlülük kazanacağı ve bu temelde toplumsallaşacağı bir alan olmayı hedefler. Eş başkanlık sistemi demokratik toplum yapılanmasında demokratik yönetim modeli olacağı gibi, aynı zamanda toplumun demokratikleştirilmesinde önemli bir kurumlaşma, mücadele alanıdır. Bu açıdan kadının siyasete kendi rengini vereceği, siyaseti bu anlamda egemen erkek tekelinden kurtararak toplumun hizmetine sokacağı mücadele alanlarının daha da derinleştirilip, ilerletilmesini sağlayabilecek yapısalıktadır. Kadının siyasete aktif katılımı, yaşamın her alanında karar gücü ve iradi gücü olma anlamında uygulanan kota sistemi, bir geçiş süreci olarak uygulandı. Bu, demokratik yapılanma açısından önemli bir zemin oluştursa da, toplumun yeniden yapılanma sürecine ve kadın özgürlük mücadelesine yeterli düzeyde cevap olamamıştır. Bu anlamda bunu aşan ve kadın toplumsallığı dolayısıyla demokratik toplum yapılanmasını daha fazla güçlendiren, geliştiren örgütlenme ve mekanizmalara ihtiyaç duyulmuştur. İşte eş başkanlık sistemi böylesi bir ihtiyacın karşılanması, yani demokratik toplum yapılanmasının özellikle öz yönetim olgusunun geliştirilmesi açısından temel bir ihtiyaç olarak ele alınmaktadır. Kota uygulaması ancak eşitsizliği azaltabilmiş, ama hiçbir zaman eşitsizliği ortadan kaldıramamıştır. Eş başkanlık sistemi eşitsizliği ortadan kaldırabilecek, toplumsal yaşama ve yönetime kadının etkin ve aktif katılımını sağlayan en iyi yöntem olma iddiasını taşır. Ayrıca yürütmenin etkinliği kadar denetimin etkinliğini de en iyi eş başkanlık sistemi sağlayabilir. Eş başkanlık, eş yönetim tarzının ortaya çıkarılmasıdır. Birlikte yönetebilme, kendini özgür yönetebilmekle yani öz yönetimle mümkündür.

Eş Başkanlık Sistemi Kadın Özgürlük Çizgisinin Pratikleşmesinin Geldiği Boyuttur

Kadın hareketi kadın özgürlük çizgisi doğrultusunda yürüttüğü mücadeleyle eş başkanlığın uygulanabileceği bir gelişme düzeyi ortaya çıkartmıştır. Sözle pratiğin bütünleşmesi açısından eş başkanlık sistemi önemli bir adımdır.

Eş başkanlık sistemi geliştirilerek düşüncede doğru olanın pratikte de gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu sistemle birlikte kadın hiçbir toplumsal alandan dışlanmayacak bir mevzi kazanmış bulunmaktadır. Erkek egemenlikli eğilimin kendisine boş alan bulamayacağı, kendisini -erkekliliğini- konuşturamayacağı bir sisteme kavuşturulmaktadır. Artık her yerde kadın olacaktır. Kadın-erkek ilişkilerinden siyasal alana ve diğer tüm alanlara yansıtacaktır. Hâkim ilişkiden ve çatışmadan değil, ortak yaşam ve çalışmadan söz edilecek bir zemin yaratmayı hedeflemektedir.

Yerel yönetimlerde eş başkanlık böyle bir toplumsal ve siyasal yaşamın gelişmesinde dev bir adım olacaktır. Kuşkusuz bu adım Kürdistan’la sınırlı kalmayacak, dünyadaki tüm siyasal yaşama etkide bulunacaktır. Kürt kadınının on yıllardır yürüttüğü mücadelenin Türkiye’deki kadın hareketini çok güçlü biçimde etkilediği bilinmektedir. Kürt kadınının öncülük ettiği kadın özgürlük çizgisi dünyadaki kadın hareketlerine de yeni bir soluk aldırıştır. Gelecek yaşam projesi konusunda yeterince netleşmeye kavuşmayan ve tıkanmaya uğrayan dünya kadın hareketi, özellikle Rojava’da toplumun tüm alanlarında uygulanarak pratikleşen eş başkanlık modeli ile kadın özgürlük çizgisi, ideolojisi ve mücadelesiyle önünü görür hale gelmiş ve yeni bir hamle yapma imkânına kavuşmuştur. Bugün dünyadaki birçok kadın hareketi, Kürt kadınının özgürlük mücadelesi ve kazandığı mevzilerden güç aldığını, özellikle yerel yönetimlerde uygulanan eş başkanlık sisteminden de güç almaya başladıklarını ifade etmektedirler.

Şüphesiz ki siyasal yaşamın diğer alanlarında da eş başkanlık çok anlamlı ve değerlidir. Ancak yerel yönetimlerde eş başkanlığın siyasal, toplumsal, kültürel ve psikolojik sonuçları daha kapsamlı olacaktır. Yerel yönetimlerdeki eş başkanlık bizzat toplumun hücrelerinde görünür bir modeldir çünkü yerel yönetimler, yerel ve taban demektir. Dolayısıyla eş başkanlık en somut biçimde burada uygulanıp tanınabilir ve anlaşılabilir. Böylece kadın özgürlüğünün, toplumun demokratikleşmesinin ne kadar değerli olduğunu sadece kadınlar değil, tüm toplum yaşayarak görme imkânına kavuşmuştur. Yine yerel yönetimler, toplumun en fazla adil hizmet, adalet, eşitlik ve hakkaniyet beklediği yerlerdir. Toplum ancak yerel yönetimlerin faaliyetlerinde bizzat söz ve karar sahibi olmanın yanında bizzat her hizmetin yürütülüş ve yapılışında yer aldığına gerçek anlamda demokratik belediyeçilikten söz edilebilmektedir. Buna komünal demokratik yerel yönetim modeli demek de mümkündür.

Elbette özgürlüğü esas alan, özgür toplumu yaratan komünal demokratik yerel yönetim modeli kadın özgürlük çizgisinde olacaktır. İşte eş başkanlıktaki kadın eli, kadın bakışı ve kadın siyaseti buna imkân verecek, böyle bir yerel yönetim anlayışının gelişmesini sağlayacaktır. Bu siyaset mevcut yerel yönetim zihniyetinde köklü bir devrime yol açmaktadır.

Elbette özgürlüğü esas alan, özgür toplumu yaratan komünal demokratik yerel yönetim modeli kadın özgürlük çizgisinde olacaktır. İşte eş başkanlıktaki kadın eli, kadın bakışı ve kadın siyaseti buna imkân verecek, böyle bir yerel yönetim anlayışının gelişmesini sağlayacaktır. Bu siyaset mevcut yerel yönetim zihniyetinde köklü bir devrime yol açmaktadır. Çünkü dünyada ilk defa kadınlar tüm belediyelerde birinci dereceden yetkili olmaktadır. Bir kadın ve erkek bu sorumluluğu paylaşarak, ortak yürütmektedir. Artık kadın yerelden başlayarak siyasette ve toplumsal yönetimde en üst düzeyde sorumluluk üstlenmektedir. Yerel yönetimlerde eş başkanlık sadece kadının yönetimi paylaşması değil, toplumda ve siyasette büyük dönüşümü beraberinde getirmektedir. Şimdiye kadar yönetim deyince akla erkeğin geldiği zihniyete büyük darbe vurulmaktadır. Kadının her yerde yönetim olma gerçeği aile başta olmak üzere tüm toplumsal yapıya yansımaktadır. Erkeğin hegemonik zihniyeti yerine kadının hak, adalet, eşitlik zihniyeti toplumsal dokulara dokunacaktır.

Dolayısıyla eş başkanlık kadın ve erkekten oluşan bir vitrin meselesi değildir. Vitrinde öte arka planında kolektif bir hayatı esas alan, doğrudan demokrasinin uygulandığı bir sistemdir. Sistemin bütçenin kadınlardan yana cinsiyetçi temelden arındırılması, belediye bünyesinde oluşturulacak tüm hizmetlerin kadınlar lehine nasıl uygulanacağını planlanması, projelendirilmesi açısından da eş başkanlık sisteminin uygulaması hayati önem arz etmektedir. Eş başkanlık aynı zamanda hizmette ve istihdamda kadınlara öncelik verilmesi anlamına da gelmektedir. Yerel yönetimlerin rantçılığa açık olması ve bu konuda halk tarafından da hep kuşkuyla karşılanması nedeniyle denetim çok önemli olmaktadır. Eş başkanlık uygulamasında güçlü denetim, temiz ve şeffaf belediyeçilik uygulanarak halkın yönetime güveni ve desteğini artırmaktadır. Kısacası eş başkanlık bir vitrin meselesi değildir. Oldukça yeni bir uygulama olmasına rağmen hem Kürdistan'da hem Türkiye'de büyük değişimleri beraberinde getirecek bir projedir. İlk bakışta, projenin kadın temsiliyeti ve feminist yanı göze çarpsa da aslında eş başkanlık projesi ve uygulaması bunu aşan bir proje ve uygulamadır. Kadınla ilgili yani feminal yanı ön planda olan, hakim erkek egemenlikli zihniyetin temellerine esaslı bir müdahale ve dönüştürme aracı olarak bir toplumsal özgürlük projesidir. Bir toplumsal demokratikleşme projesidir.

Kürt Siyasal Hareketinde Eş Başkanlık Uygulaması

Eş başkanlık sisteminin dünyada ilk olarak Alman Yeşiller Partisi tarafından uygulandığı bilinmektedir. Yeşiller'in uzun yıllar eş başkanlık uygulamasına rağmen dünya genelinde fazla yaygınlaştığı söylenemez. 20 Eylül 2004 tarihinde Abdullah Öcalan tarafından önerilmiştir. 2005 yılında Demokratik Toplum Partisi (DTP) tarafından kadınların kendi adına siyaset yapabilmelerini sağlamak ve iktidarın eril yapısını dönüştürmek amacıyla eş genel başkanlık olarak uygulanmaya başlanmasıyla bu sistem yaşadığımız coğrafyada

daha görünür olmuştur. Eş başkanlık sistemiyle kadınların karar alma mekanizmalarına daha etkin katıldıkları, politika üretip uygulayabildikleri somut pratikleriyle görüldüğünden özellikle kadınlar tarafından talep edilir olmuştur.

DTP'nin uyguladığı eş genel başkanlık sisteminin yasal mevzuatta yeri olmadığı gerekçesiyle 2006 yılında Yargıtay uyarı kararı çıkarmış ve partinin eş genel başkanlık maddesini parti tüzüğünden çıkarması yönünde baskı uygulamıştır. Ancak devletin bu baskısına ve parti içi erkek egemen anlayışın kısmi muhalefetine rağmen sistemden vazgeçilmemiş, uygulanması yönünde mücadele edilmiştir. Partinin resmiyet engeline rağmen fiiliyatta bunu devam ettirmekteki ısrarı, feminist hareketin desteği ve esas olarak Kürt kadınlarının mücadelesinin sonucu 2014 tarihindeki demokratikleşme paketinin "Siyasi partiler tüzüklerinde yer almak ve iki kişiden fazla olmamak kaydıyla eş genel başkanlık sistemini uygulayabilirler. Eş Genel Başkanlar, bu kanunda genel başkan için öngörülen hükümlere tabidir." ibaresiyle parti eş genel başkanlığı yasal çerçeve kazanmıştır. Eş genel başkanlığın resmi olarak tanındığı bu tarihten itibaren DTP ve DTP'nin 2009'da kapatılmasıyla bu siyasi geleneği devam ettiren BDP (Barış ve Demokrasi Partisi), DBP (Demokratik Bölgeler Partisi) ve HDP (Halkların Demokratik Partisi) eş genel başkanlığın yanında il, ilçe başkanlıkları ve tüm yönetim mekanizmalarında eş başkanlık sistemini uygulamıştır. Bununla beraber diğer birçok siyasi parti de bu sistemi uygulamış ve eş başkanlık sistemi kurumsallaşmaya başlamıştır. Öyle ki bugün birçok dernek, vakıf, STK ve hatta apartman yönetimlerinde bile eş başkanlık sistemi uygulanmakta ve gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Başkanlık gibi iktidarın çok fazla merkezileştiği bir konumda, iktidarın yerle bir edilmesi ve kadın ile erkek arasındaki ilişkilerin eşit temsiliyet temelinde geliştirilmesi ile büyük bir dönüşüme yol açan eş genel başkanlığın yasal tanımı için neredeyse on yıllık bir mücadele gerekmiştir. Bu kazanımdan sonra Kürt Özgürlük Hareketi, eş başkanlık sisteminin genişletilerek yerel yönetimlerde yani belediye başkanlıklarında da uygulanması kararını almıştır. 2014 yerel seçimleri arifesinde alınan bu karar, yerel seçimlere damgasını vurmuş, kadınların yoğun desteği, devletin, erkeklerin ve erkek egemen zihniyetin yoğun baskı ve muhalefetine yanında şaşkınlık, heyecan ve acaba gerçekten uygulanabilir mi sorunsal gündeme oturmuştur. Bunun nedeni, bilindiği kadarıyla dünyada başka örneği olmayan ve uygulandığı takdirde dünyaya öncülük edecek, yaptığı ve yapacağı dönüşümler noktasında yerel yönetimlerde bir devrim niteliği taşıyan belediyelerde eş başkanlık sistemi, erkeklerin tekelinde olan ve neredeyse kadınların yok durumunda olduğu yerel yönetimler gibi önemli bir alanda uygulanmasının kestirilemezliği idi.

BDP tarafından 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde biri kadın ve biri erkek olmak üzere iki eş başkanın seçileceği ve tüm yerel yönetim kademelerinde de eşit temsiliyetin uygulanacağı eş başkanlık sistemi uygulamaya konulmuştur. Bir ilk olarak 102 belediyenin 96'sında eş başkanlık sistemine geçilmiş, 3 büyükşehir, 8 il ve 85 ilçe/beldede eş başkanlık sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

Belediye meclis üyeliklerinde de fermuar sistemi benimsenmiş ve kadın üye sayısında ciddi oranda artışlar yaşanmıştır: 2014 yerel seçimlerinde BDP'li belediyelerde kadın meclis üye sayısı 190'dan 363'e yükselmiştir.

Kadını iradeleştiren ve başlı başına kadınların gelecek iddiası ve mücadele gerekçesi olan eş başkanlık sistemi, Kürt kadınlarını ve dünya kadın hareketlerini kadınların hayatın her alanında eşit temsil imkânına kavuşması, eşit fırsatları kullanması hakkına bir adım daha yaklaştırmıştır. Özgür belediyeçilik anlayışının tüm kademelerde hayata geçirilebileceği, kent meclislerinden mahalle meclislerine kadar radikal ve katılımcı demokrasinin yaşam olanağı bulacağı eş başkanlık modeliyle sadece BDP belediyelerinde değil, kadın temsiliyetinin yok denecek kadar az olduğu Türkiye'nin yerel yönetim kademelerinde de büyük bir başarı açığa çıkarmıştır. Öyle ki Türkiye'de 2009 yerel seçimleri sonrasında yüzde 1'i bile bulmayan (0,9) kadın temsil oranı 2014 yerel seçimlerinde yüzde 3'ü geçmiştir.² Eş başkanlığın gözardı edildiği, dâhil edilmeği resmi verilerde bile BDP Türkiye genelinde diğer partilere oranla kadının yerel yönetimlerde temsiliyeti açısından oldukça ön sıralarda bulunmaktadır. 26 kadın belediye başkanının 15'i (%57.7) olan BDP kadın belediye başkanı sayısı, Türkiye genelindeki diğer tüm siyasi partilerin toplamından daha fazladır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, BDP'nin, devamında DBP'nin, eş başkanlık sis-

temi sadece kadın/erkek temsil oranlarıyla değil aynı zamanda o yerelde yaşayan farklı etnik, dini, inanç kimliklerinin var-

Özgür belediyeçilik anlayışının tüm kademelerde hayata geçirilebileceği, kent meclislerinden mahalle meclislerine kadar radikal ve katılımcı demokrasinin yaşam olanağı bulacağı eş başkanlık modeliyle sadece BDP belediyelerinde değil, kadın temsiliyetinin yok denecek kadar az olduğu Türkiye'nin yerel yönetim kademelerinde de büyük bir başarı açığa çıkarmıştır.

lığı ve yaşadıkları bölgenin yerel yönetimine katılımı da gözetilerek düzenlenmiştir. Örneğin Mardin gibi birçok inanç, etnik ve kültürel kimliğe sahip bir ilde, bir kadın ve bir erkeğin yansırı biri Kürt diğeri de Süryani olmak üzere iki eşbaşkan seçilmiştir. Bunun gibi diğer belediyelerde de Türk, Kürt, Arap, Azeri, Türkmen, Ermeni, Mihellemi (Mahalmi) gibi kesimlerin yanında bir tür gençlik kotası da gözetilerek adaylar belirlenmiştir.

2014 yerel seçimleri sonrasında yerel yönetimde yetersiz de olsa, eş başkanlık sisteminin uygulanması ve diğer partilerin de buradaki kadın temsiliyet oranına kısmen kayıtsız kalamamasıyla beraber kadın temsiliyet oranı artmış ve kadınlar yerel yönetimlerde önemli bir irade olarak tanınmaya başlanmıştır.

Elbette eş genel başkanlık sistemine benzer şekilde, belediye eş başkanlık sistemi de devlet tarafından tanınmazken, belki de eşi benzeri az görülen bir baskı ile karşı karşıya kalmıştır. 2016 yılında Danıştay 8.Dairesi'nin "Eş başkanlık uygulamasıyla ilgili yürütmenin durdurulması" kararından sonra İçişleri Bakanlığı, belediye ve diğer mahalli idareler mevzuatında eş başkanlığın tanınmadığı gerekçesiyle DBP'li belediyeler tarafından icra edilen eş başkanlık uygulamasına dair idari ve cezai süreçlerin başlatılmasına dönük valiliklere talimat verilmiştir. Son olarak İl İdari Mahkemeleri eş başkanlık uygulamasının durdurulması ve önlenmesi yönünde aldığı kararlarla eş başkanlık sistemi ve eş başkanlık görevini yürüten DBP'li belediye başkanlarına dönük ciddi bir saldırı başlatılmıştır. Bu saldırılar sonucu Kasım 2017 tarihi itibarıyla halk iradesi gasp edilerek eş başkanlık ile yönetilen belediyelerin 94'üne kayyum atanmış, 35'i kadın olmak üzere 89 eşbaşkan tutuklanmış ve neredeyse tüm eş başkanlar görevden alınmıştır. Kürt kadınlarının öncülüğünde Kürt özgürlük Hareketinin tarihsel bir başarısı ve kazanımı olan, kadınların ve halkın yönetime katılması noktasında tarihi bir adım niteliği taşıyan eş başkanlık modeli, aynı zamanda Türkiye'nin tüm dünyada örnek gösterilen neredeyse tek başarısı olarak kabul ediliyordu. Kürtlerin ve kadınların en küçük kazanımına bile direnç gösteren, tüm antidemokratik yönetimler gibi demokrasiyi geliştirecek hamleleri kendine tehdit olarak gören mevcut AKP hükümeti, eş başkanlık gibi yüzde 50-50 mutlak eşitliğin sağlandığı bir modeli kriminalize ederek ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesinin geldiği yeni aşamayı ifade eden, özgürlüğe otuz beş yıllık mücadeleciler yürüyüşün, yol alışı ortaya çıkardığı eş başkanlık projesi, son iki yüzyıla yakın bir süre zarfında batıdan gelişen kadın mücadelesinin ortaya çıkardığı kota uygulaması, pozitif ayrımcılık gibi uygulamaları aşan, hatta çok ilerisine geçen bir projedir. Ayrıca özellikle de belediyeler gibi oldukça önemli bir alan olan yerel yönetim alanında ilk defa uygulanıyor olması bakımından yepyeni bir modeldir. Sadece yeni bir model de değil, yepyeni bir cesaret, yepyeni bir güvendir. Çünkü eşitsizliği kabul edip kısmi düzeltmeler yapmak yerine eşitsizliği ortadan kaldırmaya dönük yepyeni bir ruh ve zihniyettir. Tüm dünya kadınlarının kadın özgürlüğü konusunda, oldukça ağır ve yavaş ilerleyen mücadeleyi alabildiğine canlandırabilecek, hız ve ivme kazandıracak tarihsel bir projedir.

Dolayısıyla devletin tüm baskı, şiddet ve kriminalize etme çabalarına rağmen, Kürt Özgürlük Hareketi ve Kürt kadınları eş başkanlık sistemini terk etmek bir yana, bu sistemi geliştirerek tüm toplumsal-yönetimsel mekanizmalara yayma mücadelesinden taviz vermeden süreklileştirip tahkim kılmaya kararlıdır. 2006 yılında DTP'nin fiili olarak uygulamaya başladığı eş genel başkanlık sistemi on yılı bulan bir mücadele sonucu tanınmak, yasal mevzuata kavuşturulmak zorunda kalmıştır. BDP-DBP'nin de 2014 yılında fiili olarak uygulamaya başladığı yerel yönetimlerde eş başkanlık sisteminin resmi olarak tanınması için muhtemelen yine on yılları bulan bir mücadeleyi gerektirecektir. Kürt kadınları bu mücadele konusunda kararlıdır.

² <http://kadinkoalisyonu.org/2014-yerel-yonetim-secim-sonuclari/>

Fakat Kürt kadınlarının başarısı olan eş başkanlık başta Türkiye ve Ortadoğu olmak üzere tüm dünya kadınları için önemli bir kazanımdır. Bu anlamda, eş başkanlık sistemi kazanımı için mücadele etmek yine başta kadınlar olmak üzere eşitlik ve demokrasi adına en ufak bir hedefi ve iddiası olan tüm kesimlerin görevi olmalıdır. Bu mücadele sadece zaten meşru olan eş başkanlığın yasal zemine alınması bağlamında değil, aynı zamanda eş başkanlık sisteminin tartışılarak geliştirilmesi, ortaklaştırılması ve yaygınlaştırılması konusunda da büyük önem taşımaktadır. Çünkü kadının erkekle eş düzeyde hem sosyal hem de siyasi yaşama katılmasının önünü açan, kadının kendisinde yaratacağı büyük değişimle beraber toplumun kendisinde de büyük değişim ve dönüşümlere yol açma potansiyeli olan eş başkanlık modeli, güncel siyasi tartışmalara ve devletin kriminalize etme politikalarına sıkıştırılamayacak kadar önemli bir demokratik hamledir.

Eş Başkanlık Deneyiminde Karşılaşılan Sorunlar

Her büyük değişiklik, eski alışkanlıklarıyla yürüyen insanları sarsar. Fakat giderek eski alışkanlıklar aşıp yeni benimsenir ve uygulanır. Başlangıçta BDP'deki uygulamaya da uyum sorunu yaşanmıştır. Gerek yerel yönetimlerin şimdiye dek erkek merkezli ve hiyerarşik yapılar olagelmesi gerekse yerel yönetimlerde uygulanan eş başkanlık modelinin daha önce deneyimlenmemiş, örnek alınabilecek bir rol-model olmadığı ve çok yeni bir süreç olduğu için elbette başlangıçta birçok sorun ile de karşılaşmıştır. Kısaca birkaç örnek verecek olursak: Başkanlık gibi iktidarın merkezileştiği bir konumda iktidarı paylaşma noktasındaki tereddütler, eş başkanlık resmi olarak tanınmadığı için resmiyette başkanlığa tek adayın gösterilmesi zorunluluğu ve her adayın bu durumda resmi aday olmak istemesi, başkanlık odasını, makam aracının hangi eş başkanın kullanacağı, eş başkanlık kadınları güçlendireceğinden erkeklerin iktidatlarını kaybetme korkusu gibi birçok uyum sorunu ve aksama yaşanmıştır. Hatta eş başkanlık ilk uygulandığında fıkra niteliğinde birkaç deneyim de yaşanmıştır. Bir kadın ve erkekten oluşan her iki eş başkan gittikleri birkaç yerde, kadın eş başkana “yenge eş başkan” diye hitap edilmiştir. Fakat iki yıl gibi kısa bir sürede hem partinin Belediye *Eş başkanlarının Görev Yetki Çalışma Usul Ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik*'i ilkesel bir tutumla taviz vermeksizin uygulaması ve kadınların bu yönlü ısrar ve mücadelesi yaşanan bu sorunların büyük oranda aşılmasını sağlamıştır. Ayrıca kadınların karar mekanizmalarında olduğu belediyelerde bütçe, imar, eğitim ve sağlık gibi tüm bu alanlarda kadın bakış açısı, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde planlama yapılması, yaşam alanlarında, sokaklarda, mahallelerde, ilçelerde kurulan meclislerle, kendi ihtiyaçlarını tespit edip çözüm önermesi, kendini ifade etmesi, dayanışma ağı kurması, başta kadınlar olmak üzere tüm halkın, deyim yerindeyse nefes almasını sağlamıştır. Eş başkanlığın bu dönüştürücü etkisinden dolayı acemilik ve emekleme süreci kısa sürmüş, yaşanan sorun ve aksaklıklar tali kalmıştır.

Eş Başkanlık Konusunda Söylenen Sözler Ne Kadar Pratikleşti?

Yukarıda eş başkanlığın resmi olarak kabul edilmediğinden dolayı ısrarlı bir biçimde fiili olarak uygulandığına değinilmişti. Burada iki yönlü ısrar söz konusudur. Birincisi Kürt Özgürlük Hareketinin, demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigmasını toplumsallaştırmak amaçlı eş başkanlığı kurumsallaştırmaktaki ısrarı diğeri ise devletin bunu önlemek yönündeki ısrarıdır. Elbette devletin buradaki tavrı basit bir ısrar meselesi şeklinde değil, burada kısmen değinilen ve aşağıda biraz daha detaylandırılacak olan, ağır bir yönelim olarak yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu iki yıllık eş başkanlık pratiklerinin her türlü baskı ve engellemeye, yani devlete rağmen hayata geçirilmeye çalışıldığı da unutulmamalıdır.

Eş başkanlığın yerel yönetimlerde uygulanmaya başlandığı Nisan 2014 ile eş başkanlığın uygulandığı belediyelerde eşbaşkanların görevden alınıp tutuklandığı ve bu belediyelere kayyum atandığı Eylül 2016 yılları arasında ciddi anlamda dönüştürücü etkisi olabilecek çalışmalara sadece birkaç örnek vermek gerekirse:

- Halkın demokratik yerinden yönetim örgütlenmeleri olan meclislerde yer alarak, toplumsal yaşamın her alanına dönük çalışmalara ilişkin ortak karar alma ve uygulama süreçlerinin birlikte gerçekleştirilmesi hedeflenmiş; idarecilik yerine, ahlaki ve politik toplum olmanın yerinden yönetim organlarına dönüştürülmesi esas alınmıştır. Eş başkanları, meclis ve kurum çalışanlarını ortak zeminlerde buluşturacak, ortaklaştıracak düzenlemelere gidilmiştir.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme temel alınarak bütçe yapım süreçleri öncelikle halk ile tartışılmış, bütçe halkın denetimine açılmıştır.
- Mevsimlik göçü engellemek için, “Doğduğum Yerde Doymak İstiyorum” ilkesiyle yürütülen proje kapsamında, belediyelere ait tarıma uygun araziler değerlendirilmiştir.
- Görme engelliler için sesli kütüphaneler, çocuk meclisleri, anadilde eğitim veren kreşler ve çocuk bakım evleri, bedensel engelli yurttaşlar için tekerlekli sandalyeler ve bu sandalyeler için şarj istasyonları, gençler ve çocuklar için yaz spor okulları, eğitim destek evleri, düşük gelirli aileler için sosyal konutlar, giysi bankaları, nakdi ve ayni yardımlar, okuyan kız öğrenciler için kız öğrenci yurtları yapılan çalışmalardan bazılarıdır.
- Kadınların belediyelerdeki karar süreçlerine etkin şekilde dahil edilmesi için seçilmişlerden ve çalışanlardan oluşan ‘belediye kadın meclisleri’ oluşturulmuş, meclisin pratik çalışmalarını yürütmek amacıyla ‘kadın kurulları’ ve ‘kadın koordinasyonları’ seçilmiştir. Yine kadın ve erkek seçilmişlerden oluşan ‘kadın-erkek eşitlik komisyonları’ ile kadın seçilmişlerin meclis çalışmaları öncesinde bir araya gelip gündemi değerlendirdikleri ‘kadın grupları’ oluşturulmuştur.
- Kadın politikalarında önemli bir deneyim kazanan DBP’li belediyeler bünyesinde Van, Diyarbakır ve Mardin Büyükşehir Belediyelerinde ‘Kadın Politikaları Daire Başkanlıkları’, il ve bazı ilçe belediyelerinde ise müdürlükler oluşturulmuş, müdürlükler

bünyesinde 'kadın ekonomisini güçlendirme', 'kadın eğitimini geliştirme' ve 'şiddet ile mücadele' birimleri kurularak kadın çalışmalarında yeni bir aşamaya gelinmiştir.
-Kadın ekonominin geliştirilmesi kapsamında üretim atölyeleri, kooperatifler kurulmuştur. Kadın emeğini değerlendirme merkezleri, kadın semt pazarları ile de kadınlara ürettiklerini pazara sunma imkânı yaratılmıştır.
-Çamaşırhaneler, halı yıkama alanları, kreşler, tandır evleri mahallenin talebi doğrultusunda açılarak kadınların günlük yaşamları kolaylaştırılmıştır. Basketbol, voleybol, yüzme kursları, kadın spor kompleksleri açılarak kadınlara spor yapma olanakları yaratılmıştır.

Tüm bu çalışmalar eş başkanlık modeliyle yönetilen daha doğrusu eş başkanlık modeliyle örgütlenen belediye çalışmalarına sadece birkaç örnektir. Fakat hem tüm bu çalışmalar hem de yapım/proje aşamasında olan çok sayıda çalışma, belediyeleri gasp etme aracı olarak atanan kayyumlar tarafından durdurulmuş, belediye eş başkanları ve çalışanları terörize edilerek görevden alınmış ve tutuklanmıştır.

Kayyum Atamaları Sonrası Mevcut Durum

Kayyum atamalarıyla DBP belediyelerinin kurumsallaştırmaya çalıştığı kadın belediye-ciliği yok edilmeye çalışılmıştır. Kadın merkezlerinin ve sığınakların kapatılması, kadın politikaları müdürlüklerinin kapatılması, müdürlük çalışanlarının işten çıkarılması ya da görev yerlerinin değiştirilmesi gibi kararlarla kadın mücadelesinin ve kazanımlarının yerel yönetimlerle ilişkisi doğrudan bitirilmek istenmiştir. Bu kapsamda 43 kadın merkezinin bulundukları il ve ilçelerde kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele ile ilgili çalışmaları, kadın mücadelesi ekseninde geliştirmiş olduğu farkındalık ve hizmetler kayyumların ilk hedefi haline gelmiş, terörize edilmiş ve tüm çalışmalar durdurulmuştur.

Kayyumların belediyelerde kadınlara karşı almış olduğu kararlar, AKP hükümetinin kadın düşmanı politikalarıyla benzerlik taşımaları itibarıyla, kayyumların AKP hükümetine sadakatinde kadın karşıtı politikalar bir ortak sözleşme niteliği taşımaktadır. Kayyumların kadın düşmanı ve cinsiyetçi politikalarını yapmış oldukları faaliyetlerle sıralamak mümkündür:

Kadın çalışanları işten çıkarma ve ihraç, kadın kurumlarının kapısına kilit vurma, kadın çalışanların yerini değiştirme, kadın birimlerin yönetimine erkek memur atama, kadın merkezlerini ve Kadın Politikalar Müdürlüklerini fesh ederek Sosyal İşler Müdürlüğüne bağlama, Kadın Merkezi çalışanlarının yalnızca sosyal yardım işlerinde yer almasını sağlama, belediyelerde kadın çalışan bırakmayarak kadın istihdamına engel olma ve görev dağılımına cinsiyetçi yaklaşma, kadın parklarının adını değiştirme, kadın merkezine başvuruda bulunan kadınların dosyalarına el koyma ile gizlilik hakkının ihlal edilmesi ve kadınların hayatlarının riske atılmasına neden olmak, kreşlerin kapatılması

ya da anadilde hizmetin engellenerek hizmetlerin Türkçeleştirilmesi, kreşlerin il ve ilçe müftülüklerine tahsis edilmesi ile buraların kuran kurslarına dönüştürülmesi, belediyelerin web sitelerinin geçmişe dönük hizmet arşivinin silinerek, eş başkanların fotoğraflarının ve hizmetlerinin kaldırılması, ayrıca web sitelerinde kadın, kültür ve çok dillilik kurumsallaşmaları yok edilerek yalnızca din, çevre ve fen işleri hizmetlerinin sunulması, Kadın Merkezleri binalarının AKP Kadın ve Gençlik Kolları tarafından kullanılması, Kadın Merkezlerinin içeriğini değiştirmek, evlendirme dairesi ya da kuran kurslarına çevirme, kadın birim, merkez, daire başkanlıkları ve sığınakların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı il müdürlüklerine bağlayarak ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi)'lere veya hükümete yakın KADEM'lere tahsis edilmesi, üniversitedeki kadın öğrenciler için oluşturulan yurtların kayyumlar eliyle hastane ve kolluk görevlileri için misafirhaneye dönüştürülmesi, Kadın Semt Pazarları ve ekonomi projelerinden kadınların uzaklaştırılması gibi uygulamalar örnek verilebilir. Özellikle, Batıda eş başkanlıkla yönetilen ve her iki eş başkanının da halen cezaevinde tutulduğu Mersin-Akdeniz Belediyesi bünyesindeki kadın sığınacağının kapatılması, İŞTAR Kadın Merkezi'nin işlevsiz bırakılarak, belediye temizlik birimine dönüştürülmesi, merkezde çalışan ve başvuru yapan kadınların davalarını takip eden kadınlara temizlik işlerinin yaptırılmak istenmesi, buna karşı direnen kadınların mobbinge istifa zorlanması kayyumların cinsiyetçi politikalarının bir özeti niteliğindedir. Yine Diyarbakır Büyükşehir Belediyesince yaptırılan 395 öğrenci kapasiteli Yüksek Öğrenim Kız Öğrenci Yurdu, kayyum tarafından misafirhaneye dönüştürülerek barınan kız öğrencilerin yurttan çıkarılması yani kentin tek kız öğrenci yurdunun kapatılmasında benzer bir örnektir.³

Atanan kayyumların belediyelerin kültür sanat çalışmalarını durdurması da ayrıca kayda değer bir konudur. Birkaç örnek vermek gerekirse; 14 il ve ilçe merkezinde kültür sanat faaliyetleri engellenmiştir. 21 kültür sanat merkezinin faaliyetlerine müdahale edilmiştir. Merkezlerde eğitim alan 3.000'in üzerinde öğrencinin imkânları elinden alınmıştır. Her yıl 1.000-1.200 arası öğrencinin kültür ve sanat eğitimi aldığı ve etkinliklerin düzenlendiği Van Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Nûda Kültür Merkezi kayyum tarafından kapatılmıştır. Koşulları uygun olan il ve ilçelerde binlerce insanın katılımı ile yapılan 21 festival iptal edilmiştir. Müziğin tüm dallarında, tiyatro ve sinema alanında eğitimlerin alındığı kültür merkezlerinin tamamı kayyum tarafından ya işlevsiz hale getirilmiş ya da kapatılmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediye Tiyatrosu başta olmak üzere, belediyeler bünyesinde yürütülen tiyatro hizmetleri de kayyum tarafından sonlandırılmıştır. Belediyelerin tiyatro birimleri işlevsiz hale getirilirken, onlarca sanatçı ya işten çıkarılmış ya da sanatsal faaliyetlerini sürdüremeyeceği birimlere verilmiştir. Belediyelere bağlı açılan çok sayıda kütüphane işlevsiz hale getirilirken, raflarda yer alan on binlerce kitap da farklı gerekçelerle toplatılarak imha edilmiştir.

³ DBP- Yerel Yönetimlerde Kadın Ve Kayyum Raporu (Ekim 2017)

Belediyelerde bulunan çok dilli tabelalar kayyumlar tarafından kaldırılmıştır. Batıda eş başkanlığın uygulandığı tek belediye olan Mersin'in Akdeniz Belediyesi'ne atanan kayyum, Belediye'ye ait İstiklal Caddesi üzerinde bulunan Özgür Çocuk Parkı'nda kolluk güçleri tarafından vurulan çocukların isimlerinin bulunduğu panoyu kaldırmıştır.

Bu uygulamalar eş başkanlıkla yönetilen 94 DBP'li belediyeye atanan kayyumların atandıkları belediyelerde istisnasız yaptıkları ortak uygulamalardır. Devletin-kayyumların bu uygulamalarının başlıca hedefi kadın eksenli demokratik siyasetin tasfiye edilmesidir. Kayyum atamalarıyla DBP belediyelerinin kurumsallaştırmaya çalıştığı kadın belediyeciliği yok edilmeye çalışılmıştır.

Özgür Eş Yaşam İçin Eş Başkanlık Sistemi Yeter mi?

Kapitalist modernite en krizli ve kaotik dönemini yaşıyor. Demokratik modernite güçleri ise tarihinde en ne yapacağını bilir, hatalarından dersler çıkarmış ve hakikate yakın bir noktada durmaktadır. Sorunları, çelişkileri, yetersizlikleri olmakla birlikte sistemin krizli gerçeğiyle kıyaslandığında yine geçmişte yaşadığı yanılığlı durumla kıyaslandığında en derli toplu sürecini yaşamaktadır. En iddialı, alternatif ortaya koymada en yaratıcı dönemindedir. Bu durum kapitalist modernite ile demokratik modernite güçleri arasındaki çelişki ve çatışmanın da derinleşmesi demektir. Kadın özgürlüğü alanını bu çelişki ve çatışma alanları içinde en belirleyici ve en sert mücadelelerin yaşanmakta olduğu alandır. Kapitalist modernite ile demokratik modernite güçleri arasındaki çatışma en çok kadın üzerinde yoğunlaşmakta ve gittikçe şiddetlenmektedir. Yine aynı biçimde sistem dışı alternatif arayışlar da en çok kadın özgürlüğü üzerinden, kadın sorunu temelinde çıkış yapmaya, bu soruna yaklaşım üzerinden kendini tanımlamaya çalışmaktadır. Kadın özgürlüğüne yaklaşım hem kapitalist modernite ile temel çatışma konusudur hem de sistem karşıtı demokratik hareketlerde en temel buluşma noktasıdır. Dikkat edilirse sistem dışı tüm hareketler için kadın özgürlüğü en ayırt edici noktadır. Sistem karşıtı bir hareketin tutarlılığının, eşitlik ve özgürlük iddiasının kapsamı, derinliği, bütünlüğü ve gücü konusunda da kadın özgürlüğüne yaklaşım temel parametredir. Kadın özgürlüğü bu hareketlerin gerçek çıkış noktasıdır. Siyasetin de bu çıkış noktasına bağlı olarak, onunla direkt ilişki içinde ele alınması ve bunun üzerinden demokratikleştirilmesi son derece anlamlıdır. Dolayısıyla siyasetin eş başkanlık modeline göre düzenlenmesi demokratik modernite güçleri açısından da tarihsel bir kazanım ve tarihsel bir adımdır. Eş başkanlık bir yandan sistemsel bir tedbirdir, bir yandan da hâkim zihniyet yapılanmasına bir müdahaledir. Özgürlük mücadelesi uzun soluklu bir mücadeledir. Eş başkanlık sistemini geliştirmekle bu mücadele elbette bitmeyecektir. Bu sistem özgürlük mücadelesinde ileri bir aşamadır ama son nokta değildir. Bu sistem kadınlara sadece daha güçlü mücadele imkânı ve araçları sağlıyor. Bu araçlar ne kadar yaratıcı kullanılabilirse özgürlük yürüyüşü de bir o kadar başarılı olacaktır.

Nepal Halk Savaşı'nda Kadın Öncülüğü Sorunu¹

Hisila Yami*
Çeviri: Evin Soysal

Giriş

Nepal'de, 1996 Şubat'ında Nepal Komünist Partisi (Maoist)/NKP(M) öncülüğünde başlatılan Halk Savaşı, göz açıp kapayıncaya kadar gelişip büyüdü. Batı Nepal'de birkaç bölgede kıvılcımlanan devrim ateşi, tüm ülkeyi silip süpürdü. Devletin verilerine göre Halk Savaşı, Nepal'deki yetmiş beş bölgenin yetmiş üçüne etki etti. Tüm bu kazanımlar, Nepal Halk Savaşı'nın belkemiği olan kitlelerin seferberliği olmadan mümkün olamazdı. Nepal Halk Savaşı'nda, özellikle kadınların harekete geçişi göze çarpar. Onların cesur kahramanlıkları üzerine düşünelim. Nepal Halk Savaşı'nın başlangıcına damgasını vuran 13 Şubat 1996'daki açlık grevinin Nepal'in tümünde neden olduğu gergin sessizliği ilk kıranlardı. 8 Mart 1996'da Tüm Nepalli Kadınlar Birliği (Devrimci)/TNKB (D) (hepsinin tutuklanacağına ilişkin güçlü spekülasyonlara rağmen) bir seminer düzenlemeye ve kadınların ezilmişliğinin ancak devrimle çözülebileceğini söyleme cesaretini gösterdiler. Diğer örgütler, kendi programlarını bu cesur adımın sonrasında düzenlemeye başladı.

¹ Monthly Review Dergisi'nde 21 Şubat 2003 tarihinde, The Worker'ın Ocak 2003 tarihli sayısından alınarak yayınlanan Yoldaş Parvati'nin "Nepal'deki Halk Savaşı'na Kadın Katılımı" yazısını Jineoloji Dergisi için Türkçe diline çevirdik. <https://monthlyreview.org/commentary/womens-leadership-and-the-revolution-in-nepal/>

* Hisila Yami (namı diğer Yoldaş Parvati), hem kadın hareketinde hem öğrenci hareketinde uzun yıllar mücadele etmiş, NKP(M)'nin önemli isimlerindendir. Halk Savaşı ile Nepal Kraliyet Ordusu yenildikten sonra kurulan hükümetlerde üst düzeyde sorumluluk almıştır. 2015 yılında BNKP(M)'den ayrılarak New Force Nepal (Naya Shakti) isimli partiyi kurmuştur.

İlk kez gerici kuvvetlerin silahlarını ele geçiren, onları yerel partiye teslim eden ve bölgede halk savaşına ivme kazandıranlar Batı Nepal’de Kalikot Bölgesindeki Dalit (en alt seviyedeki kast mensubu, ed.) kadınlardı. Yine Mart 2001’de, Maoist altı kadın mahkumun yüksek güvenli Gorkha Hapishanesi’nden firar etmesi dünya tarihinde nadir görülen olaylardan biriydi. Olağanüstü halin göz açtırmadığı yıllarda tüm kitle örgütleri içerisinde en aktif olanlar ve hareketin en ön saflarında yer alanlar kadın örgütleriydi. Ekim 2001’de tüm ülkeyi sarsan başarılı anti-likör kampanya hamlesi, hükümeti TNKB(D) ile görüşmeye zorladı. Bir başka gözü pekliği değerlendirilim; partideki erkeklerin ebeveynlerinden kalan mülklerini partiye bırakmalarından bile daha önce, Rolpa kadınları kendi kişisel mücevherlerini (kadın mülkiyetinin temel biçimi - ed.) yerel partiye gönüllü olarak bırakmaya başlamışlardı. Olağanüstü hal ilanından sonra, giderek daha fazla kadın tecavüze uğradı, öldürüldü, hapsedildi ve “zorla kaybedildi”. Tüm bunlara rağmen, Nepal’de Halk Savaşına katılım giderek büyüdü.

Artık kadın liderliğinin tüm cephelerde geliştirilmesi için nesnel koşullar oluşmuştu. Bunun farkına vararak; NKP(M) Parti Merkez Komitesi bünyesinde ayrı bir kadın bölümü oluşturdu. Bu bölümün görevi, giderek daha fazla kadının, hem Parti hem Ordu ve hem de Birleşik Cephe içinde politika belirleyen organlara erişebilmesini sağlamak, kadın potansiyelini daha yüksek seviyelere çıkaracak politikalar geliştirmektir.

NKP(M)’de Kadın Liderliği

Devrimci birleşik cepheler, köy ve bölge düzeylerinde gerici devlet mekanizmaları ile yer değiştirdikçe, Nepal’de kadın liderliği sorunu daha da önem kazanmaya başladı. Daha önce eşi görülmemiş sayıda kadın muazzam bir dayanıklılık, fedakarlık ve adanmışlıkla harekete katılmıştı ancak öncülük etmede gerekli bilgi birikimleri yoktu. Çeşitli düzeylerdeki tüm birleşik cephelerin faaliyetlerini koordine etmek amacıyla merkezi düzeyde Birleşik Devrimci Halk Konseyi kurulmasından sonra bu sorun daha görünür oldu. Halk Kurtuluş Ordusu’nun kurulmasıyla kadın sorunu bizzat kadınların kendisi tarafından ortaya konmaya başladı. Askeri oluşumlar artık tugay düzeyine ulaştığından ve tugay içerisinde ayrı kadın müfreze birliği ve bölümleri oluştuğu, sorun çok daha da önemli hale geldi. Erkekler kırk yaş üstüne ulaşmış olduklarında bile askeri alanda ilerlemeye devam ederlerken, kadınların yirmi beş yaş üstünde bu alanda devam ettikleri hemen hemen hiç görülmemektedir. Alanda nesnel koşullar kadın kadrolardan kadın liderlik niteliklerinin geliştirilmesi ihtiyacını oluştururken, Parti’nin kendi içerisinde komünist harekette kadın rolü üzerine teorik tartışmalar yürütülmekteydi. Nepal Halk Savaşının kazanımlarının analizi ve sentezi

sonucunda, Praçanda Yolu’nun² benimsendiği süreçte yapılan İkinci Ulusal Konferans’ta, kesintisiz devrimin kurumsallaştırılmasında kadının rolü ve karşı devrimi önlemedeki rolü ciddi bir şekilde ele alındı. Aslında özgün bir kadın kolu oluşturmak Praçanda Yolu’nun bir ürünüydü. Kadınların, devrimin üç aracındaki -parti, ordu ve birleşik cephe- rolü tartışıldı. Üç araç içerisinde en belirleyici araç olan Komünist Parti’de devrimci kadın liderlerin gelişimi sorunu ön plana çıkarıldı.

Liderlik Sorunu ve Kadın

Liderlik temel olarak siyasal ideolojinin gerçekleştirilmesidir, dolayısıyla Komünist Parti’de liderlik niteliğini belirleyen ideolojideki hakimiyettir. Bu nitelik, kesintisiz sınıf mücadelesi, parti içi mücadele ve içsel mücadele yoluyla geliştirilir. Böylece gerçekten sınanmış liderlik, sınıf mücadelesinin yürütüldüğü ülkelerde ve Parti’de amansız bir içsel mücadeleyle bireylerin kendilerini sürekli daha fazla değiştirmesini dönüştürmesini isteyen, sağlam bir iç mücadelenin yürütülmesiyle gerçekleşir. Gerçekten de Rosa Luxemburg, Alexandra Kollontai, Clara Zetkin, Chiang Ching kendi zamanlarındaki Çin, Rusya ve Almanya’da ortaya konulan yoğun sınıf mücadelesi ve parti içi mücadelenin sonuçlarıdır. Üstelik kadın olmalarından kaynaklı, kendi zamanlarındaki erkeklerden çok daha kompleks bir içsel mücadele ortaya koymak zorundaydılar.

Liderlik nesnel gereklilik ve şans faktörüyle de bağlantılıdır. İkisi arasındaki diyalektik ilişkide, nesnel koşulların bir liderin doğuşunu gerekli kıldığı doğrudur, ama bir lider olarak kimin ortaya çıkacağı sorunu şansa bırakılmıştır. Burası, kadın liderliği sorununun biraz karmaşık hale geldiği noktadır. Devrimci komünist hareketlerin her zaman kadınların öfkesini zincirlerinden salıverdiği görülmektedir, fakat bu enerjiyi kalıcı kadın komünist liderlerin ortaya çıkarılmasına kanalize edememişlerdir. Marksizm kadınların boyunduruk altına alınmasına dair derin analizler ve çözüm önerileri sunmuştur. Ancak mesele nesnel koşullara rağmen komünist partilerde çok az kadın liderin olmasına, şans faktörünün neden sınırlandırıldığı konusuna gelince sorun yüzeye çıkmaktadır. Bu, derin bir analiz gerektirmektedir.

² NKP(M)’nin ikinci konferansına "Prachanda Yolu" adıyla sunulan rapor ile Pushpa Kamal Dahal, Başkan Prachanda kendi şahsında tpkı Mao veya Marks gibi devrimci bir kült yaratmak istemiş, Marksizm-Leninizm-Maoizm ideolojik çizgisine Nepal özgünlüğünü katarak yeniden yorumladığını iddia etmiştir. Prachanda Yolu “21. yy.da Demokrasinin Gelişimi” önerisi ile komünist harekete yenilik getirdiğini söyler. Bu rapor, tartışmalara yol açmışsa da uzun yıllar partide ideolojik çizgi olarak kabul görmüştür. (Ed. notu)

Kadınlar Siyasi Alana Geç Girenlerdir

Kölecî sistem dönemlerinden itibaren, imtiyazlı sınıfa mensup erkekler, siyasi devlet işlerini yürütmekte yeteneklerini geliştirdiler. Liderlik vasıflarını, her iki sınıftan kadınlar ve köle erkeklerin hayatı pahasına geliştirdiler. Bu durum, bugüne kadar şu veya bu biçimlerde devam etmektedir. *“Analık hukukunun alaşağı edilmesi kadın cinsinin dünyadaki tarihi yenilgisiydi ve erkekler ev içinde hakimiyeti ele geçirdi; kadın düşürüldü ve köleleştirildi, erkeğin şehvetinin kölesi ve sadece çocuk üretimi için bir araç haline getirildi”* diyen Engels’i hatırlamakta fayda var. Erkekler, mülkiyet üzerindeki biricik haklarının sonucu olarak yönetenler oldular, kadınlar ise tarihsel analık hukukunu kaybetmeleri üzerine yönetilenler haline geldiler. Erkeklerin zihinsel çalışmaları üstlendiği, kadınların fiziksel iş görme konumuna düşürüldüğü hakim iş bölümü, kadınların ev işlerinin saklı dünyasında kaybolmasına yol açarken, erkeklerin dünyayı analiz ve sentez etmede katmerlenen deneyimine yol açtı. Böylece erkekler dünyevi bilgi alanını tekellerine aldılar; dünyayı sadece tanımakla kalmadılar, onu değiştirmeye de çalıştılar. Şunu dikkate alalım ki kadınlar erkeklerden çok sonra oy kullanma hakkını elde ettiler. Bugün 21. Yüzyılda bile, Kuveyt’te kadınların oy kullanma hakkı yok. Emperyalist ülkelerin, körfez ülkelerindeki şeyhlere ve Afganistan’da Taliban gibi dinci ortaçağ feodal yöneticilere destek vermeleriyle (Taliban gibileri, şimdi Hamid Karzai bünyesindeki daha küçük feodal lordlar koalisyonu ile yer değiştirdi) kadınlar kamusal alana girmekten alıkonuldu. Batı ülkelerinde de feministler tarafından çıkarılan onca gürültüye rağmen, siyasi partilerde çok az kadın lider bulunuyor. Burada, feodal monarşik sistemden dolayı kadınların yönetme hakkının en başından beri tanınmadığı Nepal örneğine bakalım. Tüm bunların siyasi partilerde, hatta tarihleri görece daha yakın olan ve yaygın ana akım siyasi partilere muhalif olan komünist partilerde bile kadın liderliğinin geliştirilmesi mücadelesi üzerinde kümülatif bir etkisi bulunmaktadır.

Hakim Üretim Tarzı Elverişli Değil

Mevcut toplumun temeli ve üst yapısı genelde sömürüye, özelde kadının yeniden üretim ve ev işi emeğinin sömürüsüne dayanmaktadır. Mülkiyet ilişkilerinde kadınlar, erkeklerin mülkünün bakıcısı ve erkek soy çizgisi içerisinde mülkiyetin geçişini sağlamak için erkek çocuk üreticisi olarak görülüyorlar. Sosyal, kültürel, eğitim ve politik sistem gibi hakim üst yapı bu sömürüyü sürdürmek üzere birbirine aynı çarkın dişlileri gibi bağlıdır. Evlilik kurumu örneğini ele alalım. Erkekler için mülkiyet ilişkilerinde hegemonyalarını sürdürmek ve kalıcılaştırmak için yapılan bir ittifaktır. Aynı ittifak, kadınları ev köleliğine indirgeyerek tecrit ediyor. Ne yazık ki daha küçük ölçüde olsa da bu, komünistler arasında da böyledir.

Nepal, güçlü sol hareketle dönemsel olarak birçok kadın aktivist ortaya çıkarmıştır. Ancak bu kadınlar, tanınır tanınmaz ortadan kayboluyor gibi görünüyor.

Bunun en belirgin sebeplerinden biri, bizleri umut vadeden kadın liderlerden mahrum bırakan evlilik kurumudur. Halk Savaşı bu şablonu değiştiriyor gibi görünse de Halk Savaşı içerisindeyken bile (özellikle evlenmeye ve çocuk sahibi olmaya karar verdikleri zaman) kadın liderliğinin devamlılığı sorunu gündemde olmaya devam ediyor. Feodal ataerkil sistemin, gelişmiş ülkelerdeki kapitalist ataerkil sistemden daha baskıcı olduğu Nepal gibi ülkelerde, kadın komünistlerin evlilik hayatı çok daha karmaşık olabiliyor. Nepal’de Halk Savaşı’yla birlikte özel mülkiyet kavramı yavaş yavaş ortadan kalkmasına rağmen, feodalizmin kültürel kökleri, gereklilik adı altında geleneksel iş bölümü gibi birçok formda gölge gibi sessizce hareket edip kendini hissettiriyor. Buna ek olarak; anne olmak kadının taşımak zorunda kaldığı tek taraflı bir yük haline geliyor. Her çocuğun doğumuyla kadının ev içi köleliği daha da derinleşiyor. Nepal halk savaşında aktif olan birçok kadının, bebek sahibi olmanın disiplin suçu olarak ele alınmasından şikayet ettiği tespit edilmiştir çünkü uzun bir dönem parti ile olan ilişkileri kesilmiş oluyor. Böylece, gelecek vadeden parlak birçok komünist kadın, kendi seçtikleri yoldaşları ile evlendikten sonra, yani en üretken yıllarında bile unutulup gitme riski altındadır. Bu özellikle ne partiden ne de kitlelerden kendilerini idame ettirebilecek, ayakta tutabilecek desteği nadiren alabildikleri, beyazların egemen olduğu bölgelerde (hala yerel geleneksel elitlerin hakim olduğu alanlar- ed.) böyledir. Buna karşılık, kitle desteğinin iyi olduğu, partinin güçlendiği Rolpa ve Rukum gibi yerlerde, kadın liderlerin anneliğe özgü ve benzeri yüklerin ağırlığını kaldırmasının mümkün olduğunu görmek cesaret verici. Nepalli feodal toplumun bir başka yönü, kadınlar üzerinde çocuk, özellikle erkek çocuk doğurmak hususunda çok güçlü bir baskının olmasıdır. Halk Savaşı’nın başlamasıyla bu durum bir dereceye kadar boşa çıkarılsa da hala her kadına en az bir çocuğunun olması için baskı uygulanmaktadır.

Yine kadın kadrolar üzerinde gizli ya da açık bir şekilde evlenmesine dair baskı oluşturma eğilimi bulunuyor çünkü evlenmemiş kadınlar, erkeklerde olduğu kadar kadınlarda da şüphe uyandırmaktadır. Bu durum, kadınların istekleri dışında ya da hazır olmadan evlenmeleriyle sonuçlanıyor. Ayrıca cinsel suçların politik suçlardan daha ciddiye alınma eğilimi bulunuyor.

Nepal’de Halk Savaşı’yla birlikte özel mülkiyet kavramı yavaş yavaş ortadan kalkmasına rağmen, feodalizmin kültürel kökleri, gereklilik adı altında geleneksel iş bölümü gibi birçok formda gölge gibi sessizce hareket edip kendini hissettiriyor. Buna ek olarak; anne olmak kadının taşımak zorunda kaldığı tek taraflı bir yük haline geliyor. Her çocuğun doğumuyla kadının ev içi köleliği daha da derinleşiyor.

Kadınların Mücadelesi Erkeklerinkinden Daha Karmaşık

Komünist kadınlar için, sınıf mücadelesine, parti içi mücadeleye ve içsel mücadeleye katılmak yeterli değildir. Parti içerisinde çoğunluk çizgisine dahil olsalar da, genellikle azınlıkta kalabiliyorlar. Ataerkil yapının birer ürünü oldukları için, içsel mücadeleleri sadece birey olarak kendilerine karşı verdikleri mücadeleyi içermiyor. Aynı zamanda ataerkil değerlerin kendilerinde oluşturduğu kaderci eğilim, aşağılık kompleksi, suçluluk psikolojisi, kurban psikolojisi ve benzeri etkilerine karşı da mücadele etmeleri gerekiyor. Hatta, bekar, boşanmış ya da birden fazla kez evlenmişlerse, çok daha karmaşık bir mücadeleye göğüs germek zorunda kalıyorlar. Alexandra Kollontai'nin yaşamı bu tür evliliklere karşı gelişlerin en iyi örneğidir. Devrimci çalışmalara daha çok yoğunlaşmak için kocasını ve çocuğunu bıraktı, daha sonra komünist olan ikinci kocasını da evlilik birliğinden klişe beklentileri olması nedeniyle terk etti. Geleneksel evliliklere başkaldırmasından ötürü sadece burjuva toplumundan değil muhafazakar komünistlerden kaynaklı güçlüklerle de karşılaştı. Alexandra Kollantai, muhafazakar komünistler arasında, proleter kadın hareketi ve komünist harekete katkılarından çok “bir bardak su teorisi” (cinselliğin bir bardak su içmek kadar kolay ve dolambaçsız olması gerektiğine dayanan teori) ile tanınır. Başka bir örneği ele alalım. Chiang Ching de geçmiş evliliklerinden kaynaklı burjuva kişiliklerin ve basınının iftiralarıyla karşı karşıya kaldı ve Parti içerisinde dahi pek nezaketle ağırlandı. Chiang Ching, Mao ile evliliğine koşul olarak yıllarca siyasi tecridi kabul etmek zorunda kaldı. Bu karar, sağcı Liu Shao Chi'nin Parti genel merkezinde bulunduğu zaman alındı.

Komünist Partide Ataerkil Değerlerin Tezahürü

Feminist hareket burjuva devriminin bir ürünü olarak görüldüğü için, komünist partilerin büyük çoğunluğu kadın konusuna alerjik bir yaklaşım göstermektedir. Sonuç olarak, kadın özgürlüğünü teoride kabul ediyor olsalar da ataerkil değerlerin tuzağına düşüyorlar. Bu, birçok şekilde tezahür ediyor. Örneğin, komünist harekette kadınları güvenilir, uzun vadeli eşit paydaşlar olarak görmek yerine kadınların rolü destekleyici olarak ele alındı. Sonuç olarak Parti, ikisi arasındaki diyalektik ilişkiyi unutarak cinsiyet sömürsü pahasına sınıf mücadelesine aşırı vurgu yaptı. Aynı kadın örgütü kurulmasının ertelendiği hatta komünist partiler içerisindeki kadın kurumlarının geçici olarak dağıtıldığı durumlar yaşandı. Aynı kadın örgütlenmelerinin bulunduğu partilerde, kadın kitlesi cephesine kendi plan ve programlarını yapmaları amacıyla gerekli özgürlük alanı açılmadı. Bu durum inisiyatif almalarını engelledi ve onları yaratıcı güçten mahrum bıraktı. Bu en nihayetinde partide ötekileştirmeyi ve kuyrukçuluğu besler. Bu durum parti programı ile kadın programının koordine edilmemesiyle de oluşabiliyor ve bunun sonucunda parti programı kadın programı üzerinde öncelik kazanmış oluyor.

Parti içindeki tutuculuk, kadın kadroların sadece kadınla ilişkilendirilen çalışmalara indirgenmesinde de görülebiliyor, böylece partide siyasi konularda ve diğer alanlarda gelişim şansından yoksun bırakılıyorlar.

Bu, pratik düzeyde kademeli yaklaşıma yol açacak şekilde koşullara bırakıldığından, kadın meselesinin ele alındığı ancak harekete geçilmediği bir kendiliğindenliğe yol açmaktadır. Genellikle partinin, kadınların bedensel emek harcarken erkeklerin zihinsel çalışmalarda yer almasıyla oluşan kadın ve erkek arasındaki mevcut geleneksel iş bölümüne etkin müdahale etmediği görülmektedir. Bu durum ayrıca, kadınların özgün ihtiyaçları ve özel durumlarına duyarlı olmayarak kadın ve erkekleri mutlak eşit olarak ele alma konusunda da açığa çıkmaktadır. Söz konusu durum, kadınların regl olduğu ya da hamilelik dönemlerinde olduklarında çok daha belirginleşiyor.

Kadın Kadrolarda Özel Çaba Eksikliği

Kadınlar çifte baskı durumlarından dolayı daha uzun bir mücadele yürütmek zorundalar. Ancak özel çaba eksikliğine bağlı olarak yarı yolda kaybediyorlar. Feodal değerlere karşı başarıyla başkaldırırken, sınıf mücadelesinde kendilerini ayakta tutamıyorlar. Sınıf mücadelesini iyi yürütürken parti içi mücadelelerini devam ettiremiyorlar. Parti içi mücadeleye katılmamakla ya da çok zayıf katılım sağlamakla ideolojik keskinliği yitiriyorlar. Böylece kendi özgürlükleriyle doğrudan ilişkili olan komünist hareketin yönünü belirleme şansından kendilerini yoksun bırakıyorlar. Özel çaba eksiklikleri birçok biçimde açığa çıkıyor.

Teorik bilgiyi inceleme konusunu yeterince ele almadıklarından ve geçmişteki nesnel koşulların sonucu olan bu eğilimleri doğuran nesnel koşullarının üstesinden gelmek için parti içi mücadeleye dahil olmadıklarından, ideolojik alanda, pragmatizm, ekonomizm ve sekter yaklaşımlara kapılıyorlar.

Pratik alanda, tıpkı bekarken babalarının, evliyken kocalarının, dulken oğullarının ardından giden geleneksel kadınlar gibi, sorgulamadan körü körüne parti direktiflerini takip etmeleriyle genellikle kuyrukçuluğa düşüyorlar. Böylece koşulların kurbanı oluyorlar. Bu durum, onları en çok askeri alandayken etkileyen, planlanmamış gebelik esnasında açığa çıkıyor. Kendi politik çizgisini geliştirmek yerine siyasi hayatını etkileyecek biçimde, kocasının politik çizgisini körü körüne takip ediyorlar. Kendi hakları konusunda iddialı olmamakla geleneksel iş bölümünün tuzağına düşüyorlar. Bunun sonucunda, üstü kapalı bir şekilde karşı-devrime yol açan geleneksel tutucu fikirlerin araçları haline geliyorlar. Sanki geçici bir işmiş gibi, evliliği ve anneliği politik/askeri kariyerde bir ara dönem olarak ele alıyorlar. Aynı şekilde kocalarının çalışma alanlarına gönüllü iş arkadaşı oluyorlar ve böylece bir önceki işlerini kaybediyorlar. Dolayısıyla yer ve işin sıklıkla değişimi onları erkeklerden daha fazla etkiliyor. Tüm bu eğilimlerin etkisi, kadınlar arasında devrime zarar veren aşağılık kompleksinin gelişmesine yol açıyor.

Erkeklerin Ayrıcalıklarından Vazgeçme Gönülsüzlüğü

Kadın kadroların kendilerini ifade etme, haklarını savunma sorunu varken erkek kadroların ataerkil yapının kendilerine bahsettiği imtiyazlardan feragat etme sorunu vardır. Bu, kadın liderliğinin kağıt üzerinde kabul edilmesi ancak öz itibarıyla kabul edilmemesi şeklinde açığa çıkıyor. Nitekim Birleşik Cephe, HKO (Halk Kurtuluş Ordusu) ve Parti'de kadın liderliği oluşturulmasında geciktirmeler söz konusu. Bu kadınların yaptığı hatalara tahammülsüzlük ve kadınların dışlandığı alanlarda genel bir yetersizlik sonucunu doğuruyor. Genellikle kadın meselesi sanki sadece kadınları ilgilendiriyor, onları ilgilendirmiyormuş gibi yaklaşılmakta. Bu, kadın kitle cephesi tarafından hazırlanan programları uygulamada yer almamak ve kadın sorununa dair okuma yapmamak şeklinde tezahür ediyor. Güvenliğin riskli olduğu durumlarda, üstü kapalı bir biçimde, kadın kadroları aşırı korumacı yaklaşım olarak görülüyor ve kadınların zihinsel çalışmalarını üstlenmek şeklinde tezahür ediyor. Ayrıca, kadınları günlük angarya işlere indirgeyip, zihinsel çalışmalardaki tekellerinden feragat etmeyerek eski geleneksel iş bölümüne saplanmalarında da görülüyor. Kendi ayrıcalıklı konumlarından taviz vermemekle, umut vadeden eşlerinin, onları kocalarından uzaklaştıracak olan bağımsız bir işe girmelerini engellemeye yönelik cesaretlerini kırma eğilimindedir.

Politik Çizgi ve Kadın Liderliği Sorunu

Ortaya çıkacak olan kadın liderlerin niteliğini ve kadın özgürlük yolunu belirleyecek olan, doğru ideoloji ve politikadır. Alexandra Kollontai, Clara Zetkin, Inessa Armand, Krupskaya ve diğerleri gibi parlak kadın komünist liderleri ortaya çıkaran yoldaş Lenin liderliğindeki Bolşevik Parti'nin doğru politik çizgisiydi. Clara Zetkin ve Rosa Luxemburg gibi komünist kadın liderlerin 1910'da Stockholm'deki Birinci Enternasyonal Sosyalist Kadın Konferansı'nda alınan 8 Mart'ı her yıl dünya ölçeğinde Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü olarak kutlanması kararını geliştirmelerini sağlayan bu doğru politik çizgiydi. Ki bugüne kadar sadece komünistler değil burjuvalar (kendilerine göre) tarafından da uygulanmaktadır.

“Sosyal Reform mu Devrim mi?” kitabında Bernstein'ı teşhir etmesi, onunla mücadele etmesi ve sonrasında Kautsky'e karşı mücadele etmesi, yoldaş Rosa Luxemburg'u dünya devrimci komünistlerine duyuran, doğru politik hattıydı. Rosa, merkezîyetçilik ve demokrasi hususunun, kendi diyalektik ilişkisi içerisinde ve uygulandığı özgün ülkedeki özel koşullar çerçevesinde anlaşılmadığı takdirde parti yapısında bürokrasiyle sonuçlanacağı hakkında Lenin'i uyarma cesaretini göstermiştir.

Önceki sosyalist devletlerde karşı devrimin ortaya çıkması ve halk savaşında yer alan devrimci partileri zayıflattığı defalarca görünen bürokrasi eğilimleri nedeniyle, uyarılarının bugün bile geçerliliğini koruduğu görülmektedir.

Aynı şekilde, kadınların öfkesini zincirlerinden salıveren Kültür Devrimi'ni müjdeleyen olgu, yoldaş Mao'nun doğru politik hattıydı. Sağcı genel merkeze karşı isyanı müjdeleyerek Liu Shao Chi'yi topa tutan aleyhte afişi ilk asan kadın Yoldaş Chiang Ching'i, ölümüne (ya da öldürülmesine?) kadar kapitalist yönelimli kişilere karşı kararlı bir savaşçı yapan, bastırılmış liderlik niteliğini açığa çıkaran Kültür Devrimi'ydı. Ayrıca sağcı Liu Shao Chi'nin genel merkezi işgal ettiği dönemde, büyük önem taşıyan işsizlik problemini çözmek için kadınlara eve gitmeleri talimatını veren kişi olduğu da hatırlanmalıdır. Kadın ticaretini yavaş yavaş uygulamaya koyan ve böylece Rusya ve Çin'de fahişelik, kumar, güzellik yarışmalarını vs. geri getiren de Perestroyka'nın³ sağcı politikası ve Deng'in⁴ kapitalist politikalarıydı.

Tüm bunları ifade ederken, tıpkı kadınların kendi aralarında farklı sınıflara bölünmesi gibi komünist kadınların da sağcı, merkezîyetçi ve devrimci çizgi arasında bölündüklerini unutmayalım. Sağcı ve merkezîyetçi çizgi tarafından ortaya konulan emekçi kadınların özgürlüğüne karşıt duruştan dolayı, bu çizgilerde bulunan kadınlar zamanla kendi partilerinde marjinalize edilerek parti dışında bırakıldılar. Oysaki kendi ülkelerinde devrim yapmada başarısız oldukları halde, devrimci çizgiden vazgeçmeyen kadınlar ünlerini kaybetmediler. Şimdiye kadarki en bilinen kadın lider Rosa Luxemburg'u ele alalım. Düşlerini gerçekleştiremeden öldürüldü. Ancak bu, adanmış bir kadın komünist lider olarak komünist dünyada ona duyulan saygıyı daha da çok artırıyor. Revizyonist Çin'de Chiang Ching'i cüretkar bir kahraman yapan da yine, ölümüne kadar -tutsaklığında dahi- Mao'nun devrimci çizgisini savunan güçlü duruşuydu.

Devrimci komünist kadınların revizyonistlere karşı savaşırken her zaman hücum halinde olduklarını gözlemlemek çok ilginç. Belki de bunun nedeni; revizyonizmin ataerkil değerleri güçlendirerek, son tahlilde kadınları siyasetten yadsıyacak olan bürokratikleşmeyi doğuracağının sancılı bir şekilde farkında olmalarıdır.

Belirtmeliyiz ki; sınıf ayrımının yeterince keskin olmadığı Nepal gibi üçüncü dünya ülkelerinde parti içi mücadele, toplumsal cinsiyet, etnik köken, bölgesel mücadele formlarında ortaya çıkar. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, sınıf meselesinin oldukça önemli bir bileşeni haline gelmektedir. Böyle bir durumda toplumsal cinsiyet meselesini yabancı bir güç gibi göz ardı etmek, eninde sonunda sınıf mücadelesini olumsuz etkileyecektir.

³ **Perestroyka:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketlerine verilen isim. Ekonomiyi kısmen serbestleştirerek devletin bütünlüğünü korumak hedeflenmiştir. SSCB'nin dağılmasıyla sonuçlanmıştır. (ed. notu)

⁴ **Deng Şiaoping:** Çin Halk Cumhuriyeti'nde Mao Zedung'tan sonra iktidarı almış ve 1992 yılına kadar Çin'de etkili olmuştur. Çin ekonomisi geliştirmek gerekçesiyle yabancı sermayeye ve kapitalizme kapı açmıştır. (ed. notu)

Özel Mülkiyet ve Kadın Liderliği

Kadın kitlelerin, potansiyel kadın liderleri ortaya çıkaran devrimci hareketlere katılıma doğru bir akışa geçtikleri tekrar tekrar görülmektedir. Ama bu akışın, içindeki potansiyel kadın liderlerle birlikte, devrim tamamlandığında ya da yenildiğinde geriye çekildiği görülmektedir. Bu olgunun arkasındaki başat sebep özel mülkiyet kavramının varlığıdır. Özel mülkiyet var oldukça, ne kadar sosyal devrim gerçekleştirildiğinin bir önemi yok, kadınlar her zaman bireysel ev işlerine, kocalarının özel mülkünü idare etmeye geri dönme eğiliminde olacaktır. Dolayısıyla komünizme ulaşmaya kadar kesintisiz devrim anlayışının kadınlar için stratejik geçerliliği bulunmaktadır çünkü sadece o zaman özel mülkiyet hükümsüz ve kadın yaratıcılığı özgür kalır. Dünyanın devrimci partilerinin, komünizme ulaşmada katalizör rollerini gerçekleştirebilsinler diye devrimci kadın komünist liderlerin gelişmesine olanak sağlayan ortamların yaratılması için bilinçli çaba göstermelerinin neden önemli olduğu böylece daha iyi anlaşılmaktadır. Bu sebeple komünist kadın liderlerin geliştirilmesi sorunu şansa bırakılamaz, bilinçli bir şekilde eğitilmeleri, yetiştirilmeleri ve korunmaları gerekmektedir.

Nepal’de Kadın Liderliği Deneyimleri

Devrimci kadınların ve komünist hareket içindeki rollerinin önemini fark etmesi üzerine NKP(M), cesaret verici sonuçlar ortaya koymuştur. Bugün Parti Merkez

Komitesi’nde birkaç kadın bulunmaktadır. Partide, bölgesel

Özel

mülkiyet var oldukça,

ne kadar sosyal devrim ger-

çekleştirildiğinin bir önemi yok, ka-

dınlar her zaman bireysel ev işlerine,

kocalarının özel mülkünü idare etmeye

geri dönme eğiliminde olacaktır. Dolayı-

stıyla komünizme ulaşmaya kadar kesin-

tisiz devrim anlayışının kadınlar için

stratejik geçerliliği bulunmaktadır

çünkü sadece o zaman özel mülki-

yet hükümsüz ve kadın yara-

tıcılığı özgür kalır.

düzeyde onlarca, ilçe düzeyinde yüzlerce, alan ve hücre

düzeyinde birkaç bin kadın bulunmaktadır. Halk Kur-

tuluş Ordusu’nda, tugay, takım, manga ve milis

kuvvetleri içerisinde farklı bölümlerde, komutan,

komutan yardımcısı birçok kadın bulunmaktadır.

Tugay içerisinde ayrı kadın bölüğü vardır: kadın

müfrezesi, kadın manga takımı, kadın milis

takımları sahada faaliyet göstermektedir. Ku-

ruluş safhasında olan merkezi halk hüküme-

tinin düzenleme komitesi olan Birleşik

Devrimci Halk Konseyi’nin 37 üyesinden 4’ü

kadındır. Halk konseylerinin her düzeyinde

kadın katılımı sağlanması zorunlu kılınmıştır.

Farklı alanlarda kadın katılımı hakkında fikir ver-

mesi amacıyla, Batı Nepal bölgesini ele alalım.

Tek başına bu bölgede 1500 kadın birimi var.

Kadın kitle örgütlerindeki toplam kadın üye sayısı

600.000’dir. Askeri alanda, ana kuvvetlerde 10 kadın

bölük komutanı, ikincil kuvvetlerde iki kadın müfrez komutanı ve acemi kuvvetlerde birçok milis komutanı bulunmaktadır. Tabur kuvvetinin sağlık bölümünün ekip komutanı bir kadındır. Kadınlar orada “bir köy, bir birim, bir ev, bir arkadaş” kampanyasını başlattılar. Bu köylerin birbiri ardına siyasallaştırılmasında ve örgütlenmesinde yardımcı oldu. Aynı şekilde üretim alanında “nerede bir temas orada bir örgütlenme, nerede örgütlenme orada üretim” adlı bir kampanya mevcut. Dolayısıyla kadınlar üretim faaliyetlerine de katılıyorlar. İhbarcıların, ayyaşların, kumarbazların, zamparaların ve dolandırıcıların cezalandırıldığı halk mahkemelerinde yargının yürütülmesi sürecinde aktif olarak yer alıyorlar. Bu tarz davalarda genellikle yerel kadın milisler köylülerle birlikte yer alıyor. Dolayısıyla, farklı alanlarda kadın liderlerin ortaya çıkarılması için nesnel zeminin Batı bölgesinde olgunlaştığı söylenebilir.

Günümüzde giderek artan sayıda kadın, zora dayalı ve politik olarak yanlış olan evliliklerine karşı çıkmaya cesaretleniyor. İlk önce gerilla mangasında komutan olan ve daha sonra parti alt-bölgesel komite üyesi ve mahalli düzeyde halk komitesi başkan yardımcısı olan Shilpa yoldaşın durumunu ele alalım. Tutuklandıktan sonra devrime sırtını dönen kocasını teşhir edip, boşama cesaretini gösterdi. Mayıs 2002’de gerici silahlı kuvvetlere karşı pusu kurarken kahramanca yaşamını yitirdi. Boşanmış-dul kadınların yeniden evlenmesi [Ortodoks Hindu geleneğine aykırıdır. ed.] yükselen bir seyirde. Şehit aileleri kavramı, devrimci amaçlardan vazgeçmeden yeniden evlenen şehit yoldaşların eşlerini kapsayacak şekilde genişletildi. Bu dolaylı olarak şehit erkeklerin eşlerine suçluluk duygusu hissettirmeden yeniden evlenmelerine yardımcı oldu. Gorkha Hapishanesi’nden Mart 2001’de firar eden tarihi kadınların komutanı, yoldaş Shilu örneğini ele alalım. NKP(M)’nin ilk şehidi, politbüro üyesi yoldaş Basu’yu korurken şehit düşen eşi Bhim Sen Pokharel’i kaybettikten sonra bir diğer yoldaşıyla evlendi. Eşlere zorlu görevlerin verildiği durumlar da olmuştur. 23 Kasım 2001’de tarihi Dang Barrack saldırısında bir taburun bölük komutanı olan yoldaş Phul Maya BK’nin eşi Yoldaş Bijok ile birlikte aynı çatışmada şehit düştüğünü ifade etmeden geçmeyelim. Ayrıca, Nisan 2002’de Dang’daki Satbaria kışla saldırısının politik komiserinin de bir kadın olduğu ifade etmeye değerdir. Olağanüstü hal ve askeri seferberliğin ilan edildiği süreçte, birçok karı-koca, erkek ve kız çocukları mücadele ederken yaşamını yitirdi. Bu da Nepal’de ailelerin siyasallaşma düzeyini göstermektedir.

Sonuç

Yukarıda anlatılanlardan, komünist hareketi, Yeni Demokratik Devrimden sosyalizme, sosyalizmden devletsizliğe ve kadın özgürlüğünün garanti altına alındığı mülkiyetsiz komünizme götürecek olan kadınlardır; çünkü güvenilir, uzun vadeli ve kitle tabanlı güç olduklarından komünist partideki devrimci kadın önderliğinin stratejik öneme sahip oldukları sonucu çıkarılabilir.

İnessa Armand, kadın kurtuluşu ve komünizm arasındaki ilişkiyi ele alarak, yerinde bir tespitte bulunmuştur: komünizm olmadan kadının kurtuluşu imkansızsa kadının tam kurtuluşu olmaksızın komünizm de olanaksızdır. İsyen hakkı, kültürel devrim, kesintisiz devrim, tam devrim, kitle tabanlı politikalar ve benzeri kavramların hepsi, iki kat ezilen statülerinden kaynaklı kadınlar için güçlü cazibe ve uygulanabilirliğe sahiptir. Çifte ezilmişlikleri ve (revizyonist sol partiler dahil olmak üzere) egemen sınıf tarafından kendilerine sürekli sunulan göstermelik eşitlik vaatleri, onları revizyonizm ya da karşı devrimi gözden geçirme, kontrol etme konusunda tetikte ve yoğun bir bilinçlilikte tutmaktadır. Kadın hakları kazanımlarının hem Rusya hem de Çin'deki partiler tarafından alınan her kapitalist tutumla birlikte erozyona uğradıklarını görmüşlerdir.

Komünistler, ataerkil değerlerin periyodik olarak tasfiye-düzeltemeye yönelik mücadeleler yoluyla denetimi yapılmadığı zaman bunun partide yavaş yavaş bürokrasiyi besleyebileceği konusunda politik bilinçlilikte olmalıdırlar. Partideki bürokrasinin sonucu, onu kitle hattından koparmasıdır. Parti bir kez kendi varlığının çıkarlarına hizmet eden, kendi içinde bir amaç haline gelirse, bu en nihayetinde revizyonu güçlendirecektir. Bu, partinin sömürülen sınıf yerine sömüren sınıfın öncüsü haline gelmesi ve böylece hem sınıf hem de toplumsal cinsiyet perspektifini kaybetmesi sonucunu doğuracaktır.

Komünist hareketin gelişip serpilmesi için Rosa Luxemburg veya Clara Zetkin gibi tek tek göze çarpan kadın komünist liderler ortaya çıkarmak yeterli değildir. Aynı zamanda, komünist liderler olan eşlerinin yanında duran, destekleyen ve kendi alanlarında birer önder olan Chiang Ching ve Krupskaya gibi kadın komünist yol arkadaşlarını ortaya çıkarmak da eşit derecede önemlidir. Bu kadınlar, sadece eşlerinin rahat etmesini sağlayıp onlara yol arkadaşlığı yapmıyorlardı, aynı zamanda partideki çizgi mücadelesinde aktif olarak faaliyet gösteriyorlardı. Bizim, kişisel ve politik çalkantı dönemlerinde bir kaya gibi kocasının yanında duran ve tüm kapasitesi ile onlara yardım eden Jenny Marx gibi kadınlara da ihtiyacımız var. Devrimin kazanımlarını ve sürekli gelişimini korumak için, sadece devrimci kadın liderler yetiştirmek değil, aynı zamanda devrimci komünist erkek liderlerin de korunması ve kalıcılaştırılması eşit derecede önemlidir. Unutmayalım ki, kadın kurtuluş yolunu gösteren ve kadının ezilmişliği üzerine derin analizler yapanlar Marx, Engels, August Bebel, Lenin, Mao ve benzeri gibi devrimci erkeklerdir. Ayrıca şu notu düşmek önemlidir: nasıl ki komünist kadın, proleter halk iktidarının her bir kazanımının bağlantılı olarak kadın iktidarında bir kazanım olduğunu biliyorsa, aynı şekilde komünist erkek de devrimin ve devrimin kazanımlarının ancak giderek daha fazla kadının devrime katılıp önderlik ettiği zaman korunup ilerletilebileceğini bilmelidir. Aynı şekilde, proleter hareketin kendi sınıfsal görünüşlerine isyan

edenlerin tümünün katılımına ihtiyaç duyması gibi, benzer şekilde proleter kadın hareketi de sadece kendi sınıfsal görünüşlerine değil aynı zamanda kendi klişe cinsiyetçi bakış açılarına da isyan edenlerin tümünün katılımına ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla devrimci erkek ve kadınlar arasındaki ittifak sadece arzulan bir şey değildir aynı zamanda tarihsel bir zorunluluktur. Bu en çok devrimci komünist kadın liderlerin ortaya çıkarılması için elzemdir.

Son olarak Mao'nun şu sözünü kaydetmekte yarar var: asla tatmin olmayın, dünya tatmin olmayanlarındır. Bu tespit, parti içi ve sınıf mücadelesinde yine kendi içsel mücadelesinde daha uzun ve karmaşık bir yolu arşınlamak zorunda olan kadın devrimci liderler doğru ve geçerlidir.

Kadınlarla Dertleşmeler: İki Kadın Çok Dünya

Çünkü dişil akıl, kalbiyle de bilir. Kadın olmak, kalbinle de bilebilmektir. Tüm direniş öyküleri, kalbiyle de bilenlerin öyküsüdür. Bu satırlar, tüm acıya rağmen kalbini sakınmayan, vazgeçmeyen tüm kadınlara bin selam, bin umut olsun...

Bilim portakala bakarken, onun vitaminini, kabuğunu, nasıl yetiştirildiğini görebilir. Bu çok değerlidir. Ama, dişil bir akıl, o portakalı hikayesiyle birlikte görür. Ona verilen emeği, tohum balinden meyve oluncaya değin başına gelenleri sezebilir. Bu yüzden belki de, bilim portakalın suyunu sıkarken, dişil akıl portakaldan şifa peyda edebilir. Çünkü dişil akıl, kalbiyle de bilir. Kadın olmak, kalbinle de bilebilmektir. Tüm direniş öyküleri, kalbiyle de bilenlerin öyküsüdür. Bu satırlar, tüm acıya rağmen kalbini sakınmayan, vazgeçmeyen tüm kadınlara bin selam, bin umut olsun...

Özgür eş yaşam konulu dosyamızda, kadın ve erkeklerin yaşadıkları somut ilişkiler üzerinden tartışmanın derinleştirici olacağını düşündük. Kadınların kendi ilişkilerini, yaşamlarını değerlendirme biçimleri -daha açık olduğu için- kadınlarla konuşmayı tercih ettik. Aile, sevgililik ya da farklı arkadaşlık biçimlerinde olsun, kadınla erkek arasındaki ilişkiler toplumsal yaşam içinde nasıl düzenleniyor? Nasıl şekilleniyor? Ataerkil ilişkiyi, iktidar ilişkisini kırarak bir kadınla bir erkek iş hayatında da “özel hayat” denilen alanda da nasıl var olabilir? Çevremizle, çocuklarla ilişkilerimizi nasıl kuruyoruz? Mevcut hiyerarşik iktidar ilişkilerinin dışında ezen-ezilen ilişkisinin dışında bir ilişkilene hali, bir yaşam hali nasıl kurulabilir? Ne yapabiliriz? gibi dertler etrafında Akide Çiftçi ve Jülide Kural ile yaptığımız söyleşiyi sizlerle paylaşıyoruz. Söyleşilerin yapılması ve ses kayıtlarının çözümlenmesinde emeği geçen Elif, Şenay, Dilan, Ceylan ve Yağmur’a okuyucularımız önünde de teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Korkunun Olduğu Yerde Özgürlük Olmaz

JİNEOLOJİ- Genellikle kendi ayakları üzerinde durabilen kadınlara “erkek gibi kadın” söylemi ile yaklaşılr. Ya da “başı öne eğilmedi” gibi söylemler üzerinden yapılan çeşitli kadın tanımlamaları var. Evliyse de, eşinin sözüne ne denli boyun eğiyorsa o kadar değer gören, o kadar “kadın” olan bir yaklaşım da var. Sen kendini, aile ilişkilerini, evliliğini düşündüğün zaman nasıl bir tablo görüyorsun.

AKİDE ÇİFTÇİ- Ben her ikisine de boyun eğmemeyi seçtim. Geçimimi, üretimimi kendim yapmak istedim. Güçlü olmak gerektiğine inandım. “Erkek gibi kadın” değil de “kadın gibi kadın” olmak gerektiğine inandım. Çünkü kadın türlü zorluklarla daha iyi baş edebiliyor. Daha direngen davranıyor. Hepimizin başına gelenler ve yaşadığımız sıkıntılar birbirine benziyor. Hiçbir kadın yaşadığı zamana kolay gelmiyor. Ailesinden, eşinden, toplumdan kaynaklı türlü zorluklar yaşıyor. Bunlar çok ortak sıkıntılar, ortak dertler. Bunlarla baş etmek kolay bir şey değil. Her kadın bu zorluklarla baş ederek, belli bir direnişle bulunduğu noktaya geliyor. Ben de türlü zorluklarla, güçlüklerle baş ederek bu zamana geldim. Mesela çok erken yaşta evlendim. On beş yaşını doldurmadan evlendim. Yaşadığım yerde kız çocuklarına dönük zaten böyle bir baskı var. On üç-on dört yaşına geldiğimizde zaten evlenebilir durumda sayılıyor. Bana ilk evleneceksin denildiğinde karşı çıktım. Köyden, şehir merkezine akrabalarımın yanına kaçtım. Evlenmek istemiyordum. Karşıma gelenlerin hepsi yalan söylüyordu. Asi bir yanım vardı. Giyimime kimse karışamaz derdim. Gideceğim yerlere kimse karışamaz derdim. Mesela beni istemeye gelen bir imam vardı. “Ben sana karışmam, istediğini yaparsın.” demişti. Dedim ki, “Sen yalan söylüyorsun, her şeyden önce sen bir imamsın. Tüm yakınların kapalı ve ben sana inanmıyorum, gözümün içine bakarak yalan söylüyorsun.” dedim. Haberin olmadan bile evlendirilebilirsin. Annen ve baban onay verdiğinde zaten sana söz hakkı düşmezdi.

JİNEOLOJİ- Ne hissederek itiraz ediyordun?

AKİDE- O evliliği yaparsam orada kilitleneceğimi, hiçbir zaman istediğim gibi davranamayacağımı biliyordum. Zaten özgür değildik ama iyice kısıtlanacaktım. Pranga vurulacaktı, bir kafese girecektim. Evlenince kendine ait olamazsın, hiçbir yere ait olamazsın, sadece erkeğe ait oluyorsun.

JİNEOLOJİ- Evlendikten sonra ne oldu?

AKİDE- En azından kendim seçtim. Kendim tamam dedim. Akrabamdı. Evlendikten sonra çok zorluk çıkarmadı. Başlarda biraz çevrenin etkisiyle istemediğim şeyleri de yapmak durumunda kaldım. Yaşım küçük olduğu için çevrenin baskısını ve düşündüklerini çok fazla dikkate alırdım. “Evlendi beceremedi.” derlerdi.

Mesela yemek yapmayı bile bilmezdim. Etrafıma sorardım nasıl yapıldığını. “Ben böyle yapıyorum ama siz nasıl yapıyorsunuz?” diye sorardım. Eve gelip aynısını yapardım. Çok küçük yaşta da anne oldum. Biz doğar doğmaz kadındık. Kendimizi bilmeden çocuk taşıdık, anne olduk. Kız çocuğu olduğumuz için oyun oynayamadan ev işi yapmaya başladık. Çocuk yaşta anne olunca hem korkuyorsun hem de ilk defa sadece sana ait bir şeyin olması garip bir duygu yaşıyor. O zamana kadar kendine ait hiçbir şeyin olmamış çünkü.

JİNEOLOJİ- Evdeki aile büyüklerinin tavrı tutumu da bu noktada önemli olmuştur. Senin kız çocukların var. Genellikle erkek çocuk daha çok benimseniyor.

AKİDE- Benim eşimin annesi hayatta değildi. Eşimin kardeşlerine ve babasına bakmıştım. Kız çocuğumun olması aramızda bir sıkıntı yaratmadı. Kız çocuklarım babası tarafından bir ayrıma maruz kalmadı. Ama akrabalarından böyle bir tutum geliştirenler oldu. İlk dört çocuğumu kaybettim. Oradaki akrabaların eşime verdiği tavsiye şöyle oldu: “Senin yerinde olsak evleniriz. Belki bir oğlun olur.” Bunu duydukça çıldırıyordum. Bir çocuğun olur, deseler anlarım ama bir oğlun olur ne demek! Bunlarla da mücadele etmek zorunda kalıyorsun.

JİNEOLOJİ- İstanbul’a ne zaman geldin?

AKİDE- 1997 yılının sonlarıydı. Biraz da çocuklarım için geldim. Rahat okuyabilmeleri benim için önemliydi. Ben orada okuyamamıştım. Onların okumalarını çok istemişim. Burada imkanlar daha fazla. Babası da okumalarını istiyordu ama bu yönde bir mücadelesi olmadı. Onların okumalarını, onların evde kapalı kalmamaları açısından istiyordum. Çünkü ev kadını evde kapalıdır. Her şeyden habersiz yaşar. Sadece kendi evinin içini biliyor. Kimseyi tanımıyor. İnsan, diğer insanları tanıyıp onlarla sohbet ettikçe bilgi alır. Ama evde kapalı kalan kadınların böyle bir şansı yok. Bu da erkeğin işine geliyor. Ne kadar bilinçlenirse o kadar tehlikeli olarak görüyor. Evde hapsetmeyi daha kolay buluyor. Mesela “eşimi çalıştırmıyorum” diyor. Bunu övünerek söylüyor. Kadın da bunu, eşinin kendisini sevdiği için yaptığını düşünüyor. Halbuki zaten fazlasıyla çalışıyorsun. Çalışan kadın da evde çalışıyor. Bu çok ağır bir iş. Aslında kadın çok güçlü, erkek bunu yapamaz.

JİNEOLOJİ- Sen geldiğinde hamileydin. Ne zaman çalışmaya başladın?

AKİDE- Evet hamileydim. Hemen çalışmaya başlamadım. Çok zor bir dönemdi. Dili, kültürü farklı bir yer. Her şeyi yaşıyor, herkesi tanıyorsun. İlk geldiğimde yabancılık çok yaşadım. İlk dışarıya çıktığımda annemin sesini duyar gibi olurdum. Dönüp baktığımda kimseyi göremezdim. O kalabalığın içinde kendimi çok yalnız hissetmişim. Hamileliğin de verdiği bir psikoloji vardı. Zor bir dönemdeydim. Çocuğum doğduktan sonra zamanım biraz daha güzelleşti. Onlarla birlikte dışarıya çıkıyordum. Evde el işleri yapmaya başladım. Kendi harçlığımı kendim çıkarırdım.

Kız çocukları okutulmazdı. Gizli gizli okulun camından izlerdim. Gördüklerimi, toprağı düzeltip çubukla toprağa yazardım. Harfleri böyle öğrendim. Kitap ve defter bulmak zordu. Çöpe atılan kitapları toplayıp okurdum. Bu şekilde öğrendim.

Çocukken de kendi harçlığımı kendim kazanırdım. Okuma yazmayı, Türkçeyi tam bilmemek benim için zordu. Okuma yazmayı kendi çabamla öğrendim.

JİNEOLOJİ- Nasıl öğrendin?

AKİDE- Kız çocukları okutulmazdı. Gizli gizli okulun camından izlerdim. Gördüklerimi, toprağı düzeltip çubukla toprağa yazardım. Harfleri böyle öğrendim. Kitap ve defter bulmak zordu. Çöpe atılan kitapları toplayıp okurdum. Bu şekilde öğrendim. Abim okula gidiyordu. Ne yapmışlar diye defterine bakardım. Göstermezdi. Şekerimi sana vereceğim, deyip bakardım. Babam bir şey alıp geldiğinde hemen saklardım ki, onu abime verip defterine bakayım. Zamanla onun ödevlerini ben yapmaya başladım. Çok hoşuma gidiyordu. Bu yüzden İstanbul’a geldim. Kızlarımın rahatça okuyabilmesi için. Büyük kızım üniversiteyi bitirdi. Küçük kızım üçüncü sınıfa gidiyor. En azından benim yapamadıklarını yapıyorlar.

JİNEOLOJİ- Kızlarla ilişkiniz nasıl?

AKİDE- Çok iyi. Çok mutluyuz birlikte. Onları kendi ayakları üzerinde duran insanlar olarak gördükçe mutlu oluyorum. Bu benim için çok gurur verici. Bu onların yaşamı. Kendi kararlarını kendilerini veriyorlar.

JİNEOLOJİ- Çocukların, televizyonlardan ya da çevremizden de tanık olduğumuz kadarıyla “ben özgürüm artık” ya da “beni özgür bırak” gibi söylemleri var. Mesela siz bu özgürlük meselesini kızlarla nasıl konuşuyorsunuz?

AKİDE- Özgürlük, tanık olduğum sohbetlerde, erkeğin izin verdikleri üzerinden tanımlanıyor. Özgürlük yapmak istediklerini yapmak değil; yapmak istemediklerini yapmamaktır. Özgürlük kıyafetle, eve giriş çıkış saatleriyle tanımlanabilecek bir şey değil. Özgürlük bu değil. İstedğin kıyafeti giyebilmen

ya da eve istediğin saatte girip çıkman zaten senin hakkın. Bunlar özgürlük olarak tanımlanamaz. İsteddiğini söyleyebilmektir özgürlük. Şu anda hiç birimiz özgür değiliz. En basitinden çalışmak zorundayız. Yatacağımız, kalkacağımız saate başkası karar veriyor. Zaten özgürlüğün burada kısıtlanmış oluyor. Korkarak dışarı çıkıyorsan zaten özgür değilsin. Korkunun olduğu yerde özgürlük olmaz. Konuşamadığın yerde, düşünceni söyleyemediğin yerde özgürlük olmaz.

JİNEOLOJİ- Peki sence erkekler için durum farklı mı?

AKİDE- Erkekler de aslında özgür değil. Kendilerini her şeye sahip olarak görseler de durum öyle değil. Kadınların ‘iplerinin’ ellerinde olduğunu düşünüyorlar. Ama aslında bir başkasının ipi de onların boynunda. Sistemin ipi onların boynunda.

JİNEOLOJİ- Bir erkek ne zorluk yaşıyor olabilir?

AKİDE- Bize göre bazı durumlarda daha farklı yaşayabiliyorlar. Ama onlar bir defa kendi içlerinde tutsaklar. Korktukları için. Kadınlar, düşündüklerini, hissettikleri söylemekte daha cesur. Erkekler böyle değil. Bence bizim kadar cesur değiller. Bizim kadar güçlü olamazlar. Fiziksel olarak demiyorum. Bizim yaşadıklarımızı onlar yaşasa bu denli iradeli olamazlar.

JİNEOLOJİ- Biraz daha ev içini konuşacak olursak, ev içinde nasıl bir yaşadığınız oldu? Eşinle olan yaşantıdan biraz daha bahsedebilir misin?

AKİDE- Bizde değişen çok bir şey olmadı. Baskı benim üzerimde yoktu. Arkadaş gibiydik. O anlamda biraz daha şanslı olabilirim. Ama bu, geçmişten gelen asiliğimi de düşününce, benim istediğimi yapmamla da ilgili. Mesela ben “gidebilir miyim” diye sormadım, “ben gidiyorum” dedim. Böyle olunca önüme engel koymadı. Orta yolu bulmuştum belki biraz...

JİNEOLOJİ- Özgür bir birlikteliğimiz var demiyorsun. Kendi ilişkisinde neyin farklı olmasını isterdin?

AKİDE- Özgür değiliz. Sen kendini özgür hissediyor musun? Ben çok kısıtlanmış değilim. Baskı görmüyordum. Biraz daha rahat davranabildim. Bu benim de çabamla oldu. Çatışmaya girmeden kendime bu alanı yaratmaya çalıştım. Uzun süre aynı şeyleri paylaşıncı, birbirimizi tanıyoruz. Ben de onun yaşamıyla ilgili kısıtlayıcı bir tutum almıyorum. Böyle olunca anlaşmak daha kolay oldu.

JİNEOLOJİ- Aileyi tanımlayacak olursak ne dersin? Aile nasıl bir şeydir sence?

AKİDE- Aile bir gruptur. Bir çatı altında toplanan insanlar... Ama çocuğun da olsa herkesin ayrı bir hayatı var. Sadece bir imza atmakla aile olunmuyor. Aile ile evliliği ayırttırmak gerekiyor. Her evlilik aile olunduğu anlamına gelmiyor. Mesela dağınık ve çatışmalı pek çok aile ortamı var. Hal böyle olunca insanlar mutsuz oluyor.

JİNEOLOJİ- Evlilik bir anlamda mülk edinmek gibi de oluyor...

AKİDE- Evet. İmzayı attım artık istediğimi yapabilirim diye düşünülüyor. Evlenmese belki biraz daha çekingen davranır erkek ama imza attıktan sonra her istediğimi yapabilirim diyor. Kadın tam olarak kısıtlanıyor zaten evlendikten sonra. Evlendiği ya da imza attığı zaman değişik bir şey olmuyor. İmza atmak aile olduğun anlamına gelmiyor. O topluluğun güzel geçinmesi ve birbiriyle anlaşabilmesi, ortak karar verebilmesi ve birbiri üzerinde baskı kurmaması gerekiyor aile olabilmek için.

JİNEOLOJİ- Kızın biriyle birlikte yaşamak isterse tavrın, tutumun ne olur?

AKİDE- Olabilir neden olmasın. Destek olurum. Eğer bu şekilde yapabiliyorlarsa zaten bir şeyleri başarmışlar demektir.

JİNEOLOJİ- Sen gerçekten bu tutumu hayata geçirecek birisin ama “insanlar ne der” gibi bir kaygın olmaz mı?

AKİDE- “İnsanlar ne der” diye diye bu hale gelmedik mi? Her şeyimizi gizlemeye çalıştık. Sürekli maske taktık. Kendimiz olamadık. Üzüntümüzü bile sakladık. Aslında bunu yapmasak belki daha iyi olacak.

JİNEOLOJİ- Aileyi bir “kom” olarak, yaşamı paylaşan bir grup insan olarak ele alırsan orada bir demokratik ilişki geliştirmek mümkün olacak belki. Ama günümüzde, bildiğimiz anlamda aileyi düşününce bunlar biraz sarpa sarıyor... Miras kime kalacak, çocuklar kimde kalacak gibi bir sürü soru devreye giriyor...

AKİDE- İlla ki imza atacaksın derse demokratik ilişki kurmak mümkün olmuyor. Çocuklar zaten bir süre sonra kendi kararlarını verebilecek iradeyi kazanıyor. Buna kimsenin müdahale etmemesi gerekiyor.

JİNEOLOJİ- Bu dönemde gençlerin gündemlerinde evlilik ilk sıralarda yer tutuyor. Bazen karşılaştığımız gençlerde tek gündemlerinin evlilik olduğunu bile görebiliyoruz. Buna dair ne söylersin?

AKİDE- Medyanın çok fazla etkisi var. Her şeyi o kadar güzel gösteriyorlar ki... Mesela birçok kişi evliliği kurtuluş olarak görüyor. Eşinin yanında kimsenin ona laf atmayacağını ve rahat edeceğini düşünüyor. Evlilik programlarını düşününce ilişkilerin ne kadar çirkinleştiğini de görüyoruz. Bir de üç çocuk yapın, diye söylemler var. Bunlar özendiriliyor. Bunlar empoze ediliyor. Ben bunların etkili olduğunu düşünüyorum.

JİNEOLOJİ- Diziler zaten tam bir felaket...

AKİDE- Aynen öyle... Bir tane bile, aileyi bu denli kutsamalarına rağmen, iyi bir aile diyebileceğimiz bir topluluk göremiyoruz. Aile diye gösterilen çok olumsuz ve ahlaktan yoksun durumlar var. Kandırmak ve aldatmak üzerine kurulu hikayeler var. Şiddete özendiriyor.

JİNEOLOJİ- Peki, özgür eş yaşam deyince aklına ne geliyor?

AKİDE- Özgür eş yaşam deyince... Bunu yaşamak isterim. Ama günümüz şartlarında hayal etmek biraz zor.

JİNEOLOJİ- Bugün yapmak zorunda olduğumuz neyi yapmazdık mesela?

AKİDE- Mesela, en basitinden bu sisteme hizmet etmezdik. İsteddiği saatte yatıp istediği saatte kalkmazdık. Her şey bizi şartlandırmış. Çalışma koşulları daha insancıl olurdu. Birbirimizle daha çok sohbet ederdik. Daha güzel düşüncelere sahip olabilirdik. Üretebilirdik. Bir araya gelip sohbet edince bir şeyler paylaşıyorsun. Hiç aklına gelmeyen şeyler o anda aklına geliyor. Başka bir şeyler görüyorsun. Yapılacak yeni şeyler buluyorsun. Bütün bunları yapabilmek için korkmamak gerekiyor öncelikle. Şimdiye baktığımızda düşünceni bile söyleyemiyorsun.

JİNEOLOJİ- Düşüncenin dile gelmediği yerde özgürlük olmuyor. Ama hayal edince ben çok heyecanlanıyorum mesela.

HÜLYA- Mesela benim aklıma tartışabilmek geliyor. Felsefeyi, yeni bir bilgiyi konuşabilmek geliyor. Şu anda baktığımızda tüm sohbetler günlük ihtiyaçları karşılamak üzerinden şekillenmiş. Bir an hayal ettiğimde aklıma bunlar geliyor. Birbirlerini irade olarak görmek, baskılamamak en önemlisi galiba... Özellikle erkeğin değişimi ve dönüşümü çok önemli. Burada çok ciddi sıkıntı var. İktidar duygusuyla düşünceyi ve yaşantıyı sınırlama var.

JİNEOLOJİ- Erkek değişebilir mi?

AKİDE- Çok zaman gerekecek ama değişebilir. Biraz zor bir soru sordun. Bu kadar yıla gelmişiz düşünsene.

JİNEOLOJİ- Sen eşine baktığında ne kadar nasıl bir değişim görüyorsun? Ne kadar yıl oldu evleneli?

AKİDE- 1986 yılında evlendim. Evleneli otuz yıl olmuş.

JİNEOLOJİ- Otuz yılda ne kadar yol aldın sence?

AKİDE- Bilemiyorum... Ama hep mücadele ettiğimi biliyorum. Toplumdaki genel geçer tutumlara ve evlilik ilişkilerine bakıldığında daha iyi ve rahat bir tablo var. Pek çok arkadaşına baktığımda daha şanslı bir yerde görüyorum kendimi.

JİNEOLOJİ- Ama bunda senin çabanın çok önemli bir payı var. Varlığın ve bu güzel sohbet için teşekkür ederiz.

Özgürlük Bilinciyle Artan Sorumluluk

JİNEOLOJİ- Sizi tanıyoruz, sizin duruşunuzu kişiliğinizi ve yaşamınızı az çok biliyoruz. -Ben her ne kadar Kadir İnanır ile uzun birlikteliğinizi, ilişkinizin boyutunu çok bilmiyorum olsam da benim eksikliğim ya da ne bileyim ilgi alanımı diyeyim- biraz daha aile ve birliktelikler üzerinde konuşalım istedik. Başka bir aile mümkün mü? Ya da aile demokratik olabilir mi? Geleneksel, ataerkil ve ya feodal denilen fakat modern denilen ailelerde de görülen ataerkil ilişkilerin dışında bir yaşam, bir birliktelik modeli, kadın-erkek ilişkileri kurmak mümkün mü? Nasıl bir yaşam tahayyül ediyoruz? Yaşadığımız karşılaştığımız zorlanmalar nedir? Bunlar etrafında biraz daha konuşmak tartışmak istiyoruz.

JÜLİDE KURAL- Ben bir kere şunu söyleyeyim baştan, kendi özel hayatım üzerinden asla konuşmak istemiyorum. Ama tabii ki zaten politik bir alandır, yani özel hayatın da politik olduğunu düşünenlerdenim. Şöyle başlayabiliriz; benim için aile kavramının kendisi zaten sistemin ana taşıyıcısı, yani kapitalist sistem içerisinde aslında aile dediğin erkek, tekli, tamamen kurallarla yönetilen ve temeli de mülkiyete dayanan devlet ilkesinin en küçük hücresidir. Çünkü ailenin kuruluşu nedeni kadınla erkeğin bir araya gelip bir sözleşme imzalamasıdır. İşin bu günlerde farklı boyutları var ama bu minval üzerinde konuşalım. Aile dediğimiz temel anlaşma metnine baktığın zaman da tamamen mülkiyete dayalı bir ilişkiden, aslında çocukların da, evinde, üstüne giyilen şeyin de, giren maaşında mülk olduğu bir ilişki biçimi olduğunu düşünüyorum ben aile kavramının. O yüzden de aslında aile, devleti hazırlayan bir şey. İşte erkek çocukları sünnet eden, askere gönderen, devlet için uygun bir hale getiren bireyler, kızlara ise her an eteklerini kapatıran aman hiçbir yeri belli olmasın dedirten, bedenlerinden utandırılan ve ahlak gibi bir tanım içine hapsedip, aslında tamamen o büyük yapının küçük hücresinde eğitildiği bir yer olarak görüyorum aileyi. Zaten bu mülkiyete dayalı... Bu anlaşmaya, anlaşma maddelerine bile baktığında mülkiyete dayalı olduğunu görürüz aile kavramının. Ben ne zaman bunu farklı ortamlarda, kadın mücadelesinden ya da feminizmden uzak olan, daha geniş ortamlarda konuşsam bir tepki oluşuyor. Bu şundan bağımsız bir şeydir, bir kadınla bir adam birbirine aşık olur ve ondan sonra da ömür boyu birlikte yaşayacaklarını hissederler, düşünürler, onlara sunulan model de bir sözleşme yapmalarıdır, bunun adı da evliliktir. Onlar bunu yaşarken ne mülkiyeti düşünürler, ne de akıllarına böyle bir yapı gelir. Ama girmekte oldukları o pembe panjurlu evin içi, aslında devletin tam da kendini gerçekleştirdiği ilk adımının atıldığı yerdir. Dolayısıyla buradan hareketle zor olan bir şeyi göze almış kadının ben gerçekten. Tabii ben kendim sanatçım, kadını, para kazanan bir kadını, kendi ekonomik özgürlüğü olan bir kadını, sonuçta yıllardır kendi mesleğini yaptığım için ve mesleki olarak da belli bir başarıya eriştiğim için sözümü dinlettirebileceğim bir dünyanın karşısında duruyorum aslında.

Kendime doğru döndürürsem aile meselesine bakışım böyle. Yani mülkiyete dayalı bir yapının içine kendimi dahil etmek istemem. Ama yine de çok ağır bedelleri göze alıyorum. Benim bu olanaklı görünen kişilik veya kişisel durumuma rağmen sürekli olarak bu basıncı hissediyorum. Çünkü sanki biriyle evlenmeyerek hayatını sürdürmek, hayatı paylaşmak, yoldaşlık ilişkisi kurmakta ayak diremek aslında kuralları yıkmak, kuralları ihlal etmek anlamına geliyor. Hele de benim gibi daha göz önünde bulunan bir kişi için. Aslında görünen biri, halkta saygınlık kazanan biri için bu tercihi yapıyor olmak daha da zor. Yani bir insanla hiçbir maddi sözleşmeye ve ya anlaşmaya varmadan, sadece o insanı sevdiğinve o insan da seni sevdiği için birlikte yaşamayı seçmek ve bunu yaparken de bütün bir toplumsal değerler sistemini sarsıyor olmak da oldukça zor.

Bunu göze almanın, tabii ki erkek açısından değil ama kadın açısından hep çok ağır bir yaptırım var. Doğrudan kimse gelip beni taşlamıyor, bana silah sıkıyor ama bütün toplumun kafasından geçen şey sonuçta evlenmemiş olan kadın. Ben 16 yıldır bir birlikte yaşam sürdürüyorum. E bunu yaparken de tek ölçü var, bir adamı sevdiğim için ve bir adam beni sevdiği için hayatı birlikte paylaşmaya karar verdiğimiz için yapıyoruz. Bunu yaparken benim kendi ailemden, çevredeki komşulara, kendi mesleki çevremizdeki bir takım kariyerli insanlardan bilmem kime kadar, sadece kadın olduğum için ve evlenmediğim için bana yönelik olarak bir tepki, bir önyargı var. Fiilen çok açıkça bana söyleme cesaretleri olmasa da her an bunu hissettirirler. Her an aslında o gerçekleştirmemiş, eksik bir şey var duygusuyla hareket ederler. Bundan bazıları haz alır, büyük bir haz alırlar böyle olduğu için. Bir taraftan da bununla benim sürekli olarak mücadele etmem gerekiyor. Yani bu mücadele, ilk kez özgürlük kavramını keşfettiğim, sözcük olarak değil sözcüğün dışında, kural ihlal etmek anlamına geldiğini ilk hissettim 13 yaşlarından itibaren süren bir mücadele, hiç bitmedi. Elbette ki şimdi yaşadığım ilişkinin çok görünür olmasıyla, herkesin gözünün önünde oluyor olmasıyla da ilgili; dolayısıyla bu mücadele her gün yeniden başlıyor ve gece bitmiyor. Sabah yeniden başlıyor... Yani hiç bitmiyor bu mücadele sürekli bir direnme hali söz konusu benim için. Bu tabii bütün kadınlar için de geçerli, ben de bugüne kadar yaşamımdaki ilişkilerimde hep mücadeleyi sürdürdüm. Ama ilk kez, bu kadar -hani 80 milyonun bakıp da sürekli yargıladığı bir durum karşısında- çok dik durmam gerekiyor ve ben de dik duruyorum. Dik durmasaydım zaten buna yenilmiş olurdum ve beni evli biri olarak görürdünüz. Sadece evlenmiyor olmanın kendisi çok ağır bir mücadele şu anda benim için. Ben evlilik meselesine nasıl baktığımı en başta anlattım ama bu katmanlı başka sorunları, durumları da içeren bir durum benim için. Burada direnmenin kendisi bir güçtür. Ama tabii bir paylaşım olmasa, ciddi bir sevgi paylaşımı olmasa bu mücadeleyi yürütmenin bir anlamı olmaz. Çünkü o mücadele sadece topluma karşı değil, evin içinde de yürüyor her kadın gibi.

JİNEOLOJİ- Biliyoruz ki birçok kadın o sözleşmeyi yapmadan bir yaşam sürdürmek istediği için öldürülüyor, her türlü şiddete maruz kalıyor. Biraz daha

*Dolayısıyla
hem hayatın
getirdiği, yani
hayattan öğ-
rendiğim bir
şey hem de
bunu değer-
lendirerek
analiz ederek,
kendinin de
inşa ettiğin bir
alan özgürlük.
Bunu elde etti-
ğin anda, bu
bilince erdiğin
anda bundan
vazgeçmek
imkansız bir
hale geliyor.*

okumuş ya da biraz daha bilinçli dediğimiz kadınlar da aile denklemine sıkıştırılmaya zorlanıyor ama büyük çoğunluğu oluşturan kadınlara bu dayatılıyor. Burada meselenin sınıfsal boyutu da önem kazanıyor. Mesela sen mevcut duruşundan, pozisyonundan kaynaklı daha kaldırabilir haldesin... Burada birçok etken ile birlikte sınıfsallığın aşılması, evliliğin kadınlar için tek seçenek olmaktan çıkarılması için sence ne yapmak gerekir? Ya da mümkün mü böyle bir şey?

JÜLİDE- Mümkün bence, hem kendi kişisel tarihinden ve de çevremde kadınların verdiği mücadelele biçimlerinden bunun ne kadar büyük adımlarla mümkün olabildiğini gördüm. Bu bir son mudur, tabiki değil, sürekli bir mücadele hali. Şöyle düşünelim, artık bu toplumsal dayatmayı, basıncı sürekli yaşamak yerine buna karşılık direnmek lazım. Burada özgürlük duygusunu her sınıftan kadın için dile, gündeme getirmek lazım. Baktığın zaman yoksul bir kadının, işçi bir kadının ya da işçi olmayan hiçbir işi olmayan bir kadının, tek çözümünün ona sunulduğu gibi baba evinden çıkıp, koca evine gitmek ve orda belki çocuk da doğurarak, belki kendini bir anne olarak belli bir iktidarın bir parçası hissedebileceği bir rol biçilmiş. Böyle inşa edilmiş bütün ilişki ağı, kendini buradan tanımlıyor. Elbette şu da çok önemli; O kadın için bu anlamda da sınıfsal mesele burada çok önemli bir yerde duruyor. O kadına, bu kadar olanaksızlık içinde -baba evinden çıkmamış, dışardaki o ataerkil yapının tüm verileri ile donatılmış bir dünyanın içinde geleceğe dair hiçbir umudu, hayali oluşmamışsa- birden bire “bütün bu değerleri yatsı, aile dediğin kavram aslında mülkiyetin temeli, devlette böyle bir şey” dediğinde bunu anlatmak çok zor olabilir. Burada konuştuklarımız daha çok eğitilmiş, meslek sahibi, tek başına ayakta durabilen kadınlara yönelik.

Farklı ilişki ağlarında, yani sınıfsal farklılıklarda başka veriler, başka kavramlar ve ilişkiler gerekiyor. Burada soruyu bana sormuş olduğun için ben kendi durduğum yerden meseleyi ortaya koymaya çalışıyorum. Fakat bu anlamda da bu farkı bizim gözetmemiz gerekiyor. Benim için en temel şey, bütün kadın mücadelesi içinde kendimi tanımlarken koyduğum yer, en temel kavram olarak özgürlük. Özgürlük kavramının kendisi de maalesef yaşadığımız sistemin, kapitalist sistemin gereği para kazanabiliyor olmakla da ilgili. Şimdi bir adamla sadece duygusal bir ilişki nedeniyle, “beni seviyor ben de onu seviyorum” diyerek yürütmek çok zor. Bu özgürlüğü kazanabilmem için yarın sokakta kaldığımda kendi başıma hareket edebiliyor olmam lazım. Bu hem bir bilinç meselesi hem de mevcut durumla ilgili. Bu böyle bir gün de anlatmayla, üç beş konuşmayla olacak şey değil. Dolayısıyla hem hayatın getirdiği, yani hayattan öğrendiğim bir şey hem de bunu değerlendirerek analiz ederek, kendinin de inşa ettiği bir alan özgürlük. Bunu elde ettiğin anda, bu bilince erdiğin anda bundan vazgeçmek imkansız bir hale geliyor. Özgürlük bilincine erdiğin anda, her türlü bedeli göze alıp onun için mücadele etmeye değdiğini anlıyorsun.

Tüm toplumsal baskı, tüm aile baskısı bir yana -ki ben de bunu çok ağır yaşıyorum onu söyleyeyim- şu duygu çok önemli: Sana sunulmuş olan bütün verili dünya bilgilerinin dışında ve ötesinde kendini, kalbini dinleyebilmek çok önemli, bu da bir özgürlük. Bu özgürlüğe erdiğin anda her şeyi yapabilecek cesareti de bir tarafında taşımaya başlıyorsun. Ama bu da birden bire olamaz. Bu bir inşa süreci bunu oluşturuyorsun, bunu besliyorsun, bunu temellendiriyorsun. Benim için en azından böyle bir sürece denk geldi. Ama işin sınıfsal boyutunu bir yere koyduğunuz zaman ayrı bir yerden ve daha derinlikli yeniden tartışmamız gereken uzun bir yol.

JİNEOLOJİ- Bir de şöyle bir boyutu var; özgürlüğü özgürlük bilinci olarak ortaya koydun ama mesela bir alanda, bir ilişkideki özgürlüğü yakalayabilmek için başka bir alandaki özgürlüğünden feragat etmek durumunda kalıyorsun. Misal ekonomik özgürlük meselesi... Kendi ayaklarının üstünde durabilmem için sen kendi hayatını bir şeyden kurtarıp bir fabrikaya, bir sete, bir tekstil atölyesine feda ediyorsun aslında.

JÜLİDE- Sistem seni ona zorluyor çünkü sömürü biçiminin içine dahil oluyorsun

JİNEOLOJİ- Ve dolayısıyla aslında bütünlüklü bir şekilde düşündüğün o özgürlük bilincini bütünsel olarak yaşamının her alanında somutlaştıramıyorsun, böyle de krizli bir hal var. Geçenlerde tekstil de çalışan kadınlarla sohbet ediyorduk. Birçoğunun ortak görüşü bir an önce evlenelim, kendi evimizde oturalım ki en azından kendi evimiz, kendi hayatımız olsun... O da tersi yerden mesela o sömür ilişkisinden kurtulmak için başka bir sömür ilişkisini tercih ediyor ya da yaşıyor.

JÜLİDE- Çünkü sistem sana bunu dayatıyor. Sistem temel olarak sömürme sistemi

olduğu için, kapitalizm zaten bütün ilişki ağıyla sömürüyü, herkesin birbirini sömürebildiği anda ayakta durabildiği bir sistem olduğu için. Evet, doğru ama burada başka şeyler var. Zaten mücadele dediğimiz de, direnme dediğimiz şey de tam böyle bir şey. Bunun bilincine erdiğinde, yani bunun farkındalığı içinde hareket ettiğinde evet doğru; bir özgürlük alanı yaratabilmem için bir başka sömür alanının bir parçası olmak durumunda kalıyorsun. Ama hedef burada eğer özgürleşmeye yol açmaksa bunun bir süreç olduğunu biliriz. Umarım bir gün öyle daha iyi bir dünya yaratabileceğiz. İdealize edip yüzde yüz hayali bir şeyden demeyelim; ama daha iyi bir dünya, daha insani ilişkiler ağına, daha özgür, daha eşit, daha birlikte yaşayabileceğimiz bir dünyayı kuruncaya kadar, yapmamız gereken şey bunun bilincine varmak ve bununla mücadele etmek... Tercihimizle neyi kaybettiğimiz ve bunun karşısına neyi koyduğumuzun bilincine varırsak, hayatın ya da sistemin bizi yuvarlamasına izin vermeden farkındalık içinde “bu direnme biçimi içinde ancak bu kadarını yapabiliyorum ama hedefim bunun ötesi” diyebiliyorsak, o zaman kendimizi koruma şansımız var. Gerçekten şimdi tekstilde çalışan kadın arkadaşları düşün; baba evinde, hiç bir söz hakkı yok orda diyor ki “çalışayım da en azından benim de bir söz hakkım olsun.” Biraz çalıştığında ya da ne bileyim bir başka eve çıktığında biraz söz hakkı oluyor. Ama bir işçi kadına, Esenler’de yaşayan bir kız kardeşimize, yapabileceği, dokunabileceği hiçbir yokken birden bire “Baba evinden çık; sen özgürlüğü iste, özgürce yaşa, hiçbir evlilik kuralını tanıma.” diyemeyiz. Yok ederler orda, ya taşlarlar ya öldürürler, aradaki fark bu.

Fakat ben mesela kendimi düşünüyorum, ben de sonuçta böyle çok zengin bir ailede doğmuş biri değilim, belki orta sınıf sayılabilecek son derece mütevazı bir yaşam içinde büyüdüm, sonra bir meslek edindim, o mesleğim için de çok mücadele ettim. Ailem izin vermedi, istemedi falan. Bir an önce mühendis ol, avukat ol, bir şey ol ki garanti olsun diyen bir aileden geliyorum. Tabiki oku dedi. Onu da demeyenler vardı. Hem mücadele ederek bir takım şeyler değişti, bundan 30 yıl önceki fikirlerimle şimdiki arasında fark olmasının nedeni de bu, mücadelenin hiç bitmiyor olması. Ama mücadele biçimlerini kendi koşullarımız belirler. Biz bir mücadeleye, bir bakış açısına bütün koşullara aynı şeyi uygulayamayız. O gerçekliğin kendisi için de yapabileceğimiz şeyler var mesela diyelim ki, işçi arkadaşların ya da işçi olmaya aday olup çalışsam da en azından kendi harçlığını kazansam diyen, bu hakkını bile elde edebilmek için yani bu sömürü sisteminin içine girebilmek için ne kadar çok mücadele eden kadın var. Biz bunlara diyemeyiz ki “sizde aman bir sömürü içine giriyorsunuz.” Kendi koşulları içinde değerlendireceğiz. Ama ilkelere ödün vermeyeceğiz, sadece bunun bir süreç olduğu gerçeğini unutmayacağız.

JİNEOLOJİ- İdeal dünya hayali dediniz ya aslında özgürlük an’da inşa edilen, an’da hissedilen bir şey. İnsan bir kez o yola çıkınca attığı her adımda kendini özgürleştiriyor, hayatını değiştiriyor.

JÜLİDE- Bir de özgürlük tanımı tabi çok değişebilen bir şey. İşte özgürlük, barış,

Özgürleştikçe
daha rahat ol-
muyorsun,
tam tersine o
özgürlük bi-
linci özgür-
leşme talebi
içinde yüksel-
dikçe -tabiki
sanat benim
ana alanım ol-
duğu için ken-
dimi ifade
ettiğim alan
olduğu için- sa-
natın da en
temel kavra-
mının özgür-
lük olduğunu
düşünüyorum.

sömürü gibi kavramlar çok kullanılan kavramlar. Sömürü belki daha elle tutulur gözle görülür bir şey ama kavramsal düzeyde mesela özgürlük çok geniş bir şeye denk geliyor, herkes için tam karşılığı değişebiliyor. Mesela ben kendi adıma bu kavramsal düzeyi çok tartışmış, anlamaya çalışmış, kendi hayatında karşıtlarını aramış bir birey olarak şunu söyleyebilirim; özgürlük bilincine, anlamına, derinliğine vardıkça sorumluluğu artıran bir şey. Özgürlüğün sorumluluğu daha yüksektir aslında. Özgürleştikçe daha rahat olmuyorsun, tersine o özgürlük bilinci özgürleşme talebi içinde yükseldikçe -tabiki sanat benim ana alanım, kendimi ifade ettiğim alan olduğu için- sanatın da en temel kavramının özgürlük olduğunu düşünüyorum. Bu farkına varıldıkça sorumluluğu yükselten bir şey. İnsan o bilince vardıkça sisteme daha rahat uyum sağlamak bir yana; tam tersi her an eleştirip, o sistemi kıran bir kimliğe bürünmek doğallığında geliyor, eşyanın tabiatı gereği. Çünkü senin karşına dikilmiş olan tüm o ataerkil, tekçi, militarist şiddet görüntülerini ancak kıra kıra özgürleşebilirsin ve onu kırmak için verdiği mücadele, eline boynuna verdiği zarar sende kalıyor. Onu sen görüyorsun, o iz sende kalıyor her zaman. O ize sahip olduğun sürece geriye dönmen mümkün olmuyor. O yüzden o mücadele güçlendiriyor aslında. O özgürlük mücadelesinin kolay bir şey olmadığının, zor olduğunun farkına varıyorsun. Yani “perdeleri kapatayım, evin içinde durayım, böyle iyiyim” diyemiyorsun. Bir şekilde o perdelerin hep açık olması gerekiyor ve hep gideceğin yer ufukta daha uzak bir yer oluyor; mesafe hep daha büyüyor aslında, küçülüyor... Ben tamamıyla özgürleştiremediğim meslek sahibi olduğunda, sözün geçmeye başladığında daha fazlasını yapmak istiyorsun. Sadece kendin için, çevren için değil; ülke için, dünya için gittikçe büyüyor, durduramadığın bir şeye dönüşüyor. Bir gedik açtığın anda hayatında, o gittikçe büyüyen kocaman bir bahçeye dönüşüyor.

Şimdi burada senin söylediğin şeye gelirsek; sen sanki sistemin içindeyiz ve bunun içinde küçük küçük direniş noktaları mı oluşturuyoruz diyorsun? Evet bir taraftan öyle, ama ben bunların küçük olmadığını, bu ülkenin koşullarına rağmen baktığın zaman küçük olmadığını, görüyorum. Kadınlık bilinci de görüyorum, kadınların sokağa çıkmadaki ısrarını da... Bir taraftan başka bir şey yürüyor ama öbür taraftan da bundan 30 yıl önce olan ile bugün gördüğüm kadınlık bilinci de farklı, genç kadınların kendini ifade etme hali bu bilince sahip olmaksızın olamaz. Bütün koşullara rağmen şortunu giyip, her şeye inat sokağa çıkan o gencecik kızlar, bu bilince sahip yani bu mücadelenin meyvesi aslında, ben bunu görüyorum. Onu göze alıyor, kısıcak şortu giyip oraya çıkmayı göze alıyor. Bu aslında bir başkaldırı bence ve önemsiz bir şey değil, bu önemli bir şey. Bizim yapacağımız başka şeyler var ama o genç kız oraya çıkıp da hiçbir şeye, bütün o gözlere-sözlere aldırıyor. Bu aslında, “kendi aramızda küçük küçük şeyler” yapmıyor olduğumuzun ve bir gün, bu sistemi kökünden yıkacağımızın göstergesi. O yüzden, tam da parça parça, mütevazı, kişisel gibi görünen, böyle tarif ettiğimiz şeylerin aslında kendisi bir bütün olarak o kadının mücadelesinin sonucudur diye düşünüyorum. Ben o kızları gördüğüm zaman işte bunu başardık, bunu biz yani kadınlar başardı diyorum, çünkü bu aslında kadının sokağa çıkmadaki mücadelesinin göstergesi. Bu anlamda ben, kadın mücadelesinin parça parça ama örgütlü, herkesin kendi bulunduğu yerden o mücadeleyi yürütüyor olmasının, hep birlikte büyük bir güce dönüşmesinin somutu olarak görüyorum. O nedenle iktidar en çok da kadına saldırıyor. Tam da bundan korktuğu için.

JİNEOLOJİ- Önemli hakikaten, biz kadınlar aslında görünenin ötesinde bir etkiyle yol alıyoruz. İdeolojik mücadelenin gereği ve anlamı da biraz bu zaten. Bunun sonuçlarını görmek, tahlil etmek de ayrı bir motivasyon kaynağı, ayrı bir yürüme gücü veriyor...Özel mülkiyet, devlet-iktidar ilişkisinden ötürü aile kavramının kendisiyle örneğin sosyalizmi veya demokrasiyi yan yana getiremeyiz gibi yaklaşımlar da söz konusu. Fakat bir yandan da o yapı her ne olursa olsun biz bireysel veya kolektif mücadelemizle aslında kişilikleri, ilişkileri dönüştürerek yeni alanlar da açabiliyoruz kendimize. Buradan biraz daha değerlendirdiğimizde mevcut aile kavramının içini nasıl değiştirebiliriz.

JÜLİDE- Bence ideal olan aile kavramının oluşturulmaması ama böyle bir şey, şu anda, şu koşullarda, şu dünya sistemi içinde henüz mümkün değil. Ama tabiki o kurallara yenilmemek, sürekli bir mücadeleyi gerektiriyor kadınlar açısından. Çünkü erkeklik meselesi de kadınlık meselesi kadar önemli oluyor ilişkide. Nasıl kadınlık inşası oluşturuluyorsa, erkek açısından da, erkek için de o toplumsal cinsiyet anlamında roller verilmiş ve sürekli inşa durumunda. Rolünü gerçekleştirmek için sürekli olarak o reflekslerle hareket ediyor. Ben mesela şunu çoğu zaman söylemişimdir. Kendini feminist diye tanımlayan, feministim diyen entelektüel erkekler var. Fakat feminist falan değil, binlerce kez buna şahit oldum. Bütün o maço verilerle hareket ediyorlar aslında. Evet sözcük olarak kendine, kendi hayatına değmediği sürece senin haklarına saygı gösteriyor.

Çünkü kadın haklarını uzaktaki bir şey olarak görüyor. Ama ne zaman ki kendisine, kendi özel hayatına dokunsa, o zaman iş değişiyor ki özel olan şey de politiktir, bunun her zaman böyle olduğunu düşünüyorum. Tabi ki hiçbir ilişkiyi bir formül içine koyup, buna uygun ya da değil diye değerlendiremeyiz. İnsanın dahil olduğu, içine duyguların da girdiği bir durum. Dolayısıyla da oradaki erkeklik halini, yani ona sunulmuş olan erkekliği sürekli ayna tutarak ona gösterirken; bir taraftan da kendi kadınlık, özgür kadın bilincini geliştirmen gerekiyor. Yani bu çift yönlü bir mücadeleyi gerektiriyor aslında. Ben bunu da değişik biçimlerde kendi çevremdeki arkadaşlarımda da, evlilik ilişkilerinde de, mesela ev içi iş bölümünde bu mücadeleyi sürekli sürdürdüklerini görüyorum. Değişime yakın duran erkeklere kılıbık deniliyor mesela. Kılıbık da ataerkil bir kavram aslında, yani “sen kadının karşısında güçsüzsün” diyor diğer erkekler ve kadınlar. Ama kendilerini gözeterek söylüyorlar, kendilerini korumaya almak için. Kendi şiddetlerini ve iktidarlarını sürekli kılmak için yaptıkları bir şey. Özellikle bu ev içi iş bölümü biraz acemice, biraz takır tukur oluyor tabiki. Ama süreç içinde, zamana ve sürekli bir mücadeleye ihtiyacı var. Bu bazen çok yorucu da olabiliyor. Bazen insan sahiden yorulabilir, herkes yoruluyor da, ben görüyorum kendim de yoruluyorum. Yorgun düşünüyorsun hep aynı şeyleri yeniden başlat yeniden yeniden ama bunun başka çözümü yok gibi. Evde bulunan erkeğe sürekli ayna tutmak gerekiyor, o aynayı tutarken de kendi özgür kadını hep inşa etmek, bir şey daha koymak gerekiyor ve tabi ki karşıdaki insanın, adamın, erkeğin bunu anlayabilecek bir yerde durması gerekiyor. Sadece bilgi düzeyinden söz etmiyorum bilgiyle değil bu; bunun dışında o mücadeleyi onun da göze alması gerekiyor. Aslında o daha büyük bir mücadele vermek zorunda; “o erkeklik halini, evdeki o iktidarını bir kere bırak” diyen bir başka cinsiyet var karşısında. Üstelik her zaman en alttaki, en sömürülen, en eşitsiz olan o cinsiyet, çıkıyor “eşit olacağız” diyor. Bu eşit olacağız durumu için, benim çok sevdiğim bir yazar arkadaşım “bu bir düello gibi” demişti. Yani bir düelloyu göze almak gibi. Tabi benim özel durumum nedeniyle de, erkeklik ideolojisinin en tepesindeki bir resimle, feminist bir kadının, iki sanatçının birlikteliği daha da ilginç bir durum ortaya çıkarıyor; oradaki o mücadele daha da ilginç. Üstelik herkesin gözü önünde olup biten, görünen bir ilişki. Bu benim için katmanlı zorlukları olan bir şey. Popülaritenin yüksekliği nedeniyle onun sevgilisi, yani onun oluyorsun. “Onun bir şeyi” olmamak için mücadele etmem gerekiyor sürekli olarak. Yani ben başka bir isim olsaydım, o da öyle bir isim olmasaydı belki daha başka olurdu; belki o benim sevgilim olmuş olurdu, yani popülarite anlamında.

JİNEOLOJİ- İktidar ilişkisi bağlamında, erkeklik ideolojisinin yeniden üretildiği bir durum olarak öznenin kadın ya da erkek olması bir şeyi değiştirmiyor aslında.

JÜLİDE- Aynen. Ama şunu da unutmayalım karşılıklı durmakta ısrarı, benimle durmakta ayak diretmesi ondaki başka bir şeyi, aynaya bakmaktaki kararlılığını gösterir. Bu çok önemli bir şey o yüzden ben bunu çok örnek veririm.

Çerkezlik de
her kültür gibi
kendi kökünden
koparılıp
başka bir yere
getirildiğinde
muhafazakar-
laşıyor; ken-
dini korumak
için yaptığı bir
şey bu. Erkek-
lerin tamamen
egemen ol-
duğu kültürel
bir
yapılanmaya
dönüşüyor.

Erkeklik ideolojisiyle çok bağdaştırılan biri ve kendini 13 yaşından beri feminist olarak, kadın mücadelesine inanmış biri olarak tanımlayan biriyle 16 yıl süren bir birliktelik. Bu çok uzun bir zaman ve hiçbir hukuki bağ olmaksızın sürüyor. Kolay olmuyor ama önemli bir şey. İlk aşamada tam bir düello, ama bu düelloda kazanan olur mu bilmiyorum. Bence kazanıyoruz en azından kaybeden yok, yani sadece düello sürüyor. Çünkü bunu yapmak zorundayız, her birimiz yapmak zorundayız.

JİNEOLOJİ- Peki bu düello içindeyken aynı zamanda sanatçı olarak topluma rol model olma sorumluluğu ve beklentisine ne diyorsunuz?

JÜLİDE- İster istemez görünür olduğum içino rol model sen seçmesen de kendiliğinden olan bir şey. Ama bence bizim durumumuz her bakımdan önemli bir rol model oluşturuyor. Tabi biraz daha bakmayı, görmeyi bilen için biraz öyle. Dediğim gibi çok zor bir durum ama karşıdaki erkek için öyle. Her an o da mücadele etmek zorunda. Çünkü her an bir ayna tutuluyor sözüne, diline, tavrına. Erkeklik hali o kadar yerleşik bir hal almış ki o kadar kökleşmiş ki onu köklerinden koparmak, alışkanlığından, geleneğinden koparmak çok zor. Şimdi düşün Karadenizli, Karadeniz biliyorsunuz bütün o maçoğun, erkekliğin çok yüksek olduğu yerlerden, ayrıca çok popüler... Ama demek onda da bir şeyler değişiyor dönüşüyor ki bu birliktelik mümkün olabiliyor, bu kadar uzun bir ilişki bunu gösteriyor.

JİNEOLOJİ- Özgün bir yaşam, özgün bir kişi olarak birşeyleri koydunuz ortaya kendi yaşamınız itibarıyla. Orta sınıf bir aileden geliyorsunuz, Çerkezsiniz. Buradan baktığınızda Çerkez bir ailenin Türk, Kürt yada yakından tanık olduğunuz Karadenizli bir aileyle bir farkı var mı? Sizin bu mücadele ısrarınız kendi ailenizde bir dönüşüme yol açtı mı?

JÜLİDE- Kuzey Kafkasya'dan geliyoruz biz. Tabi sürgünle gelindiği için aslında Çerkezlik kültürünün kendisinde kadının kimliği, işlevi biraz daha farklı. Her kültür gibi kendi kökünden koparılıp başka bir yere getirildiğinde muhafazakarlaşıyor; kendini korumak için yaptığı bir şey bu. Erkeklerin tamamen egemen olduğu kültürel bir yapılanmaya dönüşüyor. Ben bunu ciddi olarak incelemiş biriyim. Hem devlet tarafından çok kullanılıyor hem de kendini koruma içgüdüsüyle kapalı erkek kurallarının geçerli olduğu bir yapıya dönüşüyor. Bilirsiniz Çerkezlik deyince akla birkaç unsur gelir; işte güzel dans eden kadınlar ve erkekler. Kadınla erkeğin birlikte dansı normalde bir toplumda açıklık, kadının rahatlığı olarak görülür, böyle olması gerekir. Ama kökünden koparılıp bir yere konduğunda da kendini korumak için iyice muhafazakar bir yapıya bürünüyor. Çerkezlik tam olarak böyle, yani kuralları olan ama aslında her şeyin erkek iktidarı üzerinden yürütüldüğü bir kurallar bütünü. Ben de bu kuralların olduğu tam bir Çerkez ailede yetiştim. Ben ilk genç kızlık döneminde yani daha birşeyleri okumaya, anlamaya, tartışmaya başladığımda bu kurallarla çatışmaya başladım. Neden hep erkeğin sözünün geçerli olduğu, neden hep erkek çocuk üzerinden bütün bir geleceğin planlandığını, bir kız çocuğuna sunulan şeyin en fazla bir öğretmen olmak olduğunu, genelde “öğretmen ol, iyi bir eş ol”un dayatıldığı... Bu tartışmalar hep yürüdü ve bu tartışmalarda ben mesela “öğretmen olmayacağım” dedim. Çünkü ekonomik olarak da orta sınıf olduğu için en kısa sürede öyle bir rol içine konulabilecek bir durum sunuldu bana ve ben bunu reddettim. Ben normal bir liseye, üniversiteye gideceğim, kendi seçeceğim bir bölüme gideceğim dedim. Maalesef benim ilk gençlik yıllarımda, 15 yaşındaydım, 12 Eylül oldu. Çok kitap okuyordum, kimseyle bir bağım yoktu. Kapalı bir çocuktum, tektim yani sosyal bir çocuk değildim. Ama kitap ve müzik dünyasında yaşıyordum. Yazko okuyordum, o dönem tabi 12 Eylül dönemi, Yazko çok önemli bir dergiydi... Yani kendime öyle bir dünya kurdum. Okula gittiğim zaman mesela lisede erkekleri çok aptal buluyordum. Diyordum “bunların hiç kafaları çalışmıyor”, yani o erkeklik kadınlık meselesi orda bile çok belirgindi. Çok ilginç, benim ortaokuldan hala görüştüğüm bir arkadaşım var bana dedi ki ben ilk feminist refleksi sende gördüm. Şimdi tam hatırlamıyorum ama o anlatıyor. Ortaokul birinci sınıfta, tabi o zaman İzmit'te okuyorum; sınıflar çok kalabalık, 40-50 kişilik sınıflar vardı. Beden eğitimi dersinde soyunma odaları falan yok, perde gibi bir şey çekiyorlardı sınıfın içine: Kızlar şurada soyunacak, erkekler istediği yerde soyunacak; yani sınıfın her yerinde onlar soyunabiliyor biz kızlar birşeyin içine gireceğiz orda soyunacağız. “Niye biz oraya giriyoruz” demişim ben. Hoca da demiş ki; “E siz kızsınız.” “Niye ben giriyorum o zaman, bende burada soyunurum.” deyip başlamışım soyunmaya. Hoca, “Dur, dur kızım.” demiş. “Nedir bu ya ben niye oraya gireceğim” demişim “her türlü alan her zaman erkeklere, niye onlar pantolonlarını çıkartabiliyor da biz çıkaramıyoruz, onların nesi var.” Verili olana tepki duyan bir çocukmuşum o zamandan beri. Sonra işte lisede tek tercih yapıyorum yani okul üçüncüsüyüm ama nefret ediyorum okuldan. Şunu keşfettim çok küçük yaşta mücadele edebilmek için mücadele alanlarını doğru belirlemek gerekiyor, yani öyle mücadele edeceğim deyip her şeye dalmayacaksın.

Lisedeydim, eğitim sistemine inanmıyordum, hiçbir öğretmene, öğretmenlerimden sevdiğim insanlar vardı ama inanmıyorum bir şey de öğrenmiyorum zaten bunun farkındayım. Fakat bunu eğer reddedersen kaybedeceğimi biliyordum. Bunu geçmeliyim ki, iyi olmalıyım ki çıkıp konuştuğumda beni dinlesinler. Bunu keşfettim yani. Ve okul üçüncüsüyken felsefe yazdım; annemler falan ölüyordu “sen öğretmen olmayacak mıydın” diye. Bir tek tercih yaptım ODTÜ felsefe başka tercih yapmadım. Çünkü ben kararımı vermiştim; ne olmak daha doğrusu ne olmamak istediğime karar vermiştim. Sunulan kimlikleri yaşayacak biri olmayacaktım. Çerkez olarak da o kuralları yıkan ilk kişiydim, yani ilk buna tepki gösteren, ilk başkaldırandım. Mesela ilk sigarayı dayımların yanında ben içtim. Orada sigara içmek falan çok büyük bir şeydi yani, annem 70 küsur yaşına kadar kardeşlerinin yanında sigara içmedi, ben 17-18 yaşında içtim. Tabiki sigara içmek bir simge ama onların koyduğu bir kuralı yıkmaktı. Yani bu böyle bir şey; sen girdikten sonra o alan hep biraz daha genişliyor. O yüzden iktidarlar en çok kadının özgürleşmesinden korkuyor çünkü değiştirecek olan, bütün bir sistemi yıkacak olan ana güç kadın mücadelesidir. Kadının sezgileri, duyguları çok önemli bir güç bunu unutmayalım. Sezimiz güçlü evet, bizim hayal gücümüz daha güçlü evet, bizim duygularımız çok güçlü evet; güçlü aklımız olduğu kadar duygularımız da güçlü bu bizi çok güçlü kılıyor. Değiştirme gücünü en fazla yapabilecek, empatiyi en çabuk kurabilecek bir alan sağlıyor. Çerkezlik üzerinden toplumsal rolleri kırmak, benim kuzenlerimde ve çevremde de değişime yol açtı. Mesela ben tiyatrocı olacağım dedim. Çerkez ailede öyle sahneye çıkmak, tiyatro filan ters yani; ben “hayır” dedim “ben yapacağım.” Hem felsefe okudum hem konservatuar. Fakat sonra belli başarıları, onlar içinde başarı denilecek şeyleri sağladıkça, görüldükçe, televizyonda bir dizi yaptıkça ben herkesin yeğeni, kızı, arkadaşı, oradaki komşunun kızı oldum; güç kazandım yani aynen lisede yaptığım şeyi yapıyorum aslında. Lisede iyi öğrenci olarak çıkıp “şu yanlış, bu yanlış, eğitim sistemi saçma, hepsini ezberletiyorsunuz, bu hiçbir işe yaramıyor” deme hakkını alıyordum. “Çocuğum sen çok çalışkansı” diyorlardı bana. Çalışkanım çünkü bunu geçmek için yapıyorum, yani söyleme hakkını elde etmek için. Tersinden bir yerde durup bunu yapmadım, tam tersi onlar için başarı denen şeyi yaptım, o noktada konuşmaya başladım çünkü o noktada seni dinliyorlar.

JİNEOLOJİ- Çoğu kadın belki bu yüzden çalışmalarını erkek ismiyle paylaşıyor... İlk televizyon işinden bahsetmişken, Süper Baba bizim çocukluğumuzun dizisi ve o dizide ilişkiler, aile biçimi, babalık, çocukluk imgesi vs. hepsi dönemine göre bambaşkaydı. O dizi bağlamında değerlendirdiğinde mesela hakikaten değişim yarattı mı?

JÜLİDE- Benim kimliğim büyük olay yarattı çünkü ben orda evlenmeyen, sevdiği halde özgürlüğünü seçen ve bütün erkeklerle mücadele eden bir kadındım, tabiki benden esinlenerek yola çıkıldı orda, yani Jülide Kural'ın kendi duruşuyla da ilgisi vardı. Mesela çevreciydim orada, mücadele ediyordum. Birçok genç kadın beni değişik yerlerde görüp

Tabi biz kadınlar olarak kendi kimliklerimiz üzerinden, kendimizi var etmek üzerinden bir mücadeleyi sürdürürken; hayat çok da kuramsal yürümüyor, işin içine duygular giriyor. Dolayısıyla aile dediğin öyle hemen atıliverilecek bir şey değil. Bunu tartışmalıyız, nasıl başarılacak?

oradaki mücadelenin onlara büyük bir güç verdiğini söylediler. Çok önemli bir şey. Tabi ki bunu ben yazmıyordum, ben senarist değilim, sadece oynuyordum ama senaristler de biraz benim kimliğimden yola çıkıyordu. Zaten yaptığım şeyler vardı; onu bir televizyon karakteri formatına döndürmüşlerdi ve orda gerçekten bir sürü genç kadından, hani evlenmek mi okumak mı ikileminde, o kadar çok mektup aldım, o kadar çok karşılaştım ki. Tabi biz kadınlar olarak kendi kimliklerimiz üzerinden, kendimizi var etmek üzerinden bir mücadeleyi sürdürürken; hayat çok da kuramsal yürümüyor, işin içine duygular giriyor. Dolayısıyla aile dediğin öyle hemen atıliverilecek bir şey değil. Bunu tartışmalıyız, nasıl başarılacak? Yani çocukla anne yada baba ilişkisi her ne kadar politik bir yanı varsa da bunun bir de duygusal yanı var. İnsanların birbiriyle kurduğu ilişki, bir çocuğun anneye kurduğu ilişkinin kendi içinde başka bir duygusu var. Masaya yatırıp tartıştığımızda, kuramsal olarak işin içinden çıkmak kısmen daha kolay. Kavramlar üzerinden hayatın, sistemin dayattıkları, ataerkinin, erkek egemenliğinin dayattığı değerler silsilesiyle mücadele ediyoruz, duygular da bunların önemli bir boyutu. Ben her zaman evliliğe karşı olduğumu her yerde deklare ediyordum ama bunu söylerken; bir kızla bir erkek oturmuş birbirine deli gibi aşıklar, onlar için ne maddiyat, ne sözleşme falan önemli değil, onlar istiyorlarki ömür boyu birbirlerinin gözünün içine baksınlar, bu duyguyu anlayabilmemiz lazım. Yani ilişkileri tanımlarken hepsi politik deyip içindeki hayatı, duyguyu unutmamalıyız.

JİNEOLOJİ- Kapitalist modernitenin ataerkil aile modeline tam da değindiğin gibi o kavramsal-kuramsal eleştirilerin yanında; duygular, bir yerde de tam sistemin o bireyciliğine, parçalayıcılığına karşı bir direniş, bir dayanak noktası da oluşturuyor. Komünal yaşamın bir alanı olarak da görülebilir.

Sözleşmenin ötesinde, duygular noktasından ele alıp aile meselesi yada birlikte yaşam meselesi bizim ana gündemlerimizden biri olmak durumunda. Örneğin “tek başına insan nasıl yaşar” sorusu insanı bir başkasının yanında olma duygusuna itiyor.

JÜLİDE- Bence evet ama paylaşmanın kendisi güzel bir şey, insanı çoğaltan birşey. Ben diyelim ki birşeyleri keşfediyorum, çok da anlamlı şeyler düşünüyorum ama tek başımayım ben bunu paylaşmadığım sürece çok bir anlamı olmuyor; yani beni insan olarak var eden şey paylaştığım noktada gerçekleşiyor. İlle yaşlandığında yanında biri olması şart değil ama paylaşım çok önemli. Mesela biz sürekli bir paylaşım içindeyiz aslında ve bu paylaşım içinde bir şeyler düşünüyoruz. Siz benim hakkımda kafanızda bir şeyler geçiriyorsunuz, ben sizin hakkınızda; ama bu anda da hayat devam ediyor. Paylaşmayı hedeflersek, buradaki birlikte yaşam mülkiyet değil de paylaşım temelinde olursa, o zaman zaten bence birçok yeni alanı açma şansımız olacak. Bize şu anda uzak geliyor tabi ama yaşanmış bazı şeyler var geçmişte; komünal yaşam, komün yaşam. Bugün gerçekleştirmemiz mümkün mü, mülkiyetten tamamen arınarak bu bireysel duygularımızın dışında idealize ettiğimiz toplumu? Aslında bunlar denendi, yaşandı belki yeniden denenmesi gerekiyor. Bütün Marksist literatürü maalesef erkekler oluşturdu çünkü kadınların o zamanki tarihsel pozisyonu itibariyle çok fazla yoktuk. Belki bizim yeniden, tamda o çocuğu üreten, bir canlıyı dünyaya getiren dişi yanımızla, yeniden tanımlamak, neyin nerede kadar mümkün olabileceğini, bize dayatılan tüm ezberletilmiş, her tarafımıza sinmiş olan o mülkiyet arzusunun kurtulup kurtulamayacağımızı tartışmamız gerekiyor. Bu meseleyi özellikle biz kadınların daha fazla tartışması gerekiyor. Çünkü bunun tecrübe edildiği dönemlerin izleri var, ben kadın mücadelesinin sadece son 30-40 yıllık bir yol olduğunu düşünmüyorum, o yüzden de bunu en çok tartışması gerekenler belki de bizleriz.

JİNEOLOJİ- Burada belki devrimci, mücadelecı sanatın öncülüğünün önemi, o hayal gücünün, tahayyülün oluşturulmasındaki rolü üzerinde de durmak gerekiyor. Tahayyül edilemez olanı tahayyül edilebilir hale getirmek önemli bir şey çünkü. Bu bağlamda mesela şimdi Süper Baba ve o dönemdeki televizyon yapımlarıyla günümüzdeki televizyon yapımlarını, sahne işlerini karşılaştırdığın zaman ne kadar alan daraltan ve bu anlamda mücadeleye ket vuran bir format sunduklarını görüyoruz. Bütün o dizilerle birlikte hayal dünyamızda şekilleniyor, daralıyor, kısıtlanıyor olabilir mi?

JÜLİDE- Bu doğru çünkü TV bir kitle iletişim aracı olarak çok geniş kitlelere ulaştığı için tabi ki belirleyici bir nitelik taşıyor. Ama buna inat olarak da şunu söyleyebilirim. TV, nasıl kitleleri yönetmek için başka bir boyut kazanmış ve herkesi belli bir yere doğru kanallı ediyorsa da tiyatro ve diğer sanat alanlarında bir o kadar farklı çalışmalar var; yani tam tersi kuralları ihlal etme, farklı yapma gücüne sahip. Belki TV gibi kitleleşemiyor, çok büyük alanlara yayılamıyor olabilir ama bu önemsiz olduğu anlamına gelmiyor.

Zaten sanat dediğimiz şeyde böyle birşey maalesef; keşke daha büyük geniş kitlelere ulaşabilme şansı olsa... Fakatbuna bir tepki olarak da bakıyorum aslında. Kendim konservatuarda hocalık da yaptım, kendi öğrencilerim odalarda, sokaklarda buldukları her alanda tiyatro yapmaya çalışıyorlar ve bu etkili bir şey.

JİNEOLOJİ- Bu hem reflekste bulunma hem de sanat için farklı alternatifler yaratma aslında.

JÜLİDE- Evet. Yani ben buradayım diyor, senin dayattığın şeyi kabul etmiyorum, sahnelerimi de kapatsan; ben giderim o zaman bir evin bodrum katında yaparım, bir odada yaparım diyor bu önemli birşey. Ama tabiki her zaman devlet ve sistemin kullandığı alan, büyük-geniş kitleleri etkileyecek olan ana merkez televizyon. Ve televizyon aracılığıyla yapılan daha militarist, daha milliyetçi daha erkekçi, daha tekçi, biat eden, bunu yapmaya hedefli yapımlar. Kadın özelinde bir de şöyle şeyler yapıyorlar; daha varoş hikayeler, “ah şu kadın bir kurtulsa”; yani hep acıma üzerine, kadını kurtarmak üzerine kurulu çok erkek, çok şiddet, böyle alttan alta o sıcak yuvana dön ve bunlarla pek ilgilenme hikayeleri. Geçenlerde bir program izledim inanmadım. Kız o kadar çok korkuyor ki, Mardin Kızıltepe’li, kızın gözlerinde ölüm korkusunu görüyorum, kızı zorla eve göndermeye çalışıyorlar. Kız kaçmış diyor ki “beni abilerim vuracak”, şimdi bunu açıkça görüyoruz, televizyon şöyle diyor “a yok seni vurmazlar”. Bütün seyirci ve sunucu kadın, baba evine dön diyor. Kız sunucunun gözlerinin içine bakıyor “beni oraya gönderirseniz beni öldürecekler” diyor, ama refleks öyle birşey yaratıyor ki, bu öyle acayip kurgu ki bakıyorsun sunucunun tavrı da hepsinin de kızı oraya göndermek üzerine kurulu. Çünkü baba evi, en güvenilir yer. Ahlakı bozulmasın yeter ki. Ahlak kavramı tamamen iki bacak arasını hedeflediği için, “aman başka adamla bir ilişkisi olmasın” üzerine kurulu olduğundan, bütün seyirci ve bütün yapı “yani kızım bak sen evine git, öleceksende orda öl; ama yeterki başka bir şeyi deneme”yi dayatıyor. Tabiki bütün o refleksler seyirciyi öyle bir domine ediyor, öyle bir tarafa yönlendiriliyor ki. Hepimizin gözünün önünde oluyor açıkça “ölüme gitsin yeter ki baba evinde olsun.” Niye ölsün? Yani devletsin, yaşam hakkını koruman gerekir, sığınak aç!

JİNEOLOJİ - Sığınakların kapısında da artık kadınlar öldürüldüğü için hem yetersiz hem de anlamsız kalmış oluyor.

JÜLİDE- Devletin bakanlığını yapmış bir kadın, kadın kelimesini neredeyse ağzına almıyor, aile diyor, ancak ailede sözü geçilecekse kadın diyor. Bunlar herbiri uzun konular ama ben bir sanatçı olarak kendi durduğum yerden şunu söyleyebilirim; bir sanatçı olarak sahneye çıkıyor olmam bile aslında bir kadın olarak mücadele ediyorum anlamına geliyor ve elbetteki benim seçimlerim, seçtiğim oyunlar, kendimi ifade ettiğim alanlarda bunun çok açık bir göstergesi. Aslında bazen böyle röportaj yaparken, yaptığım şeyi bir daha bir daha söylüyor gibi hissediyorum oysa ben zaten inandığım şeyi yapıyorum; hem bir kadın olmak hem sanatçı olmak sahneye çıkmak

bütün bunlar aslında neyi savunduğumu çok açık ortaya koyuyor. Ama tabi bazen bunu paylaşmak bunun altında yatan nedenleri paylaşmak iyi oluyor. Ben yaptığım sanatın kendisi devrimci bir noktada duran, devrimci bir sanatçıyım; her gün sahneye çıkmayı bu mücadelenin bir parçası olarak görüyorum.

JİNEOLOJİ - Yaptığınız hakikaten önemli. Çünkü pek çok insan savunduğu değerler doğrultusunda değil, onların dışında bir şeyler yapmak zorunda kalıyor. Belki parçalı hayatlar yaşıyoruz ama insanın olduğu alanla kendi kişiliğini kendi mücadelesini bütünleştirebiliyor olması çok önemli

JÜLİDE- Onun için de böyle birşey yapmak gerekiyor tabi; bu birden olmuyor hep bir mücadeleyle, emekle, bedelle oluyor ama her bedelli yürüme de insanı daha güçlü kılıyor. O yüzden bedeli göze almış olmak, güçlenmek anlamına geliyor. Bir kadın olarak her engeli aşabilirim diyorsun, her bir aştığın engelle daha fazlasını da yapabilirim diyorsun. O yüzden de direngenliğe devam, çünkü bu hayatımız boyunca sürecek.

JİNEOLOJİ- Çok teşekkür ederiz, zaman ayırdığın için, bu verimli sohbet için.

Köleliğe ve Özgürlüğe Açılan Kapılarımız: Duygular

Jineoloji Akademisi

“Çok duygusalsınız ama duygularınız politik-toplumsal içerikten yoksun ve zayıf. Bu yüzden sizin özlemini duyduğunuz toplumsallığa, özgür yaşama götürmüyor. Bu yüzden toplumsal sevgi ve aşk nedir bilmiyorsunuz. Bencilliğin sınırlarında dolanıp duruyorsunuz. ‘Nereden başlamalı?’ diye sorarsanız yanıtım açıktır: Duygularınızı politikleşmeye, toplumsallaşmaya yatırarak başlamanız özgür yaşam inşası için yapacağınız en hayati davranış olacaktır. Kim ne derse desin, Leyla ile Mecnûn aşkı da olsa politik bir içeriğe kavuşturulmalı, politikleştirilmelidir. Politikleşmeyen bir duygu; gerçek mekân-zaman ilişkisini, yurt sevgisini geliştiremez. Onun için duygularınızı politikleştireceksiniz. Bunu yaparsanız duygularınızın bir anlamı olur; yoksa diğeri ihanetlik yaşam kırıntılarına, trajedilere yol açar. Bağlıym deyip kaçanlar, güç getiremeyip intihar edenler, içimizde olup kaçışı gizlice yaşayanlar! Bunlardan ders çıkarılmalı ve özeleştirme gerekçesi yapılmalıdır... Politik-örgütsel önderlik gerçeğimin farkına varmayan ve bunu gereğince anlamlandırmayan bir sevgi gerçeğinin bilincine eremeyen, gelip geçici bir sevgidir. Bu sevgi türü, aynı zamanda her türden sahteliğin kaynağıdır. [...] Zayıf kalmış, amaca anlamınca yönelmeyen, yaşamına büyük başarılar sığdıramayan ve böyle hep boynu bükük duran, mahcup mahcup bakan duygular!

Biz bunları aştık, aşmalıyız.”

(Abdullah Öcalan)

Nedir Duygu?

Duygularımızın varlığına, köklerine anlam vermek istiyorsak, evrensel tarihle bağı kurarak başlamanız doğru olur. Çünkü duygu, duygularımız (ses, tat, koku, görme ve dokunma) üzerinden evrenle, toplumsallığımızla ve kendi içsel dünyamızla yaşadığımız canlı etkileşim dünyasıdır. Bu canlı etkileşim dünyasının tarihi kökleri, evrende biz insanlardan çok önce gelişen birçok canlıda mevcuttu. İçgüdü, his, sezgi ve duygu birbiri ile bağlantılı geliştirdi. İnsandaki ileri bir aşamayı temsil etse de, kökleri evrenin tarihindedir. Duygu, kelime olarak duymak fiilinin ya da duyumsamak fiilinin kökünden üretilse de, duymak kaba anlamda sadece kulakla sesleri algılama değildir. Duymak, bir canlının evrenle iletişim haline geçebilen tüm duyuları ve toplam gücü ve enerjisi ile gerçekleşen bir eylemdir. Böyle düşündüğümüzde duyguların ne kadar muazzam bir enerji ve güç kaynağı olduğunu, sınırsızlığını, çeşitliliğini ve özgürlüğünü anlayabiliriz.

“...Bizde şu anda güzel duygu, kesinlikle toplumsal gerçeklikten kopuk ele alınamaz. Yine özgürlük kavramından ayrı ele alınamaz. Bunlar olmadan duygu olmaz... Duyguların sosyal ortamla ilişkisi vardır. Duygu büyüklüğü, birlikte özgür yaşam büyüklüğü, sosyal ve siyasi mücadelenin düzeyiyle yakından ilgilidir. Heyecanlara, duygulara bir açılım kazandırmak faydalı olabilir... Duyguların özenle geliştirilmesi, terbiye edilmesi çok önemlidir... Örtbas edilmiş duygu-düşünceler zarar verir. Ne zaman açığa çıkarılarak, doğrusunda karar kılınırsa, herkes yarar görür... Duygularınız gelişebilmeli, hassasiyetleriniz bir şeyleri hissetmeli. En güzel duyguları ve bütün zulümleri yıkacak kadar bir iradeyi yakalamadıkça o gün kendimi yaşamış hissedemem... İyi duygularınız olsun istiyorsunuz, ama bilimsel bir inceleme bile olmuyor; oysa bu konuda kesin derinliği olan bir mücadeleniz olmalıdır. Duygu büyüklüğüne ancak böyle bir mücadele sonucunda ulaşılabilir... Savaş, güzel duyguların hayata geçirilmesi içindir. Savaş, zarif, saygılı bir yaşam içindir. Saygılı yaşamı, imkan dahiline sokmak içindir. Büyük duygular hangi temelde gelişir; bu bellidir ve bizim ortaya çıkardığımız, geliştirdiğimiz duygular büyük ve kapsayıcıdır, özgürleştiricidir... Bu gerçekleştirmeler, duyguların yüceliğini ortaya koyar. Bir halk için bir duyguyu gerçekleştirir, büyük duyguları ortaya çıkarır, büyük aşkı ortaya çıkarır...”

Abdullah Öcalan, uzun yıllar geliştirdiği çözümlemelerinde duygu olayını birçok açıdan ele aldı, tanımladı ve çözümledi. İnsanın kendi duygularının farkında olmasının, duyguları tanımlamasının, örgütlemesinin, hiç kimseye duyguları ile oynama imkânı vermemesinin önemini anlattı. İmralı da geliştirdiği savunmalarda “duygunun gelişimi başlı başına bir mucizedir” derken, duyguların varlaşmadaki canlılığını, enerjisinin gelişimini varlık da değerlendirirken; duyguları bozulmaya uğrayabilen, kaybedilebilen,

ayağa kalkabilen, yücelebilen, boğan, kanatlan, düşüren, uçuran, büyüten, küçülten, kör vb. pek çok tanımla ele aldı. Nitekim, duygularımızı algılamamız, duygularımızın gücünün ve güçsüzlüğünün, onları örgütsüz bırakmamızın ya da örgütlememizin yaşamın özgürlük düzeyine muazzam etkisi olmaktadır. Kapitalist sistemin varoluşunun tüm insani duyguları manipüle ederek/yok ederek ve duygusal zekayı hiçe sayarak geliştiğini biliyoruz. İnsani duygular canlılığını ve yaşam üzerindeki etkisini koruyabilseydi, insana yaşamı zindan eden vahşi kapitalizm, faşizm gelişmezdi. Kapitalizm; insanın en eski ve köklü yaşam dürtüleri-dinamikleri olan duygu gücünü; kâr hırsını ve mantığını arttırmak için çok fazla önemsemeye, aslında pazarlamaya başladı. Öcalan aslında, bu duygu çözümlmeleri ile kapitalist sistemin insan-varlığını hedef alan bu sömürünün önünü almak ve insanın duygu gücünü toplumsal ve bireysel özgürlüğün hizmetine koyabilmek için sosyal, ideolojik ve siyasal tedbirlerini geliştiriyordu.

Varoluşumuzda Bu Kadar Anlamı, Etkisi Olan Duygu, Duygular Nedir? Neden Önemlidir?

Duygu, Türkçe sözlükte “duyularla algılama, his, belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim, önsezi, ahlâkî, estetik vb. şeyleri değerlendirme, onlara bağlanma yeteneği, kendine özgü bir ruhî hareket ve hareketlilik” olarak tanımlanır. Yine ana hatları ile duygu; “bireyin ruh halinde biyokimyasal (içsel) ve çevresel tesirlerle etkileşiminden doğan kompleks (karışık) psiko-fizyolojik bir değişim (biyolojide meydana gelen psikolojik değişimler anlamında)” olarak tanımlanır. Bazı ruhbilimciler duyguyu, “ruhbilimsel değerlendirme fonksiyonu” olarak tanımlarlar. Duygularımız, ruhsal dünyamızdır da aynı zamanda. Toplumsal tarih boyunca gelişme halindeki ruhsal dünyamızın, ilk gelişen en köklü dinamikleridir. Evreni, toplumsal ve bireysel varoluşumuzu ilk başta hislerimiz, sezgilerimiz ve duygularımızla algılarız. Duyularımızla duyumsarız, duygularımız olmazsa kör ve sağır kalırız evrene, tüm varoluşlara. Varlığımıza anlam veremez, ad koyamayız. İnsana mahsus pek çok duygudan bahsedilebilir; acıma, aidiyet, gamsızlık, bıkkınlık, bezginlik, kaygı, gerilim, korku, cesaret, sıkıntı, anelik-babalık duyguları, dini duygular, yurtseverlik duyguları, zafer ve yenilgi duyguları, iyimser ve kötümser duygular, arzu, aşağılama, aşk, azap, beklenti, böbürlenme, hüznün, üzüntü, coşku, dehşet, dinginlik, düşmanlık, empati, sempati, antipati, kin, ferahlık, boşluk, gurur, küsme, incinme, kendinden memnunluk, kendinden nefret, hayalcilik, hoşnut olma, hoşnut olmama, huzur, huzursuzluk, güven, güvensizlik, içleme, ilgi duyma, sevmeye, teslim olma, kabullenme, kınama, hayranlık duyma, intikam, ilham alma, ilham verme, mahcubiyet, merak, minnet, mutluluk, sevinç, merhamet, nezaket, özlem, pişmanlık, sabır, mülkiyet, şaşkınlık, heyecan, suçluluk, yakınlık ve uzaklık hissetme, umut etme, şehvet, tiksinti, şefkat, utanma, vahşet, yalnızlık, şiddet, takıntı, nefret, kıskançlık, şüphecilik, kayıtsızlık, vicdan azabı... Bu ve sayamadığımız kadar çok, her kültürün özgünlüğünde değişebilen sınırsız duygular; insanın sadece yüreğini-

ruhsal durumunu değil, iradesini ve düşüncesini de etkileyebilme gücündedirler. Tıp bilimi, insan sağlığı ve duygu dünyası arasındaki ilişkiyi incelemenin başlangıcındadır. Ancak, kadının tarihi, toplumsal özgürlüğünü kendine mücadele gerekçesi yapan kadınların, bireysel ve toplumsal varoluşunu, kapitalist modernite ile şekillenen bilim dünyasına bırakmayacağı açıktır. Kaldı ki birçoğumuz yaşam deneyimlerimizle de bu konuda çok fazla birikime sahibiz. Bunları birleştirerek ve insanın duygularını sağlıklı, özgür bir yaşam için ömür boyu geliştirme yeteneğine sahip olduğunu bilerek; duygularımızın sağlığını ve özgür yaşamımızdaki etkisini sürekli pozitif yönde yaratmayı hedefleyebiliriz. Bu konuda hem kadın-erkek anatomilerini (bağırsık sistemi, merkezi sinir sistemi ve vücudumuzun tüm sistemleri, hormonlar, beyin, üreme organları ve bir bütün bedenimiz) bilmek, tanımak gelişen duygularımızı anlamlandırmada çok önemlidir. Çünkü bizi etkileyen hiçbir duygumuz, fizikimizden kopuk gelişmez. Nasıl ki tüm hakikatlerimiz evrensel hakikatlerin maddi-manevi koşullarından kopuk ele alınmazsa; duyguların hakikati de maddi ve manevi zemininden koparılamaz. Duygularımızın farkındalığı, tanımı ve örgütlenip politikleştirilmesi için kendimizi evrensel bütünlüğün bir parçası olarak da bütünlüklü ele almak durumundayız. Adrienne Rich’in de dediği gibi “*Bedenlerimizin ve akıllarımızın hakikati bize gizemleştirildi. Bundan dolayı, birbirimize karşı temel bir zorunluluğumuz var; duruma uygunluk adına birbirimizin gerçeklik duygusuna zarar vermemeliyiz, birbirimizi yanlış aydınlatmamalıyız.*” Başta gerçeklik duygusu olmak üzere, duygular konusunda kendimizi ve birbirimizi doğru aydınlatmanın temel koşullarından biri, duygular hakikatini bütünlüğü içinde öğrenmek ve çevremizin öğrenmesine de yardımcı olmaktır. Günümüzde ve tarih boyunca, birçok bilim ve sanat dalının insan duygusunu inceleme konusu yapmasının nedeni de; duyguların insanın sağlıklı varoluşundaki öneminin derin tarihsel köklere sahip olmasıdır. Bundandır ki, her toplum ve o toplumun bireyi duygunun yaşamdaki anlamını, yerini ve işlevini sağlıklı kavramak istiyorsa, öncelikle bu kavramın kendi dilindeki ve kültüründeki yerine bakmak zorundadır. Her birey; anadilinde duygunun tanımını, duygulara verilen adları, sıfatları, duygularla ilgili özdeyiş ve atasözlerini, sözlü ve yazılı edebiyatı öğrendikçe toplumsal doğasının şekillenmesinde duygunun gücünü, etkisini daha sağlıklı kavrayacaktır. Duygu, Kürtçenin Kurmancî lehçesinde **hes, hest, pejn, pêjn, diln** kavramları ile ifade edilir. Diğer lehçeleri de ayrıca incelemek ve duygu kavramının Kürtçe dilindeki ve kültüründeki yerini sağlıklı kavramak önemlidir. Çünkü çok güçlü kökleri ve tarihselliği olsa da Kürtlerin duygu dünyası da sayısız yöntemle ve araçla, farklı zaman ve mekânda, farklı kültürlerle katledildi, asimile edildi, talan ve işgale uğradı, saptırıldı, hainleştirildi, basitleştirildi.

Duygusal Zekâ

Duyumsama, duyma, hissetme, duygulanma, hislenme, duyumsal etkilenme ve etkileme özgür, doğal bir şekilde düşünsel gelişimden çok önce gelir. İnsanın her toplumsal aşamasının duygu-ruhsal şekillenme ve düşünce yapısı birbirinden farklı gelişmiştir.

Ancak hepsinin kökeninde, başlangıcında, önceliğinde doğal toplum döneminin duygusal zekâsı vardır. İnsanı insan yapan ve toplumsallaştıran zekâ olan duygusal zekâ, doğal toplumlarda başattır ve yaşam felsefesini oluşturmada belirleyicidir. Günümüz dünyasında bu felsefenin bütünlüğü parçalanmış ve yaşamda belirleyiciliği son derece zayıflamış olsa da etkilerini ve izlerini görebiliyoruz. Küçük torununun eğitimini üstlenen bir Kızılderili büyükbabanın ve büyükannenin hikâyesini anlatan Forrest Carter'ın "Küçük Ağaç'ın Eğitimi" romanında büyükbaba, torunuyla doğal toplumun bilgeliği ile şöyle konuşur: *"Köpekler heyecanlandıkları zaman duyguları duyularına baskın gelir. Aynı şeyi, duygulara egemen olan duyguların, köpekler gibi insanları da aptallaştırdığını defalarca gördüm..."* Bu anlatım bize duygusal zekâdan kopmayan insanın çocuk eğitiminde duyu-duygu ilişkisini nasıl ince bir bilgelikle anlattığını gösteriyor. Hem de insandaki duyu-duygu ilişkisinin doğadaki diğer canlılarda yaşandığını anlatarak insanı doğadan koparmadan eğitiyor çocuğu. Duygulara aşırı kapılan bir canlının duyularının sağlıklı işlemeyeceğini yaşamsal örneklerle gösteriyor. Aşırı heyecan duyarsak ve bunu kontrol altına alamazsak kulaklarımız çınlar ve çevremizdeki seslere hâkim olamayız. Aşırı sinirlenirsek ve bunu kontrol edemezsek burnumuzun dibindeki bir bıçağı göremez ve basıp kaza yapabiliriz. Duyular yolu ile gelişen ve şekillenen duygularımızın, kaynağını yani duyuları işlevsiz kılmaması hayatidir. Burada devreye giren his, sezgi ve iç görü ile birlikte aklımızdır, analitik aklımız. Yine Kolombiya kıyıların balıkçıları, "doğruyu söyleyen dil"i betimlemek için "Sentipensante" yani hissederek düşünme deyimini kullanırlar. Yani doğruyu söylemenin, hissederek düşünmekle kopmaz bağının farkındadırlar ve bunu dillerine yansıtmışlardır. Aslında bu örnekler, toplumsallığın kökleri olan doğal toplumun, duygusal ve analitik aklı uzun süre nasıl dengeli yaşadığının anlaşılmasına yardımcı olan sayısız örneklerden birkaçıdır. Duygularımızın farkındalığını, tanımını geliştirirken, duygusal zekâmızı canlandırmak önemlidir. Yani, duygularımızla düşünebilmeyi, Kolombiyalı balıkçıların deyimi ile hissederek düşünmeyi, Kızılderili bilge dedenin deyimi ile sağlıklı bir duyu-duygu ilişkisini yeniden canlandırarak, duyguların üzerindeki perdeler kaldırılabilir. Analitik aklın, duyguları bastırmasının önüne geçilebilir. İnsana ait, insana mahsus tüm duygularımız bizi zaman ve mekân içinde harekete geçirir. Hisseden aklımızdır duygularımız. Bu akıl, canlı evriminin başlangıcında geliştiği için oldukça güçlüdür. Hisler, duygular ve içgüdüler ne kadar canlı tutulursa, analitik akıl o denli güçlü çalışır, beslenir.

Duyular yolu ile gelişen ve şekillenen duygularımızın, kaynağını yani duyuları işlevsiz kılmaması hayatidir. Burada devreye giren his, sezgi ve iç görü ile birlikte aklımızdır, analitik aklımız. Yine Kolombiya kıyıların balıkçıları, "doğruyu söyleyen dil"i betimlemek için "Sentipensante" yani hissederek düşünme deyimini kullanırlar. Yani doğruyu söylemenin, hissederek düşünmekle kopmaz bağının farkındadırlar ve bunu dillerine yansıtmışlardır.

Bilimciliğin iddia ettiği gibi, biri güçlendiğinde diğeri etkisiz kalmaz, devreden çıkmaz. Duygusal aklın analitik aklıyla, analitik aklın duygusal aklıyla sürekli beslenmesi; tam da duyguların politikleştirilmesi durumudur. Birbirini savunarak, geliştirip büyütürken insan zihninin esnek, yaratıcı zekâ gücünün özgür toplum inşasında kullanılmasıdır, duyguların politikleşmesi.

Duygu Dersi

Duygularımızın varlığını kabullenmek ve onları tanımlamak kadar onları nasıl ele aldığımız da belirleyici bir konu. Duyguların yaşamımızdaki belirleyiciliğidir bu. Tercihlerimizde, kararlarımızda, eylemlerimizde ve bir bütün yaşamımızın her anında kendini hissettiren bir belirleyiciliktir bu. Yok saysak da, inkâr etsek de yine belirleyicidir. Abdullah Öcalan'ın duygularıyla ilişkisini anlamak açısından şu değerlendirmesi önemli:

"Duygu-düşüncelerimi, en önemlisi de emeğimi, çabamı çok incelikli, ölçüsünü iyi ayarlayan düzeye getirdim... Bir parti militanlığı demek, çok açık söyleyebilirim bit anlamına gelebilecek her türlü yanlış düşüncelerden ve duygulardan sürekli arındırmak demektir. Ben her gün kendimi temizliyorum. Yani günde belki de kaç tane bit öldürdüğümü söylesem belki yadırgarsınız, ama öldürüyorum her gün. Bu bir arınmadır ve hep böyle arınanlar yücelmiş, yücelenler başarmıştır... Sizin duygularınıza, düşüncelerinize fesat karışmış. Epey çirkin, fazla keskin değil... Günlük duygu düşüncelerinize bakın kemirmedi... Duygularınız son derece köreltici, müthiş güçten düşürücü... Bu büyük bir hakarettir! [...] Büyük duygular, büyük düşünceler büyük eylemler size yakışmalı, sizin olmalı. Benimki benim için yeterlidir. Sizin ihtiyacınız var, kendiniz için bu yönlü büyüklüğü yakalamada niye inkâr edesiniz, niye üşenesiniz? [...] Mesela ben de insanları duygulandırıyorum, bir halkın şu andaki duygu gücü düşmanı kahrediyor. Benim etrafımda duygulanmak, beni sürekli anmak, beni sürekli hatırlamak düşmana vurmaktır. Beni sevmek düşmanı vurmaktır. Bunu herkes bilir, bu duruma getirdim duyguyu, sevgiyi. Buna ne kadar özen gösterdim, bunu oluşturmak için yıllarımı nasıl verdim? Duygu dersini hiç almamışsınız. Kırk yıldır aldığım bir derstir..."

Duygular, insan yaşadığı sürece onunla olduğuna göre; duyguların eğitimi, öğrenimi ve terbiye-ölçü kazandırma işi yani "duygu dersi" bir sanat gibi ömür boyu sürecektir. İnsanın "kendimi eğittim, anladım, çözdüm, tanıyorum ve kazandım" diyebileceği en zor alan duygulardır. Bu nedenle duygularımızla ilişkimizin farkında olmak, onları eğitmek için son derece gereklidir, Abdullah Öcalan da "kırk yıldır aldığım ders"

diyerek buna vurgu yapmıştır. Eğer duygularımızla canlı, sürekli bir ilişkimiz yoksa, duygularımızı dinleyemiyorsak onları anlamlandıramayız; anlamlandıramazsak eğitemeyiz, eğitemezsek politikleştiremeyiz. Başarılı, özgürlükçü ve mücadeleci bir insan olabilmek için duyguların sesini, anlattıklarını, hissettirdiklerini aklımızın ve irademizin, duygusal ve analitik zekâmızın gücü ile değerlendirebilmek önemlidir. Duyguların da süzölmeye, arınmaya ve durulmaya ihtiyacı vardır. Duygularımızı; gönül gözümüzü köreltmeden, sezgi ve içgöründen kopmadan, akıl ve irade süzgecimizden geçirmemiz bizi dengeli bir insan yapar. Ama duyguları abartılı, takıntılı ve ölçsüz haline bırakırsak, duygusal ve analitik aklın ortaklığı ile terbiye edip eğitmezsek, hem duygu hem de akıl sağlığımızı kaybedebiliriz. Bu konuyu her birimiz yaşadığımız deneyimleri gözönüne getirerek çözümleyebiliriz kendimizde. Duygulara esir olmanın, onlarla alt-üst olmanın yaşamımızı nasıl etkilediğini herkes az çok deneyimlemiştir. Bu deneyimler edebiyatta ve günlük dilde deyimleştirilmiştir hatta. Örneğin Kürt Özgürlük Hareketi parti edebiyatında da yer edinen “zafer sarhoşluğuna kapılma”, “erken iktidar hastalığı” bu deyimlerdendir. Bir eylem esnasında zafer bizi o kadar coşturur, sevindirir ki gerçeklikten koparır. Gerçeklikten kopan ise vurulur, kaybeder! Bu hatanın uzun yıllar tekrar edilmesinin en temel nedeni, duyguların aşırılığını terbiye etmede, duygulara ölçü kazandırılması gerektiği bilincinde yaşanan ertelemedir. Yine bu konuda koşullar-duygu ilişkisini yani koşulların, mekânın duyguları; duyguların koşulları belirleme, etkileme düzeyini de göz önünde bulundurmak önemlidir. “Erken iktidar hastalığı” deyiminde de zafer yerine bu defa duyguları ayaklandıran, onları aşırı tahrik eden iktidarın nimetleridir. Bu deneyimde asıl belirleyici olan duygu, yetinmeciliktir; erken kelimesinin kullanılması da bununla bağlantılıdır. Yani “mücadele ile çok büyük bedellerle bazı kazanımlar elde edilmiştir, artık bu yeterlidir, bunun üzerinden kendimi yaşarım, iktidarımı da kurarım” duygusu hâkimdir. Diğer bir boyut ise, az miktarda kazanılan değerlerin insanda gereğinden fazla duygulanım yaratmasıdır. “Başardım, o zaman iktidar da benim!” duygusu. Bencillik, hırs, iktidar yarışı, “en benim” duygusu da var içinde, ama esasta iktidar nimetleri ile sarhoş olma, akıl ve mantıktan kopma var. Yine gerçeklikten kopma var, burada da gerçeklikten kopan vurulur ki deneyimler bunu gösteriyor. Buna benzer deyimleri ve deneyimleri arttırabiliriz. Bu konuyu Abdullah Öcalan birçok çözümlemesinde pratikler, savaş ve parti deneyimleri üzerinden, sosyal yaşam ilişkileri, kadın-erkek ilişkileri üzerinden ele alıp kapsamlı değerlendirmiştir. Buna göre, bu deneyimlerden alınması gereken duygu dersi, *“en büyük duyguları amaca bağlı kılmak, gerektiğinde düşmanı bile buna tabi tutmak”*tır. Bu değerlendirmelerden kısa bir özet vermek gerekirse:

“Duygularda da, düşüncelerde de yılanlar var. Öldürücü, zehirli duygularınız, düşünceleriniz var, onları da biraz açığa çıkardım. Düşünün, bir duygu sizi nasıl öldürüyor? Basit bir kadın-erkek ilişkisi, basit bir yetki, basit bir gaflet, bir uyku hali, bir doğru yol yürümeme; bunların hepsi birer yılan. Hepsi de geleneksel uyusuk tarzınızın yaratmış veya beslemiş olduğu yılanlardır... Bu haliniz ve duygularınız elbette ki sizi uyusukluğa ve çelişkilerin dışına götürür... Kürdistan gerçekliğine göre kendinizi uyanık tutamadan, gözün sürekli düşmanın her türlü etkisinde olamayışından, böyle her türlü tehlike ortamına kolayca düşme durumu ortaya çıkıyor. Bu da bitıştır. Niye gerçekleri anlamayacaksınız? Bu büyük dersleri öğrenmelisiniz, tabii hayal ve kavrayış gücünüz varsa. [...] Güzelliği yakalayacaksınız, tutkuyu, duyguyu da geliştireceksiniz. Onun için biraz inceleyip mücadele etmesini bileceksiniz, diyorum. Mücadelesiz kolay ilişki olmaz. Mücadele derken tabii ki, birbirinizin gözünü çıkarın demiyorum. Ben bir türlü bu konuda sizin için fazla umutlu olamıyorum. Siz çelişkiyi anlama ve en önemlisi de çelişkiyi uygun ölçüde bir mücadele ile aşmayı bilmiyorsunuz. Sevgi ve duygu ilişkilerinizde, tepki ilişkilerinizde de büyük ölçsüzlük var. Benim duygularımda da ölçsüzlük olsaydı, Kürt ilişkisi ne olabilirdi? Dedğim gibi, boğulup gider, gelişme de olmazdı. Bu tehlike, sizler için çok somuttur. Biraz vicdan sahibi olun...”

Duyguların insan ilişkilerinde pozitif etkide bulunmasını da ancak kendi duygularımızla sağlıklı bir ilişki-iletişim içindeyse başarabiliriz. İnsan karar ve davranışlarının şekillenmesinde, mücadeleye katılımında, görevlerini yerine getirmede duyguların oynadığı rolü kavradıkça duygularını güçlü kılabilir. Terside ele alınabilir. Duygu ve hisleri dinlemeyen, yabancılaşmış, ruhsuz aklın da sorgulanması gerekir. Neden birçok anda bize doğruyu gösteren hislerimize, içgüdülerimize ve duygularımıza şans tanımıyoruz? Acaba bunda batı aklı ile gelişen pozitivizmin, bilimciliğin yarattığı akıl-duygu karşıtlığını zihnimize yedirmiş olmasının etkisi yok mu? Yani “Akıl ve duygu iki zıt olgudur ve akıl gücü, duygu gücünden üstündür. Akıl, duygulardan ne kadar arınırsa o kadar temiz-duru ve sağlam çalışır. Aklın hâkimiyeti duygunun üzerinden eksik olursa işler karışır” şeklinde özetlenebilecek düşüncenin etkisi var mı yok mu sormamız gerekir. Sadece duyguların hâkimiyetinde çalışan bir zekâ da, sadece kuru mantığın, aklın hâkimiyetinde çalışan zekâ da bizi politikleştirmez. Gerçekleştirmek istediğimiz özgür ve demokratik bir sistem inşasına sağlıklı temellerde katılım için bu dengeyi gözetmek gerekir. Duygularımızla ilişkimiz; farkında olmamak, tanımlamamak, onları önemsememek ve yok saymak düzeyinde ise bu çok tehlikeli bir durumdur. İnsanın hiçbir duyguyu derin ve güçlü yaşayamaması yine duygusuzlukla ifade edilir, ki çok tehlikelidir. İnsanın aklına, mantığına hükmeden saplantılı, boğuntuya getiren duyguları yenmek ve onlardan sağlıklı bir biçimde kurtulmak gereklidir. Ancak insanın hiçbir duygusuna karşı duyarlı, saygılı olmaması, hiçbir duygusunu önemsememesi insan olmanın anlamından eksilmedir.

Bu tehlikeyi ideolojik düzeyde ele aldığımızda, faşizm ideolojisinin bireyin duygu ve düşünceleri üzerindeki yansıması olarak da görebiliriz. Abdullah Öcalan bu ilişkiyi şöyle el alıyor: *“En kötüsü de müthiş bir duygusuzluğu yaşıyorsunuz, faşizmin muazzam özel savaş yöntemleriyle, psikolojik savaşla hayvani güdülerini kendi köleleştirici imkânlarına bağlayarak ve yine insanı özünden boşaltarak en tehlikeli bir biçimde yönetmesi var. Güdüler bencilleştirilerek konuşturuluyor. Herkes korkunç düzeyde bireyci olmuş ve herkes kendi basit çıkarı için ‘bütün dünya yıkılsın, bütün toplum bitsin’ diyor. Bu sonuçta aslında o kişiyi de yaşatmıyor, ama faşist bir ideoloji olarak kabul görmüştür. Duygusuzdur, zaten faşizmin duyguları olmaz. Faşizm, insanı cellat yapar. Faşizm, insanı duygusuz yaptıktan sonra, sömürüye açık hale getirir; kullanır ve her türlü işi yaptırır.”*

Duygu-Güdü İlişkisi

Duygu-güdü ilişkisi çok önemli bir diğer inceleme, anlama ve kişilik mücadelesi verilen, kişiliklerin inşa edildiği bir alan. Çünkü duygu ile güdü arasında sağlıklı bir ilişki kurulmadığında, güdülerin duyguları ve düşünceyi ele geçirmesi söz konusu olur. Bu insanı hayvandan ayıran özelliklerinin yitimine kadar götürür. Salt öldürme-yeme-içme ve cinsellik güdüsünün hâkimiyeti, yani duygusuzluk yukarıda da ifade edildiği gibi faşizmin hareket zemini olabilmektedir. Duyguların politikleşmesinde insanın kendi güdülerinin farkında olması, onların varlığını kabul edip tanımlaması ve onları duygu ve düşünce gücünü geliştirerek terbiye etmesi belirleyici önemdedir. Ki toplumsallaşmanın başlangıç

aşamalarında kadın öncülüğünde geliştirilen bazı tabular ve totemlerle güdüler dizginlenmeseydi ve toplumsallığın yararına denetim altına alınmasaydı, insanın toplumsal varoluşu gerçekleşmeyebilirdi. Bu yüzden güdülerin gücünü yok saymadan tanımlamak ve onlara duygu ve düşünce ile yön vermek toplumsal varoluşumuzu sağlıklı sürdürmekle ilgili bir meseledir. Bugün kapitalist modernite toplum ve bireyi özünden boşaltıp sürü, gösteri toplumuna dönüştürmüştür. Bunu toplumun ve bireyin güdülerine hitap ederek ve bu güdüler üzerinde toplumun-bireyin zihniyet ve duygu dünyasını işgal ederek gerçekleştiriyor. İnsanların güdülerinin kontrolünü sayısız yöntem ve araçla ele geçirerek, onları istediği savaş biçiminin piyonu kılabiliyor. Bu nedenle özgür birey ve özgür toplumu inşa etmede önemli bir alan olan duygularımızı politikleştirme mücadelesinde güdülerimizi bilmek, tanımak ve örgütleme son derece önemli.

Duyguların politikleşmesinde insanın kendi güdülerinin farkında olması, onların varlığını kabul edip tanımlaması ve onları duygu ve düşünce gücünü geliştirerek terbiye etmesi belirleyici önemdedir. Ki toplumsallaşmanın başlangıç aşamalarında kadın öncülüğünde geliştirilen bazı tabular ve totemlerle güdüler dizginlenmeseydi ve toplumsallığın yararına denetim altına alınmasaydı, insanın toplumsal varoluşu gerçekleşmeye-bilirdi.

İnsanın zekâsını, ruhsal ve akıl gücünü besleyen ya da barajlayan en temel kaynaklardan birisi de duygular ve güdülerdir. Bunlar evrenseldir. Açlık, korunma, cinsellik vb. güdülerin cevaplanması için insanlar zekâlarını daha çok çalıştırmışlardır. Ancak bu güdülerin cevaplanması, insan toplumsallığının her aşamasında belli kural ve ilkelerle ahlâka bağlanmıştır. Kapitalizmin insanlık tarihinde yaşanan en büyük vahşet süreci olmasının temel nedeni, güdüler-duyguları anlamlandıran ahlâkî dokuyu yok saymasıdır. İnsanları bir yandan sömürüp, açlığa mahkûm eden kapitalizm; öte yandan “bir ekmek için her yol mubah, bir kadın ya da erkek için her yol mubah, başını sokacağı bir ev için her yol mubah” ideolojik bombardımanı ahlaksızlığı meşrulaştırıyor. İnsanın insan olma serüveninde güdüler ve duyguları ele alış, örgütlenme ve yaşamın devamlılığında doğru felsefe ile ahlâka bağlama pozitif bir rol oynamıştır. Ancak insanın insanlığından çıkarılmasında ise bir yandan aç-tatminsiz bırakılan, diğer yandan terbiye ve eğitimden, ahlâktan koparılan güdüler negatif rol oynamıştır. Anlayacağımız, güdüler hem insanı insan kılan hem de insanı insanlıktan hatta beğenmediğimiz hayvanlar âleminden bile çıkaran etken olabilmektedir. Abdullah Öcalan bu konuyu kadro ve toplum gerçeği ile ilişkili çözümlemelerinde şöyle ifade ediyor: *“...Gerektiğinde içgüdüyi göreve nasıl tabi tutabiliriz? [...] Toplumu yerle bir eden, çözümlü, bitişe götürenin de güdülere teslimiyet olduğu çok iyi biliniyor... Güdünün, duygunun büyük eğitici özelliği, politikaya temel teşkil etme özelliği oluyor. Çok iyi biliyorum, duygusuz insanların kesinlikle beyni çalışmaz, güdüler çalışır. [...] Ben güdülerini inkâr etmiyorum. Fakat güdüler, duygusal ve düşünsel gelişme biçiminde bir işleve sahip olmalıdır. Yoksa güdülere teslim olmuş düşünce bitmiştir. Güdülere teslim olmuş bir duygu bitmiştir. Yaşarsın ama güdüyü yaşarsın, sırf yemek için, sırf kaba bir cinsellik için yaşarsın. Her gün sarhoş olmaya benzer. Çok sağlıklı bir yaşam değildir...”*

Duygusal Hakikat- Duygunun Saptırılması-Duygularla Avlanma

Ulus-devlet, normali anormalleştirir, anormali normalleştirir. Aynı kapitalist sistemin hangi ulus devletinde, hangi kentlerinde, hangi okullarında yaşamış olursak olalım bize aynı duygu ve zihinler aşılandı. Abdullah Öcalan’ın da ifade ettiği gibi *“Ulus-devlet sadece birey bazında tek tipleşmeyi yaratmakla kalmaz; tüm toplumsal bütünlüklere de tek tipleşmiş bir zihniyet ve duygu dünyasını aşılar.”* Bugün duygularımızı politikleştiremeyişimizde; bize aşılana bu tek tip zihniyet ve duygu dünyası çok etkilidir. Yaşam bize bunu olmazsa olmaz kılmışken neden duyguların boğuntusundan çıkıp genlerimizde güçlü olan duygusal zekâyı politikamıza işleyemiyoruz? Duygu ve zihin dünyamızdan neler eksiltilmiş neler çalınmış veya neler çarpıtılmış ki duygu-politika ilişkisini bunca koparabiliyoruz? Kürtler ezilen bir halktır, dilleri ve kültürleri sınırsız vahşi bir asimilasyonla sürekli saldırı altındadır. Ezilen bir halkın bireyleri olarak duygu dünyamız nasıldır? Ezilenlerin sahip olduğu temel duyguları onlara kimler, hangi yol ve yöntemlerle kazandırdı? Bu duyguların ne kadarı kendi öz toplumsal varoluşumuza ait, kendi öz kültürümüzün değerleri olan duygulardır? Ezilenlere kazandırılan duyguların ezilenlerin kendilerine,

toplumsal kültürlerine ve halklarının kaderine yabancılaşmasında oynadığı rol nedir? Ezilen toplumlar, sınıflar ve cinslerin duygu dünyasında hâkim olan nedir? Bu kapsamda sorulması gereken o kadar çok soru var ki hepsini yazamayız. Ama öz olarak ezilenlerin kendilerine duygu gerçeği ile ilgili sorması gerekenlerin farkına varmak önemlidir. *“Kültür dar anlamda toplumların geleneksel zihniyetini ve duygusal hakikatini ifade eder”* der Abdullah Öcalan. Toplumsal kültürümüz asimilasyona uğratıldıktan sonraki süreçlerde bizim duygusal hakikatlerimiz nedir? Kinci miyiz? İntikamcı mıyız? Öfkeli miyiz? Sevgi dolu muyuz? Kıskanç mıyız? Korkak mıyız? Cesur muyuz? Fedakâr mıyız? En önemlisi de bunların hangisi bizim öz duygusal hakikatimizdir. Kürtler gibi ezilen toplumlar çok acımasız süreçlere o kadar sistematik maruz bırakılırlar ki, kendi öz duygularını neredeyse unutma ile yüz yüze gelirler. Örneğin doğal topluma ait bir bireyde kendine güvensizliğin olmadığını tahmin edebiliriz. Tanrıçalık döneminde kadınlar, tanrıça katında görülecek kadar büyük güç sahibidirler, güvensizlik yoktur. Ancak günümüzde tüm ezilenlerin ortak duygularından biri, kendine güvensizliktir. Bu duygu, acımasız asimilasyon ve hiçleştirme süreçleriyle onlarda yaratılmıştır, hedefli, bilinçli inşa edilmiştir. Nitekim hala birçok toplumda -hatta bazen özgürlük saflarında bile- kendine çok güvenen kadınlar bir huzursuzluk, rahatsızlık yaratır. Hâlbuki bir kadının kendisine güvenmesi kadar normal ve doğal bir durum olamaz. Ezilenlerin yabancılaştırılan duygu dünyasından bunun gibi sayısız güzel, yüce ve büyük duygu eksiltiştir, çalınmıştır, saptırılıp kaybedilmiştir. Sonuçta ezilenlerde kendi duygu dünyasını tanımada, tanımlamada, farkındalık geliştirip bu dünyayı örgütlemeye, ayaklandırmada derin bir tutukluk yaratılmıştır. Dillerindeki tutukluk da aslında duygu dünyasındaki bu tutukluğun, karmaşanın eseridir. Abdullah Öcalan bu hakikati savunmalarında çok yalın dile getiriyor: *“Dilin kendisi bir toplumun kazandığı zihniyet, ahlâk ve estetik duygu ve düşüncenin toplumsal birikimidir; anlam ve duygunun bilince çıkmış, ifadeye kavuşmuş kimliksel ve ansal varoluşudur. Dile kavuşan toplum, yaşamın güçlü gereğesine sahip olmuş demektir. Dilin gelişkinlik düzeyi yaşamın gelişkinlik düzeyidir.”*

Duygularından utanma, duygularına yabancılık, duygularını yaşamına yön vermede sağlıklı örgütleyememe, duyguların basitleştirilmesi, küçültülmesi, duygu dünyasına karşı kör cahillik tüm egemen sınıfların, ancak özellikle kapitalizmin yönettikleri toplum ve birey psikolojisinde bilinçli olarak geliştirdikleri bir durumdur. Özellikle değersizlik, aşağılık kompleksi, aşırı kaygılı ve güvensiz ruh hali; kapitalist sistemin okul, kışla, sanat, spor, seks politikalarının ve benzeri kurumlarının bilinçli yaratımlarıdır. Bu psikoloji, her alanın niteliğine göre, Öcalan’ın deyimiyle, bir havuç-sopa politikası geliştirilmesiyle derinleşir: *“Zihnimizin ikinci özelliği, zihniyet esnekliğimizin geniş bir doğru algulamalar kümesi kadar yanlış algılamalara da açık bir yapı sergilemesidir. Bu özellik temelinde esneklik baskı ve duygu ağında her an saptırılabilir. Bu nedenle baskı ve işkence mekanizmalarıyla duyguları avlayıp aldatmayı ve yanlış yönlendirmeyi esas alan havuç politikaları birlikte kullanılır. Hele binlerce yıldır insan zihni üzerinde baskı*

kuran hiyerarşik ve devletçi düzenlemeler muazzam etkiler yaratmışlar, âdeta kendilerine göre bir zihniyet yapısı inşa etmişlerdir.”

Tamamen kendimizin sandığımız, öz benliğimize ait olduğunu düşündüğümüz birçok duygumuz sistemin binlerce yıldır uzmanlaştığı yöntemlerle bizde yarattığı ve kendi hizmetinde kullandığı duygulardır. Bu anlamda sistem içi olmak ya da sistemi aşip alternatif olamamak zihinsel dünya ile ilgili olduğu kadar duygusal dünya ile de ilgilidir. Zihniyet, sistemin tezgâhlarında üretilmiş olma hakikatini aşmadığında, sistem o zihniyetin nerede olursa olsun nasıl çalıştığını bilir. Kendi adına çalıştığını bilir. Aynı durum duygu dünyası için de geçerlidir. Yarattığı ve okul, kışla, sanat, spor, aile ve birçok kurum aracılığı ile aşılayıp, şartlandığı duyguları ve onları yaşayan insanı her zaman tanımlayıp, tedbir geliştirebilir. Çünkü nasıl işlediğini, neyin karşısında nasıl harekete geçip şahlandığını, neyin karşısında ölü gibi davrandığını bilir. Çünkü büyük bir çoğunluğu onun eseridir. İlk isyanlarımızla sistemden kopup gelmek, sistem içi olmayı aşmanın ilk adımlarıdır. Gerisi sistemi, duygu ve düşünce dünyasından sürekli söküp atabilmektir. Kürdistan Özgürlük Hareketini ele aldığımızda farkını ve başarısını Kürtlerin yüreklerini işgal eden sistem içi duygu dünyasıyla, aşk-sevgi tanımıyla da mücadele etmesinde görebiliriz.

Duyguları tekeline alan sistem sürekli ideoloji ve duyguyu karşılaştırır ve ideolojilerin çağının geçtiğini, artık insanların sınırsızca kendi duygularını yaşamaları gerektiğinin propagandasını yapar. Bu propagandanın kendisi bile çok köklü, en eski ideolojilerden birini, Sümer rahipleriyle başlayıp kapitalist modernitede devam eden bir ideolojiyi empoze eder: İktidarcı, tekeli, devletçi ideolojiyi! Bu ideoloji insanların beyninde olduğu kadar yüreklerinde de tek hâkim olmak için mücadeleyi asla bırakmaz. Toplumları zihnen ve duygusal olarak kendisine bağımlı kılar. Dolayısıyla ezilen tüm kesimler bu ideolojiye karşı sürekli uyanık ve tedbirli olup, öz savunmalarını geliştirmediklerinde bu ağa takılmak, yani avlanmak kaçınılmaz olur. Bu avlanmanın en kolay geliştirildiği alanların başında kadın-erkek ilişkileri gelir.

Erkek egemen kültür ve kapitalizm, duygu konusunda iki büyük operasyon geliştirdi. Birincisi, duygu ile kadını özdeşleştirdi. Elbette kadında duygu gücü, duygusal zekâ erkeğe göre güçlüdür. Ancak egemenliğin geliştirdiği operasyonlarla kadını akıl, erkekle duygu arasına duvarlar örüldü. Aklın kadına, duygunun erkeğe

Tamamen kendimizin sandığımız, öz benliğimize ait olduğunu düşündüğümüz birçok duygumuz sistemin binlerce yıldır uzmanlaştığı yöntemlerle bizde yarattığı ve kendi hizmetinde kullandığı duygulardır. Bu anlamda sistem içi olmak ya da sistemi aşip alternatif olamamak zihinsel dünya ile ilgili olduğu kadar duygusal dünya ile de ilgilidir.

yabancılaşması hedeflendi ve önemli oranda başarılı. Yaşadığımız çağda bir erkeği duygusallıkla tanımlamak bir hakaret, zayıflık belirtisi olarak kabul edilir. Kadının akıllı ve zeki olması “erkek gibi kadın” tanımı ile karşılaşır. Dinin manevi gücünü de arkasına alan erkek egemen dünya, erkeklerle duygu, kadınlarla akıl arasına kalın duvarlar inşa etti. Bu duvarlar ne kadar kalın olurlarsa olsunlar yıkılmalıdır. Çünkü insanı insan yapan duygudur, bunu erkekten almak ve kadına da bir zayıflık simgesi olarak etiketlemek insanı insan olmaktan çıkarmanın operasyonudur. Yine insanı insan yapan aklıdır. Akli kadından almak ve erkeğe de egemenliğin bekçiliğini yapmak şartı ile bahşetmek, insanı insan olmaktan çıkarmanın diğer bir operasyonudur. Bu anlamda duygularımızı inceler ve analiz ederken; egemen sistemlerin üzerimizde geliştirdiği bu operasyonların bizdeki sonuçlarına bakalım, kadınlar ve erkekler olarak bunu yapmalıyız. Kendimizde, cinsimizde ve karşı cinsimizde bu durumu gözlemleme ve bununla mücadele etme, sağlıklı duygu dünyaları inşa etmemizde önemli devrimci adımlardır. Feminist kuram, bunu son otuz-kırk yıldır duygu-akıl bölünmesi olarak ifade etti ve ideolojik olarak mücadele etti. Ancak temel argümanları ve yaşam zeminleri sisteminkinden kopmadığı için sonuç almada yeterli başarı sağlayamadı. Egemen erkek aklın duygu dünyasına karşıtlık temelinde geliştirdiği birinci operasyonun etkileri hepimizin üzerinde hala etkisini sürdürmektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkek doğalarını ele alıp incelemek, jineolojik bakışla her iki doğada da duygunun yerini sağlıklı belirlemek bir ihtiyaç ve zorunluluk olarak önümüzde duruyor.

Egemenlikçi sistemlerin geliştirdiği diğer bir karşı operasyon ise, duygu olayını tüm zengin, evrensel ve çeşitlilik dünyasından koparıp sadece erkek-kadın arasındaki etkileşime indirgemesi ve bu algıyı hakim kılmasıdır. Dünyanın birçok yerinde duygularla ilgili bir tartışma geliştirmek istenirse ilk akla gelen kadın-erkek ilişkisi olur. Bu konuda sistemin bizlere yaşattığı ve bizim aşmakta zorlandığımız bir ufuk kaybı var, anlam kısırlaşması var. Oysa duygu deyince sadece kadınla erkek arasındaki aşkı, sevgiyi ya da kini, nefreti algılamamak gerekiyor. Günümüzde kadınlar üzerinde gelişen erkek terörü bu sanmalardan beslenir. Temel bazı insani duyguları kazanmamış olanların, aşk-sevgi gibi bir sanatı bildiğini sanmasından güç alır. Yanılır, yanılır ve kaybettirir karşılıklı.

Duygu-Politika İlişkisi

Duyguların politikleşmesini doğru, sağlıklı ve bütünlüklü anlamlandırmamız için üzerinde durmamız gereken ikinci kavram elbette politikadır. Politikanın tanımı, algısı, kendi politikleşme düzeyimizin farkındalığı, “özgürlük sanatı” olarak da tanımlayabileceğimiz politika karşısında yaşadığımız yabancılaşma ve daha pek çok olguyu incelemeye almamız gerekir. Bunun için tıpkı duygular konusunda olduğu gibi politikanın gerçek anlamı ve içeriği ile saptırılan ve egemen sistemler tarafından kullanılan anlamını ayırtmamız gerekir. Politika nedir? Bugün dünyanın pek çok yerinde yalancılık sanatı ile özdeşleştirilen, seilmeyen ve herkesin mümkün olduğunca uzak ve mesafeli

durmaya çalıştığı politika nedir? Politikleşmek nedir? Politikasız bir toplumsal yaşam mümkün mü? Politika-duygu ilişkisi nedir? Bu soruları herbirimizin kendi iç yoğunlaşmasında da kendisine sorması ve en azından ana hatları ile doğru cevaplaması yaşamsal önemdedir. Kürtlerin tarihinde politikasız kalmak, bırakılmak birçok yenilgi ve acının önünü açmıştır. Çünkü egemenlerin politikalarına dayalı bir sistem içine alınan Kürtler birgün kendi öz politikalarını yaratmaları gerektiği gerçeği ile yüzleşmiş ancak zamanında yaratılamayan politika sanatından mahrum olmak ağır kayıplara ve büyük acılara yol açmıştır. Garzan serhildanlarının önderlerinden olan Muhammed Ağa (Rindêxan’ın babası) yenilgileri kesinleşen günlerde bir Kürt bilgisi olan Şêx Ebdulqudûs’e sorar: “Şêx, karılmamızın nedeni nedir?” Şêx cevap verir: “Muhammed Ağa, dünya halklarını zafere götüren iki şey vardır, onlar da bizde yok. Bir teşkilat, iki siyaset. Biz her ikisinden de nasibimizi almamışız. . . Biz savaşta karılmadık, biz bu her iki olgunun eksikliğinden ötürü kırıldık. . .” Yani politikasızlık ve örgütsüzlüğü yenilginin temel nedeni olarak ifade eder ki haklıdır. Bunun gibi sayısız isyanda kaybedişin temel sebeplerinden biri olan politikasızlığın en belirleyici sebebi toplumsallığımıza dair yaşadığımız yabancılaşmadır. Abdullah Öcalan ise başta kendi halkının ama genelde tüm Ortadoğu halklarının (özellikle katliamı yaşayan Ermenilerin, Süryanilerin de) yaşadıkları bu deneyimleri çok derinlikli analiz etmiş ve çıkardığı dersleri paylaşmıştır. Politikayı halklardan alınan tanrısal sanat olarak gören ve toplumların olmazsa olmazı, özgür yaşamın temel şartlarından biri olarak yorumlayan Öcalan; bu nedenle toplumların ilk ve en sağlam sanatlarından biri olan politikayı yeniden toplumlara ait kılmanın düşünsel ve pratik emeğini en fazla sergileyenlerden biri olmuştur:

“Gerçek politika tarifinde gizlidir: Toplumun hayati çıkarlarını özgürlük, eşitlik ve demokrasiden başka hiçbir kavramlar grubu izah edemez. O halde politika esas olarak, ahlaki ve politik toplumun her koşul altında bu niteliğini veya varoluşunu sürdürebilmesi için yapılan özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme eylemliliği demektir. Ahlakın işlevi hayati işleri en iyi yapmaksa, politikanın işlevi de en iyi işleri bulmaktır. Dikkat edilirse, politika hem ahlaki boyut taşıyor, hem de daha fazlasını içeriyor. İyi işleri bulmak kolay değildir. İşleri çok iyi tanımayı, yani bilgi ve bilimi, bir de bulmayı yani araştırmayı gerektirir. İyi kavramı da buna dahil olunca, ahlaki bilmeyi de gerektirir. Görüldüğü gibi politika çok zor bir sanattır. Ahlaki ve politik toplum derken tarih öncesinden bahsetmiyoruz. Toplumsal doğanın sürekli yaşanan ve varoluşu sona ermedikçe hep varlığını sürdüreceği olan doğal halinden bahsediyoruz. Ne kadar aşındırılsa, çürütülse ve parçalanırsa da, ahlaki ve politik toplum hep var olacaktır. Toplumsal doğa var oldukça o da var olacaktır. Politikanın rolü ise, bu varoluşu aşındırmadan, çürütülme ve parçalanmaya uğratmadan daha da geliştirmek için özgür, eşit ve demokratik kılacaktır. Politika, demokratik uygarlık birimlerinin direnişi olarak anlam bulacaktır. Çünkü direnmeden hiçbir özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme

adımı başaramayacağı gibi, var olan ahlaki ve politik düzeyin daha da aşındırılması, parçalanması ve çürütülmesi engellenemez, sömürgeleştirilmesi önlenemez, tekellerin sömürüsünün önüne geçilemez. Politikanın özgürlük sanatı olarak tanımlanması tarihinde oynadığı bu rolünden ötürüdür...”

Doğal toplum aşamasında, ilk toplumsal kurum ve yapıların gelişiminde insanların duygu ve hisleri belirleyici olmuştur. Aslında şöyle de ifade edersek yanlış olmaz, insan toplumları politikayı ilk önce duygularıyla yaptılar. Büyük felaketlerden duydukları korku karşısında çözümler ürettiler. Politikayı toplumun yararına işleri bulma, tartışma ve belirleme sanatı olarak ele alırsak, o zaman bu çözümleri üretmek politika yapmaktır. İnsanlık tarihi kadar eski olan bir ilişki varsa o da duygu-politika ilişkisidir. İlk insan toplulukları duygu ve hislerini çok yoğun yaşıyorlardı, bunların son derece farkındaydılar, duygularını giderek daha bilgece ele aldılar. Var oldukları andan itibaren düşünceden çok önceleri duyguları, duyuları ve hisleri ile yaşamsal politika ürettiler. Bugün politika-duygu ilişkisini birbirine en yabancı, uzak ya da ters gören zihniyet, toplumların öz yaratımı değildir. Toplumu politikaya yabancılaştıran bu algı, politika yapma sanatını ve ahlaki temel bir yaşam gücü olarak toplumdan çalan kapitalist modernitenin yarattığı hastalıklı bir algıdır. Ve hepimiz az çok bu hastalıklı algının içerildiği duygu ve düşünce şekillenmelerine maruz bırakıldık. İlk tanımlamamız, büyük bir duyarlılıkla kurtulmamız gereken bu şekillenmedir. Çünkü duygularımızın politikleşme gücünü, potansiyelini sürekli kemiren bu hastalıklı algıdır. Bu hastalıklı algının hâkim olduğu kapitalist sistem altında yaşayan dünyamızın her yerinde duygu-politika ilişkisi hakkında duyacağımız sözler üç aşağı beş yukarı şunlar olur: “Politikada duyguların yeri olmaz! Duygularını dinlersen siyasette kaybedersin. Duyguların güçlü ise politikada ne işin var? Sen çok duygusal bir insansın siyasetle işin olamaz. Politikaya gireceksen duygularını bir kenara bırakacaksın!” Ya da daha kurnaz olanlar ve bizi sömüren konumundakiler şöyle der: “Birinin ayağını kaydırmak için duygularına hitap edin ve tuzağa düşürün.” Sınıflı toplum tarihi boyunca kadına ve erkeğe uygulanan böyle sayısız tuzaklar olmuştur. Bu tuzak, bir aşk ilişkisine çekip dünyasını daraltmak ve esir almak olabilir. Bu tuzak aşağılık ya da yükseklik kompleksinin yarattığı duygularla oynama ile yaratılabilir. Ya da gurur, kin, öfke, intikam duygularının uçlanmış hallerinin iyice saptırılıp sistemin hizmetine sokulması biçiminde de geliştirilebilir. Özcesi iktidarcı egemen erkek aklının “kurnaz adam” gerçeğinin topluma hâkim olmasından bugüne kadar; duygu-politika ilişkisinde duygu, ya saf dışı bırakılması ya da kullanılıp tuzak döşeme zemini halinde ayaklar altında ezilmesi gereken bir olgu haline getirilmiştir. Doğal toplumun günümüz toplumlarında hala yaşayan bazı özellikleri bu duruma dirense de hâkim kılınan hakikat budur. İktidar güçlerinin empoze ettiği klasik politika teorilerinde duygulara yer yoktur. Devrimci politika ise duygular olmadan gelişmez. Halkını sevmeyen, onun özgür, onurlu ve barış içinde yaşama hayalinden sevinç ve gurur duymayan bir insan politika yapamaz. Bu sevinci gerçeğe dönüştürmek için siyaset, savaş, edebiyat, sanat geliştiremez.

Yaşamlarımızı, duruşumuzu ve bir bütün varlığımızı yine bu varlıkla gerçekleştirdiğimiz tüm eylemlerimizi ele alırken kendimize sormamız gereken temel sorulardan biri şudur: “Sonuç olarak, ne kadar düşüncelerimin ne kadar duygularımın eseriyim?” Duygulara gömülme, salt duygularla ele alma, duygu gücü ile akli birleştirememeye ne kadar hata yaptırırsa duyguları yok sayma, dondurma, salt akıl-mantıkla ele alma da o kadar hata yaptırır. Kendimize; ne akli ne de duyguyu idealize etmemiz gerektiğini sürekli hatırlatırsak, yaşamın en temel sorunları karşısında çözümler üretebilecek tarzda duygu ve düşüncelerimizi işlevli kılarız. Yani onları politik güce dönüştürebiliriz. Bazı anlar vardır çok düşünme fırsatımız olmaz ve duygusal zekâ merkezi amigdala bizi hemen harekete geçirir. Bazı anlar vardır daha düşünce gücü uykudayken ya da pasifken bir sezgi, bir dürtü, bir içgüdü bir his, bir rüya ya da bir düş ile bize gerçeğe dair bir mesaj, sinyal gönderir. İnsan kendisini pozitivizm etkisinden kurtaramamışsa hiçbir zaman evrensel enerji döngüsünün bir parçası olan varlığına gelen bu sinyalleri okuyamaz. Okusa anlayamaz, anlasa da ciddiye alıp uygulayamaz. Ancak bazı anlar da vardır ki ya bir korku, ya bir heyecan, ya temelsiz bir zafer-sevinç duygusu gelip insanın içini kaplar. Yanıltma payı ya da hilesi olmayabilir ancak o anda devreye girip durumu her yönüyle analiz etmesi gereken, ışık hızında çalışan bir analitik zekâdır. Mantık işidir, hızlı düşünmenin ve düşünce-duygu gücünü hızla örgütleyip harekete geçmenin anıdır. İşte bu anların farkına varıp tanımlayabilme, tanıma ve ona göre doğru kararı hızla verip adım atma sanattır politika. Özetle, yaşamın akışında bir tıkanma, donma yaratan engellerle akışkan ve yaratıcı duygu ve düşünce gücü ile mücadele edebilme yeteneğidir. Gerçeği derinlikli ve kapsamlı duyumsayan ve ona göre adım atan insan; duygu ve düşünce gücünün farkındalığını birlikte taşıyabilen ve yeri geldiğinde iç içe, yeri geldiğinde birini daha baskın değerlendirebilen insandır. Yani toplumsal yaşamın tüm hakikatini ve sorunlarını kendi varlığında, kimliğinde duyumsayarak çözüm yani politika üreten insandır.

Aileden, toplumumuzdan ve yaşadığımız toplumsal ortamların bize öğrettiği, kazandırdığı duygularımızı gözden geçirip tanımlamamız duygulu sağlıklı bir politika geliştirmek ve duyguların politikleşmesi için önceliklidir. Bireysel varlığımıza, kimliğimize damgasını vuran hangi duygulardır? İnsan olmanın toplumsallaşmanın zengin ve uzun tarihi boyunca yaşanan duygular neydi? Zihinsel duygusal hafızamda kayıtlı olan bu duyguların ne kadarının farkındayım? Bana olumlu yansıyan ve pozitif enerji yaratan yine olumsuz yansıyan ve

Gerçeği derinlikli ve kapsamlı duyumsayan ve ona göre adım atan insan; duygu ve düşünce gücünün farkındalığını birlikte taşıyabilen ve yeri geldiğinde iç içe, yeri geldiğinde birini daha baskın değerlendirebilen insandır. Yani toplumsal yaşamın tüm hakikatini ve sorunlarını kendi varlığında, kimliğinde duyumsayarak çözüm yani politika üreten insandır.

negatif enerji veren duygular hangisi? Halkımın özgürlük ve demokrasi, barış mücadelesinde bana güç ve moral veren hangi duygular, beni geriye çeken hangi duygular? Bu alanda sorulacak soruların çokluğu bile, evrenin ve yaşamın zenginliğini, sınırsızlığını hissettirir insana. O halde bu sınırsızlık ve özgürlük varken kendimizi birkaç duygunun belirleniminden kurtarmamız gerekir ki, özgürlük ve kendi güzel duygu ve düşüncelerimize yaşam alanı açacak olan politika sanatını geliştirebilelim. Abdullah Öcalan “...*Duygu düzeyi kesin gerekli ama yeterince ve doğru olmalıdır. Nerede o duygu? Düşünün ki hüznünüz var mı? Varsa neye karşıdır? Gerçekten hüznüleniyorum. Hüznülenmenin tarihsel boyutuna, doğa, coğrafya, ülke boyutuna, bir halk içinde çocuğa, yaşlıya, kadına, şu adama, bu tipe bak, şu zavallıya, şu çılgına bak, velhasıl birçok gerçekliğe bakarak acaba duygulanma durumunuz gelişiyor mu? Sizin duygularınızı aslında incelemek gerekir. Niçin, neye karşı, neyi amaçlıyor? Bunda da bir tanınmazlık var. Bu dar, adına duygusallık dediğiniz, yüzeysel yaklaşımın, subjektivizmin her biçimi, sizi sağlıklı bir politik görüş açısına ulaştıramaz... Politik tepkicilik baklı temellere dayansa bile zehirdir. Politikada tepkiye de, sempatiye de fazla gerek yoktur. Objektif ölçüler esastır. Kin bağlayarak politika yapılamaz. İntikam duyguları olmalı, ama onun politikaya dönüştürülmesinin bir sanat olduğunu unutmayacaksınız...*” değerlendirmesi ile bizi bu sanatı geliştirmenin abecesine davet ediyor.

Duygularımızı Politikleştirme ve Öz Savunma Mekanizması

Duyguları politikleştirmek bireysel, toplumsal öz savunma sistemi geliştirmektir aynı zamanda. Çünkü Kapitalist sistemin insanı en fazla savunmasız kıldığı alanlardan biri de insanın ve tüm toplumun duygularıdır. Duygu alanında bu savunmasızlığı yaratmak ve devamlı kılmak için kapitalist sistem aralıksız savaşı. Kendisinden önceki tüm sistemlerin bu alanda oluşturduğu birikimden de yararlanır ancak kapitalist sistem bireyin ve toplumun getirildiği yeni aşamanın özgünlüklerine göre bu savunmasızlığı analiz edip, günlük hatta anlık politika üretir. Birey ve toplumu düşünce dünyasında olduğu kadar hatta daha fazla duygu dünyasında alkışlaştırmayı, insani duygular yerine şartlandığı duyguları empoze etmeyi hedefler. Bu hedefle birey ve toplumun duygu ve düşüncelerini sürekli işgal eden bir aktivite içindedir sistem. Bu işgal, bireyin ve toplumun duygularının politikleşmesi önündeki en temel engellerden biridir. Duygularımızı işgal eden olguları tanımlayabiliyor muyuz? Bunun farkındalığını geliştirip yaşamsal kılabiliriz mi? Duygularımız hayalcilikle mi, dogmatizmle mi, pozitivizmle mi, dinle mi, korku ya da gözü kara cesaretle mi, hassasiyetlerle mi, kendini aldatmalarla mı, kadercilikle mi, umutsuzlukla mı, güdülerle mi, neyle işgal edilmiş? Hem her birimizin şahsında, hem de toplumsallığımızda “kolay yönetim için aldatmaya dayalı zihni ve duygusal egemenlik peşinde” olan ideolojilerin etkileri ne kadar ve nasıl inşa edilmiştir? Bu sorulara sağlıklı cevaplar yaratmak için üzerinde derinlikli düşünmek önemlidir. Çünkü öz savunmamızı güçlendirmek ve yenilmez kılmak bu yoğunlaşmamıza

ve yoğunlaşmamızı yaşamsal kılmaya bağlıdır. Sömürge toplum gerçekliğinde, birey ve toplum işgal edilen duygu dünyasının farkındalığını kazanmadan ve bu işgalle mücadele edip ondan kurtulmadan ülkenin işgalini durduramaz. Çünkü hareket tarzına damgasını vuran duygular, toplum ve birey özgürlüğüne düşman ideolojilerce belirlenmiştir. Kendisini feda etse de büyük dirense de geçmişte farklı halkların ve kendi halkımızın tarihinden de bildiğimiz üzere karşı tarafın değirmenine su taşımaktan kolay kurtulamayacaktır. Duygu dünyamızı işgal eden ideoloji ve düşüncelerle ideolojik mücadele yürütmek, bu tür trajik sonlara mahkûmiyeti kader olmaktan çıkarabilir.

Bireyi ve toplumu ayakta tutan temel duygu, duygular nelerdir? Bu duyguların direnişle, öz savunma ile bağı nedir? Abdullah Öcalan bunu kendisi için çok net ve yalın ifade ediyor: “Beni ayakta tutan en temel neden; ülke duygularım, halk duygularım ve batta kadın duygularımdır. Bağlılıklarım çok güçlü olduğu için direnmemi, örgütlenmemi ve günlük taktiklerini geliştiriyorum. Neden? Yaşama bağlılığım güçlü de ondan. Benim sevenlerim çok, bana bağlı olanlar çok, benden yaşamımı isteyenler çok. Ben de korkunç direniyorum, kendimi korkunç örgütliyorum, kolay kaybetmiyorum dikkat ederseniz. “Nasıl yaşamalı?” ya sizin de böyle bir cevabınız olursa, düşünün, bu güzel ülkeyi kurtarılmış bölgelere nasıl çeviremezsiniz, o yoldaşlıklarınızla nasıl bir bağlılık geliştiremezsiniz ve yine nasıl örgütlülüğünüzü, savaşın değerini yükselemezsiniz, mümkün değil. Çünkü bunların bepsi, nasıl yaşamalı sorusuna en temel cevaptır...” Kapitalist sistem “nasıl yaşamalı?” sorusunu gündemimizden çıkarmaya odaklanmıştır. Çünkü o hepimizin nasıl yaşayacağına hepimiz adına karar vermiştir. Bu kararlaşmasını toplumsallığın inşasında olmazsa olmaz insani, yurtseverlik, sevgi ve barış duygularını yıkararak, anlamsız, modası geçmiş duygular olarak göstererek gerçekleştirmiştir. Tüm politikalarını buna göre belirler ve üretir. Buna karşı duruşunu ve direnişini sergilemek politika alanının görevidir. Bu görevi başarı ile yerine getirmek ise duyguların gücünün farkında olmakla, onları örgütleyip politikleştirmekle mümkündür. Yani, kaybedilmemesi gereken, güçlendirilip örgütlenmesi gereken duygularımızla, boşanmamız gereken duygularımızı bilmekle ve bunları kapitalist sistemin istismarından ve saldırılarından koruyabilmekle mümkündür.

Duyguların örgütsüzlüğü, politikleştirilmemesi ve insanın kendisindeki duygusal zekâyı tanıyıp ayaklandıramaması verimsizliği, odaklanamamayı, sonuç alamamayı, ön yargıları, yanlış kararları, seçimleri, ilişkileri kısacası yaşamın birçok alanında kaybetmeyi getirir. Ama en çok da insanı öz savunmasız kılar. Bu nedenle insanın kendi duygusal iklimini, coğrafyasını ve doğasını tanıması ve onu yönetebilmesi, ortamla paylaşabilmesi ve bu gücü ortamın politikleşme yani özgürlük inşasında pozitif değerlendirebilmesi bir anlamda duygularını politikleştirebilme düzeyidir. “Kölelik sadece maddi emek üzerine kurulmaz; öncelikle zihniyet, duygu ve bedenler üzerinde inşa edilir. İdeolojik kölelik gelişmeden maddi emek köleliği gelişmez.” O zaman özgürlük politikalarının da öncelikle zihniyet, duygu ve bedenler üzerinde inşa edilmesi gerekir. Bu olgular kendiliğinden gelişmez.

Halkımızı sevebiliriz, acıları yüreğimizi yakabilir ancak halkımıza duyduğumuz sevgiyi onu acılarından kurtaracak bir güce ulaştırma temelinde politikleştiremezsek sevgimiz etkisiz eleman, acımız sonsuz bir döngü olmaktan çıkamaz. Oysa biz sevginin etkinliğinin hakim olduğu, acının değil neşe ve mutluluğun, insanca yaşamın sürekli geliştiği, barış, özgürlük ve demokrasi değerlerinin toplumsallaştığı bir yaşam için mücadele ediyoruz. Böyle bir yaşam hayal değil, ütopya değil salt.

Bu yazıda ele aldığımız konu aslında kadın ve erkek doğası, ontolojisi (varlık bilimi) konuları ve aynı zamanda özgür eş yaşam konusu ile bağlantılı olarak jineoloji çalışmalarının gündeminde sürekli yer alıyor, almaya devam edecek. Zira, daha güçlü araştırmalarla, sosyolojik analizlerle ele alınması gerektiği açık. Duygu dersini bizler de özgürlük mücadelesinden, yaşamdan, toplumumuzun-coğrafyamızın tarihinden almaya devam edeceğiz. Bu nedenle Jineoloji Akademisi olarak bu konulardaki yoğunlaşmalarımızı sürekli paylaşmak istediğimiz gibi, okuyucuların, yol arkadaşlarımızın da bu konularda gelişen sorularını, arayış ve araştırmalarını, yoğunlaşma ve tartışmalarını Jineoloji Akademisi ile paylaşması son derece önemli. Hem her birimizin tek tek hem de toplumsallığımız adına kolektif duygu ve düşünce gücümüzü büyütmemizin, büyütme kadar politikleştirmemizin hedeflerimiz ve özlemlerimiz açısından yaşamsal olduğunu bir kez daha belirtmek gerekiyor.

Ancak Aşk Devrimi ile Aşk Kendi Doğasına Kavuşabilir

Cejna Mazi

Günümüz insanın yaşamını en çok belirleyen ve yaşamdaki ilişkileri düzenleyen en önemli öge aşk ögesidir. Madem öyledir o halde aşka tarif getirmek, gerçek aşkın arayışına kapılmak, aşkın doğasını öğrenmek, aşkın toplumsal tarihçesini bilmek, aşkın ilkelerini hatta kanunlarını belirlemek vazgeçilmez bir gündem olmaktadır. Çünkü her kesin, her kesimin ve inanışın buna biçtiği anlam başka olmuş ve bundan yola çıkarak ulaştığı sonuçlar farklı seyirler izlemiştir. Onun için jineolojide aşkın sosyolojik tahlili en önemli bir gündem olarak başköşede yer bulmalı. Konuya şu soru ile girmek mevcudiyeti öğrenme açısından aydınlatıcı olacaktır. Diyorum ki aşk kadar doğasından çıkarılmış başka bir gerçeklik var mıdır acaba? Çok rahatlıkla yoktur demek sanırsam ilk elden herkesin katılacağı bir yorum olur. Çünkü aşk kadar bozulmaya maruz bırakılan, istismar edilen, dejenere olmuş, saptırılan başka bir gerçeklik, başka bir sözcük yok gibidir. Günümüzde aşk denilen olguda sahtekarlık diz boyu. Her saat başı birbirine “aşkım” diyenler bakıyorsun ertesi gün birbirini aldatmış. Bakıyorsun birbirine tahammülsüz. Hatta diğer gün birbirini vurmuş, öldürmüş. Üstelik yapılan cinayetler “çok seviyordun” adına af edilir hale gelmiş. Mevcut aşk ilişkilerinde en iyimser sonucunda bile birbirinin iradesini felç ettikleri görülmektedir. Bir bütün aşk hikayelerine kapılan insanların ömürleri yarıya aldanış ile gider diğer yarıya da adanmışlıkla gider. Elde edilen ise aşk uğruna ömürlerin tükenişidir. Bütün bu sonuçlar gerçek aşka erişememenin hazin sonuçlarıdır. O halde gerçek ile sahte olanı nasıl ayırtabiliriz? Elbette aşka bazı kıstaslar getirerek aşk deneyimlerinde açığa çıkan sonuçları en makul biçimde yorumlayarak gerçek ile sahte olanı ayırtılabilir.

Buna göre; **birincisi aşkın ölçü ve ilkeleri güçlü olmalı.** İlk elden neyi sevip kimi seveceğinin ölçüsü olmalı ki sevgi kusursuzluğa yakın dursun. Bunun olması için karşısındaki hangi erdemleri gözettiği, hangi düzeye sahip, hangi değere bağlı,

hangi düşüncenin, hangi eğilimin sahibi olduğu bilinmeli. Ona göre bir yaklaşım belirlenmeli. Bunu bilmeyenin sevgisi sıradan, anlık ve yüzeysel olur. Abdullah Öcalan **“Sevgi kişiliğini yaratmak”** ve **“sevebilirlik ölçülerinin yakalanması”** diyerek bu konuya yeni bir bakış kazandırmıştır. Aynı şekilde bu konuda *“Sizin için güzel kadın, tapılacak kadın, evlenilecek kadın var. Ben böyle bakmıyorum. Düşüren kadın, delirten kadın, kaçırılan kadın, intihara sürükleyen kadın vardır”* diyerek mevcudiyetteki kadını tarif eder. Tabi bu kadın, sakınılması gereken kadın tipidir. Ama bir de zeki kadın, özgür ruhlu kadınlar vardır. Tartışırken insanı kendisine hayran bıraktıran, iradeli, eylemci, direnişçi, cesur, emekçi, özlü kadın tipleri var ki bunlar da takip edilmesi, yaklaşılmaması gereken kadınlar olmaktadır. Bu aynı zamanda sevgi kaynağı olan ve sevilmesi gereken kadınlardır. İşte sevgi kişiliği denilenler bunlardır. Kendilerini sevebilir düzeye getirmişlerdir. Bunun tersi olarak bazı kişiliklerin karakteri, özellikleri, yaşam duruşları, tarzları, üsluplarının sevilmediği, yarattıkları negatif etki ile insanları çevresinde toplamadığı toplasa bile doğru esasta toplamadığı görülmektedir. Sevgi kişiliğinin ise etki alanı sadece birileri üzerinde olmaz. Onun herkeste yeri olan, belli bir ağırlığı olan, değer-saygı kazanan bir konumu var. Hatta fiili olarak ulaşamadığı mekanlarda, hiç görmediği kişilerde bile sevilme düzeyini yaratabilir. Dünyada bazı başarıları, ardından iz bırakacak fikirleri ve ürünleri olduktan sonra her yerde, her zaman anılır ve sevilir hale gelir. Yani sevilmek için sadece güzel özellikler yetmemektedir. Sevilmek için başarılarının olması gerekir, **“aşk başarının yoldaşdır.”** Fukara, başarısız, zavallıların sevgi kişiliği gelişmez. Olsa olsa onlarda ancak sevgiye muhtaçlık felsefesi gelişebilir. Onların büyük sevmeye varacak, güçlü ilişkilenmeleri karşılayacak bir imkanı ve zeminleri yoktur.

İkincisi, aşk birbirini yaratma eylemidir. Bu tanıma göre aşkın karakteri paylaşım ister, emek gerektirir, ilgi ve özen bekler. Sevdığın bir işte bile bunlar gerekli iken insan arasındaki ilişkilerde bunlar daha da önem kazanır. Buna göre birbirini eğitime, eksikliklerini tamamlama, bilinçlendirme, birbirinde yetenek kazandırma, birbirine güç katma gibi yaklaşımlar sıralanabilir.

Yine hiç bir ölçüsü olmadan sadece duygudaki sempati ile ilk bakışta hemen sevdiğini sanan bazı yanılgılar vardır. Sevgide en büyük aldanma sevginin göz zevkine indirgenmiş olmasıdır. Ki bu sevgide kalite ve düzey bırakmamak anlamına gelir. İlk bakışta her şeyi oldubittiye getiren bu yaklaşım ile “gözün sevdiğini gönül de sever” diyerek kendini kandırdığı gibi karşıdakini de bu aldatma çemberine çekmek ister. Bu biçimde sevenler hayatlarında gerçek sevgiyi tatmamış ve hep sevgi aldanmalarına maruz kalanlardır.

İkincisi, aşk birbirini yaratma eylemidir. Bu tanıma göre aşkın karakteri paylaşım ister, emek gerektirir, ilgi ve özen bekler. Sevdığın bir işte bile bunlar gerekli iken insan arasındaki ilişkilerde

bunlar daha da önem kazanır. Buna göre birbirini eğitime, eksikliklerini tamamlama, bilinçlendirme, birbirinde yetenek kazandırma, birbirine güç katma gibi yaklaşımlar sıralanabilir. Kısacası birbirini yüceltme sanatı. Biri diğerine bağımlı değil, biri diğerine muhtaç hiç değil. Karşılıklı olarak kendi ayakları üzerinde durmayı sağlama, sende olanı diğerinde çoğaltma, olmayanı alma mütevazılığına sahip olmasıdır. Örneğin bilincin varsa, karşıdakini buna katıyorsan onda da bu bilinci çoğaltıyorsan seviyorsundur. Ya da sende gözü kara bir hırs var, ondan dolayı bencilsen ve merhametten, şefkatten, feragatten nasip almamışsan; karşıdakinde de şefkat, cömertlik, paylaşım ve mütevazılık varsa ve ondaki şefkatten besleniyorsan, zamanla sende cömertlik aşılıyor, kendinde de paylaşımı geliştiriyorsan o zaman bu kişiler birbirini seviyor demektir. Eğer bu açıdan bakarsak bugünkü insanların birbirini sevmeyi, birbirini sadece kullandıklarını görürüz. Paylaşım yerine, birbirinden faydalanma görülüyor. Faydalanma pratiği kesinlikle birbirini yaratma ve birbirini yüceltme ekseninde değildir. Faydalanma kültüründe işi bitince bir köşeye atma-atılma var. Bir de posası çıkıncaya kadar birbirini tüketme. Çıkarlar tatmin edilmediğinde, hesaplar tutmadığında bu sefer birbiri üzerinde hak talep edildiği gibi birbirini suçlamalar gelişir. Bu faydalanma ilişkilenmelerinde sevgide ne düzey kalmıştır ne de değer. Sevgi bu halde iken bunun zirveleşmiş hali aşkı düşünmek korkunç olur. Demek burada, aşk çıkar dünyasında çarçur edilen, istismar edilen, üzerinde tasarruf sağlanan bir nesne konumundadır. Üzerinde bir tahakküm kurduktan sonra, “benim isen benim gibi olacaksın, bana itaat edeceksin, bana hizmet edeceksin, bana kurban olacaksın” dayatmasında bulunulur.

Onun için severken kişinin ilişkide neler kazandırdığı ve neyi kaybettiğinin sorgulamasını çok güçlü yapması önemli. Aksi halde büyütmeyen, batağa sürükleyen, bitirici ilişkiler insanın karşısına her an dikilebilir. Şuna da ikna olmak gerekir ki sevginin karakteri güçlü, kişiliği sağlam olmalı. Genel toplumsal anlayış ve kültüründen oldukça uzak olan ve kişilik sorunlarını yoğun yaşayan birinin kendi ilişkisini hangi doğruya dayandırabilir ki? Karşıdakine kendi bitişinden başka bir şey veremez. Bırakalım bir şey vermeyi, onu da kendi basitliği ve kötülüğü ile düşürmekten başka bir olanağı yoktur ve olamaz da. Demek ki gelişkin olmayan, yanlışlarda boğulan birinin karşısındakine bir şey vermeyeceği gün gibi açıktır. Burada insanın birbirini nasıl güçten düşürdüğü ve zayıflatıldığı görülüyor. Karakteri kişiliği hoş ve güzel olsa bile yine de birbirini olduğu gibi sevmek olamaz. Çünkü insanın her zaman gelişmeye ve ilerlemeye ihtiyacı var. Bu esasta, sevginin mücadele ile ilişkisini iyi kurmak gerekir. Zerdüş’ün dediği gibi “severken savaşmayı unutm.”

Afrodit neden aşk tanrıçası olarak bilinir. Çünkü ilişkilendiği her kişiyi değiştirip dönüştürme gibi bir etkinliği vardı. Karşıdaki savaş tanrısı Ares bile olsa, savaşın getirdiği vahşeti ve yıkımı dizginlemek ve bunun acılı sonuçlarını aza indirmek ister. Bu yüzden bilinçli olarak tercih ettiği bu ilişkide Ares’in sınır tanımaz vahşetini sınırlandırmak ister ve bunu kısmen başarır. Onun ilişkisinden iki oğlan bir kız üç çocuğu olur.

Oğlanların adı savaşın getirisi olan dehşet ve korku tanrıları olurken kızının adı ise uyum tanrıçası olur. Görüldüğü gibi bu mitolojide gerçekler bir daha dile gelmektedir. Burada erkekler çocuk bile olsalar savaşın kör yüzü olan dehşet ve korkuyu babalarından miras alırken, kız ise uyum tanrıçası olarak kadın özünü devralırlar. Afrodit ancak kızı ile savaşın sert yüzüne biraz aheng getirmiş ve aşırılıkları törpülemeyi başarmıştır.

Üçüncüsü, aşk içtenlik, sadelik ve samimiyet ister. Bu da bir öz üzerinde gelişir. Sahtenin, ikiyüzlülüğün, yalanın-dolanın, kinin, nefretin olduğu yerde sevgi gelişip serpilmez. Yapmacık olunur, sırf elde etmek için methiyeler dizilir. Günümüz dünyasının aşkları; bir kadını veya bir erkeği elde etmek için çeşitli oyunların tezgahlandığı, entrikaların döndüğü, adeta planlanarak devreye konulan bir kurmaca gibidir. Bu biçimiyle ilişkiler, kendi doğallığında gelişmez zorla işgal edilmek istenen bir hal almıştır. Bir kadının erkeği ya da bir erkeğin bir kadını elde etmesi için girdiği durumlar içler acısı. Girmedeği renk, yapmadığı rol, planlamadığı oyun ve gerçekleştirmeyeceği düzenbazlık kalmamış gibidir. Oysaki sevdiği O kişi değildir. Asıl sevdiği elde etme hırsıdır. Bazıları da sırf geleceklerini garantiye almak için yalan yere sevgi oyunlarına başvurur. Bu sevgide içtenlik değil sahtelik yayılır ki adına sevgi demeye değil bin, milyonlarca şahit gerekir. Burada sadelik yerine yapmacık olan roller var, kılıktan kılığa girenler kendilerinin doğasını yaşayamazlar. Kendini başkasına beğendirmek için adeta yarışmaya girerler. Hem kapitalist modernitenin bu kadar saldırısı altında kim saf ve sade kalmış ki sevgileri sade ve saf olsun! Bedeni peşkeş çekilmiş, zihni işgal edilmiş, beğenileri ayarlanmış, duyguları yönlendirilmiş, hücrelerine kadar zapt edilmiş, sonuna kadar özentî ve taklidin, simülasyonun olduğu bir kişilikte sadelik samimiyet ve doğallık beklenemez. Bin yıllardır kurulu egemen düzen dâhilinde bu kadar yabancılaşmaya uğramış, bu kadar yalanın bulaştırıldığı bir konumda elbette doğal ve doğru bir aşkı beklemek safdillik olur. Onun için ilişkinin doğal ve doğru gelişmesi için özlü insanlar olunmalı.

Dördüncü ve en önemlisi aşkın iki birey arasında sınırlandırılmayacağı ve sevginin bütün olduğuna olan inançtır. Tek başına bir şeyi veya birini sevmek diye bir şey yoktur ve olamaz. Aynı şekilde belirli bir zamana ve mekana göre olan sevgi anlayışı da yoktur. Çünkü sevgi bütün arayış ve yürekte olan bütün kıpırtıların armonileşmesidir. Tek başına bir şeyi, bir kişiyi sevmenin yanlışlığı ve sahteliği bugün bütün yönleri ile vahim sonuçları ile birlikte daha çok anlaşılmaktadır. Buna göre insanlığı sevdiğin ölçüde bir insanı sevebilirsin; bir çiçeği hayvanı, doğanın döngüsünü, bilgiyi, dayanışmayı, yardımlaşmayı, sanatı, felsefeyi, tarihi, emeği sevdiğin oranda her şeyi ve herkesi seviyorsundur demektir. İnsan ancak o zaman karşdakini sevmek için dolup taşar. Ancak o zaman, sevgi için gerekli olan saygıyı ve iradeyi, kadir bilirliliği edinmiş olur. Kısacası bir tomurcuğun patlamasından heyecan duymayan, aşktaki heyecanı kazanamaz. Her şey birbirine bağlı ve bütünlüklüdür felsefesi aşkta bir kural niteliğindedir. **O halde aşk toplumsal bir olaydır hatta daha da ötesine geçerek aşk evrensel bir olaydır** diye durumu özetleyebiliriz.

Aşk tüm toplumsal olaylarla ilgilenmeyi gerektiriyor. Her şeyle ilintili ve yeterince ilişkili ve çelişkilidir. Örneğin bir ülkede demokrasi, eşitlik, özgürlük yoksa, adalet ayaklar altında ise savunma güvencesi yoksa; kendi başına eşit, demokratik, özgürlükçü, güzel, huzurlu, güçlü ilişkiler yaşanılmayacağı tartışmasızdır. Diyelim ki bireysel ilişkilenmelerde belli bir düzey kazanılmışsa bile bu sefer geneldeki mevcudiyetin gerilikleri ve eşitsizliğinin bu ilişkiyi zorladığı görülür. Leyla ile Mecnun, Mem ile Zin, Derviş ile Adule aşkları neden destan oldular? Çünkü aşkları mevcut geleneklerin, sınıfların ve tabakaların getirdiği kastlaşmayı kabul etmiyor ve bu sınırları aşmışlardır. Ama genel mevcudiyet buna geçit vermediği halde buna rağmen yaşatmaya çalıştıkları için buradaki aşk bu kadar büyük yaşandı. Onun için dilden dile dolaşan bir destan olmuştur. Yoksa aynı düzeyde aynı sınıftan ve inanıştan iki kişi olsalardı aşkları ne kadar güçlü olsaydı da yine de destan olamazdı. Zaten sonlarının hüsranlılığı bu sınıflaşmanın sonucu olmaktadır.

Yine genel toplumsal gerilik ve devlet politikalarının gerçek aşk arayışında mayınlı bir saha gibi öne sürüldüğü görülür. Bu politikaları görmeyen, buna irade geliştirmeyenin aşk arayışı, her zaman mayına basan yara bere içinde kalan, hatta öldürmeye öldürülmeye kadar giden bir gidişatın sahibi olur. Devlet politikalarında baş gösteren zihni bombardımanlarla, özel savaş ortamı ile kuşatılmış, zincirlenmiş, zehirlenmiş beyin ve yüreklerle aşk arayışı, insanı daha yolun başında kötürüm bırakır. Demek ki aşkın yaşanması için toplumsal koşulların olgunlaşması gerekir. Başka türlü aşk yaşanamaz. Burada aşık olmaktan-olunmaktan önce aşk savaşçısı olmak öncelik kazanır. Her gün tecavüzlerin, kadın katliamlarının yaşandığı bir ülkede aşk, yuva bulamaz. O halde aşkın rahat nefes alabileceği, düşmanın el uzatamayacağı bir yuvası olmalı. Yükselen-yücelen değerlere bağlı olmak kadar, bu değerlerin sahibi olmak gerekir.

Sevgide, aşkta özel ilişki denilen kavramları alaşağı etmek gerekir. Bu kavramlar, kapitalist modernitenin ilişkileri, toplumsal düzeyden çekip iki kişiyi birbiri ile uğraştır hale getirmek içindir. Sadece birbiri için olan iki kişi, haliyle ülkesi için olamaz, genel insanlık değerleri için hiç olamaz... Bunları bir tarafa bırakalım, kişi kendisi için bile olamaz. İki kişi oldu mu artık kim baskın ise birinin diğerine göre olma durumu gelişir. Bireysel ilişkilenmelerle değerli uğraşların peşinde koşması gerekirken bütün telaşla birinin peşinde koşar. Duygular ve düşünceler bir kişiye göre şekillenir ve o düzeyde işlevsel kılınır. Buna göre tek bir kişiden moral alan veya

Sevgide, aşkta özel ilişki denilen kavramları alaşağı etmek gerekir. Bu kavramlar, kapitalist modernitenin ilişkileri, toplumsal düzeyden çekip iki kişiyi birbiri ile uğraştır hale getirmek içindir. Sadece birbiri için olan iki kişi, haliyle ülkesi için olamaz, genel insanlık değerleri için hiç olamaz... Bunları bir tarafa bırakalım, kişi kendisi için bile olamaz. İki kişi oldu mu artık kim baskın ise birinin diğerine göre olma durumu gelişir.

moralini bozan, büyük hayaller yerine tek kişiye endekslenen basit hayaller şekillenir. Doğalında insanın hayalleri küçülünce kişiliği de küçülüyor. Hevesleri basitleşince eğilimleri de basitleşiyor. İnsanın bu özel ilişkilenmelerle toplumsal yaşamdan ne kadar alıkonulduğu ve fıkırsel olarak ne kadar daraltıldığı, duygusal olarak fakirleştirdiği görülebiliyor. Kalbi, binler için çarpması gerekirken bir kişi için o kadar çarpınması elbette kabul ölçülerini oldukça zorluyor. Ne yazık ki bu tür ilişkilere baktığımızda güdüsel gerçeği geçmeyen, içinde duygu bile diyemeyeceğimiz basit hevesleri görüyoruz. Burada manevi değerlerden kopmuş, cüceleşmiş, bencilleşmiş duygulara sevgi denilmeyeceği açıktır. Kaldı ki özelleşmiş ilişkiler her zaman devletin denetiminde yaşamayı gerektiriyor. Evim, barkım, eşim, çocuğum diyerek devlete ses çıkarmayan, elde olan kırıntılarla yaşamayı seçen bir toplumsal şekilleniş ile karşı karşıyayız. Onun için rahatlıkla içinde farklı değerlerin, paylaşımların olmadığı; sadece birbirine endekslenmiş ilişkiler bitiricidir ve yadırganması gerekir diyebiliriz.

Tekrar başlığa döndüğümüzde sevginin bütün olduğunu ve bütünlük içinde bireysel sevgilerin gelişebileceği kanaatini edinmek önemlidir. Öcalan, buna **kolektif aşk** dedi. Sevgi kişiliği edindikten sonra birilerinin kadını değil, milyonların kadını olunur. Sadece biri seni seveceğine milyonlar seni seviyordur. Sadece bir kişi peşinden gelmez, binlerce insan peşinden gelmeye hazırdır. İşte bu, kolektif aşk demektir. Abdullah Öcalan'ın belirttiği gibi aşk iki kişinin sorunu değildir: *“Çözümün, bir felsefe problemi veya bir siyasal problemi çözmek kadar zor olduğuna inanacaksınız, bunu bileceksiniz. Kolay çözüm yoktur. Sorun iki kişinin anlaşması sorunu değildir. Bu sorun, devrim koşullarında daha da ağırdır. Birbirimizi beğendik, buluştuk’ biçiminde soruna yaklaşırsak, felakete götürecek bir yolu tercih etmiş oluruz. Böyle yüzeysel bir çözüm, sizi en az diğerleri kadar tehlikeli sonuçlarla yüz yüze getirebilir. Sorun basit bir sempati, birbirini anlama ve kavrama sorunu değildir. Hele bele iki kişinin sorunu hiç değildir. Çok ciddi bir siyasal sorun olduğu kadar, aynı zamanda başlı başına bir savaş sorunudur. Adeta sorun, dev gibi bir sorundur ve parti içindeki deneyimler de bunun böyle olmadığını ortaya koyuyor. Çünkü kaynağı derinse, tarihe gömülüysen ve bir de ona aldanma ve gaflet diğ boyuyorsa, bu başka bir sonuç vermez. Böylece yüzyılların kurbanı oldunuz demektir.”*

Beşincisi aşk sadakat, özverlilik ve fedakarlık ister. Ama şunu da eklemek gerekir ki belirlenen bu boyutların bir kıtası olmalı. Yoksa ölçüsü olmadan sergilenen bu insani davranışlar köleliğin kapısında bir eşik gibi durur. Gözü kapalı sergilenen sadakat ve özverlilik köleliğin kapısından girmeye neden olabilir. Nedir bunun ölçüsü. Kolay vazgeçmeyeceksin ama tahakküm yarattığını bildiğin halde geliştirilen sadakati sorgulamamanın boyun eğmeyi getirdiğini bileceksin ona göre bundan uzak kalacaksın. Bağlı olacaksın ama bağımlı olmayacaksın. Sen onda büyüyor o sende büyüyorsa sadakat sonuna kadar olmalı, ama sen küçülürken o büyüyorsa retlerin devreye girmesi gereklidir. Özverlilik konusunda da benzer şeyler belirtebiliriz. Günümüzde aşklar neden sahtedir. Çünkü birbiri için küçük fedakarlıklar yapmak bile çok görülmektedir.

Bir denemede olmadı mı hemen “tekme atılabiliyor”. Oysaki aşkın gücü yapılan fedakârlıklar ile ölçülür. Kısacası ne öyle ucuz yaklaşımlar ne de Ortaçağ aşkları gibi ne olursa olsun ille de kara sevda dememek lazım.

Altıncısı aşk dokunulmaz ulaşılmaz ve kutsal olmalı. Aşkın üzerinde çok oyunlar döndüğünü ve yönlendirildiğini diğer konularda da ele almıştık. Aşkın kimyasıyla o kadar oynanmış ki adeta aşk kırılmış, laçkalaşmış ve ağızlarda sakız gibi çiğnenmektedir. Bu kadar müdahale ile aşkın dokunulmaz, ulaşılmaz ve kutsal olan tarafı öldürme merkezine alınır. Her kesin dil uzattığı, her gözün üzerinde olduğu, herkesin bir biçimde kendisine göre ayar vermeye çalıştığı bir aşk kesinlikle kutsal olamaz.

Kapitalist modernitede en çok aşk duygusu teslim alınmış ve aşka ayar verilmeye çalışılmaktadır. Bütün duygular arasında aşk, özel bir uğraş alanı haline getirilmiş. Hatta diğer duyguların bunun üzerinde şekil aldığı bununla tacize uğradığı görülmektedir. Öfke, nefret, kıskançlık, güvensizlik, kin, huzursuzluk, umutsuzluk, üzüntü, tasa, endişe gibi duyguların hepsi gerçeklikten uzaklaşan sevgi anlayışı ile kontrolden çıkarılır. Duygulardaki onca aşırılık ve basitlik aşk üzerindeki oyunların sonuçlarından bağımsız değildir. Bunun için insanlar gittikçe birbirinden kıskanır hale gelmiş, birbirine güvensiz ve birbirini karşısında kaprisli olmuşlar. Duygular, neyi istediğini bilemeyecek, anlam vermeyecek kadar muğlak bırakılmıştır. Kısacası bütün duygular aşk hezimetinde vuruldukça vurulur ve çok başka hallere koyulur. Adeta duygulara ayar veriliyor. Aşırı sevgi adına “ya benimsin ya kara toprağın” denilerek kıskançlık nöbetlerine girenlerin, bunun için aşırı kaygı sahibi olanların sayıları hiç de azımsanacak gibi değildir. Bu kişiler, istediğini alamayınca yani “onun olunmadığında” en büyük stres ve bunalımları yaşarlar. Öfke, kin, nefret, güvensizlik, endişe de bu esasta yaşanmaktadır. Duygular en çok burada aşırılaştırılıp raydan çıkarılmaktadır. Ya sevgi gösterileri adına ölümüne sevgi hastalığına kapılırlar -ki bu durumda bağımlılaştırılan ve körleştiren bir durum yaşanmaktadır- ya da sevgisizlik ile anlayışsız, kaba, duyarsız ve bencil bir yapılanma gelişir. Sonuçta sahte aşkların, duyguların bu kadar bozulmasında rolü büyüktür.

Aşklara ayar vermede hangi oyunların döndüğünü bilmemek aşk üzerindeki tehlikeleri, aşkın önündeki tuzakları bilmemeyi getirir ki bu da insanların kendilerini çok basit ve ucuz biçimde kaptırmalarına neden olmaktadır. Bir defa duygulara nasıl ayar verildiğini bilmek gerekir. Buna basit örnekler vermek mümkün. Bırakalım büyük insanları, çocukları bile aşka teşvik eden ayarlamaları her yerde görebiliriz. Artık çizgi filmlerde bile birbirini gören küçük kız ve erkek çocukların gözlerinin kalp şeklinde öne fırladığı, yanaklarının kızardığı ve bu çocuk filmlerinde bile öpüşmeleri normalleştiren görüntülere tanık olmaktadır. Sadece bundan bile yola çıksak, aşkın küçüklükten itibaren nasıl programlandığını görebiliriz. Toplumda istenildiği kadar “küçük yaşta evlenmeyin” denilsin ama, resmi evlilik olmasa bile, evliliğin bütün uygulamalarının daha ergen bile olmamış kız ve erkek çocuklara öğretildiğini ve özendirildiğini görüyoruz. Ne tuhaf değil mi çocukluk oyunları bile aşk oyunlarına dönüşüyor.

Böylece anne babasından öğrendiği, ama en önemlisi de modernitenin sanat-medya salgılamasında edindiği bütün tecrübeleri uygular hale geliyor çocuklar, aşk oyunlarının içine dalıyor. Dolayısıyla günümüz gençleri daha kendisini tanımlamamış, arayışlarını netleştirmemiş, dünyaya bakışı şekillenmemiş, neyi istediğini netleştirmemişken aşık olduğunu sanıyorlar. Kendisinin gücünü veya zayıflıklarını bilmeyen birinin aşkında kaderinin elinde olmayacağı aşikârdır.

Aşk insanı heyecanlı coşkulu ve tutkulu kılar. Eğer aşk bir arayış ile başlıyor, arayış ile süreklilik kazanıyor ve bu arayış ile varlık bulacaksa o zaman aşkın bir buluş ve bir varış ile sonlanmayacağını görürüz. Arayışlarda aşk, akış halindedir. Bu eksende rahatlıkla aşk bir akıştır diyebiliriz. Unutmayalım ki her akışın enerji veren bir iksiri vardır. Bu enerji ile insanlar büyülenir, bu enerji ile gücünün ötesine geçer ve bu enerji ile heyecanla coşkuyla akar. Aşkın enerji veren bir özelliğe sahip olduğunu herhalde kimse inkâr edemez. Ondandır ki aşkın sınır tanımaz, güçten korkmaz, engel bilmez bir doğası vardır. Yoksa aşk ile özgürlüğü arayan savaşçılar, bu kadar büyük imparatorlara karşı koyma cesaretini bulabilirler miydi? Bugün için hazin mevcudiyete döndüğümüzde aşkın insanlara güç veren değil güç tüketen, insanı erim erim bitiren, kolunu kanadını kıran ve kötürüm bırakan bir gerçeğe dönüştüğünü görürüz. Dünyevi aşklarını ilahi aşktan yoksun bırakmış; hatta bırakalım dünyevi aşkını, anlık aşkını dünyevi aşkından yoksun bırakmış; içindeki gönül gözünü kapatmış, düşünsel enerjisini yitirmiş, şürsel duyularını kaybetmiş bir şekilde aşka varacağını veya aşkıyla buluşacağını sanma var.

Bugün için hazin mevcudiyete döndüğümüzde aşkın insanlara güç veren değil güç tüketen, insanı erim erim bitiren, kolunu kanadını kıran ve kötürüm bırakan bir gerçeğe dönüştüğünü görürüz. Dünyevi aşklarını ilahi aşktan yoksun bırakmış; hatta bırakalım dünyevi aşkını, anlık aşkını dünyevi aşkından yoksun bırakmış; içindeki gönül gözünü kapatmış, düşünsel enerjisini yitirmiş, şürsel duyularını kaybetmiş bir şekilde aşka varacağını veya aşkıyla buluşacağını sanma var.

Oysaki donmuş akıllarda, taş gibi yüreklerde akış olmayacağı çok açıktır. Onun için ne olursa olsun aradığımız her şeyi aşk ile aramak yüreğinden taşan tutku ile aramak gerek. Aradığın bazen bir buğday tanesi, bazen bir ışık zerreciği, bazen de yüreğe düşen bir sözcük olur ama bunlar birer aşk tomurcuğu gibi yüreğe düşmeli. Böyle olunca buğday tanesi başaklar tarlasına, ışık zerreciği güneşin engin ışığına, sözcükler yüreği titreten büyük çağrılara dönüşür. Mevlana da demiyor mu “Evrende ne ararsan aşk imiş gerisi kıyl u kal imiş.” İşte bu yüzden büyük küçük demeden anlamla aradığımız her şeyi aşk ile aramak gerek. Bilmek istediği, ulaşmak istediği, hedeflediği her şeyi, işini, görevini aşk ile yaşamak, aşk ile uğraşmak ve aşk ile yola koyulmak gerekir. Aslında varılan her şey seni başka varlıklarla

tanıştırır, gördüğün duyduğun her şey yeni çağrışımlar yaratır. Aşk arayışına kapıldı mı insan hiç hesaplamadığı yeni konaklar belirir ve yeni yüzlerle tanışır. Aşk ile yola koyulan her arayış, heyecan yaratan büyük ruhsal kıpırtılardır.

Neden aşkın akışında insanlar coşkulu olur? Çünkü aşk bir başkasında görüldüğünü ve var olduğunu hisseden büyük bir hissiyata sahiptir. Başkalarında değerimizin olduğunu onda anlamlı bir yerimizin olduğunu bilmek ve bu his ile yaşamak insanın yüreğini sıcak tutar. O zamanlar insanlar güven duygusuyla sarmalanır. Ve bu insanı mutlu ve umutlu kılar. Umut ve güven ve değer coşkunun akış yatağıdır. Görmek-görölmek-farkına varılmak aynı zamanda tanrısal üçlem olmaktadır. Tanrı evreni yaratırken “bilinmek farkına varılmak için yarattım” der. Onun için evreni büyük bir aşk ile yarattı. Yeri göğü suları dağları yerleştirirken halen de bunlarda sırrını çözemediğimiz aşkın büyüsunü görürüz. Demek ki görmek-görölmek aşkın mayasını tutturan en büyük formüldür. Demek evrenin mayasında aşk varmış. Bu maya ile hamur yoğrulmuş ve buna şekiller atfedilmiştir. Böylece Tanrı yaratılanın kusursuzluğunda ve insanı hayrete düşüren bilinmezliğinde kendi sıfatlarını yerleştiriyordu. Sonuçta kusursuz olan ve sırları bol olan bir tanrı sureti ile karşılaştık. Bir gül bile, görölmek için o kadar güzel kokular salgılar ve o kadar muhteşem açılır. Bizler de aşkla ile yarattığımız her şeyde, varmak istediğimiz her yolda kendi suretimizi görürüz. Kısacası görmek-görölmek değeri, güveni ve umudu yaratır. Bunlar coşkuyu, coşku heyecanı, heyecan tutkuyu getirmektedir. Ki zaten tutku aşkın ta kendisi demektir.

Tabi bir de aşk akışkan olduğu için devingendir. Değişimi heyecanı seven bir doğası var. Tıpkı doğa gibi devingen ve birbirini doğuran mevsimleri var. Aşkın en güzel mevsimi “aşkın baharıdır” derler. Her şey tomurcuk halinde, her şey yeşerme aleminde. Sevinçli, güleç, taze ve gürül gürül bir akış... Sonra yaz mevsimi belirir. Başaklar ürünlerini verme olgunluğunda, tüm meyveler tatlandırılma seanslarında. Aşkı ateşiyle kendi tasında fokurdatan ve pişiren bir mevsim yaz. Bir de aşkın göçleri var güz mevsiminde. İnsanı alıp götüren bir mazidir bu. Her yer ayrılığın sarısı. Ama ayrılıkların görkemli kavuşmalar için bir sınav olduğu bilindiği için sarılar çeşitli tonlarda mest eden bir renge kavuşur. Kışları var insanı üşüten kara kışları ama bunlar da olmasa baharleyin gürül gürül akan o sular olmayacak, o çiçekler açmayacak ve o doğa o kadar muhteşem cezbetmeyecek. Kara kışlar aşkı örseleyen dövüp dövüp çelikleştirilen bir mevsim. Onun için baharı sevenlerin ve baharı bekleyenlerin aşkın kara kışlarını büyük bir huşu içinde geçirmeleri lazım. Yani yazında kışında baharında ve güzünde aşkın bu doğal döngüsünün anlamını yakalamak bu işin sırrından biri olarak belirir. Ondandır ki hep baharı yaşamak istemek ham hayal olur. Önemli olan aşkın bütün mevsimlerinde güzel olanı bulmaktır.

Aşkta yanlış gidişatı ve olması gereken doğruları iç içe vermeye çalıştık. Konuyu aşkın kanunları ile kapatmak çözüm açısından daha açıklayıcı olacaktır. Abdullah Öcalan aşkın kanunları ile aşk savaşçılığı için çığır açıcı önermelerde bulunmuştur.

Buna göre aşkın kanunları şöyle sıralanabilir: Çağın bilgeliği sınırlarında yer almalı, sistem çılgınlıklarına karşı özgür duruşu esas almalı, kurtuluşsuz özgürlüksüz birbirinin yüzüne dahi bakılmamalı, bir diğeri de cinsel güdüyü bu üç esasa tutsak etmeli...

Nedir çağın bilgeliğinde seyretmek? Bir defa evrensel tarihsel bir bilinci olmayanın, kültürel sanatsal bir beğenisi yükselmeyenin, toplumsal ve sistemsel bir analizi derinleşmeyen ve bütün bunlarda anlamsal yetisi gelişmeyen ilişkilenmeleri sakat, içeriksiz ve basit olacaktır. **Çağın sisteminin çılgınlıkları** ise üç S etrafında dolanan aşırılıklardır. Seks, sanat ve spor üçlemindeki bu çılgınlıklar insan iradesini tutsak alan en büyük silahlara kavuşmuştur. Sanat adına öne çıkarılan sinema ve dizi kültürünün sahte olan aşkları hem yaratmasındaki hem de yönlendirmesinde etkisi gözden kaçırılmayacak kadar çok büyüktür. Bu yönlendirmelerde aşk büyük bir cinsel arzuya indirgendiğinden aşkın tecavüze uğratıldığı görülmektedir. Duygular anlamsızlaştırılmış içi boş bir kabuğa bağlanmıştır. Onun için aşk burada büyük bir kıyım uğramıştır. Moda güzellik terimi de burada konumlandırılmıştır. **Kurtuluşsuz özgürlüksüz birbirini kabul et-meme** ise başlı başına büyük bir savaş ve yaratım ister. Sevgi geliştirdiği, güzelleştirdiği ve eşitleştirdiği oranda kıymeti ve kapsamı olur. Buna göre en başta, şunda net olmak gerekir ki köle kişiliklerde ve köleliğin dayatıldığı bir ortamda özgür ilişkilerin geliştirilmeyeceği ortadadır. Kölelerin sevinecek bir yanının olmadığı, ancak kandırılmaya açık olduğu ve posası çıkana kadar ondan faydalandığı, ondan sonra bir köşeye atıldığı biliniyor. Ancak özgür insanın güzelleşebileceği ve güzelleştiği oranda sevinebileceği bilinmelidir. Tabi bu aynı zamanda bir sevgi kanunudur. Kölelere en iyi yaklaşım onlara acıyıp yardım elinin uzatılması olur ki bu da özgür insanın maruz kalacağı bir yaklaşım olamaz. Bugün sistemin ve devletli geleneğin kölesi, özel savaşın tutsağı haline gelmiş kadın ve erkeklerin geliştireceği sevgi ilişkisinin bir düzey yaratmayacağı çok belirgindir. Ancak ve ancak özgür kadın ve özgür erkek kişiliğinin yakalanmasıyla doğru ve sağlam ilişkiler kurulabilir. Buna göre ilişkilerimizde birbirini kullanan değil de birbirini geliştiren, birbirinin zaafına hitap eden değil de birbirinin zaafını gideren bir yaklaşım olmalıdır.

Ayrıca toplum bir soykırım eşiğinde ise ve devlet politikaları daha müdahil daha dayatıcı bir hal alıyorsa burada bireyler arasındaki ilişkiler büyük bir çıkmaza girer. O halde ortamın da özgürlükçü olması şarttır. Düşman gölgesi altında aşkın ve sevginin büyük bir yalan olduğunu ve hepsinin sonunun hüsrana bittiği büyük aşk destanlarında da açık beyan anlatılmaktadır. Kaldı ki toplum soykırım sürecindeyken bu ilişkilerin zemini kesinlikle olamaz. Bu konuda Abdullah Öcalan *“Varlığımız tehlike altındayken zırrıyetim olsun da ne olursa olsun demek son derece yanlış ve sakıncalıdır. Kaldı ki kabul de görmez. Özgürlüğünü, güvenliğini ve varlığını sağlamadan bu olmaz. Unutmayalım aşk özgürlük ister. Kuşlar bile yılanların akamayacağı yere yuva yaparlar. Başka güçler tarafından kontrol edilen alanlarda özgür*

aşktan söz edilemez. Bu tür duygulara kapılmak kendini tüketmedir. Özgür olamayan mekanlarda duygular çiçek vermez, verse de zakkum çiçeği gibi zehirli olur. O çokça dilinizden ve aklınızdan düşürmediğiniz aşk bile özerklik ve özgürlük ister. Özerklik ve özgürlük yoksa aşk da olmaz. Karşının mutlak egemenliği altında özgürlük çiçeklenmez” şeklindeki değerlendirmesiyle aşkın özgürlükle olmazsa olmaz bağlantısı dile gelmektedir.

Aşkın kanunlarındaki her üç olguda giderilecek esas konu **aşkın cinsellikle sınırlandırılması** olayıdır. Sistem tarafından cinsellik çok bilinçli olarak geliştirilmektedir. Çünkü cinsellikle toplum hem kontrol altına alınıyor hem de yozlaştırılıyor. Toplumda cinsel ilişkilerin bu kadar vazgeçilmez hale getirilmesi kesinlikle bir rastlantı değildir. Cinselliğin izi beş bin yıllık geçmişe dayandığından ve sürekli tahrik edildiğinden neredeyse insanların alt benlerinde yapısal bir özellik haline getirilmiştir. Aile geleneği de buna en büyük katkıyı sağlayarak bunun doğru temelde çözümlenmesini ve ele alınmasını önlemiştir. Aile büyükleri farkında olsunlar olmasınlar, bilinçli yapsınlar veya yapmasınlar ama kendi bünyesinde güdüler konusunda özel bir politika uygulamaktadırlar. Buna göre aile gerçekliği bir yandan güdülerini bastırırken bir yandan da güdülerini müthiş ayaklandırırlar. Hem “yapma, etme, namustur, ayıptır” deniliyor hem de aile ferdinin bütün hayal dünyasını bir erkeğe veya bir kadına göre koşullandırıyorlar. Ona göre bakacak, ona göre kırk takla atacak ve ona göre kendini bin bir kılıfa koyacak. Buna göre bu olgu içinde bir yandan bastırılma, bir yandan da tahrik edilme arasında sıkışan birey gerçekliği bunu aşma yerine tabusal bakacak, bunu hiç tartışmayacak, hatta eleştirene düşmanca bakacak ama içten içe umutsuzca kendi basitliğini yaşama olacaktır. Bu bir kıskaktır ve bunun tuzak ailedeki yetiştirme tarzı ile beynimizde, bedenimizde, duygularımızda ve ruhumuzda örülmüştür. “Hain güdü” etrafında geliştirilen bu ilişkilerde resmen sevginin katli yaşanmaktadır.

Derme çatma bir yerleşim yerinde bile ilk ön plana çıkan şey fuhuş evleri olmaktadır. Tabi bu görüntü en kaba olanıdır. Aile içerisinde de cinsel ilişki düzeyinin ayyuka çıkarılması özel çabanın sonucudur. Öcalan, bu konuda da cinsel ilişkilerin bu kadar aşırılaşmasının, olmazsa olmaz hale getirilmesinin ve çok çeşitli pornografik biçimlere kavuşturulmasının sonradan geliştiğini belirtirken, aslında cinsel dürtünün gelişim evresinin doğal olmadığına, müdahale edildiğine işaret etmektedir. Onun için bugün kadın ve erkek, birbirine doğal bakamamakta;

Toplumda cinsel ilişkilerin bu kadar vazgeçilmez hale getirilmesi kesinlikle bir rastlantı değildir. Cinselliğin izi beş bin yıllık geçmişe dayandığından ve sürekli tahrik edildiğinden neredeyse insanların alt benlerinde yapısal bir özellik haline getirilmiştir. Aile geleneği de buna en büyük katkıyı sağlayarak bunun doğru temelde çözümlenmesini ve ele alınmasını önlemiştir.

bu cinsel dürtünün etkisiyle hemen “*bakıştık, anlaştık, sevdik*” hallerine girebilmekte. Yoğunlaştırılmış biçimiyle bu cinsel ilişki eğilimine doğal bakamamamız bundandır. Kapitalist modernitede kadın bedeninin bu cinsel güdü ekseninde en çirkin biçimde peşkeş çekildiği görülmektedir. Bununla resmen cinsel arzular şahlandırılmaktadır. Kapitalizmin cinselliği zevk haline getirme biçimi de incelenmesi gereken başka bir boyuttur. Adeta insanların tüm hayal ve arzuları, istem ve hedefleri cinsel arzu noktasında kilitleniyor. Enerjinin yutum merkezi denilen olay da en çok bu konuda gerçekleşmektedir. Güdüsöl yaklaşımın böylesi boy vermesiyle, akıl ve duygular çalışmaz boyuta gelmiştir neredeyse.

Özellikle de özgürlüğünü yitirmiş kişilerde ve alanlarda bu cinsel ilişki biçimine kapaklanma deyim yerindeyse bu ilişkiler içine hapsolma durumu en çok yaşanan olgu olmaktadır. Böylece ilişkilerde kapsamı olmayan, çok geri ve düşük bir ilişki biçimi olan salt cinsel boyut öne çıkarılmaktadır. Kişinin enerjisini akıtacağı başka uğraşları ve başka idealleri olmadığında cinsel ilişki biçimi abartılı olarak yaşanan bir ilişki biçimi olmaktadır. Bu konuyu çarpıcı bir örnekle devam ettirirsek konunun daha çok açılacağı kanısındayız. Araştırmaya göre özgür bırakılan keklik ile kafese alınan keklikler arasında bazı önemli tespitler yakalanmış. Buna göre özgür bırakılan keklik 3-4 yumurta yaparken kafese alınan keklik 7-8 yumurta yapmış. Çünkü özgür keklik, gökyüzünü dolaşan, aktiviteleri çok olan, uğraşları çok yönlü olan kekliktir. Onun için cinsel fonksiyon burada aza indirgenirken kafesteki keklik ise gidecek alanı olmayan, tüm işlevselliği kendini üremeye odaklamış keklik olmaktadır. Bu örnek Kürt gerçekliğini anlamak açısından da çarpıcı olmaktadır.

Sakıncalı olan bu tek boyutlu ilişki biçiminin resmileşmiş kılıfı aile olmaktadır. Sanki aile olunca bu meşrudur ve haklıdır konumuna erişiyor. Sanki evlilik olunca bu ilişki biçimi ahlaklı oluyor da, diğerleri ahlaksız sayılıyor gibi bir algı ile sistemin yarattığı bu düzeyin sorgulanması önlenmiş oluyor. Gerçek anlamdaki aşk ve sevgi olayı, yukarda anlatmaya çalıştığımız akıl, duygu ve güdülerimize müdahelerle kötürüme uğramakta ve bir zamanların kutsal olan bu kavramları şu an içi boş, içeriksiz ve sapıtırıcı bir düzeye indirgenmektedir. Halbuki aşık ile maşuk birleştiği anda aşkın orada bittiğini gelişen toplumsal olaylarda çokça görülmüştür. Ve bunlar istisna değil genel olaylar olmuştur. Birbiri için o kadar heveslenen insanların cinsel birleşimden sonra artık birbirini aramaz hale geldikleri görülmektedir. Kolay ulaşılan aşkın ömrü kısa biçilmiştir. Konuya bir bütün olarak baktığımızda özellikle de biz kadınların yürürlükte olan bu aşk oyunlarına daha büyük bir öfke ve tepki duymamız gerektiği açıktır. Çünkü cendereye böyle alındık. Bununla göz hapsine alındık ve bununla kendimiz olmaktan çıktık. Kuşkusuz aşkın bu kadar acılı olması, bitirici olması, düşkün konumda seyretmesi, yoksullaşması ve en önemlisi de yenilgili olması sistemin işine gelmektedir. Kadın ve erkeğin bu birlik-teliklerde bu kadar güçten düşmeleri sonucunda sisteme herhangi bir retleri ve

karşı koyuşları olamaz. Tam tersine sisteme hizmet etmeye koşullandırmış kadın erkek birliktelikleri var kılınır. Sistem içinde yer edinmek için ve kendi ilişkisini kurtarmak için kırk takla atan birliktelikler yaratılmıştır. Toplum adına hiçbir değer yargısı bırakmayan sistem gerçekliği, kadın ve erkeğin eline sadece aşk silahını vermiştir. Ve kadın ile erkek bu silah ile hem toplumunu vuruyor hem de kendilerini vuruyor.

Onun için ters işleyen geleneksel ilişki biçimi adeta bir devrim müdahalesinden geçirilmeli. Burada bir insan çok sevse bile kendini kolay kolay kaptırmayacak bir aşamaya gelerek kendisini bu yaratılan kısıkaçtan kurtarıp daha güçlü hale gelebilir. Unutmayalım ki insanlar hangi düzeyde olursa olsun zaaflarına yenik düşmediği oranda güçlenebilirler. Bugün yerlerde sürüklenen aşklarda sevgi gelişemez. İstisnasız olarak her kesin dilinde olup da baş tacı edilen aşklar, yerlerde sürüklenen bir gerçekliğe dönüştürülmüş. Batı toplumu aşkı tüketmiş, Ortadoğu ise aşkı gömmüştür. Şimdi aşkta devrim yaratmanın zamanı gelmiştir. Şimdi yapmasak doğasından çıkan aşk büyük hüsrana ve büyük kıyıma uğrayacak. Şimdi aşk devrimini yapmanın, devrim aşkı ile mücadeleye baş koymanın zamanıdır.

Özgür Aşk ve Tek Eşlilik Kültürü

Alba PZ *
Çeviri: Ekin Ege

Tek Eşli Kültür

Patriarkal ve kapitalist Batı dünyası bağlamında, cinsel-duygusal ya da değil, tüm ilişkiler tek eşli kültür tarafından yönlendirilmektedirler. Tek eşlilik derken sadece iki kişi arasında ve sadece onlara mahsus cinsel ilişkileri değil, sistemin temeli ve aynı zamanda yeniden üretildiği yer olan çekirdek aileyi (homoseksüel çiftleri de dahil ederek, genellikle kadın ve erkek iki kişi ve çocukları) sürdürmek için gerekli olan tüm yapıyı kastetmekteyiz:

“Tarihsel olarak, tek eşli kültür patriarkal bir sosyal organizasyon sisteminin doğasında var olagelmıştır. Bu sistem içinde tek eşli kültür, var olan sosyal düzen ve hiyerarşiyi yeniden üretmek amacıyla, üremek ve sosyal statü ve özel mülkü devredeceği meşru evlatlar dünyaya getirmek için istikrarlı ve hayat boyu sürecek ekonomik projeler oluşturma görevini yerine getirir. Devletin ve kapitalist pazarın doruğa ulaşmasına paralel olarak, tek eşli kültür ekonomik ve ailevi işlevini giderek kaybetmektedir. Romantik aşk fikriyle uyumlu biçimde, hayatı özelliğinden uzaklaşarak, bireylerin duygusal ve cinsel tatmini görevini yerine getirmeye evrilmektedir.”¹

Belirttiğimiz gibi tek eşliliğin iki kişiye mahsus doğası sadece cinsel alanla sınırlı kalmamakta, duygusal ve yaşamsal alana da uzanmaktadır. Yani, hayatımız sadece kendisiyle her şeyi paylaştığımız bir kişi ve ondan olan çocuklar etrafında şekillenmelidir. Duygularımız, seks, zaman, ekonomi, çocuk yetiştirme, ev, şefkat... hayat.

* Özgürlükçü, feminist ve şair

¹ “Desmontando la cultura de la monogamia” <https://distribuidorapeligrosidadsocial.files.wordpress.com/2011/11/desmontando-la-cultura-de-la-monogamia-3-0.pdf>

Bütün diğer ilişkilerin vazgeçilebilir olduğu ve ikinci plana itildiği bir hiyerarşi kurulur. Dolayısıyla, diğer ilişkilerin kenara itilmesi ve eşe olan bağlılığı kuvvetlendiren bu hiyerarşi, hayatı düzenlemeye yardımcı olan topluluk hissini yok eden yoğun bir yalnızlık hissi yaratarak, diğer ilişkilerin yüzeysel ve içi boş bağlar haline gelmelerine neden olur.

“Disney” Tipi Aşk

Peki bu sonuçları doğuran güçlü formül nedir? Romantik aşk ya da “Disney” tipi aşktır formül. Ormanda gezintiler, mum ışığında yemekler, hediyeler ve gösterilen özeni çağrıştıran romantik aşk burada eleştirimizin hedefi değil. Eleştirdiğimiz, aşağıda sayacağımız 10 mit altında kendisini yegane, ebedi ve iki kişiye mahsus olarak kurgulayan Disney tipi aşktır:

- *Bir elmanın iki yarısı miti*: Alın yazımız olan eşimizi seçtiğimiz ve bunun mümkün olan tek ilişki olduğu inancı.
- *İlişkinin sadece iki kişiye mahsus olduğu miti*: Aynı anda iki (ya da daha fazla) kişiye aşık olmanın imkansız olduğunu düşünmek.
- *Çift olma miti*: Çift ilişkisinin doğal ve evrensel olduğuna inanmanın yanı sıra tek eşliliğin her dönem ve kültürde var olduğunu düşünmek.
- *Sadakat miti*: Romantik ya da erotik, her türlü tutkulu arzusunun tek bir kişiyle, yani kişinin eşiyile, tatmin edilmesi gerektiğine inanmak.
- *Kıskançlık miti*: Kıskançlığın aşkın göstergesi ve gerçek aşkın olmazsa olmazı olduğu inancı.
- *Evlilik miti*: Romantik aşkın istikrarlı bir çift ilişkisiyle sonuçlanması gerektiğini kabul etmek.
- *Ebedi tutku miti*: Bir ilişkinin ilk aylarındaki tutku ve romantizmin sonsuza dek sürmesi gerektiği fikri.
- *Her şeye kadirlik miti*: “Aşkın her şeye kadir olduğunu” ve bu nedenle her tür iç ya da dış engelin çiftin ilişkisini etkilemediğini düşünmek. Yani aşk her problemin üstesinden gelmek için yeterlidir.
- *Eşdeğerlik miti*: “Aşk” ve “aşık olmanın” eşdeğer olduğunu ve eğer kişi delicesine aşık hissetmiyorsa ilişkiyi bitirmenin daha doğru olduğunu düşünmek.
- *Hür irade miti*: Aşk hissini sadece içsel olduğu ve kendi irade ve bilincimiz dışındaki sosyal, biyolojik ve kültürel faktörlerden etkilenmediği fikri.

Bu mitler üzerinde gelişen ilişkiler beraberinde sahip olma, kıskançlık, büyük ölçüde duygusal ve ekonomik bağımlılık, ayrılıklarda şiddet, güç ilişkileri ve bütün bunlar nedeniyle özellikle çok fazla acıyı da beraberinde getirir.

Feminizm, zorunlu heteroseksüellikle beraber bu “Disney tipi” aşkı da kadınların kontrol ve itaatinin kaynaklarından biri olarak ele alır. Örneğin Kate Millet şöyle belirtmiştir: “*Dinin toplumun afyonu olması gibi aşk da kadınlar için aynı şeydir. Biz aşık olurken erkekler yönetmiştir.*” Simone de Beauvoir ise şu değerlendirmeyi yapmıştır: “*Kadının zayıflığıyla değil güçlülüğüyle sevebileceği, kendisinden kaçmak yerine kendisini bulduğu, kendisini aşağılamak yerine kendini ortaya koyduğu gün, hayatı bir tehlike değil de hayatın kaynağı olarak aşk, erkeğin olduğu kadar kadının da olacaktır.*”

Ve her ne kadar feminizm “kişisel” olanın “politik” olduğunu savunmuş olsa da duygusal ilişkiler, kişisel tercihler olarak ele alınmaya devam edilmektedir. Bu nedenle hala gerçek değişimi hayata geçirmemiz gereken birçok alan bulunmaktadır ve bizlere çok iş düşmektedir.

“Disney tipi” aşkın gereksinimleri kadınlar için özellikle boğucu olmaktadır. Zira son dönemde kadınlara erkeklerden ekonomik olarak bağımsız olmaları gerektiği öğretilse de bu durum duygusal alanı kapsamamaktadır. Hala kız çocuklarına en büyük hedeflerinin onları sevecek ve onlara değer verecek bir koca bulmak olduğu öğretilmektedir. Gençler için basılan dergilere göz atmak bile bunu görmeye yeter. Kendilerine bir eş bulmaları konusundaki baskı süregitmektedir ve bu baskı, edebiyat, sinema, televizyon... vs, her türlü kültürel üründe ortaya çıkmaktadır.

“Disney tipi” aşkın gereksinimleri kadınlar için özellikle boğucu olmaktadır. Zira son dönemde kadınlara erkeklerden ekonomik olarak bağımsız olmaları gerektiği öğretilse de bu durum duygusal alanı kapsamamaktadır. Hala kız çocuklarına en büyük hedeflerinin onları sevecek ve onlara değer verecek bir koca bulmak olduğu öğretilmektedir.

Bin Başlı Canavar

Bununla birlikte kapitalizm ve patriyarka, biri keşildiğinde yerine yenisi çıkan binlerce başa sahip Hidra² gibidirler... Ve tek eşli aşka alternatifler sunmak onların da çok işine gelmektedir. Bizleri izole olmuş varlıklar haline getirir ve bireysel özgürlüklerimizin her şeyin üzerinde olduğuna inandırır. Buna göre yükümlülük hoş giden bir şey değildir ve şefkat ihtiyacımız yüzeysel ve rastgele ilişkilerle karşılanabilir. Bu sadece ekonomik değil aynı zamanda vücutların ve duyguların da dahil edildiği bir tüketim paradigmasıdır. Sorumluluğun olmadığı bu ilişkilerde, bu patriarkal toplum içerisinde en kötüsü yine biz kadınlara düşmektedir. Zaten bir tüketim nesnesi olan bizler, artık aktif olarak oyuna

dahil olmaktadır ve üstelik bizi bunun bizleri özgürleştirdiğine inandırmaktadırlar. Ola ki kendini boşlukta hissedersen kapitalizmin bunun için de çaresi vardır: Bu boşluğu maddi varlıklarla, uyuşturucuyla (yasal ya da değil), başkalarının yabancı yataklarında geçen çılgın gecelerle doldurmak...³

Enerjimizin tümünü bu canavarı alt etmeye odaklayamayız. Her zaman tetikte, kendi alternatiflerimizi yaratmamız gerekirken; çünkü kapitalizm o ya da bu şekilde onları yutabilir ya da kendi çıkarı doğrultusunda dönüştürebilir... Bu yüzden teori ve pratiği geliştiren tüm aktivistlerin emeği ve bunu paylaşmaları çok gereklidir. Örneğin, Brigitte Vasallo gerçekleştirmek istediğimiz bu duygusal devrimden bize şöyle bahseder:

“Aşk mutluluktur, bolluktur, cömertliktir, ortaklıktır, iyi sektir, şefkattir, anlayıştır, ilgidir. Eğer aşk bunların hepsiyse tek eşli sisteme el koymamıza ramak kaldı. Çünkü bunların hiçbirisi ille de tek eşlilikle sonuçlanmaz. Bu özelliklerin hiç biri iki kişiye mahsus bir ilişkiyi, öfkeli, acı, süpheyi, güvensizliği, kontrolü ve sahiplenmeyi içermez. Aşk bolluktur... acı ve diğer her şey bu bolluğu kaybetme korkusundan, bunun oluşturduğu tehditten, kaynaklanır. (...) Hiyerarşiyi yıkarsak ve hislerin arasında bir hiyerarşi bulunmadığı ve aşkların birbirinin boşluğunu tamamlamadığı yatay bir düzen ortaya koyarsak bu tehdit ortadan kalkar”⁴

İlişkisel Anarşi

“İlişkisel Anarşi”nin temellerinden birini oluşturan aşağıdaki manifestoyu,⁵ ilişkilerdeki hiyerarşiyi ortadan kaldırmak için bir öneri olarak görebiliriz:

*** Aşk bereketlidir ve her ilişki eşsizdir:** İlişkisel anarşi, aşkın sadece tek bir eş ile yaşadığında gerçek olabilen kısıtlı bir kaynak olduğu fikrini sorgular. Birden fazla insanı sevme kapasitesine sahipsin ve o kişiye karşı hissettiğin aşk ve onunla olan ilişkin başkalarına (kadın ya da erkek) hissettiğin aşkı azaltmaz. Ne insanları ne de ilişkileri sınıflandır; bireylerin ve onlarla olan bağının değerini bil. İlişkinin gerçek olabilmesi için bir insanın hayatının temel aktörü olmasına gerek yok. Her ilişki birbirinden bağımsızdır ve otonom bireyler arasında yaşanan bir ilişkidir.

*** Hak yerine aşk ve saygı:** Bir ilişkiyi hak üzerine temellendirmeyi tercih etmek diğerlerinin bağımsızlığına ve kendi kararlarını alabilmesine duyulan saygıdan geçer.

³ Amacım uyuşturucuyu ya da gecelik ilişkileri kınamak ya da ahlaki öğütler vermek değil sadece bunların hayatımız ve sistem içindeki rollerini sorgulamaya teşvik etmek.

⁴ Brigitte Vassallo, #OccupyLove: por una revolución de los afectos, 2014 <https://www.diagonal-periodico.net/cuerpo/21548-occupylove-por-revolucion-afectos.html>

⁵ İlişkisel Anarşi için Manifesto: The Short Instructional Manifesto For Relationship Anarchy, Andie Nordgren, 2006, Sueco, <http://log.andie.se/>

² ç.n. Yunan mitolojisinde Lerna bataklığında yaşayan ve Herkül tarafından öldürülen çok başlı canavar.

Bir insana olan hislerin ya da geçmişiniz, bir ilişkide normal olarak kabul edilen şeyleri yapmak adına, sana partnerine emretme ya da onu kontrol etme hakkı vermez. Kişisel sınırları ve görüşleri göz ardı etmeden birlikte olabilmeyi keşfet. Her durumda karşındaki taviz vermesini beklemek yerine, bunun ilişkide bir krize yol açmasına neden olmadan, sevdiğin insanların bireysel bütünlüğünü bozmayacak yolları izlemelerine izin ver. Haklardan ve zorunluluklardan uzak durmak gerçekten karşılıklı bir ilişki yaşadığından emin olmanın tek yoludur. Aşk, insanlar kendisinden beklenenin bir parçası olduğu için birbiriyle olmaya söz verdiklerinde daha “gerçek” değildir.

*** İlişkide bir temel değerler bütünü bul:** Başkalarının sana nasıl davranmasını istersin? Her tür ilişkide temel sınırların ve beklentilerin nelerdir? Hayatını ne tür insanlarla geçirmek istersin ve ilişkilerinin nasıl olmasını beklersin? Temel değerlerini bul ve bunları her ilişkide uygula. İnsanları “gerçekten” sevdiğini göstermek için özel kurallar ve istisnalar yaratma.

*** Heteroseksüellik her yerde ancak korkunun seni ele geçirmesine izin verme:** Gerçek aşkın ne olduğunu ve insanların bunu nasıl yaşaması gerektiğini dikte eden çok güçlü bir normatif düzen olduğunu hatırla. Normal kabul edilen bu değerleri izlediğinde birçok insan seni ve yaşadığın ilişkilerin geçerliliğini sorgulayacaktır. Sevdiğin insanlarla beraber problemlili normlar karşısında durmanın bir çıkar yolunu bulmak için uğraş. Elini kolunu bağlayan şeylere karşı olumlu yöntemler bul ve korkunun ilişkilerini yönlendirmesine izin verme.

*** Beklenmedik albenileri yarat:** Cezalardan ya da boğucu bir “görev” hissinden korkmadan kendini ifade edebilmek için yani spontane olabilmek için kendini özgür hissetmek, ilişkisel anarşi üzerine temellenmiş ilişkilere hayat veren şeydir. Zorunluluklar, beklentiler ve bunlar karşılanmadığında yaşanan hayal kırıklığı yerine, karşılıklı birbirini tanıma ve keşfetme arzusuyla hayatını düzenle.

*** Başarana kadar öyleymiş gibi davran:** Bazen normale uymayan ilişkileri seçmenin getirdiği normların yıkımı ile baş edebilmek için bir “süper insan” olmak gerekliliği gibi gelir. Bununla baş edebilmek için başarılı bir taktik “başarana kadar öyleymiş gibi davranma” stratejisidir. Kendini güçlü ve yaratıcı hissettiğinde nasıl davranmak istediğini düşün. Bunları basit örnekler haline getir ve işler zorlaştığında onlara sıkıca tutun. Normlara meydan okuyan başka insanlarla konuş ve onlardan yardım iste. Ve normların yarattığı baskı istemediğin şekilde davranmana neden olduğunda asla kendini suçlama.

*** Güvenmek en iyisidir:** Partnerinin sana zarar vermek istemediğini varsaymak, seninle beraber (orada) olan insana güvenebilmek için her an bu konuda karşındaki seni onaylamasını beklediğin güvensiz bir yaklaşımdan daha olumlu bir seçenek sunar. Bazen insanlar kendi içlerinde o kadar çok şey yaşarlar ki ellerini uzatıp başkalarına ilgi gösterecek enerjileri olmayabilir. Kendi içine çekilmenin desteklendiği ve hoş görüldüğü ilişkiler yarat ve insanlara konuşmaları, kendilerini anlatmaları, seni görmeleri

ve ilişkide sorumluluk almaları için olanak tanı. Ancak kendi temel değerlerini unutma ve kendine özen göster!

*** İletişim kurarak değiş:** İnsan eylemlerinin birçoğu için bunların nasıl olmaları gerektiğini varsayan normlar bulunur. Bu kalıptan kurtulmak istiyorsan iletişim kurmak bir zorunluluk. Aksi halde, zaten diğerleri normlara uydukları için, her şey yeniden normlara uygun gitmeye meyil edecektir. Kalıbın dışına çıkmamanın tek yolu iletişim ve değişim için beraber hareket etmek. Radikal ilişkiler karşılıklı konuşma ve iletişimi, sadece “problemleri” çözmek için ortaya çıkan bir olağanüstü hal olarak değil, ilişkinin kalbi olarak almalıdırlar. Güvensiz hissettiğin durumlarda bunu karşıdakine ilet. İnsanların gerçekten ne hissettiklerini söylemek yerine satır arasından çıkarımlar yaparak aslında ne demek istediklerini anlamamızı beklemlerine çok alışkınız. Ancak bu yorumlar ancak daha önce yaşanan deneyimler -yani genelde kaçmaya çalıştığın normlara dayanan deneyimler- üzerinden yapılabilir. Birbirinize soru sorun ve açık olun!

*** Yükümlülüklerini kişiselleştir:** Bir şeyler başarabilmek için başka insanlarla bir araya gelmeden hayatın çok bir biçimi ya da anlamı olmazdı: Beraber bir yaşamın inşası, beraber çocuk yetiştirmek, ev sahibi olmak ya da iyi ya da kötü anlarda beraber büyümek. Bu çabaların sonuç verebilmesi için genelde insanlar arasında çok fazla güven ve sorumluluk ilişkisi olması gereklidir. İlişkisel anarşinin hiçbir şeyin sorumluluğunu almamakla uzaktan yakından alakası yoktur. İlişkisel anarşi yükümlülüklerine etrafındaki diğer insanlarla beraber karar vermektir. Ve onları, aşkın gerçek aşk olabilmesi için gerekli bazı yükümlülükleri ya da beraber çocuk yetiştirmenin veya yaşamının belirli hisler sonucunda olması gerektiğini dayatan normlardan özgürleştirmek anlamına gelir. Sıfırdan başla ve başka insanlarla ne tür sorumluluk ilişkileri içine girmek istediğine emin ol!

Bu önerinin ilişkisel anarşi olarak adlandırılması bir tesadüf değil. Tıpkı sosyal anarşi gibi temel ilkeleri, başkalarına karşı ve kolektif sorumluluğumuzun farkında olarak kendi hayatımızın hakimi olmaktır. Bu, canın ne isterse, ne zaman isterse onu yaparsın demek değildir. Bireysel eylemden çok daha derin, kişinin arzu ve ihtiyaçlarına cevap veren bir özgürlük anlayışı geliştirmektir.

Elbette hiyerarşileri yıkmak, hayatında farklı derinliklere sahip, farklı sorumluluklar taşıdığın ve zamanını farklı biçimlerde ayırdığın ilişkiler olmadığı anlamına gelmez... İlişkisel anarşi, sadece, bu özelliklerin her ilişkinin kendisine mahsus olduğu ve diğerleriyle karşılaştırılmaması ve -önemli bir nokta olarak- bu özelliklerin kurulu normlardan ortaya çıkmaması gerektiği önermesini yapar. “Kendini bunlardan ayır ki bazı şeyleri sadece cinsel-duygusal ilişkiler (beraber yaşamak, çocuklar, ekonomik...) içinde paylaşabileceğin ya da bu ilişkilerin diğerlerinden daha üstün olduğu varsayımından kurtulasın.” der.

Açıklayıcı bir örnek olarak herkes için geçerli gündelik bir durum gösterebiliriz: Bir ilişki içinde olmadan, derin dostluk ilişkileri kuran ve hayatını arkadaşlarıyla paylaşan bir kişi düşünelim. Bununla birlikte, bu kişinin ikili bir ilişki kurulduğu anda bütün bu önceden kurulu ve oturmuş ilişkilerinin önemsizleştiğini ve ikinci plana atıldığını görebiliriz. Temelleri yeni atılmakta olan bu yeni ilişkiye hayatımızın kapılarını, zamanımızı ve önceliklerimizi açarız bir bir. Ve kendimizi getirdiği tüm tehlikelerle beraber, “aşık olmanın” büyüsü altında buluruz.

Son Bir Fikir...

İçinde yaşadığımız ekonomik ve sosyal bağlamda, ilişkisel anarşinin sunduğu öneriyi gerçekleştirmenin zorluğunun altını çizmek isterim. Bu öneriyle birlikte, hayati ihtiyaçlarımızın ağırlığını artık bir kişiye yüklemeyiz; ancak hep birlikte, birbirimize bağlı olduğumuz ve birbirimizi desteklediğimiz bir ilgi ve duygu ağı öreriz. Diğer yandan, yaşam biçimlerimiz, şehirler ve kültürümüz bizim aleyhimize işlemektedir. Bu yüzden, bir topluluk yaratmak devrimseldir. Aynı şekilde, ilişki kurma biçimlerimizi değiştirmediklerimiz sürece herhangi bir ekonomik ya da sosyal değişim boşuna olacaktır.

“Özetlersek, cinsel ve duygusal bir devrim sadece ekonomik bir devrime paralel olarak gelişebilir. Özgür aşk sadece, sahip olduklarımız (ister ev, araba ya da eş olsun) aracılığıyla değil her an korunduğumuzu ve desteklendiğimizi hissettirdiğimiz, karşılıklı yardımın olduğu bir topluluğa ait olma hissiyle gerçekleşebilir.”⁶

⁶<https://distribuidorapeligrosidadsocial.files.wordpress.com/2011/11/desmontando-la-cultura-de-la-monogamia-3-0.pdf>

Cinsel Özgürlük Mü, Özgürlüğün Cinsel Politikası Mı?

Nagihan Akarsel

Hayatın dokularına dokunarak aşkı dokumak bir oluşturmaktır. Aşk, sonsuz bir ilişki ağı ile her şeyin birbirine bağlı olduğu gerçeğini ifşa eder. Her oluşun amacı olan uyumu yakalamayı hedefler. Bununla hayatı anlamak ister. Özgürlüğe varmanın bir yolu olarak tanımlar. Aynı zamanda özgürlük olmadan nefes alamayacağını fısıldar. Kimi zaman evrenin bütün güzelliklerini arama ve evrenle katışıksız bir bağ kurma arayışı olur. Kimi zaman ben ile sen’in biz olduğu an’ın büyüleyiciliğine kavuşma amacı. Nihayetinde bir başlangıç hali. Bir yaratma edimi. İki farklı dünyanın, iki farklı doğanın, iki farklı oluşun birbirini tamamladığı An ya da...

Başlangıç bir bütünün içinden belirir. Ve o bütünün parçaları ile kendini görünür kılar. Parçalar bütünü, bütün parçaları besler. Hayat bu bütünlük duygusu ile uyum ve ahengi yakalar. Bu uyum ve ahenk ile oluşunu tamamlayan insan hayatının anlamı ise toplumsallığında saklıdır. Hayat adına toplumsallığa ilk adımımızı nasıl atacağımız ise en önemli soru olarak cevaplanmayı bekler... İlk adım aynı zamanda temel çelişkinin adının konulması anlamına gelir. İkinci adım da bu temel çelişkinin analiz edilmesi olur. Üçüncüsü, alternatif olanın bilgisinin paylaşılması ve inşası olur. Bu kimi zaman yaradılış mitolojileri ile formüle edilir. Kimi zaman kutsal metinlerde sırlı bir hakikate büründürülür. Kimi zaman da modernite sosyolojisine kaynaklık eden beden algılarına mahkum edilir. Ama illa ki de anlaşılacak ister bu bütünlük ve başlangıç hali...

Zaman ve mekanın dahi ayrı dünyalara yerleştirildiği bir çağda kim bütünü kavramak ister? Hayatın yalnızca kendilerini ilgilendiren kısmı ile ilgilenen insan için her şey hızla yok olup gitmekte. Herkes yaşadığı kadarına ikna olurken kim bütünü kavradığını iddia edebilir? Zira bedeni ile ruhu arasına çekilen perdeden hayatı izliyor insan. Anlamı hız ile orantılı, an’ı tüketmeye kayıtlı bir ömrü doldurma arayışı sürüp gidiyor. Başka hayatlardan ömür kırıyor. Her kırpma ile kendi hayatından uzaklaşıyor.

Oysa kirpiğinden kaşına, göz renginden kalp atışlarına, saçının telinden ayağının tırnağına kadar her şeyi bir bütünlük içinde değil midir insanın? Evrenin tüm mucizeleri insanda da gerçekleşmiyor muydu? İnsan mikro evren değil miydi? Sorgusuz sualsiz nasıl bedeninin bir makine olmasına izin vermişti?

Dualizmi kutuplara yerleştiren ve yok oluşa mahkum eden uygarlık kadın ile erkek arasındaki bağı da kutsallık ile lanetlilik arasında gidip gelen karşıt anlamlara dönüştürmüştür. Varoluşunu karşıtlıkları üzerine yaratan insan varlık bilincini nasıl oluşturacak ve nasıl tam olacaktı? Ateş ile suyu, beden ile ruhu, kadın ile erkeği, ay ile güneşi, zaman ile mekanı, yaşam ile ölümü, iyi ile kötüyü, an ile sonsuzluğu karşıt kutuplara koydukça kendisinden uzaklaşan insan varlık tanımına nasıl ulaşacaktı? Bununla bağlantılı olarak “Batıda medeniyetin, Doğuda onurun”¹ ifadesi olan cinselliğe dair tabuları nasıl yıkacaktı?

Bu bağı kadın dokunuşlarıyla yeniden tanımlamak gerekmektedir. Orada gizli olan anlamı kadın bakışıyla yeniden yorumlamaya ihtiyaç vardır. Cinselliğin toplumsal tarzda inşa edildiğinin ve cinsellik ile iktidar arasında doğrudan bir bağ kurulduğunun farkında olarak bu tanımlı gerçekleştirmek önemlidir. Kadınların oluşturacağı bir cinsel politika, özgürlüğün cinsel politikası olacaktır. Jineoloji ile bu anlamı aramak, yorumlamak ve tartışmak ise yaşamın başlangıç anına duyulan saygının bir gereğidir. Bugüne kadar bu yönlü yapılan bütün arayışları incelemek, özgürlüğün sosyolojisine uygun bir cinsel politikayı oluşturmak önemli bir görevdir. Kadının kaybedişinin başlangıcı olan cinsel kırılmayı çözümlmek kadar özgür, iradeli, başarılı bir cinselliğin nasıl olması gerektiğine odaklanmak gerekmektedir. Çünkü cinsellik bir sistemdir. Beyin hücrelerinden ayak parmaklarına kadar örgütlü olan çok güçlü bir sistem, çok güçlü bir enerji. Böylesi bir enerjiyi yok etmeye çalışmak veyahut lanetlemek doğanın diyalektiğine terstir. Böylesi bir gayeden ziyade son derece güçlü ve örgütlü olan bu sistemi tanıma ve nasıl yaşamalı sorusuna cevap verme önemli olmaktadır.

Farklılıkların eşitliğine, felsefi ve bilge bir arkadaşlığa, özgürlüğün sosyolojisini inşa etme yoldaşlığına, eşit temsiliyet hakkına kadar birçok yönüyle kadın ile erkek arasındaki ilişkileri özgürleştirme amacına odaklanan özgür eş yaşam kuramında ilişkilerin bu yönünü tahlil etmek olmazsa olmazdır. İktidarın kendisini en fazla kurumlaştırdığı alan olan kadın ve erkek bedenlerinin cins eksenli tanımlanmasını ve kadın ile erkek arasında arkadaşlığın gelişmeyeceği tezini teşhir etmek kadar bu yabancılaşmış ve metalaşmış beden ruhsal ve düşünsel güç ile bağının nasıl kurulacağı ve bu ilişkinin nasıl yaşanacağını tartışmak önemlidir.

¹ Stockholm Üniversitesi, Etnoloji, Karşılaştırmalı Din ve Toplumsal Cinsiyet Bölümü'nde öğretim üyesi olan Fatane Farahani, "Cinselliğin Diasporadaki Anlatımları: İranlı İsveçli Kadınların Kimlik Oluşumu" konulu çalışmasıyla ilgili Amargi Feminist Kitabevi'nde yaptığı röportajdan...

O halde bu alanda özgürlük düzeyini nasıl yakalayacağız? Modernite sosyolojisi ile bu alana yüklenilen sahte anlamları nasıl deşifre edeceğiz? Sıradanlaştırılan, güdülerin tatmininden öteye bir anlamı kalmayan bir cinsellik ile özgürlük sosyolojisi inşa edilebilir mi? Cinsel politikasız bir paradigmayla da özgürlük sosyolojisi inşa edilemeyeceğine göre bunun yöntemi ne olmalıdır? Cinsellik sadece bir üreme içgüdü müdür ya da mesele ömür boyu aynı yatağı paylaşmak mıdır? Çernişevski'nin Nasıl Yaşamalı kitabında Vera Pavlovna'nın yaptığı gibi ayrı odalarda yatma yöntemi midir? Aleksandra Kollantai'nin işçi sınıfının cinsel ahlak anlayışını oluşturmayı ivedi bir görev olarak gören cinsel özgürlük anlayışı mıdır? Roza Lüksemburg'un bir ömür boyu koruduğu bağımsızlığının, bireyselliğinin ve de aşkının uzlaşmaz karşıtlığında büyüyen çelişkiler midir? Kurtuluşunu bir başkasına endekslemek midir? Bu konuda aklımıza hemen Simon De Beauvoir'in *"Kurtuluşu bir başkasında görmek yıkılmanın en güvenli yoludur"* sözü geliyor mesela. Buna rağmen Simon'un Jean Paul Sartre'yi kaybetmemek için açık ilişki modelini uygulayan yaklaşımı mıdır? Kadınların bu konuda yaşadığı tüm deneyimler değerli olduğu gibi bu deneyimlerin paylaşılmasına ve ortak akıl olarak da tanımladığımız politikasının oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Erkek egemen anlayış cinselliği iktidar ile özdeşleştirirken; kadın aklı ve ruhunun cinselliğin özgürlük ile bağını toplumsal bağlamda inşa etmesi önemlidir. Kurtuluşu başkasında aramak köleliği derinleştiren bir anlayış olduğu gibi böylesi bir anlayışın içinde günlük cinsel birleşmeler köleliğin hem kaynağı hem devamcısı rolündedir. Bir yanda kutsal bir alan olarak gösterilen mevcut aile kurumunun, diğer yanda cinsel doyum için genelevleri adres gösteren bir sistemin, bir erkeğin deşifresini nasıl yapacağımız; yine cinsel doyumsuzluğu körükleyen, iktidarı besleyen toplumsal cinsiyetçiliği nasıl aşacağımız bu ortak akıl ile mümkündür. Bilgilerimizin yaşamımıza, düşüncelerimizin hislerimize, enerjimizin eylemimize, özgürlüğümüzün tüm olma bilincimize yani aşkımıza dokunmasını ancak böyle sağlayabiliriz. Bunları An'da dokumanın bilgisine ortak bir akıl ile ulaşabiliriz. Karşıtların mükemmel birliğinden doğan ahenge inanmak ise başlangıç için önemlidir. *"Cinsellik başta olmak üzere canlılığın tüm özelliklerini bir düşünce biçimi olarak görmek önemlidir"*² çünkü...

Bir yanda kutsal bir alan olarak gösterilen mevcut aile kurumunun, diğer yanda cinsel doyum için genelevleri adres gösteren bir sistemin, bir erkeğin deşifresini nasıl yapacağımız; yine cinsel doyumsuzluğu körükleyen, iktidarı besleyen toplumsal cinsiyetçiliği nasıl aşacağımız bu ortak akıl ile mümkündür.

² Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu: Uygarlık

Bugüne kadar ileri bir söylem olarak cinsel özgürlük veya cinsel devrim kavramları ile tanımlanan bu alanda yeni bir kavramlaştırmaya ihtiyaç vardır. Ya ilerilik ya da gerilik şeklinde keskin ayrımlara kapı aralayan cinsel özgürlük kavramı ekseninde yaratılan sonuçlara baktığımızda ortaya çıkan özgürlükten çok, köleliğin meşru yöntemlerle sürdürülmesi olmaktadır. Bir tartışmanın başlangıcı olarak bu konuda *özgürlüğün cinsel politikası* kavramının kullanılmasını öneriyoruz. Elbette bu tartışmaya açık bir öneridir. Yine bu konunun kendi başına bir dosya konusu olduğunun bilinciyle bu yazıda özgürlük ahlakı ve bilinci ile bağlantılı cinselliğin ve aşkın bütün olma hali ile bağını anlatmaya çalışacağız.

Tarihte Bütünü Kavrama Arayışları

Oluşun başlangıcından mitolojiye, felsefeden semavi dinlere kadar pek çok inanç sisteminde cinsellik özel bir yere sahip olmuştur. İnanışların yanı sıra çeşitli sosyal ve kültürel deneyimlerde de bu sürmüştür. Mesela mitolojik anlatımlarda tesadüflerin çağrıya atf edildiği zamanlar vardır. Bu zamanları fark etmek ve bilinçli bir farkındalıkla bu tesadüflerin izini sürmek zordur. İçsel labirentlerin içinden incelmış bir sezgi ile bu izi sürmek, yola düşmek ise daha zor... Aniden gelip yüreğe oturan bir çağrı ile ölüm yeniden dirilmeye koşmak gibidir her şey... Değişim ve dönüşüme hazır olmak ya da... Bu çağrı dönüşüme hazır olanların karşısına çıkmaktadır. Korkuların sarıp sarmaladığı bu gizemli dünyada bildiği dünyanın konformizmine kapılan birey çağrıyı reddetmektedir. Daphne'nin Apollon'un çağrısına kulağını tıkayarak bir ağaç kütüğüne dönüşmesi buna örnek olarak verilebilir. Bu çağrıya cevap vermemek kişinin kendi ruhsal süreçlerinden kopması ve sıradanlaşması olarak da anlaşılmaktadır.

Yola çıkmanın bütün sorumluluğunu üstlenenler ise doğanın yardıma koşan seslerini duymakta gecikmemektedir. Aklın sınırlarını geçerek ruh ile bütünleşmeyi amaçlayan böyleli yolculuklarda insanın rehberi bütün doğa olmaktadır. Bazen ay ışığının silüetinde beliren bir gülümseme, bazen bir güneş ısısında büyüyen özgürlük ateşi, bazen bilge bir kadın, bazen bilge bir erkek... Mühim olan arayıştan vazgeçmemektir sadece.

Ancak huzursuzluk ile beslenen insanın takılı kaldığı bu eşikte bilinç ötesinin deneyimlerine hazır olmak kolay değildir. Ben'i geride bırakıp biz olmak büyük bir deneyimdir. Ben ve Sen'in Biz olduğu yerde hayata yeni bir pencereden bakmak zordur. Eşik öyle bir yerdir ki burada karanlık ile aydınlık, iyi ile kötü, olmak ya da olmamak, kadın ile erkek, yaşam ile ölüm, güzellik ile çirkinlik, ay ile güneş, gece ile gündüz başta olmak üzere tüm düaliteler bir olmaktadır. Bu eşiği anlatan Çarpışan Kayalar mitolojisindeki kimi zaman darboğaz yaratan kimi zaman açılarak denizcilere yol veren hareketli kayalar, düalitenin darboğazını anlatmaktadır. Birbirine karşıt kimi değerleri temsil eden iki kıta arasındaki eşikten geçmeyi başaran kişi kendi olma bilincinin derinliklerinde yol almaktadır.

Eşikten geçildiğinde yeniden doğum alanına gelinmektedir. Bu kimi zaman bir mağara, kimi zaman bir tapınak, kimi zaman da bir lahittir. Mitolojilerde sıkça kullanılan rahim imgesinin de sembolleri olan bu alanda kişi birçok sınavdan geçmektedir. Ve yeniden doğmaktadır. Bu yolculukta belirsizlikler diz boyudur. Ancak ölümle yüzleşmeyi göze alan kişi sonsuz yaşam ödülünü almaktadır. Psykhe'nin (Ruh), Eros'a (Aşk) kavuşmak için nice zorlu sınavlardan geçmesi gibi. Bir sonraki aşamada erkek kadının koşulsuz sevgisiyle, aşk ile sarmalanmaya hazırdır artık. Bu aşamaya, *Hieros Gamos* ya da *Kutsal Evlilik* de denilmektedir. *Kutsal Evlilik*, içimizdeki eril ve dişil yönlerin mükemmel uyumu olarak tanımlanmaktadır.

Egodan özgürleşme safhası olarak da tanımlayabileceğimiz bu aşamada [Hieros Gamos] erkeğin bütün ego parçalayıcı enerjilere açık olması gerekmektedir. Erkek bu aşkınlığı derin bir sezgiyle algılamaya başlayacaktır. Bu nedenle korkar ya. Ancak dişil enerjiden de destek alan kişi, bu aşamadan sonra tümüyle sınanmış olarak tanrıçanın evine kabul edilir. Ve bu deneyimin sonunda kahraman, baba ve annenin 'bir' olduğunu öğrenmektedir. Dünyevi kimliğinden dönüşen, ruhani kimliğinde yeniden doğan, düalitenin sınırlamalarından özgürleşen kahraman artık aşkın bir hal ile donanmıştır. Bundan sonraki aşama artık bu bilgiyi aktarma aşamasıdır. Ölüm korkusundan özgürleşmek, korkusuzca yaşama özgürlüğüne kavuşma erdemidir. Bu bir anlamda ne geçmişte ne de gelecekte olma, ama *an'da*, yani '*sonsuzluk zamanı*'nda yaşayabilme sanatıdır.

Tek tanrılı dinlerin hakim olmadığı Orta Amerika yerli topluluklarında ise yaratılış düşüncesinin dayandığı eril dişil tanrı sadece dinsel değildir. Bütün simgesel düzenlere sırayet eden farklı bir toplumsal cinsiyet yapısının özelliklerini taşımaktadır. Burada ilahların, insanların, nesnelerin, zamanın ve mekanın toplumsal cinsiyeti vardır. Örneğin mekanik paradigmadaki zaman ve mekan ayrı iki olguyu tanımlarken Kuzey Amerika yerlilerinde dünya kelimesi aynı zamanda bir yıl anlamına gelmektedir. Döngüsel zamanın dişillliği, çizgisel zamanın erillliği ifade etmesi şeklinde binlerce zaman diliminin olduğu belirtilmektedir. Döngüsel zamanın menstürasyondan geldiğine inanılırken, "*Zaman ve dalgaları çeken ay denizde gelgit dalgalarına, dölyatağındaysa kan dalgalarına neden olur... Ayın dolunaydan yeni aya değişen hallerinin oluşturduğu dişi bir ay sürer ki bu kadınların aylık zaman deneyimine karşılık gelir, güneşe hep aynı biçimdedir, tıpkı erkeğin zaman deneyimi gibi*"³ denilir. Burada kadın, erkek, zaman ve mekan algısının bütünlüğü dikkat çekmektedir.

Yine gece ile gündüzün bir olduğu 21 Mart'ta kadın ile erkeğin de bir olduğu ve kutsal evlilik törenlerinin doğanın bu döngüsüne uygun bir şekilde bu zaman diliminde yapıldığına dair Ezidiler, Yaresanlar ve Alevilerde var olan ritüellerin

³ Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet, derleyen: Slvia Marcos, çev: S. Özbudun, B. Şaşak, İ. Çayla, Ütopya Yay., 2006

ayrıca çözümlenmeye ihtiyacı vardır. Bu inançlarda bir sır olarak korunan gerçeğin ne olduğuna dair çeşitli spekülasyonlar yapılmış olsa da bu sırrın hayatın kutsal bağına dair olduğuna kuşku yoktur. Yaşam, doğa ve toplum ile bir bütünlük içinde yapılan bu ritüeller kimi zaman semah ile kimi zaman batızmı yani 25 Aralık'ta Zerdeşt'in doğum gününü kutlayan ritüellerle, kimi zaman yar ile isimlerini bütünlükten Yaresanların bütünlüğünü anlatan şiir ve müzikleriyle yansıtmaktadır.

Bütün Olma Gerçeği Nerede Nasıl Kimin Eliyle Bozuldu?

Bu noktada cinselliğin bir bütün olma bu bütünlüğü koruma olduğu gerçeği nerede nasıl kimin eliyle bozuldu sorusu önemlidir. Kaderci veyahut maddeci yaklaşımlarla bugün bu anlamdan uzaklaştığımız bir gerçektir. Temel güdülerden biri olan cinselliğin bu kadar temel olmasının bir nedeni de nesli sürdürme amacının yanı sıra bütün olma duygusuna duyulan özlemdir. Varlığının diğer yarısı ile bütünleşme arayışı olan insanın acılı ve sancılı arayışıdır. Fiziksel bir tatmin olmanın ötesinde bir bütün olma arayışı ya da. Hacı Bektaş Veli'nin, “*bir olalım diri olalım*” şeklinde formüle ettiği gerçek ya da. Bedenin ruh ve düşünce buluşması da diyebiliriz. Fakat ruhu, bedeni, düşünceyi birbirinden koparan Batı modernitesinde yalnız aklıyla var olmaya çalışan insan için çok fazla anlamı olmayan bedensel bir hazdır. Sevgi, saygı ve güvenden yoksun olduğunda bu hazzın bedenin istila edilmesinden başka bir anlamı olmadığı gerçeğidir. Böylesi bir cinsellikte ise doyumsuzluğun daha da arttığı bilgisi önemlidir.

Temel güdülerden biri olan cinselliğin bu kadar temel olmasının bir nedeni de nesli sürdürme amacının yanı sıra bütün olma duygusuna duyulan özlemdir. Varlığının diğer yarısı ile bütünleşme arayışı olan insanın acılı ve sancılı arayışıdır. Fiziksel bir tatmin olmanın ötesinde bir bütün olma arayışı ya da. Hacı Bektaş Veli'nin, “*bir olalım diri olalım*” şeklinde formüle ettiği gerçek ya da.

Tek tanrılı dinlerden olan Yahudilik de üreme esaslı bir cinsellik esas alınırken kadının her anlamda aşağılanması en dikkat çeken boyuttur. Hristiyanlık ise cinselliği rahip ve rahibe uygulamıyla kadrolarına yasaklamıştır. Batı uygarlığının gelişiminde bu uygulamanın önemli bir role sahip olduğunu belirten Abdullah Öcalan, “*Hristiyanlık cinsiyetçi toplumun olumsuzluklarını bu kadrosal uygulamayla oldukça sınırlamıştır. Ruhsallığın zihniyet üzerindeki cinsellik baskısını gemlemesi toplumsallığın gelişiminde önemli rol oynamıştır. Fakat özgür eş yaşamı mümkün kılan diyalektik gelişime yol açamamış; ona karşı tepkisel olarak gelişen şey kapitalist modernitenin toplumsal cinsiyetçi patlaması olmuştur. Modern mülkiyetçi tek eşli yaşam, rahip-rahibe kültürüne karşıt bir yaşam tarzı olarak ikinci bir uç noktayı, bir kutbu doğurmuştur. Modernist tek eşli yaşamdaki bunalımın*

temelinde Hristiyanlıktaki rahip ve rahibe kültürü yatar. Her iki kültür de cinsiyetçi toplumun aşılmasında tıkanıp kalmıştır. Batı toplumundaki cinsiyetçi kültür bunalımında bu gerçeklik saklıdır”⁴ demektedir.

Konuya ilişkin İslâmî çözümün de başarılı olmadığını belirten Abdullah Öcalan, “*Rahip-rahibe yaşamının tersine cinsel doyuma öncelik tanıyan İslâmiyet, çok sayıda eş ve cariye konumundaki kadınla sorunları çözeceğini sanmıştır. İslâm'daki harem uygulaması bir nevi özelleşmiş genelev rolündedir. Genelevden farkı, bazı kişilere özel kalmış olmasıdır. Özde aralarında fark yoktur. Doğu toplumunun Batı toplumlarının gerisine düşmesinde bu cinsiyetçi toplumsal uygulamanın belirleyici rolü vardır. Hristiyanlığın cinsiyetçiliği gemlemesi moderniteye yol açarken, İslâm'ın cinsiyetçi aşırı doyumunu teşvik etmesi ise bu konuda eski toplumdaki durumun daha da gerisine düşmesine ve Batılı modernite toplumu karşısında yenilgiye uğramasına yol açmıştır. Doğu kadını ve erkeğinin Batı kadını ve erkeği karşısında yenik düşmesinde toplumsal cinsiyetçiliğin rolü oldukça önemlidir. Cinsiyetçilik toplumsal gelişme üzerinde sanıldığından daha fazla etkilidir. Doğu ile Batı toplumları arasındaki farkın açılmasında cinsiyetçiliğin rolü üzerinde önemle durmak gerekir. İslâm'ın cinsiyetçilik anlayışı gerek kadının derinliğine köleleşmesinde, gerekse erkeğin iktidarcı kesilmesinde Batı uygarlığındakine nazaran çok daha olumsuz sonuçlar doğurmuştur*”⁵ demektedir.

Doğuda kadın erkeğin eğri kabuğundan yaratılırken, Batıda dişil bedenin erilin yetkinleşmemiş eksik bir kopyası olarak tanımlanması söz konusudur. Ortaçağ'da söz konusu olan tıbbi bilginin kadını eksik erkek olarak tanımlaması ile Hristiyan cinsiyet kurgusu arasında açık bir ilişki vardır. Kadını erkeğin eksik bir kopyası olarak gören bir anlayış söz konusudur. Bu modern tıbbi miras kalan en önemli bilgidir. Modernlikte ise beden, zaman ve mekândan etkilenmeden fakat onu etkileyerek bağımsızmışçasına hareket eden bir “varlık” olarak tasarlanır. İçeride kapanmış ve sıkı bir belirlenimcilik ekseninde sınırları çizilmiş olan beden algısı uygarlığın temel metaforudur. Rasyonel bir akıl ve bireysel bir beden ile oluşunu tamamladığını iddia eden insan, bedenlere mahkum edilmiş durumdadır. Beden algısı ile bütünleştirilmiş olan cinsiyet algısının tek arayışı ise o bedeni tatmin etmek olmaktadır. Yine kadın bedenini hastalıklı ve ayrıcalıklı gösterme pratiği kadın bedenine dair algıyı, bilgiyi ve eylemlilik hallerini iktidarın sızdığı bir alan haline getirmiştir. Ve orada modern bir kadınlık tanımı yaratılmıştır. Kadını salt beden algısı ile ele alan modernitede kadın nefstir. Erkeği tatmin etmesi gereken bir araçtır. Kadını bedenine ve üretrasına kapatan bu anlayış onu metalaştırma sürecini de hızlandırmıştır. Oysaki modernite ile bütünleşmemiş, devletleşmemiş yerel kültür ve inançlarda kadın bedeni akışkanlığın, canlılığın, dönüşümün ifadesidir. Bu kültürlerde kadın nefestir. Bu noktada Şems Tebrizi'nin, “*kadın bilene nefes, bilmeyene nefstir*” sözü aklımıza gelmektedir.

19. yüzyılda da kadın ile erkek arasındaki bu bağı anlama arayışları sürmüştür. Bu çelişkiyi çözmeye çalışan filozoflardan Hegel, öz bilincin oluşmasını ifade etmek için “tanıma” kavramını kullanmıştır. Buna örnek olarak kadın ve erkeğin

⁴ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Manifestosu: Demokratik Ulus Çözümü

⁵ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Manifestosu: Demokratik Ulus Çözümü

cinsel olarak karşılaşmasını kuramlaştırarak anlatmıştır: “Alet kullanan insan doğayı kendi güdülerini gidereceği bir araç olarak görürken, cinsiyetlerin karşılaşmasında güdüler kendisine ait bir sezgiye kavuşur. Ne olduğunun bilgisine varır. Her fail diğerine bir belirsizlik ve ürkeklikle ama yine de belirli bir güvenle yaklaşır, çünkü kendisini bir başkasında dolaysız olarak görmektedir.”⁶ Kendi özüne bir başkasında varmanın yolu ya da kendine dair bilgiyi kendisinin dışında edinmenin yolu olarak tanımlayan Hegel, öz bilincin kaynaklı birliğinin erkek ve kadın olarak ikiye bölündüğünü ifade etmektedir. “Cinsel birleşmede, her bir fail ortak bir bakış açısı yaratmanın en temel haline katılırlar; bu ortak bakış açısı ‘aşk’ta, bir bilgi biçimi olarak ilk ve en dolaysız balindedir. Cinsel birleşme, faillerinin bilincinin derinlikli doğasını açığa çıkarır. Öz bilince sahip bir cinsel birleşme, bu nedenle ‘doğal’ olandan, cinsiyetin derin biyolojik çekiminden daha fazla bir şeydir; her bir fail, radikal biçimde derinlikli olan kendi öznel bakış açılarının ve bizzat kendilerinin bir başkasında tanınmasının, henüz çok derinlikli olmayan ama insan bireyselliğinden ve cisimlenişinden de kopmamış olan bir bakış açısını somutlaştırdığını anlarlar. Hegel’in ifade ettiği üzere, kendisinin bu şekilde farkında olan bir cinsel birleşmede, kişinin ‘işlenmemi’ (ungebildetes) doğal benliği tanınır.”⁷ Bu tanımlamaya rağmen cinsiyetler arası farkları hemen her zaman etkinlik ve edilgenlik, bilen ve bilmeyen, hayvansal ve bitkisel gibi ikilikler üzerine kuran Hegel kadın erkek eşitliğinin zayıf bir uyarlamasını yapmaya çalışmış olsa da genel olarak etkin bağımsız kadın fikrinden hoşlanmadığı da bir gerçektir. Hegel’in bu notları da Christiana Charlotte Johanna Burkhardt’la, evlilik dışı bir oğlunun dünyaya gelmesine neden olan, cinsel ilişki içinde olduğu bir dönemde ele alması da tesadüf olmasa gerek.⁸

Karl Marx ve eşi Jenny’in öyküsüne baktığımızda Marx’ın bir ömür boyu zengin bir ailenin kızı olan Jenny’i ekonomik anlamda mutlu etme arayışının olduğunu görürüz. Kendisinden dört yaş büyük olan ve çocukluktan itibaren sevdiği Jenny ile ilişkisi çok inişli çıkışlı olmasına rağmen tükenmemesi önemlidir. Temel çelişkinin emek-sermaye çelişkisi olduğunu ifade eden Marx’ta bu ilişkinin bir rolü olduğunu belirtmek abartılı olmayacaktır. Hegel’in çözümünün ulus-devlet anlayışı ve onun çekirdek aile olarak kurumlaşmasında da kadın ile erkek arasındaki karşılaşmayı çözümlediği şekilde inkar etmesi ve etkin bağımsız kadından hoşlanmamasının etkisi vardır mutlaka.

Kısaca temel çelişkiyi ekonomi ile çözmek isteyen Marx’ın, devlet ile bu kurumlaşmayı yaratacağına inanan Hegel’in aksine Abdullah Öcalan kutsallık ile lanetlilik arasında ele alınan mayınlı bir alandan eş yaşam alanından başlamanın önemine işaret etmektedir. Kadın ile erkek arasında bozulan dengenin dünyadaki bütün dengelerin bozulmasının ana kaynağı olduğunu belirtmektedir.

⁶ Tery Pinkard, Hegel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

⁷ Tery Pinkard, Hegel, çev: Mehmet Barış Albayrak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012

⁸ Tery Pinkard, Hegel,

Abdullah Öcalan, “Kadın-erkek ilişkisi tarihi en deklase, anlamını yitirmiş, ne onunla olunur ne onusuz olunur gibi bir tükenmişliğe gelip dayanmıştır. Başlangıç devrimini bu kaotik durumun tabline dayandırmayanların kaosu sürdürmekten başka şansları yoktur. Kişisel ve kolektif çıkış yolları, ancak bu alanı bilimsel, sanatsal ve felsefi olarak temel alırlarsa, özgür eş yaşamına doğru adım atabilirler. Bu çıkış adımları, çokça sanıldığı gibi iki kişi arasındaki tekil, özel adımlar olmayıp, gerçekleştirilecek demokratik sosyalist topluma ilişkin evrensel ilk adımlardır.”⁹ demektedir.

Özgürlük Ahlakı

Evreni anlama tanıma arayışımız bizi özgürlüğün tanımına da ulaştıracaktır. Abdullah Öcalan’ın, “evrenin amacı özgürlüktür diyelim geliyor” belirlemesi de bununla bağlantılıdır. Doğayla, toplumla, yaşamla, kadınla bağı kopmuş olan bilimin bireyin her tür güdüsünü tatmin etmeye odaklandığı özgürlük tanımının evrenin dili olmadığı bir gerçektir. Özgürlük evrendeki müthiş uyumu anlamak ve bu uyumun, ahengin insanda nasıl gerçekleştiğini anlama arayışıdır belki de. “En sert kayalarda kök salmaktan”¹⁰ tutalım, en dip dalgalar ile yarışmak, bir şeytanok’un bilgisine erişmektir ya da. Evrenin bir parçası olduğunun bilinciyle evreni anlama, anlam verme ve yorumlama gücüdür ya da... Şimdi söylenenler de mutlak gerçekler değil elbette. Önemli olan mutlaklık değil, mutluluk nihayetinde. An’da mutlu olmanın bilgisine ulaşma teatisi diyelim bir de... Evrende iki kişi ya da iki şey arasındaki frekans uyumunun adı olan rezonansı yakalayabilmektir ya da. Katıksız, beklentisiz, dürüst, samimi, karşılıksız bir sevgi ile sevdiğinde dünyanın öbür ucunda da olsa sevdiğini hissettiğin ya da koruyabildiğin gerçeğidir. Bu bağı özgürlük ahlakı ve özgürlük bilinci ile koruyabilme gücüdür ya da.

Zira kadın ile erkek arasındaki ilişkilerin özgürlük ahlakından yani etik ilkeden uzaklaştığı bir çağda yaşıyoruz. Bu çağda ne kadar çok kadınla ya da ne kadar çok erkeklerle beraber olduğun özgürlük ölçütü olarak ele alınmaktadır. Cinsel tatmini arayan ya da cinsel enerjiyi akıtmak için cinsler arasındaki ilişkinin birlikteliğine kodlanan insanlık, en çok da bu ilişkide değerden yoksunlaşmaktadır. İnsanın oluş gerçeği en çok bu ilişkide sakatlanmaktadır. Evren ile olan bağı yok olmakta, akışkanlığını kaybetmektedir. Bu güdüsünü tatmin etmek için kendisine sayısız sanal proje ile gelen kapitalist uygarlığın basit bir metası ya da kölesi olmaktan kurtulamamaktadır. Bu güdüyü tatmin etme arayışı tüm köleliklerin kapısını aralamaktadır. Etik estetik ilkeden yoksun bir bedensel haz arayışı ile gelip geçici bir birlikteliğin sınırlarına hapsolmaktadır.

⁹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurluk Manifestosu: Demokratik Uygurluk Çözümü

¹⁰ Abdullah Öcalan, Görüşme Notları

Metalaşan, makineleşen bedeninin ruhsal-düşünsel-bedensel bütünlüğünü sağlayamadığı için de doyumsuz bir şekilde bir kişiden başka bir kişiye savrulmaktadır. Hem bedensel hem sosyal anlamda kendisini köleleştiren bu bağın özgürlük ahlakı yani etik ile bağını oluşturmaktan ise imtina etmektedir. Çünkü özgürlük ahlakı ile bütünlüklü bir bağı yakalamanın zorlukları çok fazladır. Özgürlük ahlakında salt bir güdüyü tatmin etme arayışı yoktur. Bir bütünlüğe ulaşma arayışı vardır. Bunun zamanı, mekanı ve toplumsal meşruiyeti olmazsa olmazdır. An'da özgür bir mekanda, bir olmaya kayıtlıdır. Basit bir tatmin olmanın ötesinde bütün olmanın hazzına ulaşmayı ifade etmektedir. Bunun için kadının da erkeğin de hazır olması, belli bir olgunluğa kavuşmuş olması önemlidir. Yine kadının da erkeğin de iktidar ilişkilerinden kendilerini bağımsız kılmalarıyla mümkündür. Köleleştiren bir bağa değil özgürleştiren bir bağa kayıtlıdır özgürlük ahlakı. Ama şimdi bu tatmin özgürlük ahlakından yoksun bir şekilde her yerde aranmakta hatta yaşanmaktadır.

Kadın ile erkek arasındaki bu bağ bir hakimiyet ilişkisine dönüşmekte, teslim olma güdüsüne endekslenmiş bir şekilde doyuma ulaşmanın yöntemleri aranmaktadır. Oysa ne kadar çok ilişki o kadar çok tatmin değil tam tersi ne kadar çok ilişki varsa o kadar az tatmin yaşanmaktadır. Kadında da erkekte de çeşitli şekillerde yaşanan doyumsuzluğun

alabildiğine arttığı modernite sosyolojisinde fast-food beslenmeden tutalım fast-sex'e kadar tüketim alabildiğine artmış bulunmaktadır. Kapitalist modernite yeni kavramlaştırmalar ile bunu meşrulaştırmaktadır.

Bunun temeli uygarlık tarihi boyunca çeşitli şekillerde atılmış olmakla birlikte birkaç örnek verebiliriz. Mesela 19. yüzyılda *Viktoryen sendromu* olarak da isimlendirilen dönemde kadınların cinsel arzuları olamazdı. Cinsellik bütünlük için değil daha çok Anglosakson üretmek için yapıldı. Amaç değil araçtı. Kadınlara yapılan en temel nasihat, "*Gözlerini kapat ve İngiltere'yi düşün. Ve ola ki zevk alma gafletine düşersen o zaman 'Her şey İngiltere için' dersin.*"¹¹ şeklindeydi. Yine Venedik'te yaşayan Kazanova'dan İspanyol efsanelerindeki Don Juan'a veyahut 20. yüzyılda John Kennedy'e kadar seks bağımlılığının *hiperseksüalite* kavramı ile meşrulaştırması bunun bir başka boyutudur.

Metalaşan, makineleşen bedeninin ruhsal-düşünsel-bedensel bütünlüğünü sağlayamadığı için de doyumsuz bir şekilde bir kişiden başka bir kişiye savrulmaktadır. Hem bedensel hem sosyal anlamda kendisini köleleştiren bu bağın özgürlük ahlakı yani etik ile bağını oluşturmaktan ise imtina etmektedir. Çünkü özgürlük ahlakı ile bütünlüklü bir bağ yakalamanın zorlukları çok fazladır.

Bu bağımlılığın adının kadınlar için *nemfomani*, erkekler içinde *satiriasis* olduğunu belirterek meşrulaştırma işlemine devam etmektedir. Bu isimlendirmelerin Freud'un erkekler için kullandığı *Oedipus kompleksi* ile kadınlar için kullandığı *Elektra* kompleksi kavramlarının geldiği aşama olduğunu düşünmeden de edemiyoruz.

Kadını bir cinsel meta olarak gören erkek egemen anlayış, kadın ile doğru bir birlikteliğin sırlarını aramaz haliyle. Yine bu sevginin arkadaş, dost, yoldaş, heval anlamlarının her birini karşıladığının farkında olmaz. Bir bakışla, bir dokunuşla, bir gülüşle doyuma ulaşmanın sırrına ermeyenler tatmin olmazlar. Bütün bedenlere bir tatmin olma arayışı ile bakarlar. Yüzünü görmediği, bakışlarına kilitlenmediği, gülüşünü hissetmediği, sesini tanımadığı kadınlarla ya da erkeklerle birlikte olmaktan çekinmez. Ruhu bedeninden çoktan göç etmiş olan bu insan gerçeğinde ruhsal düşünsel bedensel bütünlükten bahsetmek ya da onun mümkün olduğuna inandığını belirtmek de bir ütopya olarak kalır.

Kadın ya da erkek olsun çağımızda sistemin kodlarını her anlamda kendinde taşıyan cinsler için bedensel tatmin en büyük amaç olarak karşımızda durmaktadır. Her kadın ya da her erkeği sadece bir beden olarak görme algısı ve anlayışı, onu o anda ağna düşürme ya da kafesine kapatma fantezisi özgürlük ahlakından uzaklaşmasına neden olur. Bu hazzı tanımak için gösterdiği azami çaba her seferinde kendi bedenine çarpıp durur. Bedeni beyinden ve kalpten akan enerjiden, istekten, sevgiden, aşktan yoksun bırakıldığı için acır. Mutlu olmaz.

Kadın ile erkek arasındaki bu handikap aynı zamanda tüm köleliklerin üzerinde yükseldiği zemini ifade eder. Toplumun köleliğe açılması da bu yolla olur. Tüm ahlaksızlıkların üzerinde işlevselleştiği bu kurumsal zeminde özgürlük ahlakından bahsetmek de ütopya olarak algılanır.

Özgürlük Bilinci

Evrendeki farklılıkların eşitliğine, çoğullaşmaya ve çeşitlenmeye dayalı özgürlük ahlakı ve bilincinin esnek, akışkan ve yaratıcı yönünü keşfetme bilinci önemlidir. Özgürlük bilinci ve özgürlük ahlakının toplumsallık ile bağını kurmak gereklidir. Yani özgürlük liberalizmin belirttiği eksende, "bırakın yapsınlar, bırakın kırsınlar" özgürlüğü değildir. Ya da kafama eseni yaparım da değildir. Tam tersine toplumsallığın bilincine ulaştıkça özgürlüğün anlamı ifşa olmaktadır. Nitekim duygu dünyasını çözümlemeyi başaran kadın ve erkekler başka kadın ve erkekler ile arkadaş olmayı başaracak kadar güçlenmişlerdir de.

Geneli tanıyarak mı özele gitmek gerek yoksa özeli tanıyarak mı genel sağlıklı ilişkiler kurulabilir? Yani kadın ile erkeğin bir cins olmanın ötesinde birbirini tanımadığı çağımızda genelin içinde özeli keşfetmek ya da özelden yola çıkarak

¹¹ Elifhan Köse, "Bir keşif olarak modern kadınlık: tıp, beden ve cinsellik," Fe Dergi 1, no. 2 (2009): 71-78. <http://cins.ankara.edu.tr/kose2.html>

geneli keşfetmek mümkün müdür? Bu sorunun statik bir cevabı yoktur. Her insan kendi yaşam diyalektiğine, toplum gerçeğine ve ahlakına uygun bir şekilde yaşar. Ancak 1960’lardan sonra başlayan cinsel devrim, cinsel özgürlük gibi tanımlamaların çok da buna hizmet etmediğinin farkında olmak önemlidir. Cinsel özgürlük adı altında bedensel tatminler arayan ve geline aşamada sevgisiz, güvensiz, saygısız, özgürlük ahlakından yoksun ilişkileri meşrulaştıran bir anlayışı savunmak da doğru değildir. Kadının kendi cinselliğini tanıması gerekli olmakla birlikte bunun yönteminin bedensel arayışlara indirilmesi ne kadar doğrudur?

Şimdi birçok özgürlük hareketinde yaşanan temel handikapın da bu olduğu bir gerçektir. En ileri düşüncüyü savunmakla beraber duyguyu bu düşünce ile birlik tanımlamada yaşanan zorluk cinsel politikanın belirlenmesinde de bir zorlanmaya neden olmaktadır. Duygunun özgürlük ahlakı ile bağını kurmada ve toplumsal meşruiyetini sağlamada yaşanan zorlanma gizli kapaklı, kirli ilişkilerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Kişi en büyük ahlaksızlığı, en büyük yalancılığı bu ilişki alanında yaşayabilmektedir. Kendisine saygısı olan insanlar ise bu ilişkiyi bütün toplumsal arayışların hizmetine vererek koruyabilmektedir ancak.

Cinsel özgürlük tanımlamasının nasıl bir özgürlük anlayışı ile birlikte kullanıldığı önemli olmaktadır. Kapitalist modernitede özgürlük her isteğin, her güdünün tatmin edilmesi ve bireye hizmet etmesi temelinde ele alındığı için günlük, gecelik ilişkiler sıkça yaşanmakta, evlilik ilişkilerinde aldatma, aldatılma en üst düzeyde yaşanabilmektedir. Ulus devlet anlayışının kurumlaşmasını sağlayan Fransız devriminde özgürlük olarak sunulan bir ev, bir eş, bir işe sahip olma olgusudur. Bu anlayışın kadının mülkleştirilmesi anlayışını daha da kurumlaştırdığı nettir. Bunu besleyen bir diğer adım da 20. yüzyıldaki cinsel devrim ve cinsel özgürlük söylemleri ile kadın bedeninin tamamen metalaştırılması olmuştur.

Nasıl Yaşamalı?

Kapitalist modernitede özgürlük anlayışı olarak sunulanın köleliğin kurumsallaştırılması ve meşrulaştırılması olduğu aşıkardır. Özgürlüğü ahlaktan yoksun ele alan bu anlayış ilişkilerdeki kötürümleşmenin de temel sebebi olmuştur. Devrim adına yola çıkan birçok harekette de bu kötürüm olma hali devam etmiştir. Kadın ve erkek birlikteliği, birbirini beğenme ve seçme, sonra bıkınca bırakma özgürlüğü şeklinde tanımlanmıştır.

Savaşan, özgürleşen, güzelleşen kadın ya da erkek diyalektiği daha çok 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Kürdistan özgürlük mücadelesi ile gündeme gelmeye başlamıştır. Kadının xwebun yani kendi olma bilinci, erkeğin kadının kendi olma bilinci ile kendini tanıma ve yaratma süreci iç içe bir şekilde sürmüştür, sürmektedir.

Kadın ile erkeğin birbirine cins olmanın ötesinde arkadaş olarak bakmasının bilgisine ulaşma mücadelesidir aynı zamanda. Kadın ile erkek arasında felsefi, bilgelige, arkadaşlığa dayalı tahakküm içermeyen akışkan bir ilişki yaratmanın mücadelesi ve politikası geliştirilmektedir. Bu bağ kadının da erkeğin de kendini tanıması yolunda önemli bir adımdır. Kendini tanıdıkça doğru olanı seçme ve anlam verme bilgisine ulaşmadır.

Ancak asıl sorun özel dediğimiz böylesi bir duygu gelip yüreğine oturduğunda ne yapılabileceği konusunda yaşanmaktadır. Bu konuda ya dar dogmatik, bastırmacı yaklaşım ya da küçük burjuva özgürlük anlayışına dayalı, ahlaki ölçülerden uzak yaşamayı esas alan, bunu tercih ettiği içinde zamanla çürüyen bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Böylesi ilişkilerin sonu ise kendine saygısını kaybetme, en temel değerlerinden kopma olmaktadır. Burada bu sorunu nasıl çözeceğimiz problemi karşımıza çıkmaktadır. Özgürlük tanımımıza uygun bir özel alanı yaratmak mümkün mü sorusu cesaretle sorulmayı beklemektedir. Abdullah Öcalan’ın, toplumsal inşa için olmazsa olmaz olarak gördüğü bu ilişkilerin nasıl yaratılacağı konusu gündemimize oturmaktadır.

Kadının da erkeğin de özgürlük ölçülerine ulaşması başlangıç için önemli olmaktadır. Özgürlük için mücadele etmek, sosyalist bir bakış açısı ile toplumsallığı yarattığının bilincinde olmak gerekmektedir. Kadının ve erkeğin başlangıç olarak iktidar ve cinsiyetçi ilişkilerinin dışına çıkması önemlidir. Kadının “Ben benim” bilincine ulaşması yani xwebun olması birinci adımdır. Bunun için hemcinsini tanıması, deneyimi paylaşması ve yeni olanın bilgisine ulaşması gereklidir. Erkeğin erkek gerçeğinin karanlık yüzüyle yüzleşmesi ve korkularını aşması bir diğer adımdır. Çünkü erkek en çok da kendi karanlığından korkar. Erkeğin iktidar alanı olarak da tanımlayabileceğimiz bu alanda erkek egosunu tatmin etmeye odaklanmış durumdadır. Ve böylesi bir erkek için de bu arayış anlamsız bir serüvenden başka bir şey olmayacaktır. Kadının yanı başından ayrılmayan yalnızlık ve acının temel sebebi işte budur. Afrodit’in Adonis’e olan aşkının acılı sonu, Attis’in Kibele’yi aldatma girişimi, Frida Kahlo’nun Diego’ya olan mektubundaki, “*Senden neden vazgeçtim biliyor musun*” şiirindeki sitemi,¹² Nilgün Marmara’yı, Silvia Plath’ı yaşamdan vazgeçiren sır, Simon De Beauvoir’un ömrünü adadığı Jean Paul Sartre’yi anlama arayışı, Roza Lüksemburg’un Leo’ya olan sonsuz aşkına rağmen yanı başından ayrılmayan umutsuzluk ve yaşadığı yenilgi bize bu konuda kadınların yaşadığı handikapları anlatmaktadır.¹³ Yine Furuğ Fehrüzad’ın, “*Umutlarımı aşkıma tekmeleyen bir erkeğe, vefa ettim/ ne verdüysem ona belalı olsun/ ancak karşılıksız kalbim ki hiçe bağışladım*”¹⁴ sızısıdır. Salome’nin aradığı aşkın bedensel hazlardan azade olmasının

¹² Frida Kahlo’nun Diogo’ya yazdığı mektup

¹³ Rosa Luxemburg, Sevgiliye Mektuplar, çev: Nuran Yavuz, Agora Kitaplığı, 2006

¹⁴ Rıza Berehani, Furuğ Ferruhzad’ın Yaşamı Üzerinden İran’da Kadının Yeri.

<https://www.cafrande.org/sair-furug-ferruhzadin-yasami-uzerinden-iranda-kadinin-yeri-riza-berahani/>

ne Nietzsche ne Freud ne de Rilke tarafından anlaşılmamasının sızısı diyelim bir de. Esasta burada anlatmak istediğimiz iktidar ile özdeşleşen cinsiyetçi toplumun bu arayışlara rağmen kendisini en çok da bu ilişkide kurumlaştırdığı gerçeğidir. Nasıl yaşamalı sorusunun cevabının da bu deneyimlerin hepsinin araştırılması, tartışılması ve nasıl bir cinsel politika istendiğinin netleştirilmesi ile bağlantısı vardır.

Sonuç

Önemli olan bu bağı kadınların ortak aklı ile yaratmaya ihtiyaç olduğunun bilincinde olmaktır. Özgür eş yaşam kuramı ile kadının ve erkeğin ulaşması gereken ölçülere ulaşmayı hedeflemektir. Sosyalist, ekolojik bir eş yaşama ulaşmanın temel ölçüsünün kendini tanıma ve kendine olan saygıyı koruma ile bağlantısını kurmaktır. Cinsler arasında bozulan dengeyi yeniden yaratma mücadelesinden vazgeçmemektir. Cinsel özgürlükten ziyade özgürlüğün cinsel politikasını yaratabilmektir. Bunun özgürlük ahlakı ve özgürlük bilinci ile bağı kurmak, estetik bir yaşamın bununla kurulacağını bilincinde olmaktır.

Nasıl yaşamalı sorusunun cevabına özgürlük ahlakı, özgürlük bilinci ve farkındalığının gücüyle ulaşabilmektir. Bunun için büyük bir mücadeleyi göze almak, yalnızlıktan korkmamak ve her şeye rağmen umut etmekten vazgeçmemektir. Her kadının birbirinin deneyiminde benzer duyguların olduğuna güvenmek, bunları tespit edip aşmanın ve özgürlüğe denk olanın bilgisine ulaşmaktır. Bu konuda korkmamak, birbirine güvenmek, nasıl bir yaşam istediğin konusunda ortak bir akla ulaşmaktır. Bu aynı zamanda özgürlüğün cinsel politikası olacaktır. Bu konuda feministlerin, “bilinç yükseltme odaları” deneyiminden yararlanmak, Rosa Lüksemburg, Aleksandra Kollantai, Emma Goldman, Fıruğ Ferruhzad ve daha nice kadının bireysel deneyimlerini araştırmak önemlidir. Yine Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi’nde analiz etme, çözümleme yöntemi ile sürdürülen cins bilinci, cins sevgisi, cins mücadelesi olarak formüle edilen yöntemleri araştırmak önemlidir. Xwebûn yani kendin olma bilincine ulaşmanın sanatını yaratmak ve özgün eğitimlerde, özgün kamplarda paylaşmak; erkekler ile tartışmak, yazmak, çizmek ve özgür olanı yaratmak elzemdir.

Sosyalistçe Bir Yaşam İçin “Nasıl Yapmalı?”

Elif Berk

Sonu gelmemiş bir romanın yaratıcılarına...

Nasıl yaşamalı? Ne yapmalı? Bu sorular kim bilir kaç zamandır insanların kafasını meşgul ediyor... Evren zamanına kıyasladığımızda bir zerreye denk gelen insan varlığı ve ömrü, bu kısacık zamanı anlamlandırmak için hep bir arayış içinde olmuştur. Bu kısacık ömrü nasıl yaşayacağımız, evreni, dünyayı ve toplamda yaşamı nasıl algıladığımız pek tabii belirli etkenler sonucunda oluşuyor. Modern zamanların kavramlarıyla ifade edecek olursak sınıfsal, cinsel, ulusal, coğrafi aidiyetlerimizden bağımsız değil. Tarihsel ve sosyolojik süreçlerden de bağımsız değil. Nasıl ki egemen sistemin nasıl yaşamalı sorusuna verdiği cevap varsa, her devrimsel çıkışın, her devrimci mücadelenin de “nasıl yaşamalı?” ve bununla bağlantılı olarak “ne yapmalı?” sorusuna bir cevabı vardır. Dahası farklı bir yaşam arayışının ifadesi olamayan, “nasıl yaşamalı?” sorusunu körüklemeyen bir mücadele zaten yok hükmünde değil midir? Bu soru gergin, çatışmalı bir alanın sorusudur. Çünkü sıradanlaştırılmış, olağanlaştırılmış yaşam biçimlerine, değerlere itirazın ifadesidir. Bu anlamda ezenle-ezilenin, eskiyle-yenin çatıştığı bir alandır. Toplumsal devinimlerin, alt-üst oluşların zuhur ettiği alandır dolayısıyla.

Toplumsal devinimler, insanlaşma tarihi boyunca beraberinde kendi estetik ve etik değerlerini ortaya çıkararak devrimsel karakterlerini kazanmışlardır. Bu bakımdan sanat, kimi zaman devrimlerin esas itici gücü olmuş, kimi zaman ise gerçekleşen devrimlerin toplumsallaşması ve kalıcılığı için ana besin kaynağı olmuştur. “Sanat için mi sanat, toplum için mi sanat?” tartışması karşılığını gündelik yaşamda da bulmaktadır bu bakımdan. Çünkü özlemlerimizi, öfkemizi, çelişkilerimizi ve kırılmalarımızı sanat yoluyla ifade etmek veya sanat yoluyla ifade edilenle bağ kurmak bize iyi gelmiştir. Özellikle edebiyatın ve müziğin bu anlamda daha özel bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Bir yanıyla gelecek hayalinin, bir yanıyla da anın ve belleğin mekanı oluyor sanat,

romanından şiirine, ağıdından marşına. Bu yazının konusu sanat değil. Bu yazının konusu, sosyalistçe eş yaşam nasıl olur sorusu temelinde özgür yaşam iddiası ve mücadelesini Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı" romanından yola çıkarak çözümlemeye çalışmak. Bununla birlikte, Ekim Devrimi'ne giden süreçte geliştirilen yeni yaşamın karakterlerini ele almaya çalışmak. "Vermeye çalıştığımız roman taslağında çeşitli gruplarla sondajlar yapılmaktadır. Hangi yaşama tepki duyduğumuz, hangi yaşamı özlediğimiz sorgulanıyor. Nereden geliyorsunuz, eski yaşam nedir, ondan kopuşunuz nasıldır, yine yeni yaşamla bağlantınız nedir, buna nasıl bağlandınız, nasıl geliştirmek istediniz..."¹ Çernişevski, tam da böylesi bir yöntemle karakterlerine sondaj yapıyor. Dolayısıyla sosyalist ilişkilerin, devrimci ilişkilerin dönemin toplumsal koşullarından koparmadan nasıl geliştirilebileceğini sanatın gücüyle göstererek pek çok insanın arayışına cevap olan bu roman ve karakterleri çağdaşlarıyla konuştuğu gibi günümüzle de konuşuyor.

Kendini Doğuran Roman: Nasıl Yapmalı?

Bu romanın yazıldığı koşullar başlı başına romanın konusunu anlamlı kılan bir öge olarak karşımızda. Rusya'da toplumsal hareketliliğin yoğun olduğu, toprak reformu için mücadelenin gerici-tutucu ve liberallere karşı sosyalist ve ilerici düşüncenin savaşına dönüştüğü, Çarlığa karşı öfkenin köylüler arasında yükseldiği ve 1848 Devrimi gibi Avrupa'da da yayılan sosyalizm rüzgarının Rus aydınlarını da etkilediği bir ortam. Ve Çernişevski, bu dönemin en etkili yazarlarından, her yazıtı bir siyasal propaganda aracına dönüşüyor hemen.² Çar II. Aleksandr'a karşı faaliyetler içinde bulunduğu gerekçesiyle 20 yıl kürek cezası verilen ve zindana atılan Nikolay Çernişevski 2 yıl zindanda tek başına hücrede kalır. Bu süre içerisinde 4 Aralık 1862 ile 4 Nisan 1863 yılları arasında Rusya'da Petropavlosk zindanından dışarıya mektuplar gönderir sürekli. Gardiyanın saflığı da dillendirilir bazı kaynaklarda ama sonuçta o mektuplarda yazarın birleştirildiğinde "Nasıl Yapmalı" ortaya çıkar. Ağır sansür ve baskı ortamını aşmanın yaratıcılığı sadece kitabı dışarıya ulaştırmakla kalmaz. Yazarın özgün üslubuyla geniş kitlelere ulaşması da bu yaratıcılığın bir parçasıdır.³

Kitapta eski ve yeninin çatışması, aşılmak zorunda olan eski ve yerine geçecek olan yeni ilişkiler Çernişevski'nin karakterlerinde vücut buluyor. Kitabın önemli noktalarından biri de yazarın kendisini görünmeyen özne yapmamasıdır. Yani yazar konuşur, okuyucuyla konuşur. Toplumun geri ve ileri dediği kesimleriyle konuşur.

¹ Abdullah Öcalan, Nasıl Yaşamalı, Mem yay., 2000, sy 20

² Nikolay Çernişevski, Nasıl Yapmalı, çev: Mazlum Beyhan, Evrensel Basım, 2013 içinde çevirmenin önsözü, sy. 10

³ Asım Gören, Gününden Önce Doğan Bir Roman Nasıl Yapmalı ve Çernişevski http://www.sanatcephesi.org/SC/233/gununden_once_dogan_bir_roman_nasil_yapmalı_ve_cernisevski/

Konuşmakla kalmaz, kavga eder, açık sözlüdür. "Öyleyse bana teşekkür et: Seni hiçe sayanların önünde saygıyla eğiliyorsun ya; öyleyse benim önümde de eğil. Ama sayın okurlarım, aranızda çok saygı duyduğum insanlar da yok değil, dahası son zamanlarda giderek çoğalıyorlar."⁴ diyerek seslendiğinde biz biliriz ki yeni insanlara, sosyalist insanlara duyduğu saygıyı çoğaltmaya davet eder.

Sıradan insanların sıradan hikayesi olarak da okuyabiliriz, sıradan insanların cesur hikayesi olarak da... Ancak sosyalizm tartışmasının bu kadar canlı olduğu o yıllarda, geri/feodal olarak tabir edilen ilişkiler ve düzenle mücadele, sadece fikri düzeyde entelektüel bir mücadele değildir. Sosyalizm fikriyatını yaymaya çalışan, köylüler arasında yeni yaşam propagandası yapan gençler gerçektir. Çernişevski, sosyalistçe bir yaşam nasıl olur konusunda hem bir ütopyayı yazmıştır hem de gerçekçi bir tutum alarak hayallerden değil olanlardan ilham aldığını sık sık hatırlatır: "Benim gerçekten dabice bir sanatım, gücüm yok... Gerçek iyi bir şeydir. Gerçek kendisine hizmet eden yazarın kurlarını gözlerden gizler."⁵

Narodnizmin⁶ öncülerinden olan Çernişevski, romanındaki karakterleri ile pek doğal olarak, sosyalizmin Rusya'da nasıl gerçekleşeceği üzerine tezlerini tartışır. Tez bir yanıyla tarihsel zorunluluk tezidir ve roman örgüsüne de yansımıştır. Çözülen feodalizm, eskinin bağrından çıkacak olan yeni ve kapitalizmin bağrından sökün edip onu alaşağı edecek olan sosyalizm.

Yayınlandığı dönemde ve sonrasında, Nasıl Yapmalı'yı iki erkek, bir kadın etrafında gelişen bir aşk romanı olarak görenler olduğu gibi, bu romanın kadın-erkek ilişkilerini değil sosyalizmi ve yeni insanı anlattığını söyleyenler çoğunluktadır.⁷ Bu romanın aşk romanı olduğuna itiraz edenler, aşkın kendisini devrime dair bir sorun olarak görmemekle maluller diyebiliriz. Peki, Çernişevski, kadın-erkek/aşk ilişkilerini Çarlık Rusya'sının katı feodal düzeniyle sosyalizm

⁴ Nikolay Çernişevski, Nasıl Yapmalı, çev: Deniz Bakır, Ceylan yay., 2017, sy 23

⁵ Nasıl yapmalı? kitabından konuşurken Marks'tan Lenin'e pek çok devrimci öncüyü etkilediğini, hatta Marks'ın sırf Çernişevski okuyabilmek için Rusça öğrendiğini de söylemek gerekiyor. Keza Çernişevski de dönemin öncü devrimci düşünürlerinden biri olarak çağdaşlarından ve öncülerinden etkilendiği.

⁶ Rus popülizmi olarak da ifade edebileceğimiz Narodnizm, tarım devrimini esas alan ve "halka gidelim" sloganıyla üniversiteli gençlerin kırlara sosyalizm propagandası yapmaya gittiği, siyasal rejimi ise çara ve çarlığın başka etkili yetkililerine karşı suikast eylemleri düzenleyerek devirmeyi öngören devrimci örgütlenmedir. (Savaş Çoban, Halkın İradesi Örgütü (Narodnikler) ve Lenin, <https://bianet.org/biamağ/siyaset/156236-halkin-iradesi-orgutu-narodnikler-ve-lenin>)

⁷ N. Çernişevski, Nasıl Yapmalı, Evrensel Basım, 2013, sy. 11

arasındaki çelişkilerinin en açık görülebileceği alan olduğu için mi seçmişti? Yoksa ataerkil, feodal düzenin aşılp, sosyalizmin inşasında kadının statüsünün ve kadın-erkek ilişkilerinin yeniden ele alınmasını zorunlu gördüğü için mi? Roman boyunca bu iki çizgi arasında geçişler olduğunu görebiliyoruz. Ancak belirtmek gerekir ki tekil, somut kadın-erkek ilişkilerinin evrensel olan ilişkisini; devrimin genel iktidar mekanizmasını değiştirmekle birlikte, tekil insan ilişkilerinin yenilenmesi, devrimleşmesini de zorunlu kıldığını gösteriyor yazar.

Kitabın başkarakteri Vera Pavlovna. Vera Pavlovna'nın yaşamı ve duygu-düşünce dünyası ile devrim stratejisini ve devrimin olanaklarını ortaya koyuyor yazar. Tabi Vera yalnız değil, belki romanın esas kahramanı da değil. Yüceltilen bir kadından çok, kurtarılan bir kadın ve kurtarıldığına değen bir kadın Vera. Vera, Lupuhov, Kirsanov, Rahmetov kitabın başkarakterleri olarak ele alınır. Ancak belirtmek gerekir ki eski düzenin insanları Marya Alekseyevna, Julie gibi karakterler de en az başkarakterler kadar güçlüdürler.

Birbirini takip eden üç ana hat üzerinden gider Çernişevski; eski düzenin sancıları, köhnemiş ahlakı; bu düzen içinde çelişkileri derinleşen ve bu düzenden kopmanın veya kopamamanın sancılarını çekenler ve köhnemiş ahlakı, eski düzeni aşıp yeni ilişkileri, yeni insanı kuranlar.

İlerleyen bölümlerde, Vera'nın düşlerini takip ederek bu üç ana hattı ve her bir hatta çizilen kadın karakteri ve çelişkilerini el alarak devam edeceğiz. Çernişevski'nin sosyalist ilişkileri, en azından ele alınan dönem içinde kadın özgürlük sorununu ele alışına ilişkin görüşlerimiz de bu yolculuk içinde umuyoruz ki berraklaşacak.

Peki,
Çernişevski, kadın-erkek/aşk ilişkilerini Çarlık Rusya'sının katı feodal düzeniyle sosyalizm arasındaki çelişkilerinin en açık görülebileceği alan olduğu için mi seçmişti? Yoksa ataerkil, feodal düzenin aşılp, sosyalizmin inşasında kadının statüsünün ve kadın-erkek ilişkilerinin yeniden ele alınmasını zorunlu gördüğü için mi?

Kutsal Aile Aşkına!

Uygarlık sistemlerinin eş yaşamı "özel yaşam" alanı olarak kutsaması, toplumsal bakımdan en ters yüz edilmiş bir yargıdır. Aslında kamusalın özel, özelin kamusal olarak kavranması toplumun doğasına daha uygundur...

Doğduğu andan itibaren evlendirilmeye "müsait" hale getirmek için yetiştirilen kızlar. Baba evinden en uygun koca evine transfer edilmekten daha öte ne yapabilir ki bir anne-baba kızları için! Bu geçiş süreci içinde, bir kadının "yeni bir aile" kurabilmesi için gerekli bütün meziyetleri edinmesi için elinden geleni yapar ailesi. İyi bir aşçı, iyi bir terzi,

iyi bir eğitmen, hatta iyi bir müzisyen... Marya Alekseyevna, küçük burjuva bir ailenin kadını olarak, kızı Vera için bütün bunları yapmıştır.

Şimdi evlenecek yaşa gelmiş Vera, uygun eş bulmak için vitrine çıkarılmıştır. Vera'nın duygusu ve iradesi dışında babasının da onayıyla annesi tarafından sürüklendiği, görücüye çıkarıldığı operalar, yemekler vs. Vera, çaresiz sürüklenmektedir annesinin peşinden. Annesinden tiksindir. Kendinden tiksindir. Birbirlerini aldatmaya, aşağılamaya, parayla yaşam satın almaya çalışan sosyetenin arasında Vera çıkıntıdır. Bir yandan boyun eğerek ama bir yandan asidir, annesinin Vera'ya uygun koca olarak gördüğü Storeşnikov'dan kurtulmak için çare arar sürekli. Annesi bu direnci anlamak istemez çünkü aile içinde geliştirilen ilişkiler, aile üyelerinin selameti içindir:

*"Bana gücenme Veroşka. Seni sevdiğim için söylüyorum. Senin iyiliğin için. Bilirsin anneler çocuklarını ne denli çok sever. Tam dokuz ay karnımda taşıdım seni. Nankörlük etme Veroşka, söz dinle. Göreceksin yaptığım her şey senin iyiliğin içindir. Sana söylediklerimi kulak ardı etme, dediğim gibi davran. Göreceksin yarın seni isteyecek."*⁸

Bu hikaye bir ailenin özel hikayesi gibi görünür ancak değildir. Toplumsaldır ve politiktir. 1860'ların Rusya'sında geçen bu hikayenin günümüzü de anlatması tam da bundandır. Şüphesiz Marya kızının iyiliğini düşünmektedir. İyiliğin ölçüsünü belirleyen, sistemle ne kadar uzlaşabileceğidir. Üretim ilişkileri bakımından Çarlık Rusya'sında feodalizmin veya kapitalizmin olması esas belirleyen olmamaktadır. Sonuç itibarıyla, insan ilişkilerinin karakteri hayatta kalmak için mücadele etmek, daha fazla kar etmek, dolayısıyla bir çeşit mal alışverişinin ötesine geçmediği müddetçe iyiliğin ölçüsü değişmeyecektir. Bu bakımdan ailenin en özel yaşam alanı olarak ele alınması, mülkiyetçi uygarlık sisteminin kendini sürdürmesinin en ucuz yoludur. Tabi burada mülkiyetçi uygarlık sisteminin yalarını işlettiği "özel yaşam" denen alanda dönen bütün hesaplar, kadının varlığının alış-veriş konusu olması etrafında döner. Kadınların namuslu olması gerekir, alımlı olması gerekir ve donanımlı olması gerekir ki ailenin pazarlık gücü artsın. Bir yandan mülkiyetçi bir kutsal aile söylemi geliştirilirken bir yandan da mülkiyet ve statünün yeniden bölüştürülmesi mücadelesinin bu kadar herkesin bildiği kurallar etrafında gelişmesi, özel yaşam denilen şeyin hiç de özel olmadığını gösteriyor. Evlenilecek kadın, gönül eğlenecek kadın ve arkadaşlık edilecek kadın imgeleri ta Antik Yunan'dan bu yana dillendiriliyor ve kadınla doğru temelde arkadaşlığı savunanlar divane sayılıyor. Kutsal ailede, kutsal sayılan şey ise olsa olsa riyakarlığın kendisi oluyor. Bir yandan sevmediğin hiç kimseyi öpme tavsiyesi yapıp, öte yandan -bütün adiliğine rağmen- Storeşnikov'un en iyi koca adayı olduğuna Vera'yı ikna etmeye çalışan Julie ile Vera'nın diyalogu, bu riyakarlığın en sade dış vurumudur. Vera, itirazını geliştirirken nasıl bir çirkinlik içinde yaşandığını da ifade eder:

⁸ Nikolay Çernişevski, Nasıl Yapmalı, çev: Deniz Bakır, Ceylan yay., 2017, sy 34

“Bana düş kuruyor diyorsunuz, yaşamdan ne beklemediğimi sanıyorsunuz? Ben ne bir insana hükmetmek, ne de kimseye kul köle olmak isterim. Ne kimseyi aldatmak, ne oyalamak, ne de olduğumdan başka türlü görünmeyi gözetirim.... Başkaları zengin olmanın iyi bir şey olduğunu düşündükleri için, ben ne diye onlar gibi düşünüyüm.”⁹

Mülkiyetin ve bu temelde baba soyunun devamı üzerine kurulan ailelerde sevgi-saygı ve özgür iradeye dayalı bir birliktelikten ziyade aile bireylerinin statülerinin sürekliliği önemlidir. Ailedeki statülerin sürekliliği, hiyerarşik, mülkiyetçi, ataerkil devlet sisteminin sürekliliği demektir. Dolayısıyla ister feodal geniş aile olsun, ister kapitalist çekirdek aile olsun en evrensel olan bu kural en özel ilişki biçimiymiş gibi yansıtılarak ataerkinin üretim ilişkileri, toplumsal ilişkiler üzerindeki kurucu/ daha doğrusu kadın aleyhine yıkıcı etkisi, sanki salt kapitalizmin veya feodalizmin etkisiymiş gibi yansıyabiliyor.

Öyleyse kadın-erkek ilişkilerinin özel yaşam ilişkisi olduğunu dolayısıyla genel toplumsal sistemi belirlemeyecek düzeyde olduğunu iddia etmek, sosyalist yaşamın -Çernişevski'nin deyişiyle “yeni yaşam”ın- üzerine filizleneceği toprağı çoraklaştırmanın ötesine geçmez. Zincirlerinin farkında olmayan için “aile” adı altında kutsallaştırılan ve sevimli kılınan yaşam, en özel, en özenilen yaşamdır. Üstelik başka yol bilmediği için, alıştırıldığı gibi yaşamayı çok iyi becerir insan, çünkü hayatta kalması gerekir. Ama ya başka bir yol varsa? İşte bu sorgulandığı zaman huzursuzluk baş gösterir. Çıkış yolu bulunduğu halde çıkılamıyorsa ölümcüldür. İşte Vera'nın düşlerinin başladığı aralık burası.

Yazar, yer yer kendisi doğrudan okuyucuyla konuşarak, yer yer karakterleri konuşturarak mevcut düzenin çelişkilerini, kişilik yapılanmasını ortaya koyar. Marya, Julie, hatta Stoşernik parçalanmış kişiliklerdir. Maskeleri vardır. Çirkindirler ama çirkin olmak zorundadırlar yaşamak için. Ancak bütün bu çirkinliğin tam göbeğinde güzel düşünceler de yeşermektedir. Üstelik sadece düşünce değil, güzel insanlar da yeşermekte ve çoğalmaktadır. Kitabın ana karakterlerinden tıp öğrencisi Lupuhov, bu güzel insanlardan biri olarak sahneye girer. Girdiği yeri etkiler, dönüştürür. Vera ve Lupuhov tanıştıktan sonra Vera'nın hayatı değişir. Bu değişimi Vera'nın düşlerinden takip ettiriyor Çernişevski.

Zincirlerinden Kopma: Vera'nın Birinci Düşü

“Nasıl oldu da o karanlık bodrumda ölmedim ben? Ölmedim çünkü daha önce bu uçsuz bucaksız kırları görmemişim; görseydim, dayanamaz o bodrumda ölürdüm.”[...]

“Sonra birden kendisi gibi bir genç kız görüyor -ne tuhaf!- Kızın yüzü de yürüyüşü de durmadan değişiyor, işte az önce İngiliz'di, şimdi Fransız oldu; bir bakıyorsun Alman, bir bakıyorsun Polonyalı ve bir bakıyorsun Rus! ... Ama bu tek yüzde bunca değişme... nasıl olur?

⁹ Nikolay Çernişevski, Nasıl Yapmalı, çev: Deniz Bakır, Ceylan yay., 2017, sy 63

Derken birden Veroşka'ya sokulup soruyor:

- Sen kimsin?

- O eskiden bana Vera Pavlona derdi, şimdiyse ‘dostum’ diyor.

- Desene şu iinli Veroşka sensin... Beni sevmeye başlayan...

- Evet, sizi çok seviyorum. Ama siz kimsiniz?

- Ben sizin nişanlımızın nişanlısıyım.

[...]

Seni özgürlüğe kavuşturan bendim. Seni sağaltan bendim. Yalnız unutma, daha özgürlüğüne kavuşturulacak, sağaltılacak çok genç var. Kurtar, sağalt bunları! Deddiğimi yapacak mısın?

- Evet, ama adınız ne?

- Kim nasıl isterse beni öyle çağırır. Sen bana insan sevgisi de”¹⁰

Vera'nın ‘sevgili dostum’ dediği Lupuhov'un nişanlısı hiç şüphesiz sosyalizmdir. Devrimci düşünceleri örgütleyenler Lupuhov ve yakın dostu Kirsanov gibi insanlar, daha iyi bir yaşamın mümkün olduğuna inanırlar ve buna göre yaşarlar. Ancak bunu yaparken altı boş bir romantizm ile yapmazlar. Temelinde mülkiyetin, yalanın, aldatmacanın olmadığı bir yaşam kendileri için de en iyi yaşam olduğu için bunu savunurlar. Yani kendi özgürlükleri, herkesin özgürlüğüyle ancak mümkün olduğu için. Adına ister sosyalizm, ister komünizm, ister insan sevgisi densin, nerede olursa olsun insanlığı güzelleştirecek olan düşüncenin kurtarıcılığına inananların birlikteliği can kurtarıcıdır mesajı verilir. Sosyalist yaşamın evrenselliğinin ve kolektifliğinin bütün potansiyelini Lupuhov ve Vera, Lupuhov ve Kirsanov arasındaki ilişkide görmeyi mümkün kılıyor Çernişevski. Ataerkil hegemonik uygarlığın, evcilik oyununda yer bulamayan özgürlük ilkesi, kadın etrafında örülen duvarların yıkılmasıyla ete kemiğe bürünüyor, ruh kazanıyor. Bir insanı, bir kadını sevmenin, iyiliğin ölçütü değişiyor bu yaşamda. Özgür irade, kendini gerçekleştirebilme, üretme temelinde gerçekleşen eş yaşam ilişkileri özgür yaşamın temelini atıyor. Sosyalizm ve devrimci özne arasındaki ilişki, hem bir gelecek ütopyası hem de an'da özgürleşme, an'da yaşama eğilimi olarak ortaya çıkıyor.

Özgür bir toplumun temelinde insan ilişkilerinin özgürleşmesi yatıyor. Bir kesim insanı sömüren ya da köleleştiren, bağımsız bir kişilik oluşumunu engelleyen herhangi bir sistemde kolektif özgürlükten bahsetmek zordur. Bireysel özgürlük ise yanılsama olmaya mecbur kalıyor; çünkü özel olanla kamusal olan, tekil olanla evrensel olan arasında iddia edildiği gibi bir sınır yoktur. Tarihsel ve güncel olarak insan ilişkilerini sakatlayan en evrensel olgulardan başlıcası kadının cinselliğini, emeğini üzerinde pazarlık yapılabilecek

¹⁰ A.ge., sy.145-146

bir yatırım alanı olarak gören, kadını en iyi ihtimalle ikinci sınıf insan sayan zihniyet ve düzen oluyor. İster aşk ister mantık evliliği olsun her evlilik seremonisinde bu düzen kendini yeniliyor. Kadın, ister ev emekçisi olsun ister fabrika, ister tarla ister plaza, her sofrayı kurduğunda bir erkeğin yaşamını kolaylaştırır ve bu düzen kendini yeniler. Emegün özgürleşmesi, üretim ilişkilerinin sosyalistleşmesi ve kadın özgürlüğü arasında bu nedenle öncelik-sonralık ilişkisi yoktur.

Çerņışevski’de kadın özgürlüğü bu anlamda özgür yaşamın temeli olarak ele alınmış; hatta sansürü aşarak sosyalizmi ifade edebilmek için “nişanlıların nişanlısı” şifresini kullanarak bir kadını işaret etmiştir.¹¹ “Tanışanların sevmeye başladığı” sosyalizmi yayanlar, dolayısıyla “kurtarıcılar” ise erkek karakterlerdir. Burada esas vurgulanmak istenen sosyalizmle tanışan insanların çelişkilerinin bilincine varması ve kendiyile buluşmaya başlaması ise de bu mesajın “kurtarıcı erkek!” yoluyla verilmesini sadece yazarın “erkek” olmasıyla açıklamak hakkaniyetli olmaz. Çerņışevski, dönemin öncü aydınlarından bir devrimci olarak, en genel olarak sosyalizm diyebileceğimiz ideolojik-teorik yaklaşımların çelişkisini yansıtmaktadır sadece. Hegemonik uygarlığın, iktidarı tekelleştiren ve kendinde merkezileştiren ve erkeği her daim belirleyici kılan özelliği sosyalizm mücadelesinde de yansımasını buluyor. Yeter ki kadına çıkış yolu gösterilsin

İster aşk ister mantık evliliği olsun her evlilik seremonisinde bu düzen kendini yeniliyor. Kadın, ister ev emekçisi olsun ister fabrika, ister tarla ister plaza, her sofrayı kurduğunda bir erkeğin yaşamını kolaylaştırır ve bu düzen kendini yeniler. Emegün özgürleşmesi, üretim ilişkilerinin sosyalistleşmesi ve kadın özgürlüğü arasında bu nedenle öncelik-sonralık ilişkisi yoktur.

o yola canı pahasına çıkmaya hazır olan kadınlarıdır. Daha çok çalışması, öğrenmesi, kendini yeniden yaratması gerekmektedir kadının. Vera’nın düşünde yaşadığı psikoloji budur. Öyle ki adı sorulduğunda Lupuhov’un kendine seslendiği şekliyle cevap verir.

“- Sen kimsin?

- O eskiden bana Vera Pavlona derdi, şimdiyse ‘dostum’ diyor.

- Desene şu ünlü Veroşka sensin... Beni sevmeye başlayan...”

Oysa şöyle de kurulabilirdi yukardaki cümle: “Yeterki kadın doğru çıkış yolunu bulduğuna inansın, canı pahasına da olsa o yoldan gidecektir.” Vera, Lupuhov ile ilk sohbetinden sonra şöyle düşünür:

“Ne tubaf, kadınları yoksulları nasıl sevmek gerektiğini anlatıyor ama ben bunları tıpkı böyle düşünmemiş miydim? Peki ben bu bilgileri nereden edindim? Yoksa okuduğum kitaplarda mı yazılıydı bunlar? Hayır kitaplarda hiç yok bunlar. [...] Bunlar güzel düşler ama düş olmaya mahkum olan şeyler gibi [gösteriliyorlar]. Bense tüm bunlar olmadan insan yaşayamaz diye düşünüyordum. Günün birinde diyordum, kesinlikle gerçekleşecek. [...] Nişanlısı ne akıllıymış. Kim o kız kesinlikle öğreneceğim!”¹²

Kendini eski kadın karakterinden tamamen arındırmadıkça, erkeğe minnet duyacaktır. Erkeğin onayına ihtiyaç duyacaktır. Bu duygudan tamamen özgürleşmedikçe Vera’nın eski düzenle hesaplaşması bitmez.

Koşullarla Yüzleşme: Vera’nın İkinci Düşü

“Bir tarla. Tarlada kocası, yani ‘canımın içi’yle Aleksey Petroviç ağır ağır dolaşıyorlar ve kocası konuşuyor: ‘Aleksey Petroviç, bir çamurdan bu kadar beyaz tertemiz, nefis buğday yetiştiği halde, başka çamurdan niçin yetişmediğini düşünüyorsunuz?’”¹³

Vera’yı ikinci düşünde annesiyle hesaplaşmaya iten artık kocası olan Lupuhov ve arkadaşı Aleksey Petroviç arasında geçen bitmek bilmez “bilimsel”, öz itibariyle sosyalizmin nasıl gerçekleşeceğine dair tartışmalardır. Bunların bir parçası olarak hissetmez kendini, üstelik özgürlük, bağımsızlık, yoksulluk üzerine düşünen biri olmasına rağmen. Çünkü henüz kendisi olmamıştır. Henüz kendisini bodrumdan kurtaranlara minnet duyan, yeni yaşamı iyi insanlarla dolu bir kadındır.

“...canım boş verin bu çözümlemelerinizi... Lütfen baylar başka şeyler konuşalım, öyle bir şey konuşalım ki ben de söze katılabileyim ya da daha iyisi oyun oynayalım.”¹⁴

Yeni yaşamı, iyi insanlarla dolu olduğu için kaçtığı kötülüklere karşı öfkesi artmıştır ve çözümlemekten çok tepkisellikle yaklaşmaktadır Vera. Çerņışevski, eski ile yeni arasındaki diyalektiği, tarih ve toplum tezini, Vera ve annesi arasındaki çatışma ve nişanlılar nişanlısının duruma müdahalesi üzerinden anlatıyor. Annesi olmasaydı, Vera olmazdı. Bu bir gerçektir ama çelişkilerin açığa çıkması için zorunluluk ilkesi işlemek zorunda mıdır? Marya’nın “kötülüğünün” tarihsel, toplumsal, iktisadi kaynakları olduğunu ortaya koyduktan sonra, insan ilişkilerinin özgürlük temelinde yeniden kurulabilmesi için bu koşulların değiştirilmesi gerektiğini ve koşullardan ötürü, hayatta kalmak için kötülük yapanların da yeni insanlar çoğaldıkça mutlaka iyiliğe dönüşeceklerini anlatıyor nişanlılar nişanlısı, insan sevgisi.

¹¹ Ana düşüncenin kendisini dış karakterde adlandırmak önemli. Ancak akla ‘devrimle nişanlı olan gençler’ de gelmiyor değil. Çerņevski’nin Türkiye devrimci jargonuna bir katkısı

¹² A.g.e., sy 106-107

¹³ A.g.e., sy 217

¹⁴ A.g.e., sy 220

- Benden ne istiyorsunuz anneciğim? Ben sizi sevemem ki.
 - Vay canına, sana sev diye yalvaran mı var?
 - Öyleyse benden ne istiyorsunuz anne? Niçin bana geldiniz? Niçin böyle korkunç şeyler söylüyorsunuz?
 - Seni nankör kız seni! Nankörlük etme bunu istiyorum. Var sevme, var sayma bundan ne çıkar? Ben kötü bir kadıyım. Sevilecek hiçbir yanı yok. Ablaksız bir kadıyım. Neyimi sayacaksın? Ama kör olası Verka, şunu bil. Ben böyle olmasaydım, sen de şimdiki gibi olamazdın. Senin iyi liğin benim kötülüğümdendir. Senin yumuşak yüreğin benim katı yüreğimdendir. Anla, kız Verka, bana nankörlük etme.”¹⁵

Kendiyle Yüzleşme: Vera’nın Üçüncü Düşü

“Peki acaba bir tek beni bodrumdan kurtarıyor diye mi onu sevdim yani? Onu değil ben yalnız kurtuluşu mu seviyorum?”¹⁶

Ancak bağımsızların ve eşitlerin birliği temelinde gerçek sevgi ve saygı açığa çıkabilir. Dolayısıyla kötülüğü çoğaltan bu sistem içinde hiçbir anne-kızın birbirini gerçekten sevmeyeceği gibi hiçbir kadın-erkek de bir birini sevmez. Tekil ilişkilerde sevginin açığa çıkabilmesi ancak toplumsal çelişkilerin çözülmesi ve ortak mücadele zemininde eşitler olarak, özgür iradeyle bir araya gelinmesiyle mümkün olabiliyor. Peki, Vera Lupuhov’u seviyor mu? Vera, annesini anlayınca kendini de anlayabiliyor. Vera, Lupuhov’u değil kurtuluşu seviyor. Ve kendine itiraf edemediği bu gerçeği düşünde açıklıyor kendine:

“O soylu bir insandır ve benim kurtarıcımdır. Ama ruh yüceliği yalnız saygıyı, güveni, işbirliği yapma isteğini, dostluğu doğurur ve bu yolda etki eder. Kurtarıcının aldığı ödül ruhsal borçluluk ve bağlılık oluyor. Hepsi bu. Belki doğa benden çok ateşlidir. Kanı kaynadığı zaman onun beni okşaması yakıcı oluyor. Ama başka bir isteğim var, başka bir özlemim; uzun süren, suskun okşayıcı bir aşk, tatlı duygular içinde tatlı tatlı kendimden geçmek istiyorum; bizim isteklerimiz, doğalarımız, huylarımız bir birine denk midir? Biliyorum o benim için canımı esirgemez. Ben de öyleyim ama bunlar yeter mi?”¹⁷

Aşk daha özel bir duygu olarak burada gündemine giriyor Vera’nın. Lupuhov, Vera’yı sırf zengin olduğu için Stoşernik ile evlendirmeye çalışan anne ve babasının hapishanesinden kurtarabilmek için Vera ile evlenmişti.¹⁸ Sırf Vera’yı ordan kurtarabilmek için

Lupuhov çok sevdiği tıp fakültesini bırakıp, fabrikada çalışmaya başlamış ve açlığı göze almıştı. Böylesi bir fedakarlık karşısında gelişen “aşk” duygusu, ancak Vera kendi kişiliğini bulmaya başlayınca sorgulanmaya başlıyor. Vera, artık evlenmeye programlanmış ama yoksulları ve kadınları düşünen vicdanlı genç kız değildir. Vera, artık özlemlerini gerçekleştirmeye başlayan, başka kadınlarla kurduğu dikim atölyesini yeni yaşam için küçük bir okula çeviren bir kadındır. Özlemlerinin ve sorunlarının sadece kendiyile değil herkesle ilgili olduğunu bilince çıkaran ve yaşamını buna göre örgütleyen yeni insan adaylarından biridir.

Vera, aşık olduğunun ve aşık olduğu kişinin de Kirsanov olduğunun farkına vardığı andan itibaren kendini kandırarak yaşayamaz. Artık eskisi gibi de yaşayamaz. Lupuhov da bunu bile bile, Kirsanov ve Vera’nın birlikte yaşamalarının önünde engel olan kişi olarak hayatını sürdüremez. Böylece Vera’ya olan duygularını fark edince yıllarca kendini unutturmaya çalışan can yoldaşı Kirsanov’u, Lupuhov kendisi ikna eder ve Vera ile bir araya gelmelerinin koşullarını oluşturabilmek için çabalar. En sonunda kendini intihar etmiş gibi göstererek yaşamlarından çekilir. Böylesi bir fedakarlığın üzerine birlikte olmayı ne Kirsanov ne de Vera kabul eder. Sosyalizmi yaymak için “bir lokma bir hırka” felsefesiyle ömrünü devrime adanmış insan tiplmesi Rahmetov, burada devreye girer. Birbirleri için canını esirgemeyecek insanların birlikteliği aşk mıdır? Minnet duygusuna aşkta yer var mıdır? Tutku, aşkı ne kadar etkiler? Dostluk ilişkisi aşktan öte gelir mi? Bu sorular daha da çoğaltılabilir. Günümüz koşulları içinde bu sorulara her birimizi vereceği cevaplar vardır. Ancak Çerņişevski’nin yeni insanları için çözüm yolu bellidir.

Herkesin en yüksek fayda sağlayacağı bir çözüm geliştirmek, fedakarlık yapıyorsan bile fedakarlığını kendin için anlamlandırmak: Sevdığımız insanların acı çekmeyeceği, zarar görmeyeceği bir yol bulmak tabii ki kişinin kendi çıkarı içindir. Eğer gerçekten seviyorsa sevdiğinin acı çekmesi, kişinin kendisine de acı çektirecektir çünkü.

Vera-Kirsanov-Lupuhov ve Rahmetov ile yaratılan yeni insan tiplmeleri sosyalist ilişkilerin nasıl olacağını da ortaya koyuyorlar, üstelik bunu yarına bırakmıyorlar bugünden yapıyorlar. Üstelik bunu sadece kendileri için arzulamıyorlar başkaları için de arzuluyorlar. Vera’nın ölümünden kurtuluş olarak tarif ettiği düzendeki yalana, çıkara ve aç gözlülüğe dayalı ilişkilerin aksine

Herkesin en yüksek fayda sağlayacağı bir çözüm geliştirmek, fedakarlık yapıyorsan bile fedakarlığını kendin için anlamlandırmak: Sevdığımız insanların acı çekmeyeceği, zarar görmeyeceği bir yol bulmak tabii ki kişinin kendi çıkarı içindir. Eğer gerçekten seviyorsa sevdiğinin acı çekmesi, kişinin kendisine de acı çektirecektir çünkü.

¹⁵ A.g.e., sy 226

¹⁶ A.g.e., sy 308

¹⁷ A.g.e., sy 309

¹⁸ Ataerkil düzende “evlenmenin” avantajları, bir kadının baba evi hapishanesinden kurtuluş yolu da olabiliyor. Ya Lupuhov, yeni insanlardan olmasaydı! Pek yabancı olduğumuz bir konu değil, binlerce kadının yaşadığı gibi yağmurdan kaçarken doluya tutulmuş olabilirdi Vera.

“...böyle insan tiplerinden oluşan bir toplum düşünün. Ne sömürü, ne yoksulluk, ne ayrılık, ne insana acı çektiren insan. Diz boyu mutluluk be, diz boyu mutluluk. Yeni bir yaşam ve yeni bir insan. İşte Nasıl Yapmalı’nın özü.”¹⁹

Kendi Olan Kadın: Vera’nın Dördüncü Düşü

“Ey toprak! Ey yaşam sevgisi! Ey aşk! Ey güzelim, altın renklim, şu dağların tepeleri üstünde uçan saydam sabah bulutları kadar temiz insan sevgisi!”

Bir kadın için mutlu bir evlilik sürdürmesi ve kendi ayakları üzerinde durabileceği bir iş edinmesi yeterli değil midir? Diz boyu mutluluğun sırrı burada mıdır? “Fark, onur kırıcı fark.”²⁰ der Vera. Bu, Kirsanov ile mutlu bir evlilik sürdüren Vera’yı hoşnutsuz eden duygudur. Kendini kocasıyla karşılaştırma isteği peşini bırakmamaktadır haklı olarak. İkili ilişkilerinde sonuna kadar eşitçe yaşasalar bile, toplumsal, tarihsel olarak eşit değildirler. Öyleyse henüz eşitlik temelinde özgür bir birliktelikleri yoktur. Kurtarılan kadın olmaktan kurtulup kendini yaratan kadın olmadıkça, şanslı bir kadın olmaktan öteye geçmeyecektir. Kadının, yaşamı dönüştürmek, tarihin akışına yön vermek için mücadele etme isteğini ve çabasını ‘çalışma’ ve ‘tıp’ metaforları üzerinden ele alıyor Çernişevski:

“Çalışan insanın korkmaya, ürkmeye, tiksinti duymaya ya da titizlenmeye zamanı olmuyordu. Sonunda Vera Pavlovna tıpla uğraşmaya başladı. Ülkemizde oldukça yeni olan bu işte tanıdığım ilk kadınlardan biri olmuştur. Bundan sonra Vera Pavlovna, kendini bambaşka bir insan gibi hissetmeye başlamıştı. Şöyle düşünüyordu: ‘Birkaç yıl sonra kendi ayakları üzerinde durabilen bir insan olacağım.’ Çok büyük çok yüce bir fikir bu çünkü gerçek bir bağımsızlık olmadan gerçek bir mutluluk olmaz. Zavalı kadınlar, aranızda ne kadar azınız bu mutluluğu yaşayabiliyor!”²¹

İnsan sevgisi ile işi bitmemiştir Vera’nın. Dördüncü düşünde bir şarkı dinler uzun uzun ve şarkıda söylenenleri yaşar düşünde. Çöl nasıl vahaya çevrilir, insan nasıl insan olur sorusuna cevaptır sosyalizm. İnsan sevgisi düşünde göz alıcı güzelliğiyle Vera’ya görünür:

“Şimdi artık beni tanıyor, güzel olduğumu biliyorsun değil mi? Ama bütün güzelliğimi görmek henüz kimseye nasip olmamıştır. Bak geçmişte olup bitenlere, bugün olanlara, yarın olacaklara bak.”²²

Kadının nasıl düşürüldüğünü, nasıl köleleştiğini ve yine kadının uyanışını farklı tarihsel, mitolojik karakterlerle anlatır. Gördüğü her dönemde, her kadın karakterinde onu bulmaya çalışır. Bu hikayenin akışında tarihsel ilerlemeci düşüncenin, pozitivizmin,

materyalizmin yoğun etkisi olsa da Çernişevski’nin kadının kölelik tarihini anlatırken ezilenlerin, köylülerin, işçilerin tarihinin bu tarihle olan açık ilişkisini, bağını ortaya koyması önemli. Gerçekten de öykünün her hali şu belirlemeyi doğruluyor: “Eşitlik, özgürlük, demokrasi, istiyorsak kadın etrafında örülen toplum-doğa kadar eski olan ilişkiler ağını çözmek ve parçalamak gerekir. Gerçek özgürlüğe eşitliğe demokrasiye ikijüzlü olmayan bir ablaka bunun dışında gidilecek başka yol yoktur.[...] Eş yaşamdaki ilişki evrenselliği, tüm toplumsal bağları temelde etkileyen özelliklere sahiptir.”²³

Vera’nın dördüncü düşüyle birlikte roman bitmez. Yeni insanlar çoğalmaya, sosyalist ilişkileri geliştirmeye devam eder. Vera’nın öncülük ettiği kooperatif tarzı dikim atölyeleri artık Çarlık rejimini dahi rahatsız edecek üne kavuşmuştur.

Çernişevski sadece kendi yaşadığı dönem açısından önemli bir entelektüel, edebiyatçı, devrimci olmuyor. Kendinden 150 yıl sonrasının yaşamına dahi etki edebilecek güçte bir eser yaratarak, nasıl yaşamalı sorusunu toplumun en yakıcı ve temel sorunlarından birine işaret ederek cevaplıyor. Dolayısıyla, Çernişevski’nin roman örgüsünü sadece Çar’ın sansürünü aşmak için aşk, evlilik ve kadının toplumdaki statüsü üzerinden kurguladığı söylenebilir. Ancak bu olsa olsa, bu sorunları tali sorunlar olarak görüp, devrimin tek sorununu üretim güçlerini ele geçirip sosyalist işçi iktidarını kurmak olarak görenlerin duy-mak istediği olur. Oysaki Vera, Lupuhov, Kirsanov ve diğerleri gerçek insanlardır ve çelişkileri de gerçektir. Nitekim bugün de yeni insanlar, sosyalist ilişkiler nasıl kurulur, sosyalistçe eş yaşam nasıl olur sorusunu sormaya devam ediyorlar.

¹⁹ Asım Gören, Gününden Önce Doğan Bir Roman Nasıl Yapmalı ve Çernişevski http://www.sanatcephesi.org/SC/233/gununden_once_dogan_bir_roman_nasil_yapmalı_ve_cernisevski/

²⁰ Nikolay Çernişevski, Nasıl Yapmalı, çev: Deniz Bakır, Ceylan yay., 2017, sy 444

²¹ A.g.e, sy 459

²² A.g.e, sy 474

²³ Abdullah Öcalan, Sosyalist Olmak Öncelikle Özgür Eş Yaşamda Özgürlük Düzeyi Tutturmakla Gerçekleşebilir <http://jineoloji.org/tr/sosyalist-olmak-oencelikle-oezguer-es-yasamda-oezguer-luck-duezeyi-tutturmakla-gerceklesebilir/>

Toplumsal Aşklar Özgür Eş Yaşama, İktidarlar Karı ve Kocalığa Götürür!

Çiğdem Doğa

Günlerce bu yazıyı nasıl yazmam gerektiği üzerinde yoğunlaştım. Özgür Eş Yaşamda Aşk gerçekliği, Aşkın Sosyoloji ile bağlantısı konusunu nasıl yazabilirdim, anlatabilirdim? Aşkın çok farklı bir anlam ve yeni bir boyut kazandığı özgürlük mücadelesindeki yaşamın öğrettiklerini, kazandırdıklarını nasıl ifade edecektim? Okuduğum kitap ve yazarlar üzerinden teorik bir yazı mı olmalı, dilden dile anlatılan aşk hikayelerinin bir yorumu mu olmalı, yine özgürlük mücadelesinde yaşanan yeni aşk değerleri ve deneyimleri üzerinden mi yazmalıydım? Bu yazının, **aşk ve aşkın sosyolojisi** gibi bir yazı konusunun standart bir formatı olabilir miydi?

Aşk özgürse, düşüncesi ve yazısı da özgürce akabilmeli, standartlara, kalıplara, alışmışlıklara sıkıştırılmadan anlatılabilmeli diye düşündüm ve yapabilirsem hepsini iç içe geçirerek, bütünleştirerek yazmalıyım diye karar verdim. **Aşk**'ı hak ettiği gibi anlatmak elbette ki çok zor, hele de aşk'ın sosyoloji ile bağlantısını kurmak ve bunun da özgür eş yaşamdaki izdüşümünü anlatmak daha da zor. Deneyeceğim; eksikliği, yetersizliği olursa okuyucunun eleştirisel affına sığınıyorum.

Ferze'nin Annesinin Aşkı...

Yazıyı nasıl yazacağım diye sıkıntılar içinde kıvrılırken, Ferze adlı arkadaşım ile karşılaştık, biraz konuya ilişkin görüşlerini sordum. Yazının önünü açacak sihirli sözcükleri kafasında arar gibiydi ve sonra anne ve babasının kısa bir hikâyesini de anlatarak bana yardımcı olmaya çalıştı. Dersimli olan anne ve babası, evlenmeden önce dillere destan bir aşk yaşamışlar, daha sonra evlenmişler,

evlendikten sonra da bu sevgilerinden bir şey yitirmemişler, zamanla iki kız çocukları olmuş. Fakat babası Türkiye sol örgütlerinden birisinde militan olarak mücadele etmeye başlamış; bir yandan büyük bir aşkla sevdiği eşi ve biri doğmuş kızı, diğeri de doğmak üzere olan çocuğu, diğer yandan da mücadele aşkı. Sonra babası Türk devleti tarafından katledilmiş, daha genç bir kadın olan annesi biri doğmak üzere olan iki çocuğu ile ortada kalmış. Sonra toplum baskısı ile zorla başka biri ile evlendirilmiş, çocuklarından ayrılmak zorunda kalmış. Ancak annesinin yüreği bir türlü başkasını kabul etmemiş, başkası ile evliyken bile yıllarca her yaz geldiği köyde haftanın her cuma akşamı babasının mezarına gidip ibadet eder gibi ağlamış. Anne ve babasının aşkının başına gelen de klasik Ortadoğu aşklarının başına gelenle aynı olmuş. Sonu ölümle, trajediyle biten bir aşk örneği daha. *"Bence kadınla erkek arasında sıkışmış kalmış bir aşk yoktur. Aşk bambaşka bir şeydir, daha evrensel ve özgürlüksel bir duygudur. Cins birlikteliklerini aşan bir duygudur"* dedi Ferze. Kendi mücadele yaşamında tanık olduğu bazı anları, o anlarda yaşadığı aşksal duyguları örnek verdi, *"içinde karşı cins yoktu ama aşk gibi heyecan ve coşku verici anlardı"* dedi. *"Dersim'in o yüksek tepelerini kilolarca yüklerle tırmanıp da yerlerimize ulaştığımızdaki heyecan, o zirvelerin seni sarmalaması, yoldaşların sana bir çay verışı, bir zorluğu aşmanın, bir görevi yerine getirmenin mutluluğunu ve buzurunu arkadaşlarıyla paylaşarak yaşamının neşesi, bazı aşk değil midir?"* diye sordu. *"Ben gece körüyüm; yıllarca gece hareketlerinde defalarca düştüm, taşlara çarptım, vücudumda savaşı, mermi yaralarından daha fazla iz bırakan taşlara çarpma yaraları var, ama ben yirmi yıldır asla düştüğüm için, taşlara çarptığım ve yaralandığım için bir kez bile öfkelenmedim, kızmadım, tepki duymadım. İnsan aşık olduğuna kızarmıyor, dağlara, taşlara, bu mücadeleye aşık olmuştum; kızmadım, ağzımdan kötü bir söz çıkmadı hiçbir zaman. Bu da bir aşk değil mi?"* dedi.

Yarım kalan bir aşkın meyvesi olarak Ferze, annesinin ve babasının tamamlamadığı aşklarını, özgürlük mücadelesine taşıyarak farklı bir boyuta ulaştırmış. Aşkı iki'li olmaktan çıkarmış aslında.

Sonra Rojava'da DAİŞ'e karşı savaşmış Jiyan arkadaşla biraz tartıştık. Dedi ki *"Bir ortak amaç içinde arkadaşlık, yoldaşlık, dostluk tüm kalıplaşmış aşklara bedeldir. Savaş, mücadele arkadaşlığı bir aşk gibidir. Böyle olmasa biz dünyanın bu en vahşi çete örgütüne karşı başarılı olabilir miydik?"* dedi. Bazı örnekler verdi, Ebu Leyla'dan bahsetti, hani o Kobani savaşında büyük bir cesaretle, neşeyle savaşan, Minbiç hamlesinin de daha başlarında iken şehit düşen Ebu Leyla'dan. Leyla zaten kızının ismi, kızının ismi ile kendini kimliklendirmiş. *"Evli, çocukları vardı, halktan yurtsever bir insandı, ancak büyük bir inanç, azim ve aşkla savaşıyordu, etrafına büyük bir enerji, ısıltı, güven, cesaret vererek savaşıyordu. Arap gençleri onun bir sözüyle ayaklanıyordu, canlanıyordu. O'nda aşkın ısıltısı vardı. Farklı bir şey, insan çok da anlatamıyor, ancak Ebu Leyla bu yönleriyle gerçekten de çekiciydi. Bu hakikati bir aşk durumu, kimliği olarak insan değerlendiremez mi?"* dedi. Sonra daha genç olan bir arkadaş tartışmalarımıza katıldı, *"Zaten ben aşka inanmıyorum, kadınla erkek arasında yaşanan bedensel, cinsel ilişkiye aşk diyorlar, ben buna inanmıyorum. Cinsler de dahil tüm insanlar arasında sevginin olması gerektiğine inanıyorum."*

Ve bu mücadele içinde adına heval ya da yoldaşlık dediğimiz ilişki tarzının, bu anlamda büyük bir sevgiyi ifade ettiğini düşünüyorum ve hissediyorum. Bu sevgi, bireyci, bedensel, maddiyatçı değil.” dedi.

Sonra tartıştık da tartıştık, yaşamda insan olarak paylaşımın, bir zorluğu birlikte aşabilmenin, bir işi birlikte yapmanın, başarmanın, ortak yaşamanın, savaşmanın, mücadele etmenin büyük zorlukları ile birlikte yaşattığı haz, mutluluk aşksal bir gerçekliktir dedik. Kadınla kadın arasında, erkekle erkek arasında ve kadınla erkek arasında, egemen sistem içerisinde oluşturulmuş olan karılık ve kocalık kimliklerinden arınmış bir biçimde ilişkilenenin, çok farklı bir duygu olduğunu ifade ettik, bunun da aşkla bağlantılı olduğu sonucuna ulaştık. Abdullah Öcalan’ın “Kürt Aşkı” olarak ifade ettiği, bir bütün mücadelesinin merkezine koyduğu esas amaç da buydu aslında. Her şey toplumda insanlar arası ilişkilerde doğruluğun, iyiliğin, güzelliğin, eşitliğin, özgürlüğün yaşanması içindi, sahte insanlığın, sahte ilişkilerin, sahte aşkların bitmesi ve hakiki insan, ilişki ve aşkın, özgürlüğün geliştirilmesi içindi. Tabii bu gerçekliğin geliştiği zemin Kürt zeminini olduğu için “Kürt Aşkı” olarak ifade edildi, ancak esasta Kürt zemininden başlayarak etrafına yayılan bir Ortadoğu Aşkı, Doğa Aşkı, Evren Aşkı, Hakikat Aşkı’dır. İşte tartışmalarımız, yaşam deneyimlerimizde gelişen duyguları değişik örnekler vererek daha da geliştirdi, nihai olarak aşkın toplumsal, sosyolojik bir hakikat olduğunda ortaklaştık.

Bu anlamda 21. yüzyılın en ilginç, orjinal ve temiz aşkı Kürdistan zemininde, özgürlük hareketi içinde yaşıyor diyebiliriz. Buna sosyolojik aşk demenin hiçbir sakıncası yoktur. Kürdistan Özgürlük Hareketi ve esasta da onun içinden doğan Kadın Özgürlük Hareketi toplumsal bir Aşk hareketidir. Bütün geleneksel, klasik aşk tanımlarının dışında, maddeci, cinsiyetçi, bedensel tüketici, öldürücü, bencil ‘aşk’ların ötesinde bir Aşk hareketidir. Bu gerçeği daha sonraki satırlarda biraz daha somut bir biçimde açmaya çalışacağım. Ama önce hafiften bir tarihe ve günümüz dünyasının sahte aşklarına ve bozulmuş cinsiyet kimliklerine dokunmaya çalışalım.

Kullar, Köleler, Benciller, İktidarcılar Aşık Olabilir mi?

Resmi tarihte değil ama halkların sözlü tarihinde kalıcılaşan, dilden dile, yürekte yüreğe, türküden türküye günümüze akıp gelen aşk hikayeleri vardır. Unutulmaz, defalarca dinlendiğinde bile yürekleri yakan, nedeni bilinmeden bilincini alt-üst eden aşk hikayeleri, türküler, şiirleri... Doğuda, Batıda, Ortadoğuda, Kürdistan’da hemen her yerde, her toplumda toplumsal hafızada yer etmiş aşk hikayeleri... Şirin ile Ferhat, Leyla ile Mecnun, Zin ile Mem, Adule u Derweşe Avde, Nurê u Salih, Binevş u Cembeli, Xece u Siyabend, Juliet ile Romeo, Tristan ve İzolde, Lancelot ve Guinevere ve başkaca toplumlarda nice trajik aşk hikayeleri.

Hepsi de çektiği büyük acılarla, ayrılık ve özlemle, buluşamama ile, özlem, sabır, emek, cesaret ve yiğitlik, etrafında şekillenen dostluk ve ihanetle, kendilerine çizilen her türlü

sınırı başkaldırı ile ortaklaşır. Yaşandığı çağlarda bir türlü kabul görmezler, fiziki olarak kavuşturulmazlar, kavuşamazlar, ya biri ya da ikisi birden ölür ama aşkları ölümsüzleşir. Bedenler ölür ama bu bedenlerin yaşadığı aşk ölümsüzleşir, yüzlerce, binlerce yıl dilden dile dolaşır durur. Nehirlerin sürekli akışı gibi bu aşklar da akar giderler toplumsal hafızanın dehlizlerinde.

Adeta şunu anlatır bizden öncekilere ve bizlere: Aşk özgürdür, özgürleştiricidir. Aşkın sınıfı yoktur, uygarlık-sistem karşıtıdır, sınıf karşıtıdır. Özünde her zaman birleştirici yanıla toplumsaldır, sosyaldır, bu anlamda da sosyolojiktir. Ağırlıklı olarak iki kişide ya da kadın ve erkekte somutlaşması semboliktir, aşk özünde toplumsaldır, doğasaldır, evrenseldir. Aşk her yerdedir, her zaman ve mekan içinde vardır, ancak onu hissedecek bir yürek, görececek göz, duyacak kulak gerektir. Sınıflı uygarlığın parçaladığı, böldüğü, hissizleştirdiği yürekler bunu hissedemez, anlayamaz, buna dokunamazlar. Aşıkları ayıran, aşka ihanet eden bu sınıflaştırıcı uygarlıktır. Bu nedenle de aşk özgürlüktür, uygarlığın parçalayıcı sınırlarını aşmaktır, bedende başlayıp ruha akan ve ruh kaynaşmasında hep tamamlanmak isteyen bir duygu sentezidir. Ruhta tamamlanmak için ölümü de göze alır ve aşk özgürlük ruhuyla hafızalara kazınır. Aşk, bedeni aştığında ölümsüzleşir ve özgürleşir.

Çağımızda da aşk, hep aranandır, eksikliği hissedilendir. İyi-kötü, yaşlı-genç, kadın-erkek, üçüncü cins, sosyalist, kapitalist, işçi, köylü, patron, Türk, Kürt, Alman, Arjantinli, Güney Afrikalı, Çinli, Hristiyan, Müslüman vd. herkesin aradığı, peşinden koştuğu bir duygu sentezi ve zirveleşmesidir. Sınıf, yaş, farklılık tanımadan herkesin dokunmak istediği bir sentez. İçsel olarak böyle olmakla birlikte, oluşturulan sınıflarla, aranan ama bulunamayan, dokunmak istenilen ancak dokunulamayan, hissedilmek istenen ancak hissedilemeyen ve aşka ihanet içinde olunan bir yaşam, kadın ve erkek, toplum gerçekliği ortaya çıkmıştır.

Aşka ihanet edilen yaşam nasıl bir yaşamdır? Çağımızın modern kapitalizminin yarattığı kördüğümünü yerelden ve evrenselden çözmek istiyorsak, özellikle de kadın hareketleri olarak aşklı yaşamı ve aşka ihanet eden yaşamı doğru tanımlamalı ve ayrıştırmalıyız. Bu çürümüş ve her yerinden kokuşmuş, tükenmiş kapitalist sistemi en çok ayakta tutan, nefes veren, aşka ihanet etmiş gerçekliğin toplumsal yaşamdaki meşrulaşmasıdır. Yani toplumun iki esas öznesi olan

Ağırlıklı olarak iki kişide ya da kadın ve erkekte somutlaşması semboliktir, aşk özünde toplumsaldır, doğasaldır, evrenseldir. Aşk her yerdedir, her zaman ve mekan içinde vardır, ancak onu hissedecek bir yürek, görececek göz, duyacak kulak gerektir. Sınıflı uygarlığın parçaladığı, böldüğü, hissizleştirdiği yürekler bunu hissedemez, anlayamaz, buna dokunamazlar. Aşıkları ayıran, aşka ihanet eden bu sınıflaştırıcı uygarlıktır.

kadın ve erkeğin, sözde aşk adına, özelleşmiş iki'liğe ve özellikle de cinsellikte sıkıştırılmış iki'liğe hapsedilmesi, yaşama, topluma, aşka ve evrene en büyük ihanet olmaktadır. Kadının ve erkeğin birbirine tapulanması, birbirinin malı-mülkü haline gelmesi, "benimsin" denilerek sahiplenilmesi, toplumsal yaşamı yaşanmaz hale getirir iken, kapitalist sistemin de uzun ya da kısa süreli 'aşk' ilişkilerinde ömrünü uzatmasına yol açmaktadır. Bizim bildiğimiz ve hissettiğimizden daha fazla egemen sistem buradan beslenmektedir. Bugün kapital-sermaye, ulus-devletler ve endüstriyal sistemin esas pazar alanı, kadın ve erkek ilişki alanı, 'aşk' alanıdır. Bu alanda artık alınıp satılmayan neredeyse hiçbir şey kalmamıştır. Yine bu alan tam bir cinayet, katliam, tecavüz, taciz, istismar alanı haline getirilmiştir. Günlük yaşamın artık doğal bir durumu haline gelen, "Ya benimsin ya kara toprağın" söylemiyle egemen erkekliğin cinayetleri, toplumsallığından koparılmış ve güdülere sıkıştırılmış erkekliğin tecavüzleri, dayakları, işkenceleri, sataşmaları, laf atmaları, kadınları yerlerde süründürmeleri, aşağılamaları... Tüm bunlar dikkat edilirse NORMALLEŞMİŞ! Ama vicdanı, ilkesi olan toplumlar, bireyler böyle bir durumu kabul edebilir mi? Gözünün önünde bir insana işkence yapılıyor iken buna ses çıkarmamak, olaya tanık iken müdahil olmamak ve bir izleyici olarak izlemek ya da kameraya çekmek, nasıl da korkunç bir durumdur! İşte burada toplum bunu kabullendiğinde, buna ses çıkarmamaya başladığında, yaşama bir ihanet vardır, kadına ihanet vardır, aşka ihanet vardır.

Kadın iradesi yoksa aşk da yoktur, yaşam da yoktur. Var gibi gözüken yaşam aslında bir insan ve toplum yaşamı değildir ya da insana-topluma layık bir yaşam değildir. Bu bambaşka bir şeydir. Hayvanca bir yaşam demek de doğru olmuyor, çünkü gerçekten hayvanların bu konuda gayet ilkeli bir duruşları vardır. Şimdi burada neyi görüyoruz? Yaşamın bitirilişini görüyoruz. Nerede yaşam yok ediliyor? Erkek egemenliğinin aşk adına kadını aşağılamasında, sahiplenmesinde, kendini tanrı ya da devlet yerine koyarak yaşam hakkı da dahil olmak üzere her hakkı kendi tekelinde görmesinde yok ediliyor. O zaman burada toplum, toplumsal ruh kalır mı? Bir insan kendini topluma karşı sorumlu görmüyor ise, o insan insan olabilir mi? Vicdanlı, ahlaklı, duygulu bir insan olabilir mi? Toplumun yarısı olan kadınlar böyle bir iradesizleşme bombardımanı altında iken hangi insani, toplumsal duygu gelişebilir? Aşk nasıl gelişebilir? Sevgi nasıl doğar? Bırakalım aşkı, sevgiyi, birbirinin gözüne nasıl bakar? Nasıl yan yana yürüyebilir? Nasıl birbirine dokunabilir?

Aşk temiz, vicdanlı, ilkeli bir yürek ister. Temiz, eşitçe ve özgürce bakabilen göz ister. Aşkın bir toplumsal iklimi vardır. Her yaşam ikliminde, her bir aradalık ikliminde aşk yaşanmaz. Aşk çok onurlu ve seçicidir. Her ilgi, her sevgi, her elektriklelenme aşk değildir. Bunlar düşük yoğunluklu bazı duygulanma çeşitleridir, ancak asla aşk değildir. Gerçek aşklar özgür toplumsallık ikliminde yeşerebilir. Toplumun temiz ise, eşitlik, demokrasi, özgürlük var ise, aşk da özgürce büyüyüp gelişir. O zaman çağımızda aşk yaşanmaz mı? Çağımız açısından aşk nasıl bir anlam kazanır?

Daha doğrusu Aşk nasıl bir sorumluluk ve görev yükler? Bunları tartışmak önem kazanmaktadır. Aşka aşık olmak, aşkın öznesi kadını ve erkeği, onu yaratan toplumuyla birlikte yeniden tanımlamak, özgürleştirme, eşitleştirme mücadelesi vermek, kirletilmiş tüm düşünce, duygu ve güdüler faaliyetleri arındırmak, her çeşitten bireyler ve topluluklar arası doğru ilişki tarzını geliştirmek, aşk iklimini oluşturur. Yani bize düşen aşkla, coşkuyla, heyecanla aşk iklimini yaratmanın mücadelesini vermek oluyor.

İşte burada da görüyoruz ki aşk asla bireylerle sınırlı değil, toplumsal ve tarihsel evrensel bir karaktere sahiptir. Toplumundan kopuk değil tam tersine topluma bağlı, toplumu ile karşılıklı bağımlılık ve dayanışma duygusu içinde, eşit ve özgür bir sevgi temelinde bireyler aşklı özgür eş yaşamın kapısını aralayıp içine girebilirler. Diğer türlü sürekli çokça tanık olduğumuz gibi bireyi, cinsleri ve toplumu bitirme pratiğidir. Ve kapitalist modernite de tamamen buna kendini dayandırmaktadır. Bu dayanağı elinden alıp toplumu, cinsleri özgürleştirme ve gerçek Aşkı geliştirme mücadelesine odaklanıldı mı, bu sistemin ayakta kalma gücü kesinlikle kalmayacaktır. Aşkın sihirli flütünü çalar gibi yaparak toplumları, kadınları, erkekleri kandırarak kendi peşinden sürükleyen sistemi, en çok da bu halkadan deşifre etmeli, yalanlarını, maskelerini bir bir indirmeliyiz, kara sevda ve güdüselliğin kör ettiği gözleri, sağır ettiği kulakları açmalıyız. Aşkla, bilgelikle, coşkuyla, heyecanla, sabırla, cesaretle, kararlılık ve ısrarla açmalıyız. Bu da aşk değil mi?

İnsan sadece cinsler arası yahut da toplumsal ilişki gerçekliği ile sınırlı bir varlık değildir. İnsanı insan yapan bir de birinci doğadır, evrendir. İşte insan yüreğinin bir de doğayı hissetmesi, yüzünü evrene doğru dönmesi gerektir. Ağacı hissetmeyen yürekten, bir serçenin ürkek hareketlerini göremeyen gözden, bir karıncanın yaşam emeğini anlamayan bir kafadan, karanlığın hele de aydınlığa doğru yol alırken ki zamanın kokusunu içine çekmeyen bir bedenden, ağaçtan yıldızlara, karıncadan galaksilere, bir kır çiçeğinden kara deliklere uzanamayan, sıçrayamayan bir beyin nöron sisteminden aşk gelişemez. Aşkın bir toplumsal iklimi olduğu gibi, doğasal ve evrensel iklimi de vardır. Kadın ya da erkek bireyin yüreğinde, tüm bunlarda kendini tanıma ve bilme cesareti olmalı ki, aşkın o yüceleştirici merdiveninden görkemle çıkabilsin. Yüreğindeki evreni keşfedebilme cesareti, evrende kendi yüreğini arama deliliği olmalı ki aşkla yanıp tutuşsun. Biz bilelim bilmeyelim, biz ispat edelim etmeyelim, bu evrende bir aşk hali var. İnsan odur ki evrenin bu aşk halini kendi halince bilmeye, anlamaya cüret eder. Anladıkça özgürleşir, özgürleştikçe aşklaşır, hakikatleşir. Evrenin aşk haline karışır, bütünleşir, evrensel aşka BİR olur.

Kullar, köleler, benciller, gözünü iktidar bürümüş maddeciler aşkı asla anlayamazlar ve asla yaşayamazlar. Kulun, kolenin, bencilin, iktidarın, ne ikili, ne doğasal ne de evrensel aşkı yaşama gücü vardır. Sevme, aşık olma kapasitesi yoktur, bu özelliklerini değiştir-medikçe de aşık olamayacaklardır. Aşkın sosyolojik ve evrensel değerlerini kendinde ve çevresinde oluşturamayanlar, bırakalım aşık olmayı AŞK'ın yanından bile geçemezler. Bunun ilkeleri, ölçüleri vardır.

Aşkın Toplumsal İçeriği İle Özgür Eş Yaşamlar Mı? Yoksa İktidar İçeriği İle Karılık Ve Kocalık Mı?

Yaşamda cinsler arası ilişkilerde eş mi olunacak yoksa birbirine tapulanan, sahip olan, mülk olan karı ve koca mı olunacak?

Eş yaşam, aşk, özgür kadın ve erkek, özgür toplum kavramları bu anlamda kilit rol oynar. Tekillik ve evrensellik ilişkisi, aşk ve özgür-eş yaşam kavramları açısından önemle ele alınması gereken bir ilişkidir. Aşkın bir sosyolojisinden ve özgür eş yaşamlardan bahsedeceksek, bu en başta toplumsal karakterli olmasını ve yine tekillik ve evrensellik ilişkisinin doğru kurulmasını ifade eder.

Eş olmak, eşleşmek ne demektir? Eş olma ile tekillik ve evrensellik ilişkisinin nasıl bir alakası vardır? Neden özgür eş olmada önemli bir rol oynar? Eş olmak, klasik matematikteki gibi, bir artı bir eşittir iki olmak mıdır? Yoksa bir'lerin eşleşerek yeni bir BİR olmaya doğru gitmeleri süreci midir? Örneğin belli orandaki Hidrojen elementi ile oksijen elementinin birleşmesi su maddesini oluşturur. Bu yeni bir BİR'dir, yeni bir durumdur, haldir. Şimdi bunun insan türünde gelişmesi ise çok daha üst bileşimlere yol açmaktadır. Güdüsellik bunu sığ, kısır bir çoğalma anlayışında, soy sürdürme anlamında yerlerde süründürürken, gerçek AŞK duygusu, anlamı ile hareket edilmesi çok değişik çoğalmalara, yepyeni anlam kapılarına doğru götürmektedir. Genel bir toplumsal ilişkilenme kültürü anlamında bunu ne kadar zengin ve çeşitlilikler içerecek biçimde yaparsanız, o kadar büyük bir bilinç, yürek ve beden gelişimi olur,

Eş yaşam, aşk, özgür kadın ve erkek, özgür toplum kavramları bu anlamda kilit rol oynar. Tekillik ve evrensellik ilişkisi, aşk ve özgür-eş yaşam kavramları açısından önemle ele alınması gereken bir ilişkidir. Aşkın bir sosyolojisinden ve özgür eş yaşamlardan bahsedeceksek, bu en başta toplumsal karakterli olmasını ve yine tekillik ve evrensellik ilişkisinin doğru kurulmasını ifade eder.

o kadar güzellik ve anlam yaratılır. Bu da yaşamı renklendirir, çeşitlendirir. Tıpkı doğamız gibi. Biz de insan yaradılışının doğadaki olması gereken manasına, hakikatine doğru yol almış oluruz. İşte bu yeni bir insan ilişki biçimidir. Genel olarak böyle iken, kadın ve erkek ilişki biçimi açısından da yepyeni bir çıkış açar. Yepyeni duygulara yelkenleri açar.

Acaba sadece insan toplumları mıdır aşkı, eşini, özgürlüğü arayan? Narin bir kır çiçeğinin en zorlu arazilerde, uçurum kenarlarında en güzel renklerini ve kokularını donanarak salmışına ne demeli? Hayvanlarda dişi ve eril arasında en güzel renklere, seslere ve emek gösterilerine davet eden duygu ne duygusudur? Çiçek neden en güzelinden kokmak ister, neden en güzel renklerle donanmak ister? Kuşlar, balıklar, yılanlar

neden karşı cins tarafından beğenilmek ister, beğenilmek için en güzel yeteneklerini sergilemek ister? Bu doğadaki eş arama gerçeği, salt güdünün ötesinde neyi ifade eder? Bir iken iki olma arayışı nedir? İki olmak matematiksel bir durum mudur yoksa ötesinde yeni bir hakikate ulaşmanın kapısı mıdır? Topraklarımızdaki o ünlü “Leyla’yı arar iken Mevla’yı bulma” deyimini, bize çok önemli bir hakikat kapısını işaret etmek ister gibidir.

Eş olmak, eşleşmek bir'den çok'luğa ulaşmanın, toplumla, doğayla, evrenle buluşmanın ilk kapısıdır. Aşk Leyla'dan başlar Mevla'ya doğru gider, ama eski seni yaka yaka, yıka yıka, en derin duyguları uçurumlardan kanatlandıra kanatlandıra gider. Aşk bir süreçtir, bir oluşum, tamamlanma, kaynaşma, yeniden yaratma duygusu, heyecanı, hazzı, acısı, fırtınasıdır. Aşk büyümlü bir duygudur, büyümlü yeniden yaratma duygusunun yüceliğinde, yoğunluğunda ve derinliğindedir. Aşk bu nedenle aydınlıktır, ısıtıldır, çekicidir, kaynaştırıcıdır, baştan çıkarıcıdır, enerji yoğunluğudur, büyük bilinç ve duygu yoğunluğudur. Çokça söylendiği gibi aşkın gözü kör değildir, bilakis aşkın gözü çok keskin görür. Gözü kör olan duygu aşktan ziyade kara sevdadır. Egemenler tarafından yenilmiş, çarpıtılmış, parçalanmış duyguların duyarsızlaştırdığı, toplumdan, doğadan, yaşamdan ve evrenden kopararak sınırlandırdığı ve karşı cinsin bedeninde, tekiliğinde bitirdiği kara sevdadır. Burada tekilerin kaynaşması da yaşanmaz, bir tekilin diğerine hakimiyeti, bencilliğini diğerine dayatma, hakim olma güdüsünden başka bir şey yoktur. Bu nedenle yoğun bir şiddeti de içinde barındırmaktadır. Aşk kavramını kesinlikle bu kara sevdadan ve yine salt cinsel ilişkiden ayırtmak, çağımızın en önemli sosyolojik, bilimsel ve felsefi çalışma konularındandır. Çağımızın en büyük kördüğümü burada yatmaktadır.

Özgür Eş Yaşam, Arifliğe ve Zarifliğe Erenlerin Aşkıdır!

Demokratik özgür yaşam anlayışına göre toplumda yaşanan cinsler arası aşk ilişkisi, özgür eş yaşam felsefesine denk düşer. Eş olmaktan bahsediyoruz, karı-koca olmaktan değil. Özgür Eş olma felsefesinde özgür kadınlık ve özgür erkeklik vardır. Bildiğimiz gibi karılık ve kocalık, cinsler arası ilişkide iktidarcılığın, şiddetin hâkim olduğu bir ilişki tarzıdır. El-Ubeyd ile hanedan kültür ile başlar, günümüze kadar evvel-ebedi varmış ve hep var olacaktıymış gibi zihinlerimize kazınarak gelmiştir. Devletçiliğin, iktidarcılığın, savaş kültürünün kadın ve erkek ilişkisine indirgenmesinden başka bir şey olmayan karı-kocalık, mevcut haliyle artık tam bir kördüğümüne dönüşmüştür. Karı-kocalık derken ille de evlenmiş, nikahlanmış, aynı çatı altında yaşayan kadın ve erkeklerden bahsetmiyorum, bu bir kültürdür, cinsiyetçi kültür olarak daha çocuk yaşlardan itibaren aşılır. Kızlar karılık kültürüne göre, erkekler de kocalık kültürüne göre büyütülür. Roller böyle paylaştırılmıştır.

Dolayısıyla bu mevcut karı-koca ilişki tarzının ciddi bir biçimde ele alınması, cesaretle çözümlenmesi gerekmektedir. Elbette ki bunlar kitaplarda, teoride, konuşmalarda çokça çözümlenmiştir, çok değerli çalışmalar da ortaya çıkmıştır. Ancak şimdiki acil ihtiyaç pratik olarak bu ilişki biçiminin, bilinçsiz bir biçimde farkında olmadan yaşamı nasıl zorladığını, yaşanılmaz kıldığını, kördüğümlere çevirdiğini topluma gösterebilmek, anlatabilmektir. Toplum bilinçsizce yaşarken, devlet ve iktidarlar bilinçlice bunu yönlendirmektedir. Herkes anasından, atasından ne gördüyse, devlet, okul, askerlik ona ne veriyse öyle yapıyor. Ama artık özgürlük okulunun bilinç değerleri çok önemli bir düzeye varmıştır. Gerek sosyalist hareketler olarak, gerek feminist hareketler olarak özgürlükçü büyük değerler birikimi vardır. Dolayısıyla özgür eş yaşamın ilk ve temel bir gereği, bu özgürlükçü birikimle kadını, erkeği, toplumu, genci, çocuğu bilinçlendirmek, aydınlatmaktır. Eski ilişki tarzlarına dair soru işaretleri oluşturmak, çelişki oluşturmak, rahatsızlık yaratmak gerekmektedir. “Her işin başı eğitimidir” sözü çok doğru ve yerinde bir sözdür. Bu işin başı da, yani özgür eş yaşamları yaratma işinin başı da eğitimidir, bilinçlenmedir, aydınlanmadır.

Bunun için ulaşabildiğimiz her ev bir özgür eş yaşam okulu olmalı, tanıdığımız her yaştaki kadınlar ve erkekler özgür eş yaşam okulunun özgürlük öğrencileri olarak ele alınıp eğitilmeli, aydınlatılmalıdır. Özellikle de çocuklar ve gençlere her zaman öncelik tanınmalıdır. Canı gönülden bilinçlendirilmelidirler.

Karı-koca ilişkisi çokça bilindiği gibi özel alandır, dokunulmazdır, karışılmazdır. “Sevilir de dövülür de”! Kimsenin tartışma konusu yapmaya hakkı yoktur. Ancak özgür eş yaşamın çok önemli bir özelliği bu ilişkiyi çok özel, dokunulmaz, mal-mülk alanı olmaktan çıkarmasıdır. Zaten bundan çıktığı oranda ilişki eş’leşen bir ilişkiye dönüşür. Özel alan olmaktan çıkartıp aleni, sosyal, dışa açık bir ilişki alanına dönüştürmeliyiz. Çünkü bir ilişki ne kadar kadın ve erkekle sınırlı hale geliyorsa, o kadar dayanılmaz ve çekilmez, şiddet dolu, tecavüz dolu bir ilişkiye doğru gidiyor. Oysa toplumuna, onun eleştirilerine, görüşlerine, çözüm yaklaşımlarına ne kadar açık olsa o kadar sevgi ve aşk üreten bir ilişki olur. Toplumundan kopan bir kadın-erkek ilişkisi, toprağından kopmuş bir ağaç gibidir. Toprağından, kendi köklerinden kopan bir ağaç ne kadar ağaç olabilecekse, toplumundan kopan bir kadın-erkek ilişkisi de o kadar olur. Kendisi değildir, kökleriyle değildir, birazcık yaşar, cılızca yaşar, gerisi çürüme ve ölüm üretir. Bu nedenle ilişkinin güzelliğini de, çelişkisini de toplumuna açık sunabilmelidir. Toplumuna karşı en doğru, anlamlı, iyi ve güzel ilişkiyi yaşatma gibi bir sorumluluğu olmalıdır. Vicdanen ve ahlaken bu sorumlulukla hareket etmelidir. Bu nedenle kesinlikle özel alan olmaktan çıkarılması gerekmektedir.

Özgür eş yaşam ilişkisinde psikolojik, fiziki, cinsel içerikli şiddete yer yoktur. Özellikle de egemen erkek cinsinin şiddeti, yaşamı tahmin edilmeyecek düzeyde zehirlemektedir. “karımdır, istediğimi yaparım, döverim de, tecavüz de ederim, severim de” demek kadar korkunç bir şey olabilir mi? Bunların bazıları açık yaşanır, bazıları da gizli.

Makro iktidarlar olarak devletler de bunu destekler. Çünkü makro iktidarın sürdürülebilmesi için mikro iktidarların (koca-baba-egemen erkek iktidarı) sağlam olması, tartışılmaz, dokunulmaz olması gerektir. Makro ve mikro iktidarların görünmez ittifakı ile karı-koca ilişkileri tam bir iktidar ve şiddet alanı haline gelir. Ama eş yaşamda erkeğin kadın üzerinde, kadının erkek üzerinde iktidar kurmasına, hakim olmasına yer yoktur. Bu nedenle şiddet dürtüsü de harekete geçmez. Çünkü kimse kimsenin sahibi, malı, mülkü değildir. Herkes eşittir, özgürdür, tercihleri onları buluşturmuştur ve onlar bunun anlamına, güzelliğine göre ilişkilerini geliştirirler. Özgür erkek gücünü aklında, duygusunda, dilinde, ilişki sanatında yaratarak anlamaşan erkektir, cinselliğinde ya da fiziki gücünde değil. Özgür kadın da aynı biçimde gücünü aklında, duygusunda, dilinde, ilişki sanatında yaratandır. Böyle bir düzey doğal olarak ilişkileri anlamlı bir düzeye taşır.

Özgür eş yaşamın Aşk’ında her iki cins için de bilinç, mütevazilik, onur, yiğitlik çok önemli bir ölçüdür. Yine anlam arayışı, ilişki gücü, ilişki kurma gücünü ezbere değil beyninin öz salgılarından alabilme kapasitesi, ötekini yüreğine alabilme ve kendi yüreğini sakıncasız-çekincesiz verebilme özellikleri olabilmelidir. Çelişkileri fiziki gücüyle değil, akıl gücüyle, duygu-his gücüyle çözebilme asıl yiğitliktir. Çağımızın yiğitlik ölçüsü budur. Özgür eş yaşam bir anlamda ilişki içindeki çelişkileri akıl ve duygu gücüyle çözebilme sanatı, felsefesi olmaktadır. Yaşamda, insanda, kadında ve erkekte hiçbir zaman çelişki, uyumsuzluk bitmeyecektir, her zaman var olacaktır, özgür eş yaşam ilişkilerinde de bu var olacaktır. Ancak özgür eş yaşamın ilişki biçimindeki fark, bu çelişkileri akıl ve duygu gücü, ortaklığı ile çözebilme gücünde ortaya çıkacaktır. Karıştılaşarak, birbirini yok ederek, aşağılayarak, görmezden gelerek, çekiştirerek değil, birbirini kapsayarak çelişecek, iterken çekebilecek gücü de geliştirecektir. İtme ve çekme yasaının bir izdüşümü de bu ilişkide olabilmelidir. İşte bu tarzdaki iki’li ilişkiden çoklu bir BİR’lik doğacaktır.

Özgür eş yaşam ilişkisi demokratiktir, birbirinin düşüncesine saygı duyar, dinler, iradesini esas alır. Ötekinin farklı olmasına, farklı düşünmesine öfkelenmez, kendisiyle aynılaştırmaya çalışmaz. Onun da bir iradesi olduğunu bilerek farklılığına saygı gösterir. Farklılığı ile onu yüreğine taşır. Bu, aynı zamanda ilişkinin ahlaki yönüne de işaret eder.

Eşitlikçidir, ama bu kaba bir eşitlik anlayışı değildir. Nitekim burjuvazinin ortaya koyduğu eşitlik anlayışı ile özgürlük birbirine karıştırılmaktadır. Çağımızda kapitalizmin en çok

Özgür eş yaşam bir anlamda ilişki içindeki çelişkileri akıl ve duygu gücüyle çözebilme sanatı, felsefesi olmaktadır. Yaşamda, insanda, kadında ve erkekte hiçbir zaman çelişki, uyumsuzluk bitmeyecektir, her zaman var olacaktır, özgür eş yaşam ilişkilerinde de bu var olacaktır. Ancak özgür eş yaşamın ilişki biçimindeki fark, bu çelişkileri akıl ve duygu gücü, ortaklığı ile çözebilme gücünde ortaya çıkacaktır.

yanıldığı boyutlardan biri de budur, sahte ve kaba eşitlik anlayışı. Yani “erkek de kadın da çalışırsa eşittir, erkek de kadın da bulaşık yıkarsa eşittir...” vb. durumlar, eşitlik ve özgürlük olgusunu kaba bir sınıra mahkum etmiştir. Elbette bunlar da reddettiğimiz durumlar değil, o anlamda değil, ancak bunu son nokta olarak görüp; bu da yaşandı mı eş, eşit ve özgür olduğunu sanmak çok büyük bir kandırmaca olmaktadır. Hiç de böyle değildir. Evet, yaşamın ortak sorumlulukları ve işleri vardır, bunlar kesinlikle paylaşılmalıdır, ama esasta gerçekten ruhunun derinliklerinde erkek kadını kendine eşit görüyor mu, ya kadın kendini erkekle eşit hissediyor mu gerçekten? En ezilen olduğu için başta kadın olmak üzere her iki cins de düşüncede, duyguda, yaptığı işte, cinsellikte ve yaşamın her alanında gerçekten eşit hissediyor ve davranabiliyorlar mı? Bunları birbirleri ile cesurca tartışıp çözebiliyorlar mı? İşte buradan bakarak özden bir eşitleşmeyi, eş hissetmeyi yaşamak çok önemlidir.

Dürüsttür, yalansızdır, aldatmasızdır. Yalan söylemeye gerek duymaz ya da duymamalı. Yaşanan her an hakiki olmalı, sahteliklere yer olmamalıdır. Ne kadın ve ne de erkek bu çirkinliğe meyil ve geçit vermemeli.

Özgür eş yaşam ikilisinde, tüm dünya bu iki’den ibaret değildir. İlişki dünyaları genişler, birbirleri kadar dostlarını, komşularını, hatta dünyanın bir köşesinde tanımadıkları birilerini bile düşünmeli, hissetmelidir. Birbirlerini kafeslememeli, sık boğaz etmemeli, birbirlerinin dışında da ayrı ayrı insan ilişkileri, çalışmaları, uğraşları ve yaşamları olmalıdır. Birbirlerine anlatacakları, birbirleri ile paylaşacakları duygu ve düşünce deneyimleri olmalı, birbirlerini bir de böyle zenginleştirebilmelidirler.

Özgür eş yaşamda eşler birbirleri ile politika, felsefe, sanat, iş ve daha birçok birbirini büyütecek boyutlarda tartışmalar yürütmelidir. Her anında birbirine anlamlı düşünceler ve duygular verebilen bir ilişki tarzını yaratmalıdırlar. Düşünce ve duyguların paylaşılması, çelişki ve çatışmalarıyla yaşanan bütünleşme, kaynaşma, bedenlerin birleşmesinden çok daha farklı bir anlam yaratır ve ayrı bir anlam katar ilişkiye, kadına ve erkeğe. Düşünsel paylaşım, AŞK’ın en saf hallerindendir. Büyütür, yüceltir.

Özgür eş yaşam ilişkisinde bedensel temas-ilişki olur veya olmaz, bu kişilerin kendi iradelerine, istem ve arzularına kalır. Ancak bunda da bir özne diğer öznenin iradesine, arzularına saygı göstermelidir. Karşıdakinin iradesine rağmen, zorla, istemsiz bir beden ilişkisini, cinsel ilişkiyi dayatmak, tecavüz kapsamına girer. Özgür bir erkek ve kadın ilişkisinde elbette ki bu asla kabul edilemez bir suçtur. İradeye, bedene saygı esastır.

Çocuk yapmak ise öyle rastgele, güdüsel bir rastgeleliğe bırakılmayacak kadar ciddi bir konudur. Ciddi bir kararlaşmayı, hazırlığı gerektirir. Mevcut dünyaya çocuk getirmek ne kadar doğrudur bu ayrı bir konu, ancak bir çocuk yapma istemi varsa da bu çok yönlü düşünülüp öyle sonuca gidilmelidir. Bir de bu kararı almada kadın belirleyici konumdadır. Çünkü o çocuğu karnında taşıyacak, doğuracak ve yoğunluklu olarak bakacaktır. Kadının bu konuda net olması, istekli olması çok ama çok önemlidir.

Yaşamın bu kadar renksiz olmasında, zorla analaştırılan kadınların bıkkınlıkla ve istemeyerek çocuklarını yetiştirmelerinin ne kadar payı var, düşünmeye ve araştırılmaya değerdir. Çocukların özgürce büyümesi, ana olacak kadınların hazır olmaları, istekli olmaları, bilinçli bir biçimde karar vermeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle kesinlikle çocuk yapmada son kararı kadın vermelidir.

Demokratik karakterde olduğu için kararlar ortak alınmalıdır. Tekçi, egemen erkek hakimiyeti olmaz. Kadın açısından da tabii ki iktidarcı yaklaşımlar kabul edilmez. Doğru olan çözümleri ortak geliştirmek, kararları birlikte alabilmek ve birlikte uygulamaktır. İşte kadın-erkek ilişkilerinde bu demokratik ilke ne kadar doğru ve sağlam bir biçimde uygulanırsa, toplum o kadar dönüşür, devletçilik, iktidarcılık o kadar eritilir, alanları o kadar daraltılır ve yok edilir. Bu kültürü buradan başlayarak geliştirmek o denli önemlidir ki! Karı-kocalık kültürü devletçilik ve iktidarcılığı ne kadar güçlendiriyor ve ayakta tutuyorsa, özgür eş yaşam kültürü de demokratik modernite ve demokratik ulus sistemini o kadar geliştirecek, güçlendirecek ve binlerce yıla damgasını vuracak güce sahip kılacaktır.

Özgür eş yaşamda çocukların özenle ve özgürce eğitilmesi, bilinçlendirilmesi de çok önemlidir. Burada çocukların da mülk olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Dilde bile “çocuk sahibi olmak” denir. Karı-kocalık kültüründe çocuk sahip olunacak bir mal-mülk gibidir. Çocuk hiyerarşinin en altlarında kalanlardandır ve küçüklüğüyle savunmasızdır. Çocuklar yaşamı yeni öğreniyor olabilirler; ancak asla duygusuz, hissiz, bilinçsiz değildirler. Herkes kendi çocukluğunu, hissettiklerini, yaşadıklarını hatırlasa bunu çok iyi bilir. Bu yüzden çocuk ruhunu özgür bırakmak, kırmamak, çocuğa şiddet uygulamamak gerekir. Özgürce, deneyimlerle, insan ilişkileri içinde, doğa içinde, meraklarını gidere gidere öz eğitimini gerçekleştirmenin önünü açmalıdır anne ve baba. Çocuğa öğrettikleri kadar çocuktan da öğrenmeyi bilmelidir. Çocuk zihni ve dili en hakiki zihin ve dildir. Çocuk karşısında bu kültürü geliştirebilen bir anne-baba, kadın-erkek, özgür eş yaşamın temellerini çok güçlü atmış, yeni nesilleri doğru büyüterek binanın duvarlarını da yükseltmiş demektir. AŞK burada çocuğa bulaşan bir özgürlük dalgası olur, iki’liğin çocukta yeni bir BİR’liğe doğru gidişin farklı bir boyutunu görürüz. Bedensel ifadesini böyle bulur. Bir yanıyla bunlar toplumun geleceğinin, sağlığının, anlamlı yaşamının garantisi de olur. Diğer bir yön ise, çocuklar toplumun çocuğu olmalı, sadece kanını taşıdığı anne ve babasının değil. Toplum çocuklara bu gözle bakarken, çocuklar bir bütün topluma bu gözle bakmayı öğrenirler. Anne ve babalar da “varsa yoksa benim çocuğum” milliyetçiliğinden, sahipçiliğinden çıkmaya başlarlar. Çocuklar ne salt anne-babanın dar aile alanına ve ne de devletin insafına bırakılabilir. Esas olan toplumun çocuğu olmalarıdır. Öyle olduğunda çocuk cinayetleri, çocuk işçiliği, çocuk fuhuşu, çocuk tecavüz ve tacizleri, çocuk işkenceleri, şiddetleri son bulabilir. Topluma “her çocuk senin çocuğundur” kültürünü ne kadar kazandırırız, o kadar bu çocuk vahşetinin önüne geçebiliriz.

Özgür eş yaşamın eşleri maddiyata, paraya değer vermez. Kendisine gerektiği kadar, ihtiyacı kadar yeterlidir, gerisi fazlalıktır, israftır, gereksizdir, dönüp de bakmaz. Ne kadar maddiyat ve para, o kadar yozluk, açgözlülük, kendinden ve birbirinden uzaklaşma yaşanır. Madde ve para hep maneviyatı kölesi yapmak ister, kendine mahkûm etmek ister. Nefs mücadelesiyle, ihtiyaçtan fazlasına hep “dur” diyen, kabul etmeyen, ihtiyacı kadarı ile yetinen bir yaşam duruşunu ve ortaklığını yaratmak bu anlamda önemlidir. Demokratik ve özgür eş yaşamın maddesel ortamı böyle olmalıdır ki özgürlüğünü koruyabilsin.

Yine bu yaşam tarzında kadının kendi cinsiyle örgütlenmesi hayati önem arz etmektedir. Çünkü kadın örgütsüzleştğinde, yalnızlaştığında köleleştirildi, yaşamın dengesi bozuldu, sahte ve yalan, sömürücü sistemler baş gösterdi, bugüne dek de ağırlaşarak geldi. Bir toplumda kadının iradeli olması, onun örgütlü olması ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle her zaman kadının örgütlü bir yapısı olmalıdır. Özellikle de günümüzde dengenin kadın aleyhine bozulduğu, her türlü şiddetle karşı karşıya olduğu bir zaman diliminde, bu her şeyden önemlidir. Kadının kendini savunması, eşit bir yaşam düzeyini geliştirebilmesi, her açıdan bir iradi duruşu sergileyebilmesi için bu gereklidir. Kadın asla yalnız kalmamalıdır. Erkek de bunu kabul etmeli, saygı duymalıdır. Kadın yaşamının önemli bir yanı, örgütlü, politik olması ve öz savunmasını yapmasıdır.

Daha birçok husus belirtilebilir şüphesiz. Belirtilmeli de. Belki de en az tartıştığımız boyut, toplumda özgür eş yaşamları nasıl inşa edeceğimizdir. Ki bu büyük bir yetersizliktir bizler açısından. Daha da tartışılmalı, somutlaştırılmalı, pratiğe geçirmenin büyük çabası verilmelidir.

Bir toplumda kadının iradeli olması, onun örgütlü olması ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle her zaman kadının örgütlü bir yapısı olmalıdır. Özellikle de günümüzde dengenin kadın aleyhine bozulduğu, her türlü şiddetle karşı karşıya olduğu bir zaman diliminde, bu her şeyden önemlidir. Kadının kendini savunması, eşit bir yaşam düzeyini geliştirebilmesi, her açıdan bir iradi duruşu sergileyebilmesi için bu gereklidir.

Evet, burada bu özgür eş yaşamın öznesi olan özgür erkek ve özgür kadının ariflik (erkek bilgeliği anlamında) ve zariflik (kadın bilgeliği anlamında) mertebesinde kendini eğitime, bilinçlendirme, hem birbiri ile ve hem de toplumu ile kaynaşma düzeyi yaratılmalıdır. Bu ise öyle kolay bir durum değil, bu bir nefis mücadelesi, örgüt mücadelesi, politik mücadele, öz savunma mücadelesidir. Tarihin en büyük kaygalarındandır. Çok zordur. Bu nedenle arifane bir yoğunlaşma ve kendini adama, zarifane bir incelikle somutlaştırma, örgütlenme ve mücadele etme olmazsa, özgür eş yaşamlar inşa edilemezler. AŞK’la inşa edilmesi gereken eş yaşamlar, ancak ariflik ve zariflik mertebesine ulaşma mücadelesini vererek gelişebilir. Ortadoğu’da, Kürdistan’da aşklar öyle kolay yaşanmıyor, yaşananlar

hep büyük trajedileri ifade etmiş. 21. yüzyılın Kürt aşkı, Ortadoğu aşkı toplumsal gerçeklik içinde büyük iç ve dış mücadeleler vererek bir eş yaşam sistemine dönüşebilir. “Ben seni sevdim, sen de beni seviyorsun”la olacak bir şey değildir bu. Tekrar belirtmek isterim ki, AŞK’ın aydınlığı ile bilinçlenme, örgütlenme, mücadele ve öz savunma... Bunların olmadığı yerde AŞK’ı aramak, ya romantik hayallerde yenilmiş bir aşk arayışısı olmayı, ya Eros’tan gelen erotik cinsellikte AŞK arayışını ve kendini tüketmeyi, “benimsin” tuzağında ölüp öldürmeyi, güdüsellikte tecavüzcülüğü getirir ki anlık, saniyelik olarak zaten dünyanın her yerinde acıyla bu gerçeği yaşıyoruz. Bu anlamda tüm bunlara son vermenin önemli bir çözümü olan özgür eş yaşam felsefesine daha da yoğunlaşılabilir, geliştirilebilir, yaygınlaştırılabilir.

Dağlıların Aşkı...

Evet, bir de dağlıların aşkı var. “Yar göğsüne baş komadan vurulup düşenlerin” aşkları var, yüzlerce, binlerce erkek ve kadınların aşkları var. Yazılmamıştır. Kapitalist modernitenin sahte ve kirli yaşamında, aşklarında yaşayamayıp da dağların nefesinde aşkı soluyanlar, bambaşka bir aşkı yaratanlar var. Ruhlarıyla, düşünceleriyle, gülüşleriyle, derin duygularıyla, terden sıırılsıklam hale getiren emek güçleriyle ve topraklarına, topraklarının insanlarına, yoldaşlarına büyük bir AŞK ile bağlı olup da kendini ölüme, uçurumlara atmakta bir an bile tereddüt etmeyenler var. İşte dağlar şimdi bu AŞK’ın iklimindedir, mevsimler bu AŞK’a göre oluşuyor, hayat buna göre dönüyor. Analar, kadınlar, genç kadınlar şimdi bu dağlarda yaratılan AŞK’ın aydınlığı ile aydınlanıyor ve aydınlatıyor. Erkek egemenliği, onun zirveleşmiş kapitalist sistemin maskeleri, yalanları bir bir bu hakikatin sıcaklığında, ışığında eriyor. Buradan özgürleşen kadınlar ve erkekler, ilişki biçimleri geliyor. Egemen soykırımcı faşist erkekçi sistemlerin topraksızlığına, kimliksizliğine, iradesizliğine, aşksızlığına inat, 21. yüzyılın ilginç, orijinal ve temiz AŞK’ları dağlarda yeşeriyor, kırlara, ovalara, şehirlere dalga dalga özgürlük olarak yayılıyor.

Ve tabii ki tüm bunları deneyimleme, anlama ortamı, alanı sağladığı için, derin bir Kadın özgürlük yoğunlaşmasına, örgütlenmesine, mücadele gücü oluşturmaya, dil gücü yaratmaya bizi hep sevk ettiği için borçlu olduğumuz Öcalan var! Tüm klasik aşkların ötesinde bizleri bu AŞK’la tanıştıran, tekilden evrensele, maddeden enerjiye doğru giden AŞK’la buluşturan AŞK EMEKÇİSİ Abdullah Öcalan Kürdistan’da, Türkiye’de ve Ortadoğu’da büyük bir çığır açmıştır. Bizlerin Aşkı bu dağlarda özelleşmiş iki’liği aşılıyor, fiziği aşılıyor, çokluğa doğru taşıyor, derin bir metafizik oluşturuyor. Zordur, bedelleri ağırdır, ama farklı duygu tatlarının iç içe olduğu büyük bir güzelliği vardır.

Bu Özgür Aşkın Önderliğini ve Ölümsüzleşen Aşk Yolcularını-Yoldaşlarımızı bu yazı vesilesi ile selamlamak isterim, bir borç olarak.

Son söz mahiyetinde;

Aşk gibi kutsal ve anlamlı bir hakikatin, ölme ve öldürme ile, bireycilik ile, madde-beden ile eş anlamlı hale getirilerek tüketildiği, çarpıtıldığı bir çağda, aşkın sosyolojisini tartışmak doğrusu çok zor. AŞK gibi bir anlam deryasının anlamsızlık girdabında boğulduğu bir zamandayız. İktidar odaklarının savaşlardan kan gölüne çevirdiği, endüstriyalizmin kar hırsından nefes alınamaz bir dünya haline getirdiği, her an tecavüzün, cinayetin, iliklerine kadar sömürünün, alınıp-satılmanın, soykırımların, kadın kırımların, toplum kırımların, gençlik ve çocuk kırımlarının yaşandığı bir mekân ve zamanda AŞK'ın sosyolojisini değerlendirmek gerçekten de çok ama çok zor. Yazmaya çalıştım, daha çok kendi yaşamımızın yaratmış olduğu bakış açısı üzerinden yorumlamaya çalıştım. Esin kaynakları bellidir. Kadınların ortak aklı ile, eleştirilerle, yetersizlikleri tamamlama kültürü ile daha da yetkinleştireceğimize inanıyorum. Ancak asıl olan özgürlük zihniyetini kadına, erkeğe, çocuğa, gençliğe, analarımıza, babalarımıza kazandırabilmek ve kazanılan bu özgürlük zihniyetini egemen erkeğe, devletlere, soykırımcı, kadın ve çocuk kırımcı faşist iktidarlara karşı her yerde ve her zamanda savunabilmektir. Sadece savunmak da değil, özgürlüğün ve aşkın alanını daha da genişletmek üzere büyük bir özgüvenle, iradeyle, cesaretle, AŞKLA bunların üzerine yürüme ve başarma görevimiz ve sorumluluğumuz vardır.

Alişer ve Zarife'nin Aşkında Gizli Olan Anlam: Heval

Nergiz Göksu

Dağ unutmaz Alişer'i

Rüzgarda saklar

Gül unutmaz Zarife'yi

Şebnemde saklar¹

Kürdistan tarihinde sevgilerini özgürlüğe adayan kahramanlar az değildir. Hem tarihe hem topluma hem de toplumun temeli olan eş yaşama dair bir not düşen bu kahramanlardan Edule ve Derwêş'in anlamlı direnişi, Alişer ve Zarife'nin hevaliği yine Reşoya Silo ve Zeyno'nun birbirlerine güveni ayrıca incelenmeye değerdir. Bugün bu aşkların sosyolojisini, kültürünü ve sanatını yaratan ardılları olan Zeryanları ve Çiyagerleri anlamak ise başlı başına özgürlüğü nakşetmektir.

Zarife'nin Alişer'e “heval” demesiyle farklı bir anlama zemin hazırlayan Koçgiri direnişini anlatmak elbette bu yazının konusu değildir. Ancak Zarife ve Alişer'in özgürlük mücadelesinde saklı olan direnişini ve eş yaşam ilişkilerini anlamak önemlidir. Mücadelelerinin yanı sıra eş yaşamda yakaladıkları saygı, sevgi ve güven ile de tarihe not düşen bu kahramanların hikayesi gerçekleşmeyen aşkların trajedisine son verme arayışıdır. Bu arayışın yöntemine dair güçlü bir vurgudur. Trajediyle sonuçlansa da bu trajedinin sonsuz olmadığının müjdesini içinde taşıyan bir umuttur.

¹ Yılmaz Odabaşı

Koçgiri direnişindeki bu çift; Zarife'siz bir Alişer'in ya da Alişer'siz bir Zarife'nin olmayacağını bilgisini veren bir eş yaşam örneğidir. Özgür bir yaşamın arayışçıları olarak kendi farklılıklarının bilincinde mücadele eden ve birbirileri için canlarını feda etmeye hazır olan iki özgür bireydir.

Kürdistan Özgürlük Mücadelesinde yol arkadaşlarının birbiri için kullandıkları heval kavramı aynı zamanda birbirileri için canlarını feda etme anlamına gelmektedir. İhsan Eliaçık'ın İsa'nın havarilerinde geçen havari kavramının heval anlamına geldiği yönündeki bilgisi de bu kavramın derinliğini ifade etmesi açısından dikkat çekicidir. Yine Ezidilerde eşlerin birbirini “haval” diye tarif etmesi de önemli bir bilgidir. Demokratik uygarlığın direniş damarının bilgi ve sezgisini içinde taşıyan bir kavram olduğu aşikardır. Arkadaş anlamına da gelen heval kelimesinin coğrafyamızda büründüğü anlam ise kısaca birbiri uğruna canını feda edecek kadar birbirini sevmektir.

Etimolojik olarak incelediğimizde Kürtçenin Kurmanci lehçesinde heval, arkadaş ve yoldaş olarak kullanılmaktadır. Kurmanci “hev” yani “birlikte/beraber” kökeninden gelmektedir. Farsça'daki “ham” sözcüğü ile eş kökenlidir. Töre Sivrioğlu'nun Avesta Dili, Grameri ve Sözlüğü adlı kitabında ise heval sözcüğünün Türkçe'de *arkadaş*, Sanskritcede *priyakrit*, Avestada *frya*, Pehlevicede *dost*, Farsçada *dost*, Zazacada *ombaz* olduğu ifade edilmektedir. Kitapta, “*Avesta'da bir çok arkadaş tanımı ve kelimesi vardır. Türkçe'ye dost olarak tercüme edilmiş olan frya'nın Germen dillerinde arkadaş demek olan freund/friend ile olan benzerliği ortadadır. Diğer bir arkadaş kelimesi birçok varyasyonu bulunan riatha/rataya'dır. Mithra'nın sekiz arkadaşının için casusluk yaparlar. Karı koca ya da sevgili anlamında kullanılan yatak arkadaşı haxan, iyi arkadaş dost anlamında ise hushaxa veya hushaxi kullanılmaktadır. Olumsuz anlamlar taşıyan zışta ise kötülerle arkadaşlık kuranlar için kullanılır; “daêva, zışta”. Aşao-urvata ise doğrulukla arkadaşlık kurandır. Arkadaşlık ise “axşiti” doğrudan barış kelimesi ile ilintilidir. Arkadaşlıkla ilgili kelimeler barış hariç modern İranî dillerde bulunmamaktadır.”² demektedir.*

Kadın ile erkek arasındaki bağın hakimiyet ilişkisine dönüştüğü günümüzde heval kavramının eş yaşam ilişkilerindeki anlamına odaklanmak elbette önemlidir. Bu kavramın kapsadığı anlamın eş yaşam ilişkilerinde büründüğü hakikatin özgürlük ile olan bağlantısı da incelenmeye değer bir konudur. Karşılıklı saygı, sevgi ve güvene dayalı bir eş yaşam ilişkisinde yeri geldiğinde birbiri için canını feda etme erdemi ise bütünlüklü bir bakış açısını gerektirir.

Kadının “mülk”, erkeğin “sahip” olduğu günümüz ilişkilerinde bu ilişkilerin sonucu olan katliamların, tecavüzlerin, tacizlerin, cinnetlerin çözümlenmesi açısından da gereklidir. Mülkü üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olan, yeri geldiğinde seven yeri geldiğinde döven bir erkek egemen anlayışa karşı hevallik bağına dayanan ilişkileri

² Töre Sivrioğlu, Avesta Dili Grameri ve Etimolojik Sözlüğü, Avesta Yay., 2015

yaratmak önemlidir. Duygu ilişkilerinin bedensel paylaşımların ötesinde bir anlamı olduğunu ve bu anlam keşfedildikçe bedenine yabancılaşan gerçeğin kendini tanımasının daha çabuk gerçekleştiğini anlatır. Ve tarihten örnekler bu bağın yaratılmasının imkansız olmadığını bize anlatır.

Zarife'nin Hevali Alişer

Dersim'in Şeyh Hasenanlı aşiretine mensup olan Alişer ile Zarife, Koçgiri'nin Ümraniye nahiyesine bağlı Azger köyünde doğdular. Her ikisinin de 1882 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Alişer ve Zarife öğrenimlerini Sivas'ta yapıyorlar. Alişer'in zekiliği, sorgulama gücü ve şairlik yeteneği komple bir öncü olduğunu yansıtmaktadır. Zarife'nin bağımsız iradesi ise doğal toplumun direnen kadın damarlarını bağrında taşıyan Alevi kadınlarına bir örnektir. Özgür düşünce ve duyguların önünde en büyük engelin bağımsız olamama olduğunu anlayan Alişer ve Zarife'nin birlik ve beraberlik arayışının her zaman temel hedefleri olması da ayrıca örnek alınması gereken bir konudur. Kürt kadınları arasında ulusal bilinci oluşturma arayışına giren ve bunun propagandasını yapan Zarife öncü bir kadındır.

Duygu ve düşünce birlikteliğini en üst düzeyde yaşayan Alişer ile Zarife'nin çocuk sahibi olmamasının bilinçli bir tercih mi yoksa doğal bir durum mu olduğu konusu da ayrıca incelenmeye değerdir. Zarife, yigitiği ile tanınan bir kadındır. Yaşamında karşılaştığı tüm sorunları diyalog ile çözmeye çalışan, düşman ile dahi her şeyden önce diyalog yolunu seçen Alişer ve Zarife eş yaşama dair güzel bir örnektir.

Yaşamları boyunca özgürlük için mücadele eden Alişer ve Zarife'nin yaşamlarına dair fazla kaynak yok maalesef. Bu konuda bir yazı kaleme alan Zin Evinawelat şöyle aktarıyor: “İlk gençlik yıllarında yaşamlarını birleştirdiler. I. Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında ilk kez aktif mücadeleye katıldılar. Rusya ile görüşerek, Ermenilerle ilişki kurdular. Bir direniş mücadelesinin olmazsa olmazı örgütlenme faaliyetini hiç ara vermeden sürdürdüler. Sivas (Sêwaz), Malatya (Meleti) ve Dersim bölgelerinde çalışmaların sorumluluğunu alarak, 1914'te özgür bir Kürdistan için çalışmaları başlattılar. Kürdistan Teali Cemiyetine 1919 yılında bir mektup göndererek, Dersim ve Koçgiri Kürtlerinin, cemiyete bağlı olduğunu bildirdiler. Alişer ve Zarife, Koçgiri direnişinin komutanlığını büyük bir titizlikle üstlendiler. Direnişin yenilgiye uğramasından sonra Zarife ile eşi ve yoldaşı Alişer'in Koçgiri'de kalma koşulları yoktu. Ama onlar halkı bilinçlendirme faaliyetlerinde sınır tanımadılar. Zarife ve Alişer, Dersim'e gittikten sonra halkı saz ve deyişlerle bilinçlendirme çalışmaları yaptılar. Şiirleri dilden dile dolaştı. Halkı birliktelik yönünde eğitirken, bir yandan da Dersim aşiretleri arasında var olan kan davalarını ortadan kaldırmak için çalışmalarında hiç durmadılar.

Aşiretler arası sorunların çözümünde görev çoğunlukla Zarife'deydi. Çünkü Zarife, onurlu duruşu ve halka verdiği güvenle, toplumda saygın bir yer edinmişti.”³

Zarife'nin Alişer'e “heval” diye seslenmesi ve zamanla birbirlerine heval demeleri de birçok anlamı içinde barındırmaktadır. Hala öldürüldükleri mağaranın önünden geçenler, “hevalê min”, “hevala min” diye birbirlerine seslendiklerini, ölmediklerini söylemektedir.⁴ Heval kavramı ile anne, bacı, karı, koca, ata ve benzeri aile bağları alt üst edilmektedir. Tekil sevgide, evrensel sevgiyi ya da evrensel birliği yakalamanın bilgisidir belki de. Ailenin ötesinde bağların da olabileceğinin müjdesidir. Bugün Kürdistan özgürlük mücadelesi ile ispatlanan gerçeğe tarihten verilen bir sestir esasında. Hiçbir şeyin kendiliğinden durup dururken gerçekleşmeyeceğinin güçlü bilgisidir. Birbiriyle bağlantılı olan tarihi an'da anlamının, toplumu bireyde çözümlemenin, aşkı da özgürlük mücadelelerinde aramanın bilgisi de diyebiliriz. Anamlı bir birlikteliğin imkansız olmadığını bize anlatan direniş destanıdır aynı zamanda.

Nuri Dersimi'nin anlatımlarında Zarife, eşi ile ilişkilerinde son derece saygılı, ona yoldaşça yaklaşan ve tüm yaşamlarını halkının özgürlüğüne adayacak denli kararlı bir Kürt kadınıdır. Hem Kürtleri, Kürdistan'ı çok seven hem de zerafetiyle örnek olan bir kadındır. Dersim katliamında kardeşini yitiren ve Zarife'nin yakın arkadaşı, dostu Gulşa Akkuş, onu şöyle anlatmaktadır: *“Alişer, Zarife'nin ismini kullanmaz, ona hep hevalê derdi. Öyle çağırırdı. Kürtleri, Kürdistan'ı ne kadar çok seviyorlardı? Bunu ben biliyorum. Çok, çok büyük bir bağlılıkları vardı. Her şeyleri Kürdistan'dı. Başkalarının tayyarelerinin üzerinde uçmadığı bir Kürdistan onların bütün isteğiydi. Bir seferinde Zarife'nin yanındaydım. Çiyaye Munzur'un Zeranik (Yeşil Yazı) tarafına bakarak, bir yandan da benimle konuşuyordu. ‘Bu dağlar umut dağlarıdır. Bizim isteklerimizin gerçekleşmemesi diye bir şey olmaz.’ diyerek konuşmasını sürdürdü. Kürtlerin başarılı olacaklarına, kazanacaklarına kesin gözüyle bakıyordu. Benim sorularına, bizlerin sorularına tane tane yorulmadan cevap verirdi. Cevap vermekten bıkmazdı. Zevk alarak anlatırdı. [...] Her zaman ‘kolluk pusti’sını (tabancasını) beraberinde taşırdı. Kütüklüğü çapraz bağlardı. Kütüklüğü hep mermi doluydu. Bir gün Zeranik’te Kemoğulların harmanında atış yapılacaktı. Atıcılar, nişancılar arasında Zarife de vardı. Bizim insanlar zaman zaman atış yaparlardı. Çevredeki aşiretlerden de atış için gelirlerdi. O gün harmanın öbür ucuna, loğun üzerine bir şişe koydular. O şişeye nişan alınacaktı. Kadın, çoluk çocuk herkes izlemeye geldi. İlk Zarife atış çizgisine geçti. O, kolluk pustisi ile ilk atışında şişeyi vurdu. Seyredenlerde çığlık koptu. Ve bir süre aralıksız mermiler*

sıkıldı. Kendini kabul ettirmiş bir kadındı. Onun yeri ayrıydı. Bir seferinde kendisine ‘Neden hep burada kalıyorsunuz? Köyünüze gitmeyecek misiniz?’ dedim. Gülererek ‘Biz artık Dersim’liyiz. Dersim, Kocgiri Kürtleri’nin yaylasıdır. Bu dağlar da bizim cenazelerimize de yer var’ dedi.”⁵

Zarife ve Alişer, yaşamları boyunca direniş saflarında yer almakla birlikte; çok iyi birer ozan ve Kürdolog olarak da tarihe isimlerini yazdırdılar. Çok sayıda Türkçe, Kürtçenin Kırmanc ve Zazaki lehçelerinde şiir ve halk hareketi üzerine görüşlerini kaleme almış, bugün hala dilden dile dolaşan türkülerin ozanı, mücadele gerçekliğinin, yaşadıkları dönem ruhunun taşıyıcısı olmuşlardır. Kürt gerçeğinde kanayan bir yara olan ihanetin dumuruna uğrayan Alişer ve Zarife'nin 19 Temmuz 1937’de bir toplantı için gittikleri mağarada katledildikten sonra kesilen başları Dersim Kasabı olarak bilinen Abdullah Alpdoğan’a gitti. Katliamda bizzat yer alan Jan. Alb. Nazmi Sevgen’in Zarife ve Alişer’e ait belgelerin, şiirlerin, onlar tarafından kaleme alınan Dersim Destanı adlı çalışmanın ve kendilerine ait çok sayıda fotoğrafın yer aldığı sandığı, Genelkurmay yetkililerine teslim etmekle birlikte; anılarında ve farklı yazılarında Alişer ve Zarife’yi anlatmaktan geri durmaz: *“Alişer’in kesik başının resmini ben aldım. Fakat kesik başın resmini alırken ürperdim, tüylerim diken diken oldu. Günlerce o baş, gündüz bayalimde, gece rüyamda yaşadı.”⁶*

Daha katledilmeden bir efsaneye dönüşen ikiliye, ünlü eserinde Kürt kadınının kahramanlığını anlatırken yer veren Nuri Dersimi; *“Zarife, kocası gibi Kürt milli davasına bağlı, aynı yüksek gayeleri takip eden, eşsiz bir Kürt kıza olduğunu, hayatında doğrudan isbat etmiştir. Zarife, Kürt kadınları arasında milli uyanış için eşsiz bir propagandacı olmuştur. Zarife, Alişer’e daima, Kürtçede (arkadaş) anlamına gelen (heval) sözüyle hitap ederdi. Ne yazık ki, fikir ve duygu itibarıyla tam bir birlik olan bu ailenin bir çocuğu olmamıştır. Zarife, her yıl Dersim’e gider, milli gayeler hakkında nutuklar söyler ve aşiretler arasındaki çelişkileri ciddi bir hâkim gibi hallederdi.”* diyor ve ekliyor: *“O kendi döneminde okuma-yazma bilen, hem siyasi hem de askeri bir Kürt kadınıydı. Çok sefer Alişer bir şey yapmadan önce onun düşüncesini sorar, fikrini alırdı. Ona sormadan karar vermezdi. Zarife savaşçıydı. Çok sayıda kadın da onunla birlikte savaşmışlar. Onlar da silahlıydılar. Çarpışmalar başlamadan önce silahlı eğitim aldılar, yaptılar.”⁷*

Alişer ile Zarife'nin devlet tarafından el konulan kitaplarına ulaştığımızda özgürlüğe kayıtlı bir eş yaşamın duygu ve düşüncelerini daha güçlü hissedecek ve okuyacağız.

Alişer ve Zarife'nin son anını da Cemşid Şar şu dizelerle dile getirmektedir:

³ Zin Evinawelat, Bir Şahikalar Destanı Dersimli Zarife

⁴ Dersimden Portreler: Alişer ve Zarife

http://gomanweb.org/GOMANWEB2/2010_Klasoru/Temmuz/06Temmuz/dersimden_portreler/aliser_ve_zarife.htm

⁵ Aktaran Zin Evinawelat, a.g.e

⁶ Aktaran Mehmet Bayrak, a.g.em

⁷ N. Dersimi’den (Kürdistan Tarihinde Dersim, Halep, 1952, s. 279) aktaran Mehmet Bayrak, <http://www.bitlisname.com/2016/03/06/kocgiri-isyani-ve-aliser-ile-zarife/>

“Tujik dağındaki mağaraya vardılar
ses verip/ ses alıp
içeriye bir dost gibi girdiler
kendilerine ekmek ve cepbane hazırlayan
Alişeri arkasından vurdular
ve Alişer’in eşi Zarife
ne söze gelir/ ne tarife
öylesine görkemli
güzel
yigît bir insan
ilkin şaşırda bir an
arkasından atıldı üstüne Alişer’in
-“bevalımı” vurmayın aman dedi
ve çekip silahını can yoldaşının
vanklı’yı yere devirdi
sonra satılmışlar
soluğunu söndürdüler onun da
ve Zarife
çiçekli bir dal gibi düştü Alişer’in üstüne
yıl otuzyedî
ay temmuz
gün karalı dokuzdu
ve sebere doğru
kesilmiş iki ışıklı baş
paşa alpdoğan’a teslim edildi
yel sustu
ay bulutu kuşandı
su akmadı bir an...”

“En Kutsal Sevgi Ölümü Göze Aldığıdır”

Kürdistan sosyolojisinde eş yaşam arayışı hiçbir şekilde bitmemektedir. Bu konuda Mem û Zin destanından Siyabend û Xece’ye, Alişer ile Zarife’nin arayışından Reşoyê Silo ile Zeyno’nun hikayesine kadar çok fazla anlatım vardır. Kimisinde gerçekleşmeyen aşkların acısı yaşanırken kimisinde de birlikte özgürlük için mücadele etmenin azmi vardır. Bunlardan Ağrı direnişinin kahramanlarından olan Reşoyê Silo ile Zeyno’nun direnişi de anlatılmayı bekleyen bir eş yaşam destanıdır. Derweşe Avde ile Adule’nin aşkıdaki isyan, Reşo ile Zeyno’nun aşkıdaki güven ile yansımaktadır. Alişer ile Zarife’nin hevalliği ile de bugüne kadar ezgilerde, destanlarda, masallarda kendini sürdürmektedir.

Bu anlamın sanatı, kültürü, sosyolojisi ise bugün Beritanlar, Zilanlar, Zeryanlar ve Çiyagerlerin mücadele azminde yaratılmaktadır. Zeryan’ın günlüğündeki şu sözleri bu azmi ne güzel anlamlandırıyor: “Son süreçte yaşadığım duygu müzansenine bir tanımı bulmaya çalışıyorum. Tarihi örnekler beynimde canlanıyor. Bir Adule Derviş destanı kendisini tekrarlıyor. Önderlik bizleri, kadın gerillayı Adule’ye benzetiyor. Derviş-Adule, 12’ler destanı bu çağda kendini yeniliyor. Adule Milan aşiretinin soylu kızı. Onunla aynı aşirete mensubum. Yani ben de Milanlıyım. Derviş yigît bir Kürt erkeği savaştan ve onurlu. Adule-Derviş’i, yigîdini yitirdiğinde bir ağüt yakar. Delala Dervişa diye yanık bir ağüt. Derviş son soluğunu Adule’nin dizleri üzerinde verir. Kendimi Adule’ye benzetsem abartıya kaçmaz. Ben de dizlerimin üzerinde Derviş gibi yigît Kürt gençlerinin son soluğuna tanık oldum. Fakat bir ağüt yakacak fırsatı bulamadım. Adule bir Derviş yitirdi ve bu kadar acıyla ağüt yakatı. Ya ben kaç Derviş yitirdim. Onlar çağın Derviş’i. Onlar ülke askerıyla yigîtçe savaştılar. Yaşadığım bu gönül bağımlı daha önce hiç yakalamamıştım. Öyle candan, içten, besapsız ve ölesiyse. En kutsal sevgi uğruna ölümü göze aldığıdır.”⁸

⁸ Ayşe Kaçar, Şırnak Direniş Günlüğü

9. Sayı için Yazı Çağrısı

“Yanlış yaşam yolunda DOĞRU yaşanmaz. Kötü ve çirkin yaşam yolunda da İYİ ve GÜZEL yaşanmaz.”

Özgür eş yaşam dosyamızda Nasıl Yaşamalı sorusu önümüzdeki sayılarda da bizimle olacak. Kadim zamanların üçlemesi -Doğru, İyi, Güzel- nasıl yaşamalı sorusuna bir cevaptır. Yaşamı krizlerden, felaketlerden kurtarmak için bir yöntem önermesidir. Etik ve estetiğin konusu olan doğru-iyi-güzeli toplumsal sorunlar etrafında konuşmak gerek. Etik-estetiğin toplumsal sorunların çözümünde rolü ne olacak? Ahlaki-politik toplumun temel ögesi olan özgürlük-eşitlik ve demokratikleşmeyle bağı vardır etik-estetiğin. Kadının yaşamla bağının ne kadar kapsamlı olduğunu tartıştık önceki sayılarımızda da. Yaşamın kadın etrafında ne kadar kördüğümüne dönüştürüldüğünü, kadın açısından ne kadar yaşanmaz kılındığını da tartıştık. Dolayısıyla yaşamın güzelleştirilmesinde estetiği kadın açısından varoluşsal bir konu olarak görüyoruz. Yine etik, bu güzelliğin harcı olarak ele alınabilir. Şüphesiz bilimin, felsefenin, edebiyatın konusu olarak etik ve estetik üzerine kitaplıklar dolusu kavramsal, kuramsal tartışma vardır. Ancak tartışmalarımızı “Çok derine işlemiş köle ahlakının, ETİK yani özgürlük ahlakı ile aşılması; çağdaş kapitalizmin baştan çıkarıcılığının ise güzel yaşamla yani ESTETİK ile aşılması gerekir” tespitinde derinleştirmenin amacı daha karşılayacağını düşünüyoruz. Etik ve estetiğin yansıdığı alanlardan sanatı, felsefeyi ise özgün olarak bir sonraki dosyada ele almayı planlıyoruz.

Bu dosya konusu içinde tartışmayı umduğumuz bazı başlıkları şöyle belirtebiliriz:

- Toplumsal tarihte iyi ve güzelin inşası
- Jineoloji’de etik-estetiğe yaklaşım
- Güzelliğin evrim ve beden ilişkisi
- Kapitalist modernitede estetiğin metalaşması ve bedenleşmesi
- Etik-estetiğin bilimde ve sanatta sınıfsallığa dayalı yönü
- Ezilenlerin sanatı ve estetiği
- Etik estetik temelli bir siyaset nasıl kurulur?
- Direnişin estetiği...
- Direniş fotoğrafları ekseninde aydınlık-karanlık çatışması.
- Etik-estetik ölçülerin yaşamsallaşmasında özgür eş yaşam inşasının vazgeçilmezliği
- Güzellik kavramının iktidar tarafından algılanışı&ezilenler tarafından algılanışı.
- Biyo-etik tartışmaları, tıbbın metalaştırılması...

Ana hatlarını belirtmeye çalıştığımız bu dosyaya katkı sunmak isteyen okurlarımızı 25 Şubat 2018 tarihine kadar, 5 ila 14 sayfa uzunluğundaki yazılarını bizimle paylaşmaya davet ediyoruz.

iletişim: jineolojidergi@gmail.com

Ulaşabileceğiniz Noktalar

Adana: Kitapsan

Adıyaman: AKM Kitapevi

Amed: Lilav Kitapevi

Kafka Kitapevi

Don Kişot Kitap Sahaf

Pirtuka Kurdi

Ankara: İmge Kitapevi

Turhan Kitapevi

Aydın: Red Kitabevi

Aydın Nazilli: Ada Kitapevi

Dersim: Baran Kitapevi

Minerva Kitapkafe

Etnik Kitapevi

İstanbul:

Beşiktaş Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Aram Kitapevi

Beyoğlu Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Pandora Kitapevi

Boğaziçi Üniversitesi Pandora Kitapevi

Emek Kitap Dağıtım

Kadıköy Aram Kitapevi

Kadıköy İmge Kitapevi

Kadıköy Mephisto Kitapevi

Kırmızı Kedi Kitapevi

Medya Kitapevi

Nişantaşı Pandora Kitapevi

Robinson Crouse 389 Kitapevi

Sarıgazi Sarissa Kitapevi

Scala Kitapevi

Semer Kant Kitapevi

İzmir: Alsancak Kitapsan

Alsancak Yakın Kitapevi

Alsancak Z KitapKafe

Alsancak Ege Kitap ve Plak evi

Alsancak Belki Kitapevi

Alsancak Kabuk Kitapevi

Alsancak Doğan Kitapevi

Karşıyaka Pan Kitapevi

Karşıyaka Kül Kitapevi

Karşıyaka Adres Kitapevi

Kitapsan (Alsancak-Konak)

Mersin: Kitapsan

Sokak Kitap ve Kahve Evi

Konya: Kitapsan

Mardin Kızıltepe: Ekin Kitapevi

Leylan Kitapkafe

Eskişehir: Adalar Sanat Atölyesi

Van: Omedya Kitapevi

KKTC: Işık Kitapevi

Almanya: Mezopotamya Kitapevi

....ve daha pek çok noktada dergimizin dağıtımı yapılmaktadır.

Dergimize ulaşamıyorsanız lütfen bizimle iletişime geçin.

E mail: jineolojidergi@gmail.com

Detaylı bilgi için

<http://www.jineolojidergisi.org/>

JİNEOLOJİ

ABONELİK BİLGİ FORMU

Adı Soyadı:

Adresi:

E-mail:

Tel:

Teslim Adresi:

Abone Olacak Dergi: **JİNEOLOJİ**

Abonelik Koşulları:

Yıllık Abonelik Bedeli: 50 TL / Yurtdışı Abonelik Bedeli: 60 Euro

Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi

JİNGEH Basın Yayın LTD. ŞTİ

Hesap No: 74457524-5002

IBAN: TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

